

SABIR

HOPHOPNAMƏ

TURAN

220552

46
513

SABİR

HOPHOPNAMƏ

Kitab M. O. Sabirin anadan olmasının
140 illik yubileyinə
"Turan" nəşrlər evinin töhfəsidir.

«TURAN» NƏŞRLƏR EVİ
Bakı - 2002

22

Nəşrə hazırlayanı və redaktorunu:

Vaqif Sultanlı

filologiya elmləri doktoru, professor

Oqtay Hüseynli

Elmi məsləhətçi:

Teymur Əhmədov

filologiya elmləri doktoru, professor

Rəyçi:

Əzizə Cəfərzadə

filologiya elmləri doktoru, professor
Azərbaycanın xalq yazıçısı

İllüstrasiyalar

Əzim Əzimzadənin

Mirzə Ələkbər Sabir.

S-13 Hophopnamə, Bakı, Turan, 2002, 368 səh.

Oxuculara təqdim olunan bu kitab "Hophopnamə"nin 1914-cü il nöşri əsasında hazırlanmışdır. Əsər ərəb əlifbasından latın qrafikasına çevrilərək nöşrin özünəməxsusluqlarının qorunmasına çalışılmış, yalnız bir sıra texniki xətalar islah olunmuşdur.

S 4702060102 01
113-2001

© M. Ə. Sabir. Hophopnamə, Bakı, Kəspı - 1914

ISBN 9952-405-00-1

© M. Ə. Sabir. Hophopnamə, Bakı, Turan - 2002

MİLLƏTİN VİCDAN SƏSİ

Dahi şair Mirzə Ələkbər Sabir Azərbaycan poeziyasının ən möhtəşəm zirvələrindən biridir. Yaşı "Kitabi-Dədə Qorqud"u üstələyən şerimizin böyük Füzulidən savayı heç bir söz-fikir sahibi onunla müqayisə oluna bilməz.

Sabir fenomeni dəfələrlə mübahisə və müzakirə obyektinə çevrilmiş, sənətkarlıq qüdrəti müxtəlif yönərlə dəyərləndirilmişdir. Bu dəyərləndirmələrdə zaman və baxış fərqliliyinə baxmayaraq, şairin yaradıcılıq fətrəti qeyd-şərtsiz etiraf olunmuşdur.

Sabir haqqında danışmaq həmişə çətin olmuşdur. Çünki onun poeziyası o qədər sadə və anlaşılıqdır ki, ilk baxışda burada təhlil və təfsir üçün hər hansı məqamın ola biləcəyi ağla gəlmir. Lakin ötəri olan bu ilk baxış təəssüratı sovuşduqda, sadəliyin arxasında gizlənən sirlə dərinliyin məna-məzmun və poetik çaları, Sabir dühasının özəməti insanı heyrətləndirməyə bilmir.

"Kor-kar ruhlarda milliyət hissi və gözəl duyğular oyandıran" (A. Səhhət) Sabir poeziyası şerə yeni nəfəs, yeni ab-hava gətirmişdi, onunla söz tarixi özünün yeni mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Mirzə Fətəliylə başlayan islahat hərəkatının ən böyük memarı olan Sabir ənənəvi divan ədəbiyyatına sarsıdıcı zərbə vuraraq, şerin istiqamətini bütövlükdə dəyişdirmişdir. Sabirin təsiri ilə "köhnə şerlə yeni şer arasında yaranan uçurumdan" (A. Səhhət) atılmağa, divan ədəbiyyatına qayıtmağa kimsə cəsarət etməmişdir.

Sabiri "Molla Nəsrəddin" yetişdirmişdir, lakin o, "Molla Nəsrəddin" ədəbi məktəbində yetişsə də, bu məktəbin sırası nəfəri olmamış, onun yönəldiricilərindən birinə – müəlliminə çevrilmişdir. "Molla Nəsrəddin" in satirik poeziya qolunun formalaşmasında və ideya-estetik səviyyəsinin yüksəldilməsində Sabirin müstəsna xidmətləri olmuşdur.

Sabir istedadı mövzu, hüdudları tanımır. Azərbaycanın

yaşadığı tarixin və öz zamanəsinin irili-xırdalı elə bir problemlə yoxdur ki, Sabiri düşündürməmiş olsun.

Sabir ikiye parçalanmış Azərbaycanı bütöv halda dərk edir, onun bütün problemlərini əhatə etməyə çalışırdı. Əsrin əvvəllərində Azərbaycanın Güneyindən baş qaldıraraq bütün Asiyani lərzəyə salan Məşrutə hərəkatı şairi vəcdə gətirmiş, bütün yaradıcılığı boyu yazdığı yeganə mədhiyyəni bu hərəkatın əfsanəvi qəhrəmanı Səttar xana ithaf etmişdir. Məşrutə düşmənlərini öldürücü satira atəsinə tutan Sabirin şerləri dillər əzbərinə çevrilmiş, azadlıq hərəkatının alovlanmasına təkan vermişdir. Sonralar Abbas Səhhət Sabir yaradıcılığının bu yönünü sciyyəyələndirərək yazırdı ki, onun şerləri "İran məşrutəsinə... bir ordudan ziyadə xidmət etmişdir".

Sabirin "Fəxriyyə" şeri Azərbaycan türklüyünün faciəsinə yazılmış epitaftıdır. Millətin tarixi özgövləmə kədəri heç bir poetik nümunədə "Fəxriyyə"dəki qədr uca və acı şəkildə ifadə olunmamışdır. Bu şerin sətirləri arasından Sabirin vətəndaşlıq hayqırışları eşidilməkdədir. Ölüm ayağında "xalqımın taleyindən nigarən gedirəm", - deyən Sabirin Azərbaycanın ən böyük vətəndaş şairi olduğu şübhə doğurmur.

Zaman keçdikcə Sabir daha da müasirləşir. Hər yeni nəsil onu öz canlı müasirini oxuyurmuş kimi təşəvvülə oxuyur, zamanəsinin ən ağırlı problemlərini Sabirdə tapır. Bəs Sabirin müasirliyinin və elliklə sevilməliyinin sirri, səbəbi nədədir? Bunun səbəbi ilk növbədə Sabirin milli bələlərimizi satira hədəfinə çevirə bilməsində və bu bələlələrə çarə aramaq istəyindədir. "Millət necə tarac olur olsun, nə işim var?!", "Ay alan!.. Məmləkəti-Rey satıram", "Bələləyi-fəqrə düşdün, razı ol, biçarə, səbr eylə!", "Dindirir əsr bizi - dinməyiriz", "Kim nə deyər bizdə olan qeyrətə?!", "Daş qəlbli insanları neylərdin, ilahi?!" və digər satirlərinin təkcə adları, yaxud ilk misraları şairin necə böyük amal sahibi olduğunu göstərməkdədir. Azərbaycan şeri tarixində heç bir fikir sahibi millətinin acılarını Sabir qədər acı-acı gəlməmişdir. Sabir fenomenini sciyyəyələndirən Yusif Vəzir Cəmənzəminli İstanbulda nəşr etdirdiyi "Azərbaycan ədəbiyyatına bir nəzər" adlı monoqrafik tədqiqatında yazır

ki, "Sabir, Zakirin həvclərindən doğma bir şairdir. Aralarındakı fərq budur ki, Zakir xəstə millətin bir əzası ilə məşğul olmuş, onu məhv edən mikrobları göstərmiş, Sabir isə bütün millət vücudunu təşrih edib, onun çürümüş cəhətlərini meydana çıxarırdı".

Yazılan tədqiqatlarda Sabir haqqında "Füzulidə sonra Azərbaycanın ümum tərəfindən mənimсэнmiş ikinci şairi" (M. Ə. Rəsulzadə), "güldürə-güldürə ağıladan və ağılada-ağılada güldürən sonətər" (F. Köçərli), "ictimai tənqid vəzifəsini sələf və xələflərindən qat-qat üstün və təsirli yazmış qələm əhli" (Ə. Cəfəroğlu), "ədəbiyyatımızın zinəti" (T. Şahbazi), "tam mənasilə milli şair" (Y. V. Cəmənzəminli), "türk qövminin istedadını inkar olunmaz bir tərzdə isbat edən" (A. Səhhət), "millətin canından artıq istəyən şair" (Ə. Haqverdiyev), "Mayeyi-iftixarı-millət" (Ə. Nəzmi) və s. ifadə və epitetlər işlədilmişdir. Bütün bunlar Sabir dühasına müxtəlif yönlərdən işıq salmaqla onun yaradıcı qüdrətini aşkarlamaqdadır.

Sabirin vaxtsız ölümü Azərbaycan ədəbi-mədəni və ictimai həyatında böyük sarsıntı doğurmuşdur. Şairin dostu və məsləkdaşı Abbas Səhhət yazırdı ki, "Sabirin vəfatı millət üçün bir ziyai-əbəbidir, bir zərbeyi-fələkətdir ki, onun ağırsını millət öz vücudunda hələ sonralar dərk edə-cəkdirdi". Firidun bəy Köçərliyə yazmış olduğu məktubda isə A. Səhhət Sabirin ölümünü "şer evinin viran olması" kimi dəyərləndirirdi. A. Səhhətlə yanaşı F. Köçərli, Ü. Hacıbəyli, Ə. Fəhmi, M. Hadi, Əli Nəzmi, Ə. Müznib, M. Hacınski və başqaları yazmış olduğu məqalə və şerlərdə Sabirin ölümünü yalnız ədəbi deyil, ümumxalq itkisi kimi qiymətləndirmişlər.

"Hophopnamə" Sabirin sağlığında nəşr olunmamışdır: şairin maddi imkansızlığı və xəstəliyi buna imkan verənməmişdir. Əsrin ilk nəşri 1912-ci ilə təsadüf edir, Abbas Səhhətin hazırlamış olduğu bu nəşr tezliklə satılıb qurtarıldığından əsər yenidən 1914-cü ildə təkmilləşdirilmiş şəkildə çap olunmuşdur. Sonralar "Hophopnamə" 1922 (Əlikəndər Cəfərzadənin redaktorluğu ilə), 1929 (Əlabbas Müznibin müqəddiməsilə), 1934 (Seyid Hüseynin redaktorluğu və müqəddiməsilə), 1948 (Həbibulla Səmədzadə-

nin tərtibatı ilə), 1954 (Beydulla Musayevin redaktorluğu ilə), 1960 (İsmayıl Soltanın redaktorluğuyla), 1962-1965 (üç cilddə), 1980-1992-ci illərdə (Məmməd Məmmədovun tərtibatı ilə) Bakıda nəşr olunmuşdur. Bundan əlavə, "Hophopnamə" dən seçmələr dəfələrlə müxtəlif adlarla oxuculara çatdırılmışdır. Əsər Azərbaycanın Günəyində də geniş yayılmışdır. 1941-ci ildə Hilal Nasiri "Hophopnamə"ni 1914-cü il nəşri əsasında Təbrizdə nəşr etdirmişdir. Əsər 1962-ci ildə Bakıda, 1980-ci ildə Tehranda ərəb əlifbası ilə nəşr olunmuşdur.

"Hophopnamə" rus oxucuları tərəfindən də maraqla qarşılanmışdır. Əsər 1950, 1954, 1962, 1969, 1983-cü illərdə P. Pançenkonun, V. S. Şefnerin tərcümələrində, Ə. Şərif, C. Hüseynov və b. müəlliflərin redaktə, ön söz və şərhləri ilə Bakıda, Peterburqda və Moskvada nəşr edilmişdir. "Hophopnamə" həmçinin A. Məcidoğlu tərəfindən Ankarada nəşr edilərək Türkiyə oxucularına da çatdırılmışdır. Bundan əlavə, əsər fars, tacik, erməni dillərinə də tərcümə edilmiş, 1977-ci ildə "Külliyyati-Hophopnamə" adı ilə ABŞ-da nəşr olunmuşdur. "Hophopnamə"nin hər yeni nəşri oxucuların böyük maraq və məhəbbətinə səbəb olmuşdur.

"Hophopnamə"nin oxuculara təqdim olunan hazırkı nüsxəsi 1914-cü il nəşrinin eynidir. Həmin nəşrə ön söz yazmış A. Səhhətin yazısı, Səbirə aid edilən iki məktub olduğu kimi verilmiş, şərlərin adı, düzümü, illüstrasiyaların ardıcılığı mümkün qədər saxlanılmışdır. Yalnız nəşrin nəzərə çarpan texniki qüsurları aradan qaldırılmış və ümumi başlıqlar ("Əsar", "Ədəbiyyat"), yaxud adsız verilmiş şərlər ilk misranın adı ilə adlandırılmışdır. Bir sıra hallarda isə anlaşılıqlı olmaq üçün bəzi sözlər dilimizin müasir orfoqrafiyasına uyğunlaşdırılmışdır. İnanırıq ki, "Hophopnamə"nin vaxtilə ərəb əlifbasında buraxılmış, artıq nadir nüsxələrə çevrilmiş 1914-ci il nəşrinin yenidən oxuculara təqdim edilməsi sabırşünaslığa əvəzsiz bir töhfə olacaqdır.

Vaqif Sultanlı,

filologiya elmləri doktoru, professor

„Хопъ-Хопъ Намэ“

ПОЛНОЕ СОБРАНИЕ

СТИХОТВОРЕНИЙ

Кавказско-тюркского народного поэта

Сабара Фаиръ-Заде.

Издательница

ХАНУМА ТАИР-ЗАДЕ.

2-ое полное издание.

Цѣна 1 руб. 50 коп.

БАНУ.
Типо-Литография „КАСІІІВ“ Иса-бека Амурбекова,
1914 г.

**Sabir Tahirzadə öz feti xətti ilə yoldaşı
Abbas Səhhətə yazdığı məktubdan:**

... Dünyadan, həyatımdan bezaram.

Bərəkət, yəqin et ki, şəhən məsul olmasaydım özümü məsimum edərdim. Bir dəfə dünyanın əzabından xilas olardım, lakin nə etməli, tərbiyə ibtidaiyyənin təsirindənmi, dindarlıqdanmıdır ki, buna vicdanən razı olmuram nə qədər cismən rahat...

دنيا دن حیاتمدن بزارم برادر لقی

ایست که شمه عا معلول اولم سیدم ادرسی

شیرم ایبردم بر دفعه دنیا ننگ سیدم ایدیک

خلاص اولوردم لکمه نه انجیلی تریبیته

ابتدائیه ننگ تا تبریز منی ، دیندار لقمی درکه

برنه وجداناً راضی اولم بر ارم نفعه رجباً راحت...

SABİRİN TƏRCÜMEYİ-HALI

Mirzə Ələkbər Sabir Tahirzadə 1278-ci sənə-hicridə zilhiccə ayının əvvəlinci günündə Şamaxıda təvəllüd etmişdir və rəcəb ayının 28-də, 1329-cu ildə vəfat etmişdir.

8 yaşında məktəbə gedib oxuduğunu yazmağa həvəsnak olduğundan mollası tərəfindən əfərin əvəzinə döyüldüyünü uşaq dili ilə bu sayaq nəzm etmişdir və rəsmi-xətti də böyləcə imiş:

Tutdum orucu irəmazanda,
Qaldı iki gözlerim qazanda,
Mollam da döyür yazı yazanda.

On iki sinmə yetişdikdə mərhum Hacı Seyid Əzimin məktəbinə daxil olmuşdur. Seyid onda hissi-şairanə gördüyü üçün dərs verdiyi mənzum farsı hekayələrin türkçə mənzum tərcüməsini Sabirdən istəmiş. O cümlədən "Gülüstən"da – "Didəm güli-tazə çənd dəstə, Bər günbədi əz-giyab bəstə" ilaxır hekayəsini türkçəyə belə nəzmən tərcümə etmişdir:

Gördüm neçə dəstə tazə güllər,
Bağlanmış idi giyah ilən tər.
Dedim nə olur giyahi-naçız –
Ta əyləşə gül səfində aziz.

Ot ağlayaraq dedi: otur sən,
Söhbət eləyim, qəmim götür sən.
Alilər edəmni tərki-söhbət,
Halonki oldarda var səxavət.

Bir-iki il məktəbə davam etdikdən sonra cüzi farsca, türkçə oxuyub-yazmağı öyrəndiyinə atası iktifa edir, ona bir daha məktəbə getməyə rıza verməyib özü ilə bərabər dü-

kana aparır. Sabir isə istedadı-fitrəsi mucibincə dükanda ol-
duğu halda yenə kitabət və qıraətə məşğul olur. Alış-veriş-
dən ziyadə oxuyub yazmağa həvəsnak olduğundan atası dil-
təng olub, onu məzəmmət edirmiş. Hətta bir dəfə şer kita-
bını da cırmış. Bu isə Sabirin təbinə nagüvərə gəlib Şama-
xıdan qaçmağa müsəmməm olub belə bir qəsidə yazmış:

Mən Xəlilüllahi-əsrəm, pədərəm çün Azər,
Səfər əzbabili-Şirvan künəm, inşaallah,
Gərçi u dəftəri-əşəri-mərə parə nəmuđ,
Vəslə batəbi-dürəşan künəm, inşaallah.*

Bu vəqədən sonra Xorasana gedən bir karvana qoşu-
lub gedirsə də, atası xəbərdar olub qaytarır. Məhərrəm və səfər aylarında növhə deyib oxumaqla atasının və sair ca-
maatın əzizi olur. Nəməki danışmağı, şux, zərif və hazır-
cavablığı səbəbindən az zamanda üləmə və əyanın yanın-
da məruf və məşhur olur və ümumən məhəbbətini çəlb
edir. Xüsusən ustadı mərhum Hacı Seyid Əzimmin mənzuri-
nəzəri olur. Bir vaxt Seyid ilə bərabər səfərdən gəlmiş bir
nəfər şəxsin görüşünə gedirlər. Müsafir çamadanından on
dənə lumu çıxarıb iki dənəsini Seyidə, bir dənəsini Sabirə
verir, buna münasib Sabirdən bədahətən bir şeyr istəyir.
Sabir bir az fikirdən sonra deyir:

Xumsi-şərabı Seyyidə saqi verib dedi:
Sabir fəqirdir, yetər ancaq zəkət ona.

Mərhum Seyid də:

Seyyiddir ustad buna nəzmü nəsrədə,
Möhtaci-istifadədədir kainat ona.

– beytini deyib haman şərə iltihaqını Sabirə təklif edir. Za-
tən o qəsidə deyib bəzi əyanı tərif etməyə heç mail olma-
mışdır. Qəsidə yazmaqda ədəmi-iqtidarını göstərən əşxasə
dediyi bu idi: “Puldan ötəri yalan mədihələr yazmaqda iq-
tidarım yox isə də, doğru həcv yazmaqda çox hünərliyəm”
– deyər bu qitə ilə iftixar edərdi:

* Bu barədə atası haqqında yazdığı həcv bir parə səbəblərə görə
dərç olunmayıb.

Şer bir gövhəri-yekdaneyi-zıyıqmətdir,
Salmaram vəsfi-dürüğü ilə onu qiymətdən,
Deyərəm həcv, sözüm doğru, kəlamım şirin,
Əhli-zövqə verərəm nəşə bu xoş şərbətdən.

Seyidin bir qəzəlinə ki, mətəi-ati ilə başlanır:

Ey məh, bilirəm fitneyi-dövrən olacaqsan,
Ey qaşi hilalım, məhi-taban olacaqsan.

– cavab olaraq bir neçə şer deyib göndərir ki, o şerlər bun-
lardır:

Sən piri-cahandidəsən, ey Seyyidi-sərkər!
Məndən çox əlin, eyləgilən pır ilə rəftar!
Olmaz sənə qismət dəxi bu dövləti-didar,
Bundan sonra hicrimdə ciyərqan olacaqsan.

Aşiq mənə bir mən kimi zibə gərək olsun,
Mail gülə bir bülbuli-şeyda gərək olsun,
Səndə bu işə səbrü şəkibə gərək olsun,
Amma, bilirəm, səbr evi, viran olacaqsan.

Seyid “Xəmsə”yi-Nizamiyəni mütalio etdiyi halda Sa-
birin məktubu yetişir. Oxuyub belə cavab yazır:

“Nuri-didəm Sabir! Qəzəlimin birinə yazdığım məliħ
və şirin cavab çox xoşuma gəldi. Hazırda başqa bir şeyə
gümanım olmadığundan həmin kitabı sənə silə göndərirəm.
Yadigari-ustadanəm olmaq şərtilə qəbul edəsiniz və şair-
likdə tərəqqi etmənizi arzu edirəm”.

Sabir kitab ilə məktubu iftixarla alır və qəbul edir.
23 yaşında Xorasana ziyarətində gedir və tarix olaraq bu
şeri yazır:

Sabiri-şeyda ki, tərki-şəhri-Şirvan eylədi,
Bülbulə bənzərdi kim, meyli-gülüstan eylədi.
Mın üç yüz birdə hicrətdən sora, meymun ili,
Axiri-şəvvəldə əzmi-Xorasana eylədi.

Neçə vaxt Xorasana, Səbzvar, Nişapur, Türbəti-Heydə-
riyyə, Türbəti-Cam, Xaf, Səmərqənd, Buxara tərəflərini
səyahət edir. Əsnayi-səyahətdə dostluğuyla güzəran

edirmiş. Bu arada Xorasan ətrafına vəba naxoşluğu düşdü-yünə görə orada dayanmayıb Şamaxıya qayıdır. Bir neçə vaxt Şamaxıda qaldıqdan sonra Kərbəla ziyarətinə azim olur. Ətabati-aliyatda bir çox növhə və dübeytlər yazmışdır. O cümlədən Həmədanda dediyi bir rübaisi budur:

Həmədanda qonağımdan xəbər aldım, key Şeyx,
Hansı məxlۇq sizin şəhərdə bişək çoxdur?
Dedi: "Az isə də bu şəhərdə sair məxlۇq,
Leyk dabbəğ ilə, səbbəğ ilə eşşək çoxdur".

Kərbəladan qayıdandan sonra yenə Xorasana gedir və bu dəfə Eşqabadda və Mərvdə sakin olmağı istərək pə-dəri Şamaxıda vəfat edir. Bəradərindən aldığı bir kağızda anasının dilindən yazılan təsirli sözlərə tabavər olmayıb Şamaxıya övdət edir və təəhhül ixtiyar etməyə məcbur olur.

On beş sənə zərfində səkkiz qız övladı olur. Böyük bir ailənin təhsili üçün quyruq yağt əritmək və sabun bişirib satmaqla güzəran edər. Bu zəhmətli sənətlə çörək qazanmaqda ikən yenə çətinliklə əlinə düşən beş dəqiqə vaxtını mütaliyəyə və şer yazmağa vəqf və sərf edir.

1901-ci ildə iki nəfər özünə həmməsək şəir və mü-sahib tapır: Abbas Səhhət və Məhəmməd Tərrahla tanış olur. Bıkar vaxtlarda bir yerə cəm olub bədihəguluq və farsı, türki qəsidə və qəzəl oxumaqla imrarivəqt edər-lərmiş. Tainki 1903-cü ildə Ağəəli bəy Nəşə təxəllüs vəsi-təsilə Firidun bəy Kəçərlinski cənəbları ilə maarifə bidar edir. Şer və şairə qiymət qoyan bir nəfəri görməklə bu ta-rixdən ciddən çalışmağa başlarsa da, məslək və məzaqına müvafiq məzmun tapmadığından gah qəzəl, gah mərsiyə, gah bəzi qitələ yazarmış. Çox keçmədən "Molla Nəsrə-din" jurnalı intişara başlayır. Bu sevgili məzhək qəzetin nəşrə başlaması ilə hünər və istedadını göstərməyə bir mü-said yer açılır. Həmin məcmuənin əvvəlinci ilinin 4-cü nömrəsindən başlayaraq:

Millət necə tarac olur-olsun, nə işim var?

– mətləli şeri ilə ən əvvəl həcvi-məliş yazıb "Hop-Hop" imza qoyur. Yerli qəzetlər təqdir edir və hər yerdən təh-

şin və təriflər alır. Bundan sonra Sabirin həvəsi və şöhrə-ti getdikcə artır. Gözəl-gözəl nəzmlər inşad edib qəzetlərə göndərir və tudduğu məsləkində həmsöhbəti olduğu xuşgə möminlərin və riyakar mollaünəmlərin əfəl və əmalını çox şirin məzmunlarla, zərif kinayələrlə zəmm və təqbihə baş-layır. O qədər keçmir ki, qara camaatın lanət və töhmətlə-rinə nişanə olur. Bununla belə kəmal-i-mətanətlə öz əzmin-də səbat edib sevgili millətindən gördüyü əza və cəfadan, yağış kimi üstünə yağan təkfir və təhqirlərdən əsla geri getməyib öz məsləkində davam edir və mülayimənə dillər ilə cühhal firqəsinə bu növ anlatmağa çalışır:

Əşhədü billahi-əliyyül-əzım,
Sahibi-imanəm, a şirvanlılar!
Yox yeni bir dinə yaqınım mənim,
Köhnə müsəlmanəm, a şirvanlılar!

Şiyyəm, əmma nə bu əşkəldən,
Sünniyəm, əmma nə bu əmsəldən,
Sufiyəm, əmma nə bu əbdəldən,
Haqşevən insanəm, a şirvanlılar!

Ümməti-mərhuməvü məğfur ilə
Əmrdəyəmi təəti-məzbur ilə,
Küfrümə hökm eyləməyin zur ilə,
Qaili-Quranəm, a şirvanlılar!

Həcv deməklə hər kəsin fikrinə gələn əlfazi-mərdü-dəni heç vaxt şerdə işlətməmiş, Hamid bəyin "İnsana vicdanı qədər peyğəmbərlər, padşahlar belə mükafat edəməz" dediyi kimi, Sabir öz xidmətinin mükafatını ölüncəyə qə-dər ancaq öz vicdanından almışdır. Azərbaycan ədəbiyyatında ən əvvəl yeni bir çığır açdı ki, ondan müqəddəm kimsə o gözəl şivədə yazmamışdı; nöqsanlarımızı və eyblərimizi məzhəkə və məzah təriqilə qayət şirin və hər kəsin anladığı bir dil ilə, qəhəqəhələrlə oxudub islahə çalış-ırdı. Nə çarə ki, ancaq beş ilə qədər ədəbiyyatımıza xid-mət edə bildi. "Molla Nəsrəddin" jurnalı meydana çıxınca hər sahibi-zövq Sabirin ondakı nümuncyi-əşarına məftun olmaqdan kəndini alamadı. O gözəl şerləri oxuyub anla-

yanlar, o gözəlliklərin fərqi varanlar onları hiyf etməyə həvəs etdilər. Halbuki Sabir əsərlərində işlətdiyi ibarələr və yeni məzmunlar kimsəni təqlid deyil, məhz öz fikrinin nəticəsidir. Bununla demək istəyirəm ki, Sabir müqəllid deyil, bəlkə elə mücəddiddir ki, köhnə şerlərlə yeni şerlər arasında bir əsrlik uçurum açdı ki, bir daha geri dönüb o uçurumu atılmağa kimsədə cürət qalmadı.

Bir kərə düşünülün: ədəbiyyatımızda nə qədər böyük bir təsir və nə qədər əzım bir inqilab vücuda gətirmiş! Gələlim siyasət ələminə etdiyi xidmət: Məlumdur ki, fransız şairlərindən Şatobrian fransız gövmünün səltənət xanədanından olan burbonlarla Napoleon Bonapart arasındakı müqayisəyə dair bir kitab yazmışdır ki, bu kitab Burbon xanədanından olan fransız kralı 18 Lüinin öz etiraf və iqrarınca bir ordudan ziyadə ona xidmət etmişdir. Mən də iddia edirəm ki, Sabirin də asarı bu beş ilin müddətində İran məşrutəsinə haman növ bir ordudan ziyadə xidmət etmişdir. Müləhizə buyurulsun, İranın viranlığının böyük səbəblərindən biri olan Atabəy məşrutəçilər tərəfindən qovulub, dübarə Məhəmmədəli tərəfindən cəlb olunduqda dediyi şer budur:

“Əncümən əhlinin qoçaq...” i. a.

Atabəyin qətlindən sonra “Təzə həyat” qəzetində Məhəmməd Məhəmmədzadə imzalı bir nəfərin “Sən deyən oldu, biz deyən?” nəqəratlı şerinə cavab verdi. Bu qəbil şerləri çoxdur. Həmçinin Türkiyədə on təmuz inqilabından sonra kəramət göstərmiş 31 mart faciəsini səkkiz ay müqəddəm “Osmanlılar, aldanmayın...” şeri ilə xəbər vermişdi. Xülasə, Sabir əfəndinin “Həyat”da, “Füyuzat”da, “Rəhbər”də, “Dəbistan”da, “Molla Nəsrəddin”də, “Ülfət”də, “İrşad”da, “Günəş”də, “Səda”da, “Həqiqət”də, “Yeni həqiqət”də, “Məlumat”da olan bir taqım pərakəndə mənzu-mələrini tədqiq etdikdə, demək olar ki, bu anacan misli heç görülməmiş şerlərdir. Belə bir istədəda malik olan şəxs yalnız əvamünnas tərəfindən tənələr və söyüşlər eşitməyir, öz əyalı da onun düşməni olur, necə ki, bu halını “Molla Nəsrəddin” məcmuəsinin 4-cü ilinin 17-ci nömrəsində

olan şerində bəyan edir. Bu arada bir oğlu olur, adını Məhəmmədsəlim qoyur. Uşağının məhəbbətindən qeyri yərə hicrət etməyi başara bilmir. Odur ki, yazıq Sabir daha qorxudan bu müstərar adını da dəyişdirib cürbəcür: “Din dirəyi”, “Mirat”, “Fazil”, “Ağlar güləyən”, “Əbunəsr Şeybani” adları ilə gizlətmək istəyir. Nə çarə ki, bu tədbirlə xalqın tənə və təərrüzündən xilas ola bilmir. Axırda iş bir payəyə çatır ki, “kafir” və “babi” deyə qəssablar ona quyruq satmırlar. Naçar qalib quyruqçuluqdan və sabun bişirməkdən əl çəkir və üsuli-cədid üzrə təlim və tədris qaydasını az-çox öyrənib bir nəfər müəllimlə şərakətən məktəb açır və bunun adını “Məktəbi-ümid” qoyur. Müəllimlikdən də çörək pulu çıxır. Daha çarəsi kəsilib 1910-cu ildə Bakıya gedir. “Nəşri-maarif” cəmiyyətinin Balaxanıda olan məktəblərində fars (dili) və şəriət müəllimliyinə qəbul olunur. Bakıda yazdığı şerlər – ki, “Molla Nəsrəddin”in beşinci ilindədir, – mühitin təsirindən dahiyənə əsərlərdir. Heyf, əfsuslar olun ki, 1911-ci ildə iyul ayında Bakıda məriz olur. Həkimlər müayinə edib xəstəliyini əzmi-kəbəd, yəni qara ciyərin şişməyi deyə təşxis edirlər. Öz xəstəliyini yoldaşı A. Səhhətə bu şerilə xəbər verir:

Arizi-qəmlər ələndən ürəyim şişmiş idi,
Zənn edirdim edəcəkdir ona çarə ciyərim.
Bəxti-mənhusimə bax, mən bu təmənnədə ikən
Başladı şişməyə indi üzü qarə ciyərim.

Mərazi getdikcə şiddət edir. Daha Bakıda qala bilməyib Şamaxıya qaayır və oradan Tiflisə müalicə üçün gedir. “Molla Nəsrəddin” jurnalının həyatı-təhriyyəsi məddi cəhətdən çox müavinət edirsə də, heyfa ki, müalicəsi fəidəbəxş olmayıb, bilaxır Şamaxıya qaayır və daha mərazin zəhmətindən xilas olmaq üçün ölmək arzu edib bu şeri deyir:

İstərəm ölməyi mən, leyk qaçır məndən əcəl,
Gör nə bədbəxtəm, əcəldən də görək naz çəkəm!

Axır nəfəslərində bu rübəni yazır:

Rahəm bedəhid, ru berah amədəəm,
Bər dərgəhi-həzrəti-ilah amədəəm;
Bitöhfə nəyamədəm, nə dəstəm xalist,
Badəsti-pür əzhəmə günah amədəəm.*

İyulun 12-də 1911-ci ildə rəhmətli xudaya vasil olur.

A. Səhhət

* Tərcüməsi: Yol verin, tapmışam yolu, gəlmişəm, olub bu dərgahın qulu, gəlmişəm. Təhfəsiz gəlmədim, alim boş deyil, əllərim günahla dolu gəlmişəm (tərcümə Ə. Hüseyninindir).

Öşhədi billahi-əliyyü-əzəm,
Sabbi-məmmən, a şirvanlılar!

Yox, yeri bir dino yəqinim-məmmən,
Qutlu Qurannəm, a şirvanlılar!

MİLLƏT NECƏ TARAC OLUR OLSUN, NƏ İŞİM VAR

Millət necə tarac olur olsun, nə işim var?!
Düşmənlərə möhtac olur olsun, nə işim var?!
Qoy mən tox olum, özgələr ilə nədi karım. *
Dünyavü cahan ac olur olsun, nə işim var?!

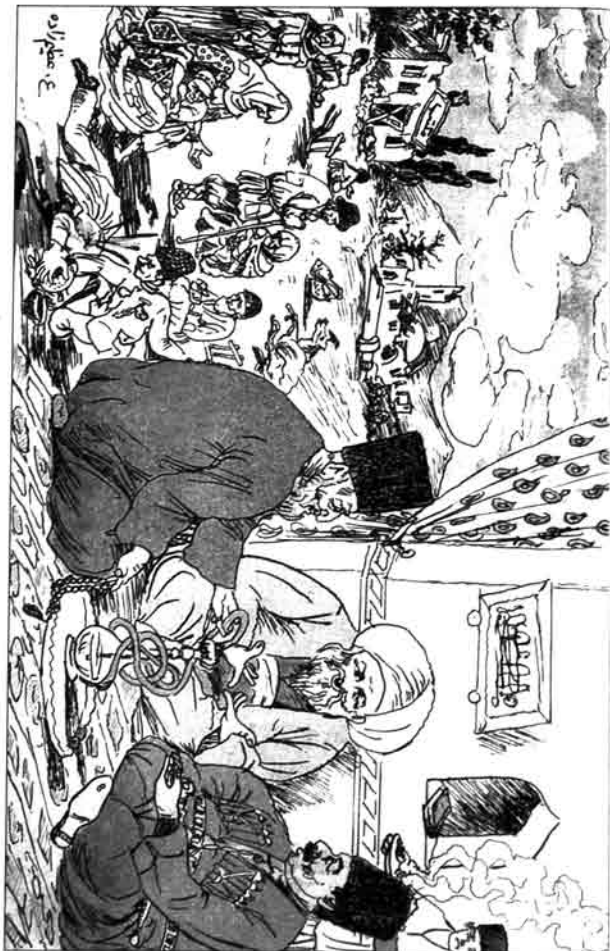
Səs salma, yatanlar ayılar, qoy hələ yatsın,
Yatmaqları razı deyiləm kimsə oyatsın,
Tək-tək ayılan varsa da, həq dadıma çatsın,
Mən salim olum, cümlə cahan batsa da batsın,
Millət necə tarac olur olsun, nə işim var?!
Düşmənlərə möhtac olur olsun, nə işim var?!

Salma yadıma söhbəti-tarixi-cahani,
Əyyami-sələfdən demə söz bir də, filani,
Hal isə götür meyl eləyim dolmanı, nani,
Müstəqbəli görmək nə gərək, ömrüdü fani;
Millət necə tarac olur olsun, nə işim var?!
Düşmənlərə möhtac olur olsun, nə işim var?!

Övladı-vətən qoy hələ avarə dolansın,
Çirkəbi-səfalətlə əli, başı bulansın,
Dul övrat isə sailə olsun, oda yansın,
Ancaq mənim avazeyi-şənim ucalansın;
Millət necə tarac olur olsun, nə işim var?!
Düşmənlərə möhtac olur olsun, nə işim var?!

Hər millət edir səfheyi-dünyadə tərəqqi,
Eylər hərə bir mənzilü məvadə tərəqqi,
Yorğan-döşəyimdə düşə gör yadə tərəqqi. –
Biz də edirik aləmi-röyadə tərəqqi;
Millət necə tarac olur olsun, nə işim var?!
Düşmənlərə möhtac olur olsun, nə işim var?!

* Kitabın 1914-cü il nəşrində bu iki misralar verilməmişdir. (Red.)

Övladı-vətən qoy hələ avarə dolansın,
Dul övrat isə sailə olsun, oda yansın,
Millət necə tarac olur olsun, nə işim var?!

**OL GÜN KI, SƏNƏ XALIQ EDƏR
LÜTF BİR ÖVLAD**

Ol gün ki, sənə xaliq edər lütf bir övlad,
Olsun ürəyin şad!
Təyin elə cindarı ki, etsin ona imdad,
Ta dəyməyə həmzad;
Sağdan sola, soldan sağa sal boynuna heykəl,
Qoy cinni məəttəl;
Min günə tilismata tutub eylə müqəffəl,
Gəzdir onu əl-əl;
Gər dəysə soyuq, sancılanıb olsa da bimar,
Höküm et gələ cindar;
Göstərmə təbibə o ciyərguşəni zinhar
Qoyma ola murdar;
Ağlarsa uşaq dərdinin axtarma davasını,
Ancaq söy anasını;
Qorxutsun o da damdabaca ilə çağasını,
Kəssin də sədasını;
Öyrət ona, əlbəttə, özün bir neçə mövhum,
Məhdud ola məsum;
Bu sayədə ömr eyləyə dünyada o məzlum,
Hər haləti məzmum;
Tək-tək dil açanda ona təlim elə hədyan,
Həm olma peşiman;
Bildir ona min dürlü qəbahətləri hər an,
Alsın ələ ünvan;
On yaşa yetincə uşağın eyləmə qəflət,
Qandır neçə bidət;
Ta on beşə yetdikcə tapa işdə məharət,
Həm eyləyə adət;
Göndərmə onu məktəbə, dəng eyləmə başın,
Tökmə üzə yaşın;
Hər fənd və bicliklə edər kəsb məaşın,
Saxlar özü başın;

Rahət niyə lazım edə dünyada məişət,
Quldurçuluq öyrət;
Tair:ki qumar oynaya, qəfl eyləyə, qarət,
Xoşdur belə sənət;
Dünyanı soyub eyləyə hər gün səni xürsənd,
Sağ ol, belə fərzənd!
Evdə tapılır indi dəxi çay, plov, qənd,
Kimdir sənə manənd!
Nagah alınıb həbsə, tutarsa səni vəhşət,
Ver hakimə, rüşvət;
Sat var-yoxunu, advokata ver neçə xələt,
Puç ol hələ-hələt;
Axırda olub həsrəti-didari-cəməli,
Qal kisəsi xali;
Qaldıqda oğulsuz dəxi tez başla suali.
Al vizrə vəbəli,
Tap rizqi-hələli,
Ay başı bələli,
Yığ dəymişi, kəli,
Olmaz oxumaqdan
Tapmaq bu cələli...

BİLMƏM NƏ GÖRÜBDÜR BİZİM OĞLAN OXUMAQDAN

Bilməm nə görübdür bizim oğlan oxumaqdan?
Dəng oldu qulağım.
Jurnal, qəzetə, hərzəvi hədyan oxumaqdan
İncəldi uşağım.
Ağlın aparıb bəs ki, baxır gündə qarayə,
Ya rəb, nə həməqət!
Söz etməz əsər, çarə qalib indi duayə,
Tədbir elə, övrət!
Lənət sənə, ifritə, sənindir bu cəhalət,
Etdin nə xəyanət!
Səndən törənidir bizim evdə belə bidət.
Ey mayeyi-hiyələt!
Tutsun çörəyim gözlərinin ağü qarəsın,
Ey həmsəri-bədxah!
Haşa, oda yaxmaz ana istəklı balasın,
Kəssin səni allah!
Bu tıflı oxutmaqla etdin məni tərğib,
Həp eylədin iğva.
İndi nədi fikrin? İşimiz oldu bu tərkiib,
Yox çarəsi əsla.
Heyhat ki, tədbir ola bu xanəxərabə,
Zail olub əqli.
Dərsə, qəzetə, məktəbə, jurnala, kitabə
Mail olub əqli.
Yıxdın evimi, eylədin övladımı zayə,
İş keçdi məhəldən.
Mən anlamaram elm nədir, ya ki sənayə,
Zarəm bu əməldən!
İstərdim o da mən kimi bir hörmətə çatsın,
Azadə dolansın;
Ta qol gücünə malik olub şöhrətə çatsın,
Dünyadə dolansın;

Bir vəqtdir indi ki, olub Rüstəmi-dövrən,
Bir ad qazanaydı;
Qarətlər edib ta ki, tapaydı sərü saman,
Bir şey də qanaydı.
Puç eylədin, övrət, bu gözəl, sadə cavanı!
Dilbilməz oğul, vay!
Rəngi saralıb, qalmayıb əsla yarı canı,
Bir gülməz oğul, vay!
Ay, naxələf oğlum, nə yaman məşqə düşübsən,
Ey kaş, usanaydım!
Quldurluğa yox, elmə tərəf eşqə düşübsən,
Bu qübhü qanaydın!
Ey nuri-düçəşmim, oxumaqdan həzər eylə,
Saleh vələd ol, gəl!
At min, hünər öyrəş, məni də bəxtəvər eylə,
İşdə belə ol, gəl!
Bəsdır oxudun, az qala canın tələf oldu,
Bu kardən əl çək!
Yazmaq, oxumaq, başına əngəi-kələf oldu,
Əşardən əl çək!
Min elm oxuyub söz biləsən hörmətin olmaz
Bu dari-cəhanda;
Söz bəhrinə gövhər olasan qiymətin olmaz
Xasə bu zəmanda.
Yox, yox, baxıram fikrinə, səndən oğul olmaz,
Canın bəcəhənnəm!
Mırt-mırt oxumaqdan, kişi, bir qan ki, pul olmaz!
Mırtılda dəmadəm,
Qıl elm fərahəm,
Ol qüssəyə həmdəm;
Ömrün olacaq kəm;
Düşməni sənə aləm!..

QOCALIQDAN ŞİKAYƏT

Əfsus qocaldım, ağacım düşdü əlimdən,
Səd heyf cavanlıq!
Zəf eylədi aciz məni, qaldım əməlimdən,
Çəkdim nə ziyanlıq!
Saldıqca cavanlıqda keçən günləri yadə
Dərdim olur on qat!
Ya rəb, yetərəm birdəmi dünyada muradə?
Heyhat və heyhat!
Saqqal ağarıb, bel bükülüb, dinmə filani!
Övqatım olub təlx;
Övrət də yaxır saqqalıma gündə hənani,
"Rişi ki, bərəng əlx".
Yad olsun o günlər ki, muradımcə gəzərdim
Sazəndə Oruğnan;
Min acizü biçarələrin başın əzərdim
Sillə və yumuruqnan.
Bu sayədə hər ləhzə edib söyü təlaşı,
Sərvət qazanardım;
Təhsil ələyib qol gücünə əmri-məaşı,
Dövlət qazanardım.
Əzalar isə süst olub indi qocalıqdan,
Bir dadrəsım yox!
Görməzmişən əhvalımı, düşdüm ucalıqdan,
Fəryadrəsım yox,
Heç yerdə səsim yox,
Kəskin nəfəsım yox,
Fikrimdə cəvanlıq,
Başqa həvəsım yox.

BAKI FƏLƏLƏRİNƏ

Bu çərxi-fələk tərsinə dövrən edir imdi,
Fələ də özün daxili-insan edir imdi.

Olmaz bu ki, hər əmrə dəxalət edə fələ,
Dövlətli olan yerdə cəsarət edə fələ,
Asudə nəfəs çəkməyə halət edə fələ,
Yainki hüquq üstə ədavət edə fələ;
Bu çərxi-fələk tərsinə dövrən edir imdi,
Fələ də özün daxili-insan edir imdi.

Fələ! Mənə bir söylə, nədən hörmətin olsun?
Axır nə səbəb söz deməyə qüdrətin olsun?
Əl çək, bala, dövlətlilərə xidmətin olsun,
Az-çox sənə verdiklərinə minnətin olsun!
Bu çərxi-fələk tərsinə dövrən edir imdi,
Fələ də özün daxili-insan edir imdi.

Dövlətli, amandır, özünü salma bəlayə,
Fələ sözü həqq olsa da, baxma o sədayə,
Yol vermə nəfəs çəkməyə hərgiz fəqərəyə,
Öz şənini puç eyləmə hər bisərə payə!
Bu çərxi-fələk tərsinə dövrən edir imdi,
Fələ də özün daxili-insan edir imdi.

Aldanma, fəqirin olamaz əqli, zəkası,
Çün yoxdur onun sən kimi pakizə libası,
Yox sərvəti, yox dövləti, yox şalı, əbası,
Var köhnə çuxası, dəxi bir təkçə qəbası;
Bu çərxi-fələk tərsinə dövrən edir imdi,
Fələ də özün daxili-insan edir imdi.

İstərsən əgər olmağa asudə cahanda,
Ta olmayasan qəmlərə aludə cahanda –
Fələ üzünə baxma bu bihudə cahanda.

Öz fikrini çök, ol dəxi fərsudə cahanda;
Bu çərxi-fələk tərsinə dövrən edir imdi,
Fələ də özün daxili-insan edir imdi.

Gör millətinin dərdini, axtarma dəvasın,
Əl çəkmə yetimin başına, kəsmə sədasın,
Zinhar qoyub dəhrdə bir xeyr binasın
Yad eyləmə, şad eyləmə millət füqərasın...
Bu çərxi-fələk tərsinə dövrən edir imdi,
Fələ də özün daxili-insan edir imdi.

CƏHD EYLƏ, SƏN ANCAQ NƏZƏRİ-XƏLQDƏ PAK OL

Cəhd eylə, sən ancaq nəzəri-xəlqdə pak ol,
Məxluqu inandır;
Xasiyyətin od olsa da, ətvardə xak ol,
Sök ələmi, yandır;
Xalqın nəzərin cəlb elə qurşağa, qəbaya,
Məclubi-üyun ol;
Hər hiyləvü bicliklə gir, əlbəttə, əbayo,
İmanə sütun ol;
Səy eylə ki, saqqal uzanıb üç çorək olsun,
Papaq ona nisbət;
Qurşaq da, bilirən ki, on arşın görək olsun,
Təfsilə nə hacət...
Qoyma yerə təsbihini, əl çəkmə duadən,
Övrad oxu daim;
Məclisdə çəkib tut özünü, ol nücəbadən,
Söz söylə mülayim;
İştə geyinib məzhəbi, imanı büründün,
Pək möhtərəm oldun;
İndi nəzəri-xəlqə sən pak göründün,
Əhli-kərəm oldun;
Başdan-ayağa əmnü əman oldu vücudun,
Zöhd ilə bitişdin;
Nolmaq diləyirdinsə haman oldu vücudun,
Məqsudə yetişdin!
Vəqt oldu ki, indi edəsən ələmi talan,
Tut, qoyma qaçanı!
Höküm ində sənindir, dəxi çök işlərə saman,
Yığ müşkül açanı;
Dul övrətə bidad elə, eytamə xəyanət,
Xovf etmə əcəldən;
Məkr işə özün qıl, oxu şeytana da lənət!
Şad ol bu əməldən,
Əl çəkmə hiyəldən,
Təzvirü dəğəldən,
İmanı da versən,
Vermə pulu əldən!

TÜRK ŞAİRLƏRİNİN SİRRİ
AMƏDİ FÜZULİNİN BƏZİ QƏZƏLLƏRİNƏ
NƏZİRƏ-TƏMƏSXÜRANƏ

Təhsili-ülum etmə ki, elm afəti-candır,
Həm əqlə ziyandır;
Elm afəti-can olduğu məşhuri-cahandır,
Mərufi-zamandır;
Pəndi-pədəranəm eşit, ey sadə cavanım,
Yaxma qəmə canım!
Xoş ol kəsə kim, vel dolanıb, dağda çobandır,
Asudə hamandır.
Elm içrə xəta olduğun ondan bilirəm kim,
Bilsə nola hər kim,
Elmə gözənin küfrü zəbanlarda bəyandır,
Təkfirə nişandır.
Məktəb sənə xoş gəlməsin, ol cayi-xətərnək,
Girmə ona çalak;
Məktəb dediyin qeydi-dilü bəndi-zəbandır,
Qarətgəri-candır.
Çərnil nədir? O! qəlbi qara hoqqeyi-dilxun,
Olma ona məftun!
Ağ günlərini etmə qara, allah amandır,
Bu rəng yamandır.
Dəftər nədir? O! hərzələrin həmdəmi-razi,
Covfi dolu yazı,
Şairləri naqqal edib, avara qoyandır,
Bu mətləb əyandır.
O! başı kəsilmiş qələmin tutma belindən,
Xovf eylə dilindən;
Axırda çalar canını, bir əfi ilandır,
Əfisə çalandır.
Kağız sənə ağ göstərir öz sineyi-safın,
Guş eyləmə lafın;
Çox tez qaralar qəlbi, mürrəbbisi yamandır,

Bir xırdaca yan dur.
O! zahiri sürxün ürəyi qara qarandaş,
Mirzələrə yoldaş,
Qəlbində xəfi sirrini bildikcə yazandır,
Əyyari-zamandır.
Dərlər oxumuşlar: oxumaq yaxşıdır, ömma,
Var bunda müəmma...
Yaxşı nəzər etdikcə sərəncamı yamandır;
Hər addımı qandır;
Lağlağı, amandır,
Qızdırmalı, yan dur,
Sırtıq, Mozalan, dur!

Hop-hop dilə düşdü,
İş müşkülə düşdü,
Çünki belə düşdü,
İmdi balabandır.

AH EYLƏDİYİM NƏŞEYİ-QƏLYANIN ÜÇÜNDÜR

Ah eylədiyim nəşeyi-qəlyanın üçündür,
Qan ağladığım qəhveyi-fincanın üçündür;

Vəz eylədiyim hədyövü chsandan ancaq
Ümdə qərəzim kisəvü həmyanın üçündür;

Sərkəştəliyim xirməni-buğdalar ucundan,
Aşıftəliyim sərvətü samanın üçündür;

Fərş eylədiyim sinəmi hər gün qədəmində,-
Kəskin təməim süfrədəki nanın üçündür;

Bimar tənim küftəvü bozbaş ələmindən,
Xunun ciyərim dolma-badımcanın üçündür;

Ağzım dolusu neməti-firdovs dedikdə,-
Boşqabda qara gözlü fısincanın üçündür;

Vəsf eylədiyim zövqlə ənhari-behişti,-
Kövsər məzəli şərbəti-reyhanın üçündür;

Gördüm ki, plov bişmədədir, achiğa dözdüm,
Bildim bu tədarük şəbi-ehsanın üçündür.

Ax, birəcə görəydim səni, ey sevgili varis,
Meylim sən ilə dəsti-zərəfşanın üçündür!

Münimlərə can ver, könül, uyma fūqərayə,
Sənəmdə səni bəslədiyim anın üçündür.

Ahın şərəri etməz əsər bir kəsə, Hop-hop,
Bu od sənin ancaq alışan canın üçündür...

Yan, dinmə, sən allah!
Qan, dinmə, sən allah!
Həq söyləmiş olsan,
Dan, dinmə, sən allah!

BİR GÜL

Vaiz ki, çıxar minbərə tez püflər odu,
Təkfirə qoyar kimin ki, eşq isə modu;
Vardır deyəsən bu xazini-niyranın
Ağzında ekstrenni kafir zavodu.

**“HƏYAT” QƏZETİNİN İKİNCİ İLİNDƏ
“GOP-GOP” İMZALI “QOY MƏKTƏBƏ
TƏHSİLİ-ÜLUM EYLƏSİN OĞLUM, DAŞ OLSA DA
QƏLBİ, ONU MUM EYLƏSİN OĞLUM!” NƏQƏRATLI
ŞERƏ NƏZİRƏ-TƏMƏSXÜKANƏ**

Bu tifi ki, nuri-bəsəri şireyi-candır,
Tabi-tənü arami-dilü ruhi-rəvandır,
Min zəhmət ilə bəslədiyən tazə cavandır,
Göndərmə bunu məktəbə, rəhm eylə, amandır!
Qoy küçədə naz ilə xuram eyləsin oğlun!
Öz xoşladığı əmrə qiyam eyləsin oğlun!

Bu bülbüli-şuridə ki, pakizənəfəsdir,
Aludeyi-qəm etmə ki, bihudə həvəsdir,
Bunca ki, gedib məktəbə,—bildikləri bəsdir,
Məktəbdir adı, leyk həqiqətdə qəfəsdir;
Qoyma o dağılmışda məqam eyləsin oğlun!
Sübhün belə viranədə şam eyləsin oğlun!

Məktəbdə gedib dərs oxuyanları görürsən,
Nitqi çəkilən tazə cavanları görürsən,
Qədən quruyub cismdə qanları görürsən,
Arıfən, özün yaxşı-yamanları görürsən,
Qıyma ki, gedib fikrini xam eyləsin oğlun!
Ömrün qəmi-elm ilə tamam eyləsin oğlun!

Bavər edəməm, elmdən olsun fərəh-aid,
Elm artıq olursa həm olur qəm mütəzaid,
İstərsən əgər oğlun edə kəsb fəvaid,
Həm sərətə zaid ola, həm miknəti zaid, —
Tərgib elə ta kəsb-i-həram eyləsin oğlun!
Bir ad çıxarıb şöhrəti-tam eyləsin oğlun!

Biçərə kişi, qanmağa başın hələ keydir,
Axır mənə bir söylə görüm, elm nə şeydir?
Bilmək nə gərəkdir kim, bu əlifdir, bu da beydir?
Həvvəz, sora hütti, bu nə heydir, o nə heydir?
Qoy pul qazanıb sədri-məqam eyləsin oğlun!
Bəy, xanlar ilə dəxl-kəlam eyləsin oğlun!

Gop-gop kimi bifaidə əhli-qələm olma,
Ol Başıqapazlı, vəli, Bidərdü Qəm olma,
Qızdırmalı ol, Təşnələbü Didənəm olma,
Molla Mozalanlara uyus, möhtərəm olma,
Qoy Hop-hop olub şöhrəti-tam eyləsin oğlun!
Kəsbini buraxıb şerə dəvam eyləsin oğlun!

TƏRPƏNMƏ, AMANDIR, BALA, QƏFLƏTDƏN AYILMA!

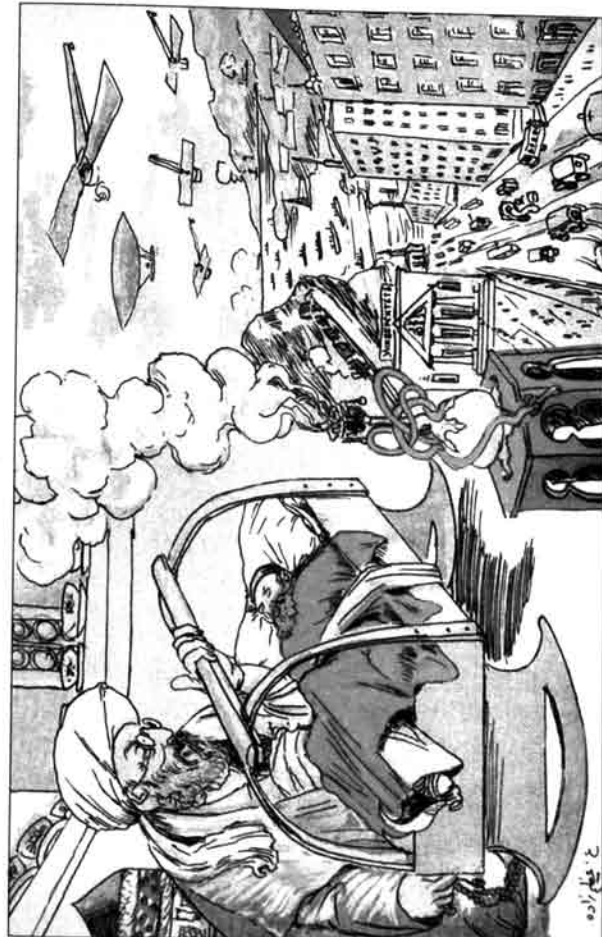
Tərpənmə, amandır, bala, qəflətdən ayılma!
Açma gözünü, xabi-cəhalətdən ayılma!
Laylay, bala, laylay!
Yat, qal dala, laylay!

Aldanma ayıqlıqda fəraqət ola, heyhat!
Qəflətdə keçənlər kimi ləzzət ola, heyhat!
Bidar olanın başı səlamət ola, heyhat!
At başını yat, bəstəri-rahətdən ayılma!
Laylay, bala, laylay!
Yat, qal dala, laylay!

Açsan gözünü rəncü məşəqqət görəcəksən,
Millətdə qəm, ümmətdə küdurət görəcəksən,
Qıldıqca nəzər millətə heyrət görəcəksən,
Çək başına yorğanını, nikbətdən ayılma!
Laylay, bala, laylay!
Yat, qal dala, laylay!

Bir ləhzə ayıldınsa, qutar canını, yuxla,
At tiryakını, çək, baba, qalyanını, yuxla,
İncinsə sağın, ver yerə sol yanını, yuxla,
İllərcə şüar etdiyin adətdən ayılma!
Laylay, bala, laylay!
Yat, qal dala, laylay!

Göz nurudur uyqu, onu dur etmə gözündən,
Yol vermə məbada çıx a bir ləhzə sözündən,
Ammə elə bərk yuxla ki, hətta get özündən,
Afaqı dutan şüru qiyamətdən ayılma!
Laylay, bala, laylay!
Yat, qal dala, laylay!

QAÇ, AT BASDI!

Qaç, oğlan! Qaç, at basdı! Millət gəlir!
Ötüşdən çıxan bir cəmaət gəlir!
Edib cümlə əqvama sibqət, gəlir!
Verib hər kəsə dərsi-ibrət, gəlir!
Qaç, oğlan! Qaç, at basdı! Millət gəlir!

Çəkil, yol ver, at bağı çatlatmışıq,
Vurub yıxmışuq, tutmuşuq, atmışuq,
Çapıb qovmuşuq, qan-tərə batmışuq,
Yığıb milləti bir yerə qatmışuq,
Müsavat, ədalət, üxüvvət gəlir!
Qaç, oğlan! Qaç, at basdı! Millət gəlir!

Neçə əsrdir indi bilehtimam
Qoyub nami-milliyətə ehtiram,
Qoçaq əlləşib, çarpışıb sübhü şam,
Xüsusən bu sonku beş ildə tamam
Edib aləmə bəxşi-heyrət, gəlir!
Qaç, oğlan! Qaç, at basdı! Millət gəlir!

Nədir, yoxsa zənnincə etdim xəta?
Sus! Etməm xəta! Söyləməm nabəca!
Məzah etmiş oldum sanırsan bəsa?
Dodaq altı gülmək nədir, söylə ya?
Sənə bəlkə bunlar zərafət gəlir?
Qaç, oğlan! Qaç, at basdı! Millət gəlir!

Buyur, qıl da dünyaya ətfi-nəzər,
Müsəlman kimi kim olub bəxtəvər?
Bu İran, o Türkiyə – həp bixətər,
Əvət, başla Fasdan Xətaya qədər
Baxıldıqca qəlbə məsərrət gəlir...
Qaç, oğlan! Qaç, at basdı! Millət gəlir!

O Albanyada amavut qeyrəti,
Bu Qəzvindəki mürtəcə heyəti,
Kiritdə müsəlmanların haləti,
Buxarada məzhəbçilər söhbəti,
Yəməndən də başqa rəvayət gəlir,
Qaç, oğlan! Qaç, at basdı! Millət gəlir!

Bu Rusiyyənin əhli-imanları
Ki, yəni bu səmtin müsəlmanları,
O yekşənbə, cümə, bu dükkənləri,
O dum macərəsi, bu vicdanları,
Hələ etiraza nə hacət gəlir?
Qaç, oğlan! Qaç, at basdı! Millət gəlir!

Bu Qafqaz, bu da Qafqaz arifləri,
Bu da əhli-nazə təarüfləri,
Bu millət yolunda məsarifləri,
Bu da şanlı-şanlı məarifləri,
Bulardan dəxi boylə xidmət gəlir,
Qaç, oğlan! Qaç, at basdı! Millət gəlir!

Bununla belə biz neçin bəxtiyar
Ölüb-itməyək də hələ iftixar?!
De, noqsanımız hansıdır zinhar?
Bu siyrət, bu surət, bu qeyrət, bu ar...
Bizə, ya, nə nisbətə töhmət gəlir?
Qaç, oğlan! Qaç, at basdı! Millət gəlir!

Hər əfradımızda bir əzmü səbat,
Bu əzmü səbat ilə bulduq nəcat,
Bu gün cümləmiz bəkləriz bir həyat,
Bir əhval, bir fikr, bir iltifat...
Bu əfkara qarşı nə diqqət gəlir?
Qaç, oğlan! Qaç, at basdı! Millət gəlir!

Hanı bizdə, yahu, nifaqü təzad?
Hanı bizdə həmdinimizlə inad?
Bu ülfət, bu rəfət, bu da ittihad!

Bax, iştə, bu məclis, bu da iniaq!
Nə məbeynə nifrət, nə lənət gəlir,
Nə böhtan, nə hədyan, nə qeybət gəlir,
Nə cib, nə cibişdan, nə rüşvət gəlir,
Qaç, oğlan! Qaç, at basdı! Millət gəlir!

“HƏYAT” QƏZETİNİN BAĞLANMASINA GÖRƏ

Elm ayineyi-surəti-hal idi, nədən bəs,
Əsəmədə ərvahə misal idi, nədən bəs,
Elm ilə vətən niqməal idi, nədən bəs,
Təhsili-ədəb, kəsbi-kəmal idi, nədən bəs,
Millət ümənəsi bu gözəl rütbəyi dandı?
Əfsus, “Həyat” isə məmat oldu, qapandı!

Elm idi əgər bəxş edən insanə şərəfət –
Millət nə səbəbdən ona göstərmədi rəğbət?
İslam ülumunda gör olsaydı ləyaqət
Rusi oxumuşlar bə neçin etdilər nifrət?
Bu nifrəti hər gündə görüb axır utandı,
Əfsus, “Həyat” isə məmat oldu, qapandı!

Mey nəşəsini zövq bilər, cam nə bilsin?
Ruh anladığı ləzzəti əcram nə bilsin?
Ustadın işin, işlədiyin xam nə bilsin?
Elmin, hünərin qiymətin islam nə bilsin?
Getsin qabağa qonşular, islam dayandı,
Əfsus, “Həyat” isə məmat oldu, qapandı!

Qoy qonşular alsın hələ min dürlü fəvaid,
Qoy qonşular etsin hələ təzyidi cəraid,
Sən söylə, qəzetdən nə olur bizlərə aid?
Ancaq ikini bir elə, qoyma ola zaid,
İslamda bilmək, oxumaq çünki ziyandı;
Əfsus, “Həyat” isə məmat oldu, qapandı!

Əğyarlar indi sənə faiqmi, deyil ya?
İslamını məhv etməyə şaiqmi, deyil ya?

İbzali-himəm millətə layiqmi, deyil ya?
Ancaq əməlin qəti-əlaiqmi, deyil ya?
Çün qəti-əlaiq odu hər guşədə yandı,
Əfsus, “Həyat” isə məmat oldu, qapandı!

Gopnan əməl aşmaz, işə qeyrət görək olsun,
Millət düyünün açmağa himmət görək olsun,
Min elm deməkdənsə həmiyyət görək olsun,
Sözdən nə bitər, işdə həqiqət görək olsun!
Haqsızlığı hər gündə görüb axır usandı,
Əfsus, “Həyat” isə məmat oldu, qapandı!

Ağrıma əbəs başını, meyl etmə ülumə,
Yox vəq qoyan elmə, kəmalata, rüsumə,
Hər kəs cibini güdmədədir baxsan ümumə,
Xərc etsə edər dolma-badımcana, lühumə.
Hop-hop, yeməyə, içməyə bu qövmlər yarandı!
Əfsus, “Həyat” isə məmat oldu, qapandı.

NEÇİN MƏKTƏBƏ RƏĞBƏTİM OLMAYIR?

Neçin məktəbə rəğbətım olmayır? –
Cibim dolmayır, dolmayır, dolmayır!

Mənə hər qəzetçi bərəldir gözün,
Yazır hey qəzetlərdə məktəb sözün,
Sözün qoy deyim bir kərə lap düzün:
Bu işdən mənə bir qazanc olmayır!
Cibim dolmayır, dolmayır, dolmayır!

Oxur, bundan hər kəs qanar həqqini,
Qanan mütləq ali sanar həqqini,
Axund isə xəlqin danar həqqini,
Bununçun mənım rəğbətım olmayır!
Cibim dolmayır, dolmayır, dolmayır!

Mənə xeyirsiz olduğuyçun bu kar, –
Ona bağlaram küfr adın zinhar,
Cəməət də duymuş bunu aşikar;
Bu işdən mənə bir qazanc olmayır!
Cibim dolmayır, dolmayır, dolmayır!

Və bir də bu məktəblilər bilümun
Oxurlar kamalınca ali ülum,
Edirlər bizə sonra yeksər hücum,
Bununçun ona rəğbətım olmayır!
Cibim dolmayır, dolmayır, dolmayır!

Əgər məktəb əmrində bilintixab
Mənə tapşırılsa ümumən hesab, –
Mən ol vəqt, haşa, edəm ictimab!?
Fəqət indilik bir qazanc olmayır!
Cibim dolmayır, dolmayır, dolmayır!

Ax!.. ax!.. Ay keçən günlərim! Vay mənə!
Hər evdən gəlirdi neçə pay mənə –

Plov, halva, bal, yağ, şəkər, çay mənə.
Nə çarə ki, indi bular olmayır!
Qarın dolmayır, dolmayır, dolmayır!

Cətidir bizimçin bütün məsələ,
Bir ildə üç ehsan da keçmir ələ,
Belə qalsa iş razı olluq hələ,
Bu da odlmayır, olmayır, olmayır!
Qarın dolmayır, dolmayır, dolmayır!

Yığıncqlar indi söz ilə ötür,
Beş-üç kölmə söz söylənir, iş bitir,
Fəqət şənımız günbəgündən itir,
Bizə ehtiram olmayır, olmayır!
Qarın dolmayır, dolmayır, dolmayır!

AMMA, MİLLƏT A!..

Moldayı, gördün nə iqdam etdi?! Amma, millət a!..
Az zamanda nə sərəncam etdi?! Amma, millət a!..
Öz gücün hər qövme ifham etdi?! Amma, millət a!..
Varlığın mərdanə elam etdi?! Amma, millət a!..
Moldayı, gördün nə iqdam etdi?! Amma, millət a!..

Basdı, keçdi əhli-İran qatladı hər milləti,
Bildiyə qədrin, aldı haqqın, qovzadı qeyriyyəti,
Aldığı məşrutəni parladı parlaq qeyrəti,
Əhsənüllah, himməti-tam etdi?! Amma, millət a!..
Moldayı, gördün nə iqdam etdi?! Amma, millət a!..

İş başında əyləşən kəslər xəyanətdən səva,
Bay, yanıldım, qoy deyim, hə, lap sədaqətdən səva
Etməz oldu bir nəfər olsun da xidmətdən səva,
Var-yoxun həp bəzli-islam etdi! Amma, millət a!..
Moldayı, gördün nə iqdam etdi! Amma, millət a!..*

Əql heyrandır ki, saysın bir-bir əhrarın işin,
Qanmaq olmur, anlamaq olmur Siphədarın işin,
Yefremin, ya Bağırın, yainki Səttarın işin,
Mərhəbalar! Vəh, nə əncam etdi! Amma, millət a!..
Moldayı, gördün nə iqdam etdi?! Amma, millət a!..

Eyləsin Səttarü Bağır başqa bir iyma, neçin?
Ya hökumət eyləsin əhrarlı dəva, neçin?
Qanmıram, əlqissə, sərdari-Bahadır ya neçin
Bağır təslim Səmsam etdi?! Amma, millət a!..
Moldayı, gördün nə iqdam etdi?! Amma, millət a!..

Get, daha ol arxayın, yat, eyləmə sərsəm, kişi!
Parladı, meydana çıxdı millət, etmə qəm, kişi!
Qoy bizi təqdir edib də söyləsin ələm, kişi,
İktisabi-izzəti-nam etdi! Amma, millət a!..
Moldayı, gördün nə iqdam etdi?! Amma, millət a!..

AY CAN! AY CAN!

Düşdü bütün qəzetlər qiymətdən, ay can, ay can!..
Xalqın canı qurtardı töhmətdən, ay can, ay can!..

Qıl yaymayırdı əsla zalımların gözündən,
Rüsəy idik cahanda məlunların sözündən,
Ax, ax! Nə yaxşı oldu, iş düşdü öz-özündən,
Əlləşməmiş qutardıq zəhmətdən, ay can, ay can!..
Düşdü bütün qəzetlər qiymətdən, ay can, ay can!..

Badi-səba, apar ver, Molla Qəvama müjdə,
Yazsın, de, Lənkəranda Molla Səlama müjdə,
Söylə, o da yetirsən cümlə əvama müjdə,
Düşdü bütün qəzetlər qiymətdən, ay can, ay can!..
Munbərdə rəqsə gəlsin behcətdən, ay can, ay can!..

Ərz et bəşarət ilə Qafqaydakı vücudə:
Jurnal, qəzet qapandı, durma, yixil sücudə,
Hər nə bilirsən eylə qeybətdə, rubərudə,
Yazmaz dəxi yazanlar bidətdən, ay can, ay can!..
Düşdü bütün qəzetlər qiymətdən, ay can, ay can!..

Get Qübbəyə səlam et Molla Hacı Babayə,
Söylə tutuldu cümlə jurnal, qəzet vəbəyə,
Mömin müridlər ilə dur qoş səda-sədayə,
Ümmətlərin yığılsın hər kətdən, ay can, ay can!..
Düşdü bütün qəzetlər qiymətdən, ay can, ay can!..

Yatdı qəzet yazanlar, fürsət dəxi sizindir,
Qarşıda var orucluğu, söhbət dəxi sizindir,
Məsciddə mənber üzrə lənət dəxi sizindir,
Ayrılmayın ölüncə lənətdən, ay can, ay can!..
Düşdü bütün qəzetlər qiymətdən, ay can, ay can!..

* Şərin 3-cü bəndi 1914-cü il nəşrində getməmişdir. (Red.)

BAKI PƏHLƏVANLARINA

Könlüm bulanır küçədə cövlanını görcək,
Nitqim tutulur hərzəvü hədyanını görcək.

Canım üzülür əldəki qalxanına baxcaq,
Qəlbim alışır beldəki patranını görcək.

Baxdıqca revolverinə əndamım olur süst,
Bağrım yarılır xəncəri-bürəninə görcək.

Təfriq edəməm: məstmi, hüşyarmısan sən, –
Məstanərəviş, məşyi-pərişanını görcək.

Düşdün lotuluq məşqinə, islama uyuşma,
Öldür nerədə olsa müsəlmanını görcək.

Qoy börkünü kəc qaşının üstündə, fırılda
Kəndin kimi bir lotiyi-meydanını görcək.

Məst ol gecə-gündüz, nə bilim, yat nerələrdə,
Yum gözlərini xaneyi-viranını görcək.

Əmrədlər ilə keyfini çək bağda, çəməndə,
Bir baxma da ətfali-ciyəqanını görcək.

Gah "iskoroxod" çəkmə, gəhi gey "lakoronni",
Vəllən gecə-gündüzdə xuramanını görcək,

Var-yoxunu sərf eylə bərişnalara, ancaq
Söy həmsəri-məzlumeyi-nalanını görcək.

Gül, gül ki, cavansan,
Əyyaşi-cahansan,
Sərxoşlara cansan!
Vaxta ki, qocaldın,
Rişi döşə saldın,
Pis günlərə qaldın
Onda biləcəksən!..

ADƏTİMİZ DAŞ İDİ DƏVA GÜNÜ

Adətimiz daş idi dəva günü
Tullarıdıq əldə sapan qıjhaqı.

Hər kəsə dəvsəydi edərdi haman
Bir neçə gün ahü fəğan, ufhauf.

Mərhəm olurdu, sağalırdı yara,
Əldə qalırdı yenə can sapbasaq;

İndi revolverdi, dönüm başına,
Nagəh olur gülləfəşan partapart.

Onda görürsən yığılıb yanbayan
Bir neçə növrəstə cavan laybalay.

Tüf belə dövrənə ki, bədtər olur
Seyri-fələk, dövri-zaman ilbəlil!

Milləti-islam qırır bir-birin,
Allah aman, bu nə yaman qırhaqır!

Qardaşa bax qardaşını öldürür,
Vəhşi olub əhli-cəhan sərbəsər.

Milləti gördükcə belə hərcü mərc
Könlüm olur dopdolu qan qatbaqat.

Böylə kedərsə Bakı əldən gedər,
Qalmaz o məvadə aman hiç, hiç!

Bari, xudaya, özün islah qıl,
Ta edələr piri cəvan sülh, sülh!

UŞAQLARA

Ey millətin ümmidi, dilü canı, uşaqlar!
Validlərinin sevgili cananı, uşaqlar!

Madərləriniz etdi sizə mehrü məhəbbət,
Ağuşı-şəfəqqətdə sizi bəslədi rahat,
Validləriniz xərcinizə etdi kəfalət,
Əlminnətü-lillah, sizə yar oldu səadət.
Olduz hərəniz bir evin oğlanı, uşaqlar!
Asudə gözün indi bu dünyanı, uşaqlar!

Siz sər v kimi sərəkəş olub boylə boy atdız,
İllik beçə tək banlayaraq xalqı oyatdız,
Şad oldu pədər, madəriniz – bu boya çatdız,
Bəsdir sizə gəhvareyi-naz içrə ki, yatdız,
İndi buraxın balışı, yorğanı, uşaqlar!
Həm tərək eləyin xaneyi-viranı, uşaqlar!

Vəqt oldu çıxıb küçədə cövlan edəsiz siz,
Hərcayı gəzib, hər yeri seyran edəsiz siz,
Cəngü cədəlü qarətü talan edəsiz siz,
Hər cildə girib aləmi viran edəsiz siz,
Gündə atasız bir neçə patrını, uşaqlar!
Ta öyrənəsiz şiveyi-dəvanı, uşaqlar!

Vəqt oldu həvəs etməyəsiz məktəbə, dərşə,
Təlim alırsız hər nə ki, aləmdə betərsə,
Xeyri buraxıb əxz edəsiz hər nə zərərsə,
Məil olırsız hər işə kim, fitnəsə, şərsə,
Adət qılasız hərzəvü hədyanı, uşaqlar!
Siz neyləyəsiz məktəbi, mollanı, uşaqlar!

Vəqt oldu vurub yıxmağa müştəq olırsız siz,
Evdə gərək əvvəlcə ki, qoççaq olırsız siz,
Həm validə, həm validəyə ağ olırsız siz,

Dincəlməyələr ta nə qədər sağ olırsız siz,
Hər gün döyəsiz madəri-nalanı, uşaqlar!
"Ta uf deməyə qalmaya imkanı, uşaqlar!"

Hər istədiyin olmasa hasil pədərindən, –
Vur, yıx, cala ta qorxuya düşsün zərərindən,
Söy ağzına cürətlə, çəkinmə hünərindən,
Biçərə xilas olmaq üçün şürü şərindən,
Çıxsın canı, satsın qabı, qazanı, uşaqlar!
Neylər dəxi ol sərətü samanı, uşaqlar!

Bəsdir ki, oğul sahibi düşkün pədər oldu,
Xeyr oldu əcəb aqibəti, bəxtəvər oldu,
Göz nuru hesab eylədiyi dərdi-sər oldu,
Zəhmətlə əmək verdiyi cümlə hədəf oldu;
Nə ölmədi, ta kim, qutara canı, uşaqlar!
Nə tapmadı öz dərdinə dərmanı, uşaqlar!

HƏR NƏ VERSƏN, VER

Hər nə versən, ver, məbada vermə bir dirhəm zəkət,
Qoy acından ölsə ölsün binəva kəndli və tat.

Hər nə düz versən, ver, oğlum, borcunu vermə təmam,
Hər nə alsan, al, amandır, alma kasıbdan səlam.

Hər nə etsən, et və lakin etmə meydən ictimab,
Hər nə dutsan, dut və lakin dutma bir kari-səvab.

Hər nə çəksən, çək, vəli, çəkmə xəcalət qübhdən,
Harda yatsan yat, ayılma, durma hərgiz sübhdən.

Hər yerə gəlsən, gəl, amma gəlmə dərsə, məktəbə,
Hər kəsə uysan, uy, amma uyma dinə, məzhəbə.

Hər nə çəksən, çək, bəradər, çəkmə düz mizanını,
Çəkmə sən millət qəmin, çəkmə, çək öz qəlyanını.

Baxmasan eytamə, baxma, baxma, bax löbətlərə,
Gəlməsən imanə, gəlmə, gəlmə, gəl lənətlərə.

Olmasan bir xeyrə bais, olma, ol bais şərə,
Etməsən imdad, etmə, et sitəm acizlərə.

EYLƏ BİLİRDİM Kİ, DƏXİ SÜBH OLUB

Eylə bildirdim ki, dəxi sübh olub,
Mürği-səhər tək bir ağız banladım.

Səng şikəst eylədi balü pərim,
Banlamağın hasilini anladım.

Övci-fəzadə görərək bayquşu
Səhn də qaqqıldayıram indi mən.

Bir də məni vurma, aman, səngdil,
Rəhm elə, nıqqıldayıram indi mən.

Ay çalağanlar, məni qorxuzmayın,
Mən sizə tək eyləmişəm lanəni!

Seyr eləyiz, övci-həvada uçuz,
Mən də gəzdim səhnoçeyi-xanəni.

Ağlamayın, ağlamayın, cücələr,
Banlamaram, banlamaram bir daha.

Banlamamaqdır sizə əhdim mənim,
Söyləmişəm: anlamaram bir daha!

KÜPƏGİRƏN QARININ QIZLARA NƏSİHƏTİ

Qarı nənənin sözlərini sanma çərəndir,
Canım, gözüüm, ay qız!
Hər kəlməsi min ləli-Yəmən, dürri-Ədəndir,
Anla sözüm, ay qız!
Çox ömrü eyləyib, çox da hünər etmişəm isbat
Bu dari-cahanda.
Min hiylələri qatlamışam sinəmə qat-qat
Bu xeyli zamanda.
Min il sənə nəqlin eləsəm məkri-nisanı
Qurtarmaz, azalmaz.
Doldursam əgər məkrə ətrafi-cahani
Bir boş yeri qalmaz.
Cadu da əlimdən bacarıb cin də qutarmaz,
Əfsunuma bah-bah!
Mən eylədiyim məkri şeyatin də bacarmaz,
Vallah və billah!
Xoştaleymişsən ki, bu gün feyzi-hüzurum
Oldu sənə qismət.
Qan sözlərimi, indi sən, ey gözdəki nurum,
Qoyma keçə fürsət.
Əvvəl bu qədər bil ki, vəfadar ər olmaz, -
Aqıl olur olsun;
Bir ər ki, vəfadar ola, aləmdə tapılmaz, -
Cahil olur olsun;
Zinhar, vəfa etmə tələb ər dediyindən,
Sərvəqt ol, amandır!
Asudə xəyal olma bu şöhr dediyindən,
Üç-dördün alandır.
Qırx il edəsən bir kişi əmrində itaət, -
Mənzurdə bilməz;
Vəqta ki, qocaldın alacaq başqa bir övrət,
Baxmaz sənə, gülməz.
Ər dərd-qəmin çəkmə, sən öz halına ağla,
Canı bəcəhənnəm!

Tainki ayıqdır həzər et ər dediyindən,
Ər zülmü yandırdı!

Çün yuxladı, əl qat cibinə zər dediyindən,
Öz rəngini yandırdı.

Sərrişeyi-tədbirini xəlvətə yumaqla,
Qıl könlünü xürrəm.
Tainki ayıqdır həzər et ər dediyindən,
Ər zülmü yandırdı!
Çün yuxladı, əl qat cibinə zər dediyindən,
Öz rəngini yandırdı.
Fürsət ki, olur rəngini vur hər gecə məxfi,
Fərrarəlik öyrəş;
Ta bilməyə şeytan da götürdün necə məxfi,
Əyyarəlik öyrəş.
Çün sübh çayın içdi kişi çıxdı kənara,
Bidərdü qəm oldun;
Açıldı başın, indi qıl öz dərdinə çarə,
Banu hərəm oldun;
Ver Xansənəmət, yağ, düyü, bal, çay, şəkər alsın,
Gülqənd var evdə;
Artıq nə qalarsa ona da xüşgöbər alsın,
Hərçənd var evdə.
Göndər uşağı, Şahbacını eylə xəbərdir –
Gəlsin hələ-hələbat,
Gəldikdə gətirsin neçə övrətləri zinhar,
Qur məclisi-ışrət.
Mindir ocağa qazqanı, qaynat samavarı,
Çal nayı, qavalı;
Mehmanlara hazır elə min dürlü naharı;
Ver külçə, qoğaltı,
Həm qaymağı, balı,
Ər fələlik etsin,
Hər gün işə getsin,
Olma ona həmqəm,
Canı bəcəhənnəm!
Sən çökmə mələli,
Qur məclisi-ali,
Pozma bu cələli,
Ay başı bələli!

**MƏŞRUTƏÇİLƏRİN MƏCBURƏN
HACI MİRZƏ HƏSƏN İMAM CAMEİNİ
İXRAC-BƏLƏD ETDİKLƏRİNDƏ
İMAM CAMENİN ZƏBAN HALI**

Mən bilməz idim bəxti də bu nikbət olurmuş,
İzzət dönüb axır belə bir zillət olurmuş,
Çərxin, əcəba, seyri də mən babət olurmuş,
Millət ayılıb, talibi-hürriyyət olurmuş,
Millətdə də, yahu, belə bir qeyrət olurmuş?!

Yalqız, nə deyim, getdi mənim millət əlimdən,
Torpaq başıma, çıxdı bütün izzət əlimdən!

Təbrizdə gər olmuş idim cümə imamı,
Gizlin ki, deyil yaxşı bilir mətləbi hamı,
Pul ilə satın almış idim mən bu məqamı,
Uydurmuş idim kəndimə bilcümlə əvamı,
Əbd etmiş idim şəhrdə hər püxtəni, xamı,

Xud, mən nə bilim sübh dönüb şam olacaqmış,
İranda da hürriyyəti-islam olacaqmış?!

Tədris ilə salmışdım ələ bunca dehatı,
Bir parça çörək nökeri etmişdim elatı,
Artırmış idim məzrəəni, ilxını, atı,
Rəncbər eləmişdim özümə çöllünü, tatı,
Dərkər idi xeyrimdə ümumin hərəkəti,

Birdən-birə getdi hamı kərrü fərim, ey vay!
Çıxdı boşa sərvət qazanan əllərim, ey vay!

Təbrizdə rahat yeyib, asudə doyurdım,
Möminləri hər töhmətə olsaydı qoyurdım,
Hər axmağı, xamı quzu cildində soyurdım,
Həq söz deyənənin canın alıb, çeşmin oyurdım,
Neylərdim edərdim, necə rəng olsa boyurdım,

Səd heyf, gözəl hökmi-şəriət tələf oldu!
Qanuni-əsasi də bir əngəl-kələf oldu!

Bilməm arılar mənzilinə kim çöp uzatdı,
İllərə təğafildə yatan xəlqi oyatdı,
Fitnə ağacın ökdi, hökumət yasa batdı,
Mən hərçi çalışdım ki, kəsəm, qol-budaq atdı,
Əhli-qərəz öz istədiyi mətləbə çatdı;
Əhkami-şəriət dəxi bir kar görərmə?
Bundan sora bir buğdanı anbar görərmə?

Lal olsa n olur Mirzə Cavadın dili, ey kaş!
Ta ağzın açıb eylədi hər gizli sözü faş!
Bir yanda yığıb Mirzə Hüseyn başına yoldaş
Çığ-mıg edib axır başıma saldıla bir daş,
Təbrizdə ta oldu bərəngixtə pərxaş,
İndi hesabülxahişi-əhli-həsəd oldum,
Bir dadrəsim olmadı, xaric-bələd oldum.

Divanə edibdir məni Təbriz xəyalı,
Məclisdə təvazödəki nimxiz xəyalı,
Mətbəx iyi, süfrə qəmi, dəhliz xəyalı,
Sədri düşünün buyı-fərəhbiz xəyalı,
Qəndablə pürkaseyi-təbriz xəyalı.
Bir də o gözəl günləri, ya rəb, görərəm mən?
Bu xam xəyalı edib axır ölərəm mən!

Ya rəb, nola bir də edəm ol şəhri ziyarət!
Naz ilə xüramə gələm – arxamda camaət!
Gördükdə məni yol verə bu əhli-vilayət,
Təzim edə, baş endirə, qol bağlaya millət,
Bir kimsədə bir söz deməyə olmaya cürət,
Əyanları dindirəmə edə fəxrü mübahat;
Heyhat və heyhat və heyhat və heyhat!!!
Get yat və get yat və get yat və get yat!!!

BƏHRİ-TƏVİL

UZUN DƏRYA

Ələman, sərəkəş olub, gündə bir əhvalə düşən dövrü-qəzənin bu dilazar, cəfakar, müxalif əməlinə ki, yaxıb ələmi narə, qoyub avarə, xüsusən məni-biçərə ki, həmvərə yanıb ney kimi odlara, belə cuşü xürüş eyləyirəm, sanki səmavarə dönən qəlbimə minlərcə şərərə vurulub, əşki-tərim cari olur kəseyi-çəşmindən, aman, bəri-xudaya, bu nə suziş ki, düşüb cismi-nəzarə, dili-zarə, kim edər dərdimə çarə ki, gəlib ərsəyə tazə oxumuş bir neçə parə ürəfavü üdəbalər ki, qoyub bütə əlm adını tərğib və təhris eləyirlər bizi ol əmri-şəniə, yənə bunlar nə desə eyb eləmöz, çünki gedib əlm oxuyub, kursu tamam eyləyib, az-çox nə ola kəsb-məratib də ediblər; a kişi, tənğə gətirdi məni, valahı bu naqqal şüəralər, hədələndən-pədələndən, nə bilim boymadərəndən, necə sərsəm danışırlar, nə iş olsa qarışırlar, necə eyb axtarırlar, necə gör yoldan azırlar, nə görürlərsə yazırlar, necə hörmətli "qərib" olsa da fəvrən tanışırlar; qulağım batdı, nə çox-çox danışırlar, bu nə məktəb, nə məkatib, nə məratib, bizə bunlar nə münasib, əcəbə, cəddlə əcdadımızın irsi olub bizlərə miras-həqiqi qalan adətü-əlamət ilə əməlimizi, halımızı, cümlə bu əfəlimizi şərhlə təğyir və təbdil eləmək fikri-şəniəndə olub, bizləri hər bidətə iğfal ilə iysal eləyirlər ki, apar oğlunu ver uş-qola mollasına, əyləş balavın yasına, bax bircə sən allah, buların verdiyi fitvasına: yəni öz əlinlə elə övladını bir rus, səd əfsus ki, bir pak və pakizə müsəlman balası, xarici övladı kimi şapqa qoyub, iştot-miştot oxuyub, axırı bir doktor olub milləti-islamda dərde düşənə aptekanın nisfi çaxır, nisfi su əczalarını çarə bilib mömüni-dindarın edə qarnını murdar vəhalonki gözü sürməli, saqqalı hənalı, əli təsbihli, allah qulu, peyğəmbərimiz ümməti, könlündə tərəhhüm kök atıb rişə salan bir kəsə əsla, əbədə bircə xəyanət eləmək bilməyib, ömründə xərid ilə fūruşi düz olub, mişq

əvəzi müştəriyə rübb-bəyan verməyən, ol həzrəti-hacul-hərəməyni gözəl əttar dükənində ki, hərgiz də sıçan həndəvərindən ötüşüb fəzlə sala bilmədiyini ağzı qapaqsız qutularda ki, on ildən bəri saxlanmaq ilə ətri də, təsiri də artmaqda olub naxoşu hər dərdu mərəzdən qurtarıb, qüssədən azad eləyən rişeyi-xətmə, küli-balunə, sənai-mərməki, ya həbbi-sələtin, zəgərəg, behməni-piç ilə həlilə və həlilə qala, ey vay!.. alan olmaya əzvay, gedə qış, gələ həm yay, ötə il, dolana ay, sata bilməyə mummyay, iş oldu bu da hay-hay!

BƏHRİ-TƏVİL

UZUN DƏRYA

I

Ey fələk, zülmün əyandır, bu necə dövrü-zamandır ki, işim ahü-fəğandır, məni yandırma amandır, gözümün əşqi rəvandır, ürəyim dopdolu qandır, hamı qəmdən bu yamandır ki, neçə əhli-qələmlər, buraxıb canıma qəmlər, qarışıb dərd-bəhəmlər, ürəyim indi vərəmlər, qəzetə, jurnalı bu küfri-şiyəmlər necə cürətlə rəqəmlər yazıb islamə sitəmlər eləyirlər ki, gərək aləmi-islamda, hər ölkədə, hər şəhrdə, dinarü-dirəmlər saçılıb, məktəbi-nisvan açılıb, qız balalar məktəbə hazır olalar, elmdə mahir olalar, fəzldə bahir olalar, başdan-ayağa geyələr don, gedələr məktəbə on-on, dutalar şiveyi-bidət, oxuyub nəhlə hikmət, alalar dərsi-təbabət, bilələr cümlə kitabət, edələr yazmağa adət, itə ismət, bata iffət, aman, ey vah! Ay alah, bu qövüm oldu nə gümrəh, bu nə şiveyi-ikrah! Bu nə zümreyi-bədxah! Salıb aləmə pərxaş, bular lal ola, ey kaş, düşə başlarına daş! Xüdaya, bu nə güftar, nə rəftar, nə murdar, nə biar, fənakarə bizi sövq eləmək fikrinə amadə olublar! Qıza lazımdır əgər bilmək: o da ev işi, paltar tikişi, köhnə yumaq, yun daramaq, don yamamaq, səhnü-səranı süpürüb, kasanı qabı üfürüb, küftə, kələm dolması, mət halvəsi, ət bozbaşı, ya lobyalı aş, bir dəxi təndir lavaşı eyləməyindəndir ibarət ki, əgər bunları da bilməsə eyb eyləməz, ancaq qıza ən lazımlı bir, iki, üç məsələni bilməyidir, bilsə olur əmrə kifayət, biri oldur ki, gəlin getdiyi evdə bacarıb, qaynataya, qaynanaya çünxira bilsin ki, ona söz deməyə etməyə bir kimsə də cürət, biri də qaynı ilə sahibi məbeyninə bir hadisəyi-təfri-qədir kim, ona dair edə hiylət ki, beş-üç gündə çox ildən qazanılmış bu qədər mehrü-məhəbbət, ola təbdilü-ədavət,

birə həm axırı ən ümdəsi damdabacanın, həm xoxunun, xortdanın adlarını bilməkdə gərək səy edə övrət, nə qədər fəidəsi var bu işin gər ola diqqət ki, əgər ağılaya, yainki dəcəllik edə bir tift, nəhayət, anası söyləsə bu adları filfövr edər övladını rahat və qalar əqli səlamət, baxı çəkməz də məlamət...

Budur aləmi-nisvan!
Budur hali-müsəlman!
Gərəkdir edə məhdud
Öz övladını insan!

Sən, əmma, hələ qanma!
İnanmırsan inanma!
Fərəhlən əmələndən!
Utanmırsan, utanma!

II

Ey əzizim, xələfim, mayeyi-izzü şərəfim, ruhi-rəvan, munisi-can, tabü təvan, tazə cəvanım ki, on ildən bəridir ömri-giranmayəmi, yalnız demirəm dinimi, imanını, insafımı, vicdanımı, irfanımı, həm canımı da, cümlə qonum-qonuşu deyil, el də bilir ki, sənə vəqf eləyib, şamü səhər, hər nə qədər rəncü kədar, xeyrü zərər, fitnəvü şər səndən ötr dövrü-qədərdən yetişibdirsə mənə, canıma minnətlə qəbul etmişəm, ancaq atalıq həqqimin ifası üçün, mehrü məhəbbətlə, nə izzətlə, nə halətlə sənə tərbiyə, təlim edərək, sərvi-qədin bəsləmişəm, canü dilimdən səni çox istəmişəm, bir para sırf axmaq olub öz gözünün nuru olan sevgili övladını tədrislə təzyi və təzyiqləyən cahilü gümrəh atalar tək səni zindani-mədarisdə müqəyyəd eləyib, elmü maarif deyilən boş, əbəb, insana cəfəng işlər ilə fikrini, həm əqlini, vicdanını məhdud qılıb ruhunu incitməmişəm, zəhmətinə bitməmişəm, küçədə, bazarda öz qəsdinə iqdəm edərək, hər günü bayram edərək, günləri axşam edərək, xoşladığın tək dolanıb, gözməyinin razı olub, mən səni bir sənətə də qoymamışam, hərə gecə hər yerdə qonaq qalmağı-

ni, zövqü səfə almağını, zurna, qaval çalmağını xoşlamışam, öz başına boşlamışam, həmd xudayə ki, olubsan belə qüvvətli, məhabətli, şücaətli cəvan, şiri-jəyan, bəbri-bəyan; vəqt o zamandır dəxi bundan belə bir ad çıxarıb, iş bacarıb, ilxı qovub, mal aparıb, dəhrə qiyamət qoparıb, yolları məsdud eləyib, aləmi məhdud eləyib, hasili-məqsud eləyib, sən məni xoşnud eləyib adəti-quldur olasan, yol vurasan, el qırasan, gərçi qaçaqlıqda tutulmaq da var, əmma, onu fikr eyləmə əsla ki, dutulsan, olə düşsən də tərəhhüm-lüdü rəbabi-hökümət, sənə eylər hamı hörmət, olasan həbsdə rəhət, çörəyin gərm, suyun saf, yerin künci-fərağət, sənə bir kimsədə cürət olamaz etsin əziyyə, nola bir gün düşə fürsət qaçasan qurtarasan həbsdən; əlbət ki, əgər qaçmağa da olmaya imkan, işini qət edə divan, olasan əhli-pasilyan, nə qəmin var, sənə qurban ki, o yerlərdə nə çoxdur sən özün xoşladığın Sonya kimi qünçə-dəhən, sim-bədən, rəşki-çəmən, zülfü səmən, gözləri ahuyi-xütən, göp-gözəl, ağappaq, o ismətli, vəcəhətli, səbahətli, məlahətli madamlar, birin əlbəttə alarsan, desə rus ol, nə çətin şeydir, olarsan, dəxi bir xaç da salarsan, bu əməldən ucalarsan...

Ivan namın alarsan,
Amilyanov olarsan,
Nə qədər olsa da ömrün
O yerlərdə qalarsan.

AĞLAŞMA

Nə rəvadır əğniyalar baxa ac qalana, ya rəb!
Bu nə söz ki, ac qalana oluna iana, ya rəb!

Çıxa canı ac qalanan gözüün bəbəklərindən,
Gedib işləsin, qazansın əlinin əməklərindən,
Nədir əğniyaya xeyri oların yeməklərindən?
Yeməyib acından ölsə dəxi xoş bəhana, ya rəb!

Mənə boylə-boylə işdə deməyin söz, ey cəmaət!
Nəyim gərəkdir ki, yeksər qırılıb ölürlər də millət?
Yaradan xudayi-raziq edəcək özü kəfalət,
Nə rəva baxam fəqirə, ürəyim bulana, ya rəb!

Bu qəzetçilər deyilmi ki, salt bizi bələyər?
Elə bir iş olmamış hey verilir səda sədayə
Ki, gərəkdir kömək olunsun fəqərayi-binəvayə...
Elə puldu göndərilsin o yana-bu yana, ya rəb!

Sənə nə, evin yıxılsın, fəqərə üçün yanırısan?
Atan oğlu qardaşındır, nə də hiç bir tanırsan!
İki gözlərimdi pulum, kişi, bir məgər qanırsan!?
Onu vermək olmur axır hər ölən-qalana, ya rəb!

Fəqərələr əğniyanın tanısan nəçin yaxasın?
Əgər acdı qarnı satsın papağın, çulun-çuxasın;
Edər əğniya da başqa işə dair öz səxasın,
Məgər azdı bəzli bəxşi filanü filana, ya rəb!

Elə hey qəzet yazırsan, kişi, bircə mətəlb anna!
Əməlin gör əğniyanın, yeri varsa sonra danna!
Pulunu fəqirə versin, bəs acından ölsün Anna?
O məgər ki, Xansənəmdir, qapılar dolana, ya rəb!

**“FÜYUZAT” JURNALINDA
“DƏLİ ŞAİR” İMZALI ŞAİRƏ**

*“Səmadan bir mələk heyratla deyir:
insanlar, insanlar! Nədir bu ruyə-ərzi
qaplayır al-qanlar, insanlar, insanlar”
mətləli şərə nəziyyə-i-təməsxüranə*

Səradən bir dəli şeytan deyir: insanlar, insanlar!
Nədir dünyanı tutmuş elmlər, irfanlar, insanlar!?

Qanan kim, qandıran kim, nəşri-irfan eyləyən kimdir?
Sizi irşad edir görmürsünüz fəttanlar, insanlar!?

Ədəbdən, elmdən gər feyziyab olsa əvamünnas,
Düşər şənü şərəfdən mollalar, işanlar, insanlar!

Səvərmi əhli-istibdad millət huşyar olsun?
Buna razı olurmu bir neçə vicdanlar, insanlar!?

Ayrılmış rəncbərler, almaq istər həqqi-məşruin,
Nə yerdə qalmırsız bəylər, ağalar, xanlar, insanlar!?

Mühərrirlər, müfəttinlər usanmazlar, utanmazlar,
Yazarlar hərzələr, əfsanələr, hədyanlar, insanlar!

Şararətdən çəkib əl, keyrə mail olmayın bir dəm,
Kəsin başlar, alın canlar, tökün min qanlar, insanlar!

Bəşərsiz, sizdə qan tökmək təbiidir, cibillidir,
Bu fitrətdən uzaqdır, şübhəsiz, şeytanlar, insanlar!

Deyilmi heyf dillərdən qübari-cəhl məhv olsun?
Neçin hər gündə qandan qopmasın tufanlar, insanlar!?

Dəmadəm nəfsi-əmmarə deməkdə “üqtülül-ixvan”,
Neçin salim qala başlar, bədənələr, canlar, insanlar?

Cəhalət pərdəsin çək etməyin, onda görərsiz kim,
Səradir cislər, həm nəfslər, şeytanlar, insanlar!..

**VAY, VAY! NƏ YAMAN MÜŞKÜLƏ
DÜŞDÜ İŞİM, ALLAH!**

Vay, vay! Nə yaman müşkülə düşdü işim, allah!
Fəryadıma yet kim, yanırım ataşə, billah!

İslamə xələl qatmadadır bir neçə bədxah,
İstərlər ola bəndələrin taği və gümrəh,
Etdim nə yaman əsrə təsadüf, aman, ey vah!
Lahövlə vələ qüvvətə illa və billah!

Məktəblər açıb eyləyin əhsanı, – deyirlər,
Məktəbdə qoyun ustulu, daskanı, – deyirlər,
Pərpuc eləyin çubü fələqqanı, – deyirlər,
Dişrə çıxarın həzrəti-mollanı, – deyirlər,
Molla qovula, yəni müəllim gələ, vah-vah!
Lahövlə vələ qüvvətə illa və billah!

Mən anlamıram kim, nola mənaiyi-müəllim?
Qırx-əlli manat pul ala hər ay müəllim?
Bir təzə üsulə ola ifayi-müəllim?
Pulları ala, söyləyə-oxqay-müəllim?
Molla ona həsrətlə çəkə küçədə ah... ah!..
Lahövlə vələ qüvvətə illa və billah!

Bir ildi, bir az çox da olur, yoxdu damağım,
Nə çatmır əlim bir işə, nə getmir ayağım,
Hərdən yeni bir söz danışır oğlan-uşağım,
Taqqıldayır, allah da şahiddi, qulağım,
Port-Artur, hürriyyət, Mancuriya, qah-qah!..
Lahövlə vələ qüvvətə illa və billah!

And olsun ötən günlərə, divanə olublar!
İslamə də, imanə də biganə olublar!
Billahi başım çıxmayır aya nə olublar!?

Hürriyyətə-mürriyyətə məstənə olublar...

Bah-bah!.. Yenə bah-bah!.. Yenə bah-bah!.. Yenə bah-bah!..

Lahövlə vələ qüvvətə illa və billah!

Ax, ay keçən illər, nola bir də dolaneydiz,

Tazə yenə beş yüz il olunca dayaneydiz,

Elmi, ədəbi, fəzli, kəmalatı daneydiz,

Ey bildir, inişil, nola odlara yaneydiz!

Ta eyləmiyeydiz də bu qafilləri agah!

Lahövlə vələ qüvvətə illa və billah!

Bilməm nə işim vardı, başım harda qızışdı,

Elm ilə belə düşmən olan qövmlə barışdı,

Təcidi vəfa birlə maariflə sarışdı,

Rahət yata bilməm, mənə qəm muri dərşdi.

Etməkmi olar bir də bu uymuşları ikrah?

Lahövlə vələ qüvvətə illa və billah!

**TÜRK ALƏMİNİN ŞEKSPİRİ OLAN
NAMİQ KAMAL HƏZRƏTLƏRİNİN
“AMALIMIZ-ƏFKARIMIZ İQBALİ VƏTƏNDİR”
MƏTLƏLİ ŞERİNƏ NƏZİREYİ-TƏMƏSXÜRANƏ**

Amalımız, əfkarımız ifnayı-vətəndir,

Kinü qərəzü hirs bizə ruhi-bədəndir,

Əfal yox, ancaq işimiz lafi-dəhəndir,

Dünyədə əsarətlə bütün kam alırız biz,

Qafqazlılarız, yol kəsiriz, nam alırız biz.

Əqrəb kimi neşlər gücü var dırmağımızda,

İslam susuz olsa, su yox bardağımızda,

Hər küncdə min tülkü yatıb çardağımızda,

MİN hiylə qurub rütübüvü ikram alırız biz,

Qafqazlılarız, yol kəsiriz, nam alırız biz.

Qafqazlı adı aləmə ikrah rəsəndir,

Quldur, qoçumuz zülmədə məşhuri-cahandır,

Kim dərşə tərəqqi edəriz, mənəcə, yalandır,

Bəxlü həsədə adət edib kam alırız biz,

Qafqazlılarız, yol kəsiriz, nam alırız biz.

Biz xoşlamalıq dərşə ki, min məktəb açılınsın,

Gər min də maarif sözü dünyaya saçılınsın,

Məktəbdə nə hörmət ki, o samana qaçılınsın?

Meyxanada votqa vurarız, kam alırız biz,

Qafqazlılarız, məst olarız, nam alırız biz.

Avropalı öz millətin ihya edir, etsin,

Şənü şərəfi-qövmünü ihya edir, etsin,

İnsanlığın adın dəhərdə ibqə edir, etsin,

Qəflətdə yatıb, ad batırıb, nam alırız biz,

Başə yumuruq zolladıriz, kam alırız biz.

SƏRHESAB

Səs ucalaşdı, qoymayın!
Millət oyaşdı, qoymayın!
Riştəyi-dərsə, məktəbə
Cümlə dolaşdı, qoymayın!
İş yavalaşdı, qoymayın!

El uyuşub azanlara,
Gündə qəzet yazanlara,
Od vurulub qazanlara,
Qaynadı, daşdı, qoymayın!
Həddidən aşdı, qoymayın!

Tərk eləyin cavanları, –
Zərrəcə yoxdu qanları!
Sözləri doğru isə də
Başları saşdı, qoymayın!
Cöhrə tərəşdi, qoymayın!

Sehri, füsunu xoşlayın,
Şairi, şeri boşlayın,
Məktəb ilə bu fırqənin
Bağrı badaşdı, qoymayın!
Nikbəti var, səsin kəsin!
Qarğa, dolaşdı, qoymayın!
Çox pis ulaşdı, qoymayın!

Kafir olub, vurun, vurun!
Riştəyi-ülfətin qırın!
Yazdığı şerini cırın!
Dinə sataşdı, qoymayın!
Küfrə bulaşdı, qoymayın!

Əqli, şüuru, fəhmi yox,
İrzü həyada səhmi yox,

Məzhəbi, dini, rəhmi yox,
İşləri yaşdı, qoymayın!
Lap danabaşdı, qoymayın!
Qırıldı, qaşdı, qoymayın!
Gözdən uzaşdı, qoymayın!

UŞAQDIR

Ay başı daşdı kişi! Dinmə, uşaqdır uşağım!
Nə ədəb vaxtıdı, qoy söysün, ufaqdır uşağım!

Keyfinə dəymə, söyə ya sənə, ya qardaşına,
Atavun goru üçün, boşda bu tifi başına!
İndicə-İndicə ancaq yetir on bir yaşına,
Əqli kəsmir, hələ bir körpə uşaqdır uşağım!
Nə ədəb vaxtıdı, qoy söysün, ufaqdır uşağım!

Bir söyüsdən öteri etmə əziyyət balama,
Göyərüb coşma, utan, qonşuları yığma dama,
Sənə söydükləri getsin başı batmış atama,
Qışqırıb bağrımı da yarma, uşaqdır uşağım!
Nə ədəb vaxtıdı, qoy söysün, ufaqdır uşağım!

Ax, nə yaxşı kişidir qonşumuz Ağcanın əri, –
Oğlu söydükcə fərəhdən açılır balı pəri;
Yoxsa, ay hərzə kişi, bir quru sözdən öteri
Darıxırsan, deməyirsən ki, uşaqdır uşağım!?
Nə ədəb vaxtıdı, qoy söysün, ufaqdır uşağım!

Kişi, az söylə mənə bir dəxi məktəb sözünü!
Yəni məktəblə uşaq kamil edərmiş özünü?
Bir söyüsdən yana az danla bu tifin üzünü!
Sözü ləzzətli, şirin dilli uşaqdır uşağım!
Nə ədəb vaxtıdı, qoy söysün, ufaqdır uşağım!

Deyilik erməni, zayə edək övladımızı,
Oxudaq gözləri açılmamış əhfadımızı,
Görmüşəm elm oxumuş heyvərə damadımızı,
Qoymaram məktəbə, bir qabil uşaqdır uşağım!
Nə ədəb vaxtıdı, qoy söysün, ufaqdır uşağım!

Ay başı daşdı kişi! Dinmə, uşaqdır uşağım!
Nə ədəb vaxtıdı, qoy söysün, ufaqdır uşağım!

TÖMEYİ-NƏHAR

Çığırma, yat, ay ac toyuq, yuxunda çoxca darı gör!
Sus, ay yazıq, fəzadəki üqabi-canşikarı gör!

Hinində daldalanma çox, həyətdə də dolanma çox,
Yiyəndəki bıçağə bax, o tiği-abdarı gör!

Gətirdiyin yumurtadan nəticə cücə gözləmə,
Qazanda qayqanağa bax, ocaqdakı şərarı gör!

Taxıl, taxıl deyib də çox çığırma zəngəzurlu tək,
Bəyin, xanın, xanın, bəyin əlində ehtikarı gör!

Mənəm-mənəm deyənlərin inanma çox da qövlünə,
Gərəkli gündə onların qıçındakı fərarı gör!

Amandır, uyma vaizin həlavəti-kəlamına,
Əba-qəbanı qovza bax, içində zəhrmanı gör!

Bu əğniyələrin üzün görüncə ehtiyacda,
Get, ey fəqiri-binəva, kəfən bürün, məzarı gör!

Bu intelklərin sözün gətirmə heç aralığa,
Oları görmək istəsən şərəbı gör, qumarı gör!

Palıqadır hər işləri, alışları, verişləri,
Olarda bir əməl fəqət quru, boş iftixarı gör!

ÖVRADIMIZ, ƏZKARIMIZ ƏFSANEYİ-ZƏNDİR

Övradımız, əzkarımız əfsaneyi-zəndir,
Əfsaneyi-zən nuri-dilü ruhi-bədəndir,
Çün hübbi-nisa lazimeyi-hübbi-vətəndir,
Əhli-vətənz, hübbi-vətən yad alırız biz!
Dindarləriz, gündə bir arvad alırız biz!

Yox fərq bizim hündür ilə alçağımızda,
Daim görürüz iş bu qocalmış çağımızda,
Cüt-cüt durur övrət solumuzda, sağımızda,
Şəhvət quluyuz, nəfsdən imdad alırız biz!
Dindarləriz, gündə bir arvad alırız biz!

Hər şam gərək üqdeyi-əfkar açılısın,
Fəvvareyi-iqbaldən amal saçılısın,
Hər sübh namaz etmədən həmmama qaçılısın,
Təthir edərək dillərə övrad alırız biz!
Dindarləriz, gündə bir arvad alırız biz!

Bu məşğələlər şiveyi-əşyaxi-zamandır,
Ata-babamızdan bizə miras hamandır,
Zənn eyləmə süstüz, qanımız od kimi qandır,
Bu yolda töküb qanımızı ad alırız biz!
Dindarləriz, gündə bir arvad alırız biz!

Sair miləl övrətlə ədalət edir, etsin,
Övrət ərə, ər övrətə rəğbət edir, etsin,
Hər kim ki, bir övrətlə qənaət edir, etsin,
Üç-dördün ötüb siğədə tədad alırız biz!
Dindarləriz, gündə bir arvad alırız biz!

Tədədi-nisa bir hünəri-sariyəmizdir,
Tez boşluyuruq, çün bu libas ariyəmizdir,
Övrət nə demək? Xadiməmiz, cariyəmizdir!
Hərçənd alan vəqtdə azad alırız biz...
Dindarləriz, gündə bir arvad alırız biz!

HƏ, DE GÖRÜM, NƏ OLDU BƏS?

Hə, de görüm, nə oldu bəs, ay balam, iddəaların?
Tutmuş idi yeri, göyü nalələrin, nəvaların...
Yoxsa qanıb da eybini boşlamısan ədaların?
Şimdi, hərif, söz haman mən deyən oldu, olmadı?

Sən demədinmi, sağlamam, yox bədənimdə bir mərəz?
Mən demədimmi, nəfsinin əslinə hirs olur ərəz?
Sən demədinmi, şəxsimə əl tapa bilməyib qərəz?
Ta ki, olundu imtəhan, mən deyən oldu, olmadı?

Əncümən əhlinin, qoçaq, sən demədinmi, bir tək
Verməyəcək riza gələ ölkəmizə Ətabəki?!
Noldu ki, tez boşaldı bəs iş görən əncüməndəki?
Köhnə qapı, haman daban, mən deyən oldu, olmadı?

Sən o deyilmidin, dedin: dumdur ümidgahımız?
Mən demədimmi, var buna dumduru iştibahımız?..
Bakı vəkili getdimi, oldumu dadxahımız?
Get, hələ xamsan, dolan, mən deyən oldu, olmadı?

Sən demədinmi, dumada rəf olur chtiayımız?
Mən də dedimmi, çox yemə, tez pozular məzəcumuz?..
Qara bulutlar oynayıb, indi nədir ilacımız?
Çulğalayır bizi duman, mən deyən oldu, olmadı?

Sən o deyilmidin, dedin: var bizim ittihadımız?
Mən də, yadında var, dedim: yox buna etimadımız...
Bügzə, nifaqədir bizim qeyrətü icitihadımız...
Pərdə açıldı naghəhan, mən deyən oldu, olmadı?

EY Kİ QUYİ, ŞƏRƏFİ-NƏFS BEƏDLƏSTÜ-BECUD

Ey ki quyi, şərəfi-nəfs beədləstü-becud,
Vey ki cüyi qühəri-tacı-kəramət zisücad,
Səxt bizarü-mələlüm mən, əzin qoftü-şünud,
Guş kon pəndi-həkimaneyi-lağlağınümud
Şərəfi-nəfs bebüxləstü-ləmət nə becud.
Hər ki in hər dü nədarəd ədəməş beh, zivücad.

Söhbət əz bəzlü-səxavü-kərəmü-cud məkon,
Atəşi-cud məzən neməti-xod dud məkon,
Müstəhəqra bəkərəm nayili-məqsud məkon,
Nemətira ki, fərahəm şodə məfqud məkon,
Ey ki dərnemətü-nazi, bəkəsi cud məkon
Kİ, mühaləst bedin məşğələ imkani-xulud.

Əz ğəmi-fəqr miəndiş, mədeh dil bəməlal,
Aburiz behər dər betəmənnayi-sual,
Bəğədayi həmə ca cəm nüma vəzrü-vəbal,
Sənəti piş məğirü-dəri-hər xanə benal,
"Ey ki dər şiddəti-fəqriyü-pərişaniyi-hal"
Düzd şo "kin do, se ruzi besər ayəd mədud".

Zərər əz-fəqr çu didi, tərəfi-sud güzər,
Qəm məxor, düzdgəri kon, süyii-məqsud güzər,
Hirs kon tiztər əz atəşi-Nəmrud güzər,
Xaki-rahi ki, bərü migozəri zud güzər,
Tanənələnd zi cövri-to bəməbud, güzər,
"Kİ, üyunəstü-cüfunəstü-xüdüdəstü-qüdüd".

SƏBR EYLƏ!

Bəlayi-fəqrə düşdün, razı ol, biçərə, səbr eylə!
Üzün oldisə gər külfət yanında qarə, səbr eylə!

Əsiri-qeydi-fəqr oldun, yazıq, təslimi-hirman ol,
Çalışma, bir işə getmə, fəqət məyusü nalan ol,
Qəzayə çarə yox, gıryan ol, üryan ol, pərişan ol,
Səbr ol, şakir ol, yəni müsəlman ol, müsəlman ol,
Çatır öz rizqi-məqsumun, dolan avarə, səbr eylə!
Bəlayi-fəqrə düşdün, razı ol, biçərə, səbr eylə!

Maaşın ta ki, təng oldu ənis ol dərdü möhnətlə,
Boş ol, süst ol, ümidin qət qıl, yar ol ətalətlə,
Bunu təqdirə nisbət ver, yaşa daim rəzalətlə,
Həvadə seyr edən insana baxma çəşmi-qeyrətlə,
Burax kəsbi, unut səyi, yapışma karə, səbr eylə!
Bəlayi-fəqrə düşdün, razı ol, biçərə, səbr eylə!

Yətərkən zalimin zülmü sənə dövrü qəzadən bil,
Çatarkən amirin zəcri, – onu seyr-i-səmadən bil,
Özün öz iczinə bais olurkən məsəvadən bil,
Bu məşumiyyəti bigənədən gər, aşınadən bil,
Əzil, pəmal ol, axtarma buna bir çarə, səbr eylə!
Bəlayi-fəqrə düşdün, razı ol, biçərə, səbr eylə!

Əgər çox təngdil olsan bu işdən qıl fəğan, ağla,
Girişmə başqa bir tədbirə, ancaq hər zaman ağla,
Bütün dünyadən əl çək, aşkar ağla, nihan ağla,
Qapansın gözlərin, fikrin, düşünmə, görmə, yan, ağla,
Tüpür namusa, baxma nəngə, gəlmə arə, səbr eylə!
Bəlayi-fəqrə düşdün, razı ol, biçərə, səbr eylə!

Fəqət bir iş də görmək istər isən gər müsəlman tok,
Təhəmmül eylə cövri-mülkodarə, işlə heyvan tok,
Çalış, ək, biç, aparsın bəy, evin qalsın dəyirman tok,

Ayılma, haqqını qanma, xəbərdar olma insan tək,
Darılma, incimə, tab eylə hər azarə, səbr eylə!
Bəlayi-fəqrə düşdün, razı ol, biçarə, səbr eylə!

Əgər az-çox var isə qeyrətin kafirlərə baxma,
Bir asan kəsbə məşğul olmaq ilə dindən çıxma,
Uşaqların çörək çıxsın deyə ha, din evin yıxma,
Babalın boynuma, get fələlik et, qəlbini sıxma,
Sənə iş sahibi pul verməyə, yan narə, səbr eylə!
Bəlayi-fəqrə düşdün, razı ol, biçarə, səbr eylə!

Və yaxud gər əsər varsa canında zorü-qüvvətdən,
Qolun güclü, üzün qansız, dilin xalisə rəhmətdən,
Qutar bir dəfəlik dərdü-ələmdən, bəri-möhndən,
Quduzluq işə bir pişə, gözəl hər dürlü sənətdən:
Bas al, kəs al, vur al, yıx al, qoşul fuccarə, fəxr eylə!
Məqami-hörmətə çatdın dəxi həmvarə fəxr eylə!

Yanaş əşrarə, fəxr eylə!
Bulaş hər karə, fəxr eylə!
Tutulma nəngə, namusə,
Utanma arə, fəxr eylə!

**BAKIDA VERİLƏN "HƏQAIQ"
JURNALININ 3-CÜ NÖMRƏSİNDƏ KÜLLİYATI
SƏDİDƏN NƏQLƏN DƏRC EDİLMİŞ BİR
QƏZƏLƏ NƏZİRƏ**

Təni-adəmi şərifəst benani-adəmiyyət
Nə həmin kəmalü fəzləst nişani-adəmiyyət
Əgər adəmi benitqəstü və beləhnü sovfı-dilkəş
Çə miyanəyi-qramafon, çə miyani-adəmiyyət
Xüruşü pilov fisincan, xung abi-qəndü fincan
Heyvan xəbər nədarəd zixxəvni-adəmiyyət
Betəbiət adəmi şo peyi səfk xuni-ixvan
Rəgü xuni adəmixur bedəhani-adəmiyyət
Əgər in dərəndə xun nəbəvəd çə san təvan kərd
Həmə əmri-cindəbazi bezəbani-adəmiyyət
Güzərani fələ didi... tu sual kon, ziqeyrət
Bedər ay ta bini-güzərani-adəmiyyət.

NAƏHL OLANA MƏTLƏBİ ANDIRMAQ OLURMU?!

Naəhl olana mətləbi andırmaq olurmu?!
Söz qanmayana zor ilə qandırmaq olurmu?

Könlüm sənə maldır özəldən bəri, ey pul!
Olsam da nolur tətinə il-günü məşğul,
Sənlə görürəm kəndimi hər bəzmdə məqbul.
Sənsiz bu cəhan əhlin inandırmaq olurmu?!
Naəhl olana mətləbi andırmaq olurmu?!

Sənsən mənim əfzuneysi-sərmayeysi-fəxrım,
Sənlə ucalır mərtəbeyi-payeyi-fəxrım,
Gər dönsə üzün qıblədən, ey mayeyi-fəxrım,
Səndən yana göz nuru dolandırmaq olurmu?!
Naəhl olana mətləbi andırmaq olurmu?!

Canım üzülüb səndən ötür xəlqi soyunca,
Bir yatmamışam ta səni səndüqə qoyunca.
Dərlər mənə: pul yığmayı boşla, ye doyunca!
Eşq əhlini sövdadan usandırmaq olurmu?!
Naəhl olana mətləbi qandırmaq olurmu?!

Kasib deyiliz, sikkəyi-pulu tanırsız biz,
Pul ilə olan şəni şüunu qanırsız biz,
Bir həbbə zərər yetsə pula odlanırsız biz,
Yansın ciyərim! Dövləti yandırmaq olurmu?!
Naəhl olana mətləbi andırmaq olurmu?!

Səy eyləmişəm bir neçə il zirəkü çalak,
Hardansa keçib girimə çox sərvətü əmlak,
Bir acizə rəhm etməyib ömr eyləmişəm pak,
İndi bu süluki yavalandırmaq olurmu?!
Naəhl olana mətləbi andırmaq olurmu?!

Bunlar keçər, indi düşüb el başqa həvayə,
Pul istənilir məktəb açılısın füyərayə,
Oğlan oxusun, qız oxusun payəbəpayə,
Kasıbları elmə ucalandırmaq olurmu?!
Naəhl olana mətləbi qandırmaq olurmu?!

Dəxli mənə nə elm oxuya millət uşağı?!
Təhsili-kəmalət edə ya ümmət uşağı?!
Gətsin işə bu tənəbülü biğeyrət uşağı!
Canım, gözüm, arıfləri qandırmaq olurmu?!
Naəhl olana mətləbi andırmaq olurmu?!

Bizlərdə yox idi belə adət, – yeni çıxdı,
Övrətlərə tədrisi-kitabət yeni çıxdı,
İslamə xələf qatdı bu bidət, – yeni çıxdı,
Bu çeşməni bir növ bulandırmaq olurmu?!
Naəhl olana mətləbi qandırmaq olurmu?!

**PA ATONNAN, NƏ AĞIR
YATDI BU OĞLAN, ÖLÜBƏ?**

Pa atonnan, nə ağır yatdı bu oğlan, ölübə!
Nə də tərənəməyir üstündəki yorğan, ölübə!

Bu qədər qışqırığa durdu qonum-qonşu təmam,
Dəbərişməz də, veribdir, deyəsən, can, ölübə!

Demək olmaz dirilər tək yatıb, əlbət, duracaq,
Ölülər yatmağıdır, yox buna payan, ölübə!

Çox sovuqdur çıxan ahəstəcə tək-tək nəfəsi,
Bədəninə donuşub, laxtalanıb qan, ölübə!

Cumuxub canına bitlər, birələr, hiss edəmir,
Çalsa əqrəb də hənuz eyləməz amman, ölübə!

Hansı bir doktora ərz etdim onun illətini,
Dedi: çək bundan əlin, boşla, bu çoxdan ölübə!

Nə masaj ilə, nə məsnui-tənəffüslə bunun
Və nə dağ ilə olur dərdinə dərman, ölübə!

Bunu hətta düşünüb cümlə müsəlman uşağı
Hər vilayətdə deyirlər: pa atonnan, ölübə!

Məzəli lap bu ki, bir parə urus damaları
Qoşulub bunlara derlər ki: müsəlman ölübə!

Aman, ay Molla dayı, bir kitab açıdır, fala bax,
Tapmasan çarəsini sən də de ordan: ölübə!

LEYLİ VƏ MƏCNUN

Ey dövlətimin zəvalı, oğlum!
Ey başı ağır bələli oğlum!

Ey məktəbü dərsin aşınası!
Ey rışteyi-elm mübtəlası!

Şad oldum o gün ki, sən doğuldun,
Min şükr elədim ki, oğlum oldun.

Derdim ki, gözəl xələf olarsan,
Bir ailəyə şərəf olarsan.

Şüglü hünərimi yad edərsən,
Atanı, ananı şad edərsən:

Dünyadən olursa irtihalım
Ancaq sənə tək olur mənəlim.

Bilməzdim olursan elmə şeydə,
Şüridə edər səni bu sevdə.

Bəzi oxumuş rəfiqi-bədxah
Tədbirimi çaşdırıbmış, ey vah!

Uydum olara, səni oxutdum,
Səd heyf ki, əqlimi unutdum!

Kəsdim öz əlimlə öz ayağım,
Xamış elədim mən öz çirağım.

Girəm bu xəta düşüb özümdən,
Göz nurimi saçmışam gözümdən.

Sən həm niyə bunca səhv edirsən,
Göz nuri kimi uzaq gedirsən?

Bunca oxudun, yorul da bari,
Bir dəfə burax bu zəhrimari!

Pul qalmadı, baxmışam hesabə, –
Getdi qələmə, kağız, kitabə...

Jurnalü kitab yüz-yüz olmaz,
Bu xərc ticarətə düz olmaz.

Dəftərsə beş-altı cild bəsdür,
Ey naxələfim, bu nə həvəsdür!

Cəmil, qrafil, pero, karandaş
İcad edəni olaydı şil, kaş!

İnsaf eləməzmişən ki, yandım,
Puli nə əzab ilə qazandım!

Bihudə işə nə xərc edirsən,
Bu könlümü hərcü mərc edirsən!

Xərcin tükənib kəsilmir ardı,
Billah, dəxi pullarım qutardı!

Xasə əridi, üzüldü canın,
Soldu gül üzün, qaraldı qanın;

Vazeh bu ki, xəstədir məzacın,
Ya rəb, kim edər sənün əlacın?!

Nə var yeyib-içməyin, nə xabın,
Təhsilədir ancaq irtikabın.

Nə seyrü səfanı xoşlayırsan,
Nə dərsü kitabı boşlayırsan.

Mırt-mırt oxuyub mırıldayırsan,
Qarğa kimi hey qırıldayırsan.

Əyyami-baharü güldür, oğlum!
Qoyma məni qəmdə, güldür, oğlum!

Həmsinnlərin səfadə, bağda,
Həməslərin çəməndə, dağda.

Bəzisi gəzib də kiştəri,
Quş əldə gözətləyir şikəri;

Bəziləri bir tərəfdə xəlvət,
Adətə edərlər eysü-işrət;

Bəzisi olub qumarə məşğul,
Bəzisi şərabə, yarə məşğul.

Hər bir nəfəri bir işdə çalak,
Hər digəri bir əməldə bibak.

Hər gün əbəveyni şad edirlər,
Hörmətlərin izdiyad edirlər.

Xoş ol əbəveynə kim, bu minval
Hər daim olur cahanda xoşhal.

ƏLMİNNƏTÜ-LİLLAH Kİ, “DƏBİSTAN” DA QAPANDI!

Əlminnətü-lillah ki, “Dəbistan”da qapandı!
Bir badi-xəzan əsdi, gülüstan da qapandı!

Hasilləri puç oldu bütün məzrəcatın,
Yel vurdu qovun-qarpızı, bostan da qapandı!

“Ülfət” kəsilib toxdadı “Bürhani-tərəqqi”,
Məhv oldu “Həmiyyət”, ədəbistan da qapandı!

“Rəhbər” yorulub, yuxladı “İrşad”, “Təkamül”,
Aslanlara ox dəydi, neyistan da qapandı!

Meydani-rəqabətdə bizim himmətimizdən
Dəva qapanıb Rüstəmi-dəstan da qapandı!

Ətfali-vətən qoy bağırıb ölsün acından,
Yandı analar sinəsi, püstan da qapandı!

Qoy köhnələrin daş ürəyi gül tək açılınsın,
Darüzzəfəri-tazəpərəstan da qapandı!

UÇİTELLƏR

Tövqif edilmişdi mağil Gəncə siyezdi,
Olmuşduq əcəb biz dəxi rahat, uçitellər!

Düşdü tovuğu turşuya bədbəxt “Nicat”ın,
Əyləşmədi bir ləhzə fərağət uçitellər!

Divan-dərəni bəndə çəkib aldı dübarə,
Bu bidət olan əmrə icazət, uçitellər!

İndi Bakıda başlanacaq, oldu bu iclas,
Olduq yenə ol məclisə dəvət, uçitellər!

Qoymur bu qapanmış bizi dünyada beş-on gün
Adətə çəkib kef, edək işrət, uçitellər!

Bilməm bu siyezdin nədir axır bizə xeyri –
Hər ildə çəkək bunca əziyyət, uçitellər?!

Daim bu təşəbüslər olur həqqüləməlsiz,
Millət pulu yox ta əlaq ücrət, uçitellər!

Lazım gətirir xərc edək ancaq cibimizdən,
Həm xərc ola mayeyi-zəhmət, uçitellər!

Böylə əmələ aqıl olan mürtəkiyə olmaz,
Layiqmi cibşdana xəyanət, uçitellər?!

Yəni nə deməkdir bu ki, sən pulunu xərc et,
Ta elm oxuyub dərş ala millət, uçitellər?!

Millətdən ötür ağlayan axırda olur kor, –
Məzmunlu məsəldir bu ibarət, uçitellər!

Bildir də nə zəhmətlə bu iclasa yığışdıq,
Etdik nə qədər boş yerə söhbət, uçitellər!

Lağ-lağ danışıldı ki, nədir şiə və sünni,
Lazım ki, bir olsun bu şəriət, učitellər!

Derdiz ki, gərəkdir açıla məktəbi-nisvan,
Bir yanda dəxi məktəbi-sənət, učitellər!

Bu hərzəvü hədyanlara kimlər qulaq asdı,
Kim verdi bu axmaq sözə qiymət, učitellər?!

Baş tutdumu beytülmalınız, söylə, sən allah?!
Çəkdiz, mən ölüm, hiç xəcalət, učitellər?!

İslamın ölüb yoxsa sanırdız vükəlası?
Xudsər eləyirdiz də vəkalət, učitellər?!

Bir millətə kim, siz olasız hədiyü hami,
Batsın yerə, ya rəb, belə millət, učitellər!

Sidqi bu ki, bu barədə rəyimdir əlavə –
Sizlə edə bilməm də şərəkət, učitellər!

Fikrim budur ancaq olam öz keyfimə məşğul
Bu guşeyi-gülzardə xəlvət, učitellər!

“Mey şişədə, cam əldə, ağır nəşə başımda”...
Bu şerin edəm virdini adət, učitellər!

Fələ, özünü sən də bir insanımı sanırsan?!
Pulsuz kişi, insanlığı asanımı sanırsan?!

FƏLƏ, ÖZÜNÜ SƏN DƏ BİR İNSANMI SANIRSAN?!

Fələ, özünü sən də bir insanımı sanırsan?!
Pulsuz kişi, insanlığı asanımı sanırsan?!

İnsan olanın cahü cəlalə görə olsun,
İnsan olanın dövləti, mali görə olsun,
Himmat demirəm, evləri ali görə olsun;
Alçaq, ufacıq daxmanı samanımı sanırsan?!
Axmaq kişi, insanlığı asanımı sanırsan?!

Hər məclisi-afidə soxulma tez arayə,
Sən dur ayaq üstə, demə bir söz ümərəyə,
Caiz deyil insanca danışmaq fəqərəyə,
Dövlətlərə kəndini yeksanımı sanırsan?!
Axmaq kişi, insanlığı asanımı sanırsan?!

Fəqir ilə gına əhlinə kim verdi müsəvat?
Mənədə də, surətdə də var bunda münafət,
Öz fəzlini pulsuz edəmöz kimsəyə isbat,
Bu mümtənəi qabili-imkanımı sanırsan?!
Axmaq kişi, insanlığı asanımı sanırsan?!

Get vur çəkicin, işlə işin, çıxma zeyindən,
Məqsud müsəvat işə ayrılma ceyindən,
Var nisbətənərbabi-ğimayə nə şeyindən?
Bir abbası gün muzdunu milyanımı sanırsan?!
Axmaq kişi, insanlığı asanımı sanırsan?!

Dövlətliklik, əlbəttə, şərəfət də bizimdir,
Əmlak bizimdirsə, əyalət də bizimdir,
Divan bizim,ərbabi-hökumət də bizimdir,
Ölkə dəərbəylik deyə xan-xanımı sanırsan?!
Axmaq kişi, insanlığı asanımı sanırsan?!

Asudə dolanmaqda ikən dövlətimizdən,
Azgınlıq edirsiniz də hələ nemətimizdən,
Boylə çıxacaqsız mı bizim minnətimizdən?
Ehsanımızın küfrünü şükran mı sanırsan?!
Axmaq kişi, insanlığı asan mı sanırsan?!
Heç bir utanırsan?!
Ya bir usanırsan?!
Əlminnətü-lillah,
Odlara yanırsan?!

DƏRDA Kİ, RAZİ-PÜNHAN, XAHƏD ŞOD AŞİKARA

"Dil mirəvəd zidəstəm, sahib dilan xudara!
Dərda ki, razi-pünhan, xahəd şod aşikara!"

Asudəlik bu saat, yerdən göyə cahanda,
Var isə vardır ancaq İranda hər məkanda:
Təbrizdə, Sərabda, Xalxalda, Xaçobanda.
Qeyrətli Şahsevəndə, hər anda, hər zamanda,
Lorlarda, Şıx-Gözəldə, Keşkanda, İsfəhanda,
Tehranda, əncüməndə, qəbnetdə, parlamanda.
İşlər, bütün həqiqət, sözlər bütün güvərə,
"Dərda ki, razi-pünhan xahəd şod aşikara".

Dalma təfəkküratə, qare, ki işbu halət,
Ya kimlərin gücündən İranda etdi nəşət?
Əlyövm hər tərəfdən çarpır gözə şikayət,
Hər kəsdə vəcdü-şadi, hər yerdə əmnü-rahət,
Əhvali-daxiliyyə, bilxeyrü vəssəlamət,
Dadü-sitəddə rövneq, şirkətlə hər ticarət,
Xoşdil bütün cəmaət, razi bütün rəiyyət,
Asudə hali-millət, dair ümuri-dövlət,
Nəzmü-nəsəq mühəyya, leşkər bütün səf ara,
"Dərda ki, razi-pünhan, xahəd şod aşikara".

Zənn etmə haziranın, səyilə bimühəba,
Bu rütbə, etiləliq, beş gündə oldu bərpa!
Yox, yox, xəta edirsən, haşa və sümme haşa!..
Gərçi bular da az-çox, bir iş görüblər, əmma,
Keçmiş binayi-xeyrin asarıdır həmana,
Qaib müdabbirinin tədbiridir ki, hala,
Etdikləri sədaqət bir-bir olur da peyda,
Açıqları bulaqlar cari olur sərəpa,
"Hətəssəbuhə həyyu, ya eyyühəssükara!"
"Dərda ki, razi-pünhan xahəd şod aşikara".

Bunlar əbəsmi yahu, məlulə yoxmu illət?
Himmətsiz olurmu, bunca müvəffəqiyyət?!
İran səadətində, çoxlar edindi xidmət,
Çoxlar bu məmləkətdə göstərdi səyü-qeyrət...
Zoncümlə Nəsirəddin, – haqq eyləsin də rəhmət,
Hər beşdə-üçdə etdi, hər səmtə bir səyahət,
Hər bir səyahətində, sel tək axıtdı sərvət,
Yüksəldi ərşə qarşı, xaki-diyarı – Dara...
“Dərda ki, razi-pünhan xahəd şod aşikara”.

İştə bunun üçündür, iranlı bilməsərrət,
Dünyalara axışdı, olduqca gördü izzət ...
Hər şöhr qıl tamaşa, hər səmtə eylə diqqət:
Məşriqdə minlər ilə, məğribdə bilizafət.
Türkiyədə ziyadə, Rusiyyədə nəhayət,
Çində, Xətədə bəh-bəh!... həp aşınayı-qürbət,
Hər sudə biltəkəssür, hər kudə bizziyadət,
İranlıdır görürsən, amma nə şanlı rəyət?!
Amma nə dadlı didar, amma nə xoş qiyafət!
Hər şəxsə zahir ikən, yox ərzi-hələ hacət.
Tərif üçün və bir də yoxdur dilimdə yara,
“Dərda ki, razi-pünhan xahəd şod aşikara”.

Hə, indi də Əhəd xan, ol mənəbəi-ədələt!..
“Abadii”-vətənçin minbabi-tabəiyyət.
Nasir tək etmək istər, isbati-qədiri-millət,
Böl-böl səyahətindən məqsudu məhz ibrət,
Cudü-səxavətindən mən eyləməm hekayət
Qoy madmazəllər etsin tərifi nəhayət,
İrana bənzər olsun, qoy səfheyi-Buxara.
“Dərda ki, razi-pünhan xahəd şod aşikara”.

BƏNZƏTMƏ

Sonya, ey dilbəri-pakizə-əda!
Sənə bu Naqdi bəyin canı fəda!
Aşiq oldum o zamandan ki, sana,
Hər nə hökm eylədin, ey mahliqa,
Etmədim onda təxəllüf əbədə,
Diləyin oldu məramınca rəva...
“Gözəlim, şimdi nədir fərmanın?
Canı qurban sənə bu nalanın!”

Sənəmin, lələruxum, gülbədənim,
Mələyim, sərvəqəddim, simtənim,
Ey fərəhbəxş dili-pürmühənim,
Söylə, aya, günahım nə oldu mənəim,
Qarğalar məskəni oldu çəmənəm?!
Keçdi ağyar əlinə yasəmənim?
El bütün oldu bu gün tənəzənim?
“Gözəlim, şimdi nədir fərmanın?
Canı qurban sənə bu nalanın?”

Ta dedin tabe-i-fərman ol, oldum,
Hüsnümə valehü heyran ol, oldum,
Nazənin canıma qurban ol, oldum,
Eşqdə xanəsi viran ol, oldum,
Qapıma əcz ilə dərban ol, oldum,
Aqibət müstəhəqi-nan ol, oldum,
“Gözəlim, şimdi nədir fərmanın?
Canı qurban sənə bu nalanın!”

Dil o gündən ki, düçar oldu sənə,
Bir yazıq aşiqi-zar oldu sənə,
Uydu, bisəbrü qərar oldu sənə,
Var-yoxum ta ki, nisar oldu sənə,
Bir də baxmaq mənə ar oldu sənə,
Başqa bir cəzbəli yar oldu sənə.

"Gözəlīm, şimdī nədir fərmanın?
Canı qurban sənə bu nalanın!"

Əmr qıldın mənə, şeyda ol, oldum,
Eşqdə bisərü pa ol, oldum,
Yəni sərdadəyi-sevda ol, oldum,
Tərk namusa mühəyya ol, oldum,
Şənini at çölə, risva ol, oldum,
Nəzəri-xələqdə ədna ol, oldum,
"Gözəlīm, şimdī nədir fərmanın?
Canı qurban sənə bu nalanın!"

Söylədin hörmətini at, atdım,
Malım, sərvətini at, atdım,
Əhlini, külfətini at, atdım,
Qövmini, millətini at, atdım,
Cümlə heysiyyətini at, atdım,
Müxtəsər, qeyrətini at, atdım,
"Gözəlīm, şimdī nədir fərmanın?
Canı qurban sənə bu nalanın!"

Mənə aid bütün irsi-pədərim –
Əkinim, mülküm, evim, bumü bərim
Nə zaman getdi isə yox xəbərim,
Səndə idi mənim ancaq nəzərim,
Hər sənə oldu fəda simü zərim,
Qalmadı yanmağa bir parça tirim,
"Gözəlīm, şimdī nədir fərmanın?
Canı qurban sənə bu nalanın!"

Mənə əvvəlcə özün yar oldun,
Sevdiyimsən, deyə, dildar oldun,
Məst ikən mən hələ, huşyar oldun,
Başqa bir fikrə həvəskar oldun,
Cümlə məəmləkimə nar oldun,
Məni yox etdin, özün var oldun,
"Gözəlīm, şimdī nədir fərmanın?
Canı qurban sənə bu nalanın!"

Leyk mən bunca fəlakətlə yənə
Varam əvvəlki sədaqətlə yənə,
Durmuşam eyni iradətlə yənə,
Baxıram kuyinə həsrətlə yənə,
Mümkün olduqca bu halətlə yənə
Sürərəm ömrümü qəflətlə yənə,
Ağah olmam bu rəzalətlə yənə,
"Gözəlīm, şimdī nədir fərmanın?
Canı qurban sənə bu nalanın!"

Çünki biz taifə əhli-kərəmiz,
Mərazi-eşqdə sabitqədəmiz,
Zadəganız, həpimiz möhtəməmiz,
Eşq meydanına yeksər həşəmiz,
Dinü dildadəyi-zibasənəmiz,
İşbu vəch ilə səzayi-ədəmiz...
"Gözəlīm, şimdī nədir fərmanın?
Canı qurban sənə bu nalanın!"

FƏXRİYYƏ

Hərçənd əsirani-qüyudati-zamanız,
Hərçənd düçarani-bəliyyati-cahanız,
Zənn etmə ki, bu əsrdə avareyi-naniz,
Əvvəl nə idiksə, yenə biz şindi hamanız...
Turanlılarız, adiyi-şügli-sələfiz biz!
Öz qövmümüzün başına əngəlkələfiz biz!

Zülmətsevər insanlarız üç-beş yaşımızdan,
Fitnə göyərir torpağımızdan, daşımızdan,
Tərəc edərək, bac alırız qardaşımızdan...
Çıxmaz, çıxma bilməz də bu adət başımızdan...
Əslafımıza çünki haqiqi xələfiz biz!
Öz qövmümüzün başına əngəlkələfiz biz!

Ol gün ki, Məlikşah Büzürk eylədi rəhlət,
Etdik iki namərd vəzirə təbəyyət,
Qırdıq o qədər bir-birimizdən ki, nəhayət
Düşməni qatıb əl, taxtımızı eylədi qarət...
Öz haqqımızı gözləməyə bitərəfiz biz!
Turanlılarız, adiyi-şügli-sələfiz biz!

Bir vaxt olub leşkəri-Çingizə tərəfdar,
Xarəzmləri məhv elədik qətl ilə yekbar,
Xarəzmlərin şahı fərər eylədi naçar,
Məscidləri, məktəbləri yıxdıq yerə təkrrar...
Həqqa ki, səzavari-nişanü şərəfiz biz!
Öz dinimizin başına əngəlkələfiz biz!

Bir vaxt də dəvayi-səlib oldu mühəyya,
Dəvada firəngilərə qalib gəlib, əmma
Dincəlməyib etdik yenə bir faciə bərpa,
Öz tiğimizi öz rişəmizi kəsdi sərpa...
Guya ki, biyabanda bitən bir ələfiz biz!
Öz qövmümüzün başına əngəlkələfiz biz!

Bir vaxt dəxi Qaraqoyun, Ağqoyun olduq,
Azərbaycana, həm də Anatoluya dolduq,
Ol qədr qırıb bir-birimizdən ki, yorulduq,
Qırdıqca yorulduq və yorulduqca qırıldıq...
Turanlılarız, adiyi-şügli-sələfiz biz!
Öz qövmümüzün başına əngəlkələfiz biz!

Bir vaxt salıb təfriqə olduq iki qismət,
Teymur şahı bir paramız etdi himayət,
Xan Yıldırımı bir paramız qıldı itaət,
Qanlar saçılıb Ankarada qopdu qiyamət...
Əhsən bizə! Həm tirzəniz, həm hədəfiz biz!!!
Öz qövmümüzün başına əngəlkələfiz biz!

Teymur şahı-ləngə olub təbeyi-fərman,
Xan Toxtamışı eylədik al qanına qəitan,
Ta oldu Qızıl Ordaların dövləti talan,
Məsko şahına fəidəbəxş oldu bu meydan...
Əlyövüm uruşlaşmaq ilə zişərəfiz biz!
Öz dinimizin başına əngəlkələfiz biz!

Bir vaxt Şah İsmayilü Sultani-Səlimə
Məftun olaraq eylədik islami dünimə,
Qoyduq iki tazə adı bir dini-qədimə,
Saldı bu təşəyyü, bu təsənnün bizi bimə...
Qaldıqca bu halətlə səzayi-əsəfiz biz!
Öz dinimizin başına əngəlkələfiz biz!

Nadir bu iki xəstəliyi tutdu nəzərdə,
İstərdi əlac eyləyə bu qorxulu dərdə,
Bu məqsəd ilə əzm edərək girdi nəbərdə,
Məqtulən onun nəşini qoyduq quru yerdə...
Bir şeyi-əcibiz, nə bilim, bir tühəfiz biz!
Öz dinimizin başına əngəlkələfiz biz!

İndi yenə var tazə xəbər, yaxşı təmaşa,
İranlılıq, osmanlılıq ismi olub ehya,
Bir qitə yer üstündə qopub bir yekə dəva,
Meydan ki, qızıqıdı olarıq məhv sərpa...
Onsuz da əgərçənd ki, yekşər tələfiz biz!
Öz qövmümüzün başına əngəlkələfiz biz!

QORXURAM

Payi-piyadə düşürəm çöllərə, –
Xari-müğilan görürəm, qorxmuram.

Seyr edirəm bərrü biyabanları, –
Quli-biyaban görürəm, qorxmuram.

Gah oluram bəhrdə zövrəqnişin, –
Dalğalı tufan görürəm, qorxmuram.

Gah çıxıram sahilə, hər yanda min
Vəhşiyi-ğürtan görürəm, qorxmuram.

Gah şəfəq tək düşürəm dağlara, –
Yanğılı vulkan görürəm, qorxmuram.

Gah enirəm sayə tək ormanlara, –
Yırtıcı heyvan görürəm, qorxmuram.

Üz qoyuram gah neyistanlara, –
Bir sürü aslan görürəm, qorxmuram.

Məqbərəlikdə edirəm gah məkan, –
Qəbirdə xortdan görürəm, qorxmuram.

Mənzil olur gah mənə viranələr, –
Cin görürəm, can görürəm, qorxmuram.

Xarici mülkündə də hətta gəzib
Çox tuhaf insan görürəm, qorxmuram.

Bu küreyi-ərzə də mən, müxtəsər,
Müxtəlif əlvan görürəm, qorxmuram.

Leyk, bu qorxmazlıq ilə, doğrusu,
Ay dadaş, vallahi, billahi, tallahi,
Harda müsəlman görürəm, qorxuram!..

Bisəbəb qorxmayıram, vəchi var:
Neyləyim axır, bu yox olmuşların

Fikrini qan-qan görürəm, qorxuram,
Qorxuram, qorxuram, qorxuram!..

MÜƏLLİMLƏR SİYEZDİ

Baş tutdu müəllimlərin iclası-siyezdi,
Ey vay, üzgüclər yenə dərkər olacaqdır!..

Zənnimcə mənim, işbu yığıncada həmana
Bildirki məsail yenə təkrar olacaqdır.

Təşkil edəcəklər kişilər məktəbi-nisvan,
Qızlar oxuyub cümlə şərfədar olacaqdır.

Hər şəhərdə bir məktəbi-sənət açacaqlar,
Oğlanlar alıb həndəsə, memar olacaqdır.

Tətbiq edəcəklər yazını şiveyi-türkə,
Sibyan da sühulətlə xəbərdar olacaqdır.

Təsnif olunub tazə kütüb türk dilində,
Hər kəs oxuyub elmlə bidar olacaqdır.

Bu bir, iki, üç məsələdə yox o qədər bak,
Olsun, bəcəhənnəm, necə rəftar olacaqdır?!

Lakin bu yamandır ki, iki məzhəbə rəğmən
Bir məsələ üstündə də güftar olacaqdır.

Sünnilik ilə şialiyi qaldıracaqlar,
İslamə yetib rəxnə, xələdar olacaqdır.

Qardaş biləcək, bir-birini şia və sünni,
Hər əmrdə həmrəyü, həmfəkar olacaqdır.

Məzhəbləri biryanlıq edib bu üzgüclər,
Ancaq yavan islam adı təzkar olacaqdır.

Əfsus!.. Səd əfsus sənə, ey gözəl islam!
Kimlər sənə gör indi tərəfdar olacaqdır?!

Baş saçlı, ayaq çəkməli, mirt-mirt danışanlar
Din qədri bilib möminü dindar olacaqdır...

"TAZƏ HƏYAT" QƏZETİNDƏ "MƏHƏMMƏDZADƏ" İMZALI "SƏN DEYƏN OLDU, MƏN DEYƏN" NƏQƏRATLI ŞERƏ CAVAB

Lovğalaşib, a görməmiş, çox da belə fırlıdama!
Tərbiyəsiz uşaq kimi boş-boşuna hırıldama!
Baş-qulağın düzəlməyib, çox da basıb-guruldama!
Dinmə, danışma, yat balam, sən deyən olmayıb hələ!

Müntəzəm olmamış əməl, rövnaqi-kar olurmu ya?
Sübh tülü etməmiş vaxtı-nahar olurmu ya?
Bir gül açılmaq ilə də fəslə-bahar olurmu ya?
Dinmə, danışma, yat balam, sən deyən olmayıb hələ!

Qətl elədik Ətabəki, mən ki, bu əmrə danmıram,
Var yenə min Ətabəki, yoxsa əməlli qanmıram?
Köhnə qapı bu tezliyə təzələşə inanmıram...
Dinmə, danışma, yat balam, sən deyən olmayıb hələ!

Girəm Ətabək öldü də, topü tufənginiz hanı?
Bəhri-əmiq hərbdə kəştiyi-cənginiz hanı?
Əski hamamdır, əski tas, bəs yeni rənginiz hanı?
Dinmə, danışma, yat balam, sən deyən olmayıb hələ!

Söylə mənə: vəzarəti-milliyöniz düzəldimi?
Ya uzun əl, uzun papaq qıssalaşib güdəldimi?
Ölkənizə şəməndəfer yol tapa bildi, gəldimi?
Dinmə, danışma, yat balam, sən deyən olmayıb hələ!

Dari-şəfayi-Tehrannın get elə bir səyahətin,
Mirzə Əbülhəsən xanın gör rəvişi-təbabətin,
Tən yarı böldü zəhr ilə yeksər əcəm cəməətin...
Dinmə, danışma, yat balam, sən deyən olmayıb hələ!

Mülki-İraqı adbaad saysam əgər kəlal olur,
Tul tapar kəlamımız, qərəə həm kəlal olur,
İşbu səbəblə şerimiz müxtəsər ərzi-hal olur,
Dinmə, danışma, yat balam, sən deyən olmayıb hələ!
Arxa su dolmayıb hələ!
Köhnə idarəniz durur,
Rəngi də solmayıb hələ!

İFTARDAN BİR GÖFTAR VƏ YA MƏCMUƏDƏN BİR LÖGMƏ

(nəzirə)

Ustad möhtərəm İkrəm bəyə

Atmış niqabi-hüsnin məcmuəyi-təvəngər,
Məcmuədə düzülmiş eyzən xuruş sarasər,
Həsərətkeşani-mətbəx, gürgani-bətnpərvər,
Cari boğaza şərbət, sari məzaqə şökkər,
Əksi-buxari-dolma, zilli-əmameyi-sər,
Dəryayi-iştəhayə olmaqda behcətəvər,
Hüzzar içində əsla yox bir fəqiri müztər,
İftar vəqtidir ha, ey vaizi-süxənvər!
İş başbilənsiz olmaz!
Sərsüfrə sənsiz olmaz!

Vəqti-qəza ki, nəfsin çuş etdiyi zamandır,
Bilcümlə ruzədə həngami-əkli-nandır,
Ənvai-nazü nemət sərsüfrədə əyandır,
Lakin o löqmələr hər əyanə şayəgandır,
Hər su nəzər edərsən: bəydir, əmirü xandır,
Fəqr əhlinə bu halət taqətgüdəzi-candır,
İftar-ləzzətəfza, suri-səfanişandır,
Ey müstəhəq, darıxma, könlün əgərçi qandır!
Miskin həzənsiz olmaz!
Qəm, qüssə sənsiz olmaz!

Etdikə mən tamaşa, gördükə işbu kari:
Acizdə inkisari, səildə iztirari,
Miskində intizari, tacirdə ehtikari,
Əşkim olur gözümdən xuni-ciyərlə cari,
Heyhat, olurmu çəşmim haiz bu iqtidari
Ta yanmadıqca könlüm, ey könlümün mədari?!Əşari-atəşin-dəm yaxdıqca qəlbi-zari,
Təqlid edir təbiət mürğani-növbahari,
"Şair süxənsiz olmaz,
Şer isə sənsiz olmaz!"

Ey əhlü fəqrü faqə, ver şairə səlalin,
Dəmdir ki, şair olsun dildadəyi-kələlin,
Dəmdir ki, şeri-nəğzim şərh etsin ərzi-halın,
Şayani-rəhm olunsun hər kəscə infialın,
Şurətnümalıq etsin ayineyi-vüsalın,
Gözlərdə cilvələnsin insan kimi cəmalın.
Heyhat! Sümmə heyhat, xam olmasın xəyalın!
Bihimmət əğniyədən olmaz rəva süalın,
Tök ruyi-zərdin üzrə daim sirişki-alın...
Sail mihənsiz olmaz!
Möhnət də sənsiz olmaz!

Töhmət edir qəzetçilər, – məşəri-nası bir belə...
Özlərinin inan ki, yox fəhmü zəkası bir belə...

TÖHMƏT EDİR QƏZETÇİLƏR, – MƏŞƏRİ-NASI BİR BELƏ

Töhmət edir qəzetçilər, – məşəri-nası bir belə...
Özlərinin inan ki, yox fəhmü zəkası bir belə...

Mən kimi aqıl olsalar şügl edələr oğurluğu, –
Zəhməti, rənci bir belə!.. Zövqü səfəsi bir belə...

Cümlə maarif əhlinin haləti göz önündədir, –
Vəchi-məaşi bir belə!.. Dərdü, bəlası bir belə...

Madəri-elmə söylənir Məryəmə söylənən tühəm,
Elmin anası bir belə!.. Cəhlin atası bir belə...

Mən dəliyəmmi oğlumu məktəbə, dərəcə sövq edəm?
Dərsin əzası bir belə!.. Xəliqin ədası bir belə...

SUAL-CAVAB

- Görmə! – Baş üstə, yumaram gözlərim.
- Dinmə! – Mütiəm, kəsərəm sözlərim.
- Bir söz eşitmə! – Qulağım bağlaram.
- Gülmə! – Pəkey, şamı səhər ağlaram.
- Qanma! – Bacarmam! Məni məzur tut,
Boylacə təklifi-məhalı unut!
Qabili-imkanımı olur qanmamaq?
Məcməri-nar içrə olub yanmamaq?
Eylə xəmuş atəşi-suzanını,
Qıl məni asudə, həm öz canını.

SOLDUMU GÜLZARIN, EY FAİQ NEMAN PƏSƏR?

*"Molla Nəsrəddin" jurnalının
mühərrirlərindən Ömər Faiq
Nemanzadənin hökumət tərəfindən
tevqif olunması münasibətilə*

Soldumu gülzarın, ey Faiq Neman pəsər?
Laləyi-nemanların oldumu xunun cigər?
Sinəyə dəsti-qəza çəkdimi sixi-kədər?
Nərkisi-şəhlələrən jaləçəkan oldumu?
Şimdi sənə mən deyən mətləb əyan oldumu?

Söyləmədimmi sənə rahat otur heyfən?
Çəkmə bu millət qəmin, çək özüünə keyf sən!
Xana deyildir sənin, getməlisən, zeyfən!
Eyləmədin etinə qissə haman oldumu?
Şimdi sənə mən deyən mətləb əyan oldumu?

Fayidə verməz dedim etdiyün əfqan sənə,
Halına yandıqların eyləməz ehsan sənə,
Məskən olur aqibət, guşəyi-zindan sənə,
Guşəyi-zindan sənə işte məkan oldumu?
Şimdi sənə mən deyən mətləb əyan oldumu?*

Mən demədimmi sənə başda otur tac tək,
Durma müqabil, bəla tirinə amac tək,
"Dad məni tudular" söyləmə dürrac tək,
Balü-pərin nəgəhan, tirə nişan oldumu
Şimdi sənə mən deyən mətləb əyan oldumu?*

Mən demədimmi sənə girmə işə canilən,
Xovf elə sallaşma çox, bəylərilən, xanilən

* 3-cü və 4-cü bəndlərin son misraları kitabın 1914-cü il nəşrində yoxdur. (Red.)

Olmagilən həm rəviş, məclisi-iranilən,
Məclisi-İranda bir şevkötü-şan oldumu?
Şimdi sənə mən deyən mətləb əyan oldumu?

Mən demədimmi sənə, həzrəti-zişanları
Eyləmə dəvət əbəs, birliyə işanları,
Sən ki, yıxa bilməsən, bunca pərişanları,
Məsələyi-ittihad həllü-bəyan oldumu?
Şimdi sənə mən deyən mətləb əyan oldumu?

YADİGAR

Möhtərəm Molla Nəsrəddin əfəndi!
Acizənə xahiş edirəm ki, bu neçə kölməyə jurnalınız-
da yer verəsiniz.

Mərhum Həsənbəyinin vəfatı münasibətincə lazım idi ki, bütün Qafqazda olan şəhərlərdən biz şamaxılıların üstünə sər-salamatı teleqramları çəkiləydi...

Çünki o mərhum bizim öz şamaxılıımız idi, o bizim öz adamımız idi, daha doğrusu o, bizim mənəvi atamız idi.

Amma Qafqaz əhli bu barədə səhv etdilər, götürüb Bakıya teleqram elədilər, nə bilim "İrşad"a yazdılar...

Bainhəmə biz öz vəzifəmizi ifa etməkdə qüsurluq etmədik, o mərhumu yadımızdan çıxarmadıq, demək onun bizdə olan haqqını əda etdik:

Qərar qoyduq ki, onun ancaq möhtərəmə əyalına bircə teleqram edib sər salamətı verək.

Hətta bu xüsusda çox danışdıq da, hələ də danışırıq, yənə də danışacağıq, çünki o mərhumu yadımızdan çıxarda bilmərik! Şərt teleqram vurmaqda deyil: hər mətləbin üstündə gərək danışığı olsun, danışarlar, axırda iş bir yerdə qərar tutar, necə ki, elə belə də oldu, yəni teleqramı mevquf edib mərhumun yadigarına şəhərimizdə uyezdni şqolaların birində tək bircə yetim uşaq oxutmaq fikrinə düşdük, demək ki, müsədəməyi-əfkardan bariqəyi-həqiqət parlatdıq!! Afərin bizə! Mərhəbə bizə!

O idi ki, bu xüsusda götür-qoy elədik, götürdük-qoyduq, qoyduq-götürdük, qoyduq-götürdük, götürdük-qoyduq, bircə xırda qalmışdı ki, iş lap düzəlsin, nəgah vaxtsiz xoruz kimi bir şoqərib tək səbir bu yandan banladı, səbirin səsinə diksinib yuxudan ayıldım, bir bu tərəfə, bir o tərəfə nəzər saldım, gördüm ki, hamı xor-haxorman yatıb, tez kağız qələmi götürüb bu neçə kölməni sizə yazıb, dübarə, başımı atdım yastığa və getdim yuxu-

ya, hərçənd ev isti, yorğan-döşək qalın, yuxu şirin, heç bir də oyanmağa umudum yoxdur, amma yenə vəsiyyəti yüngüllükdür, budur sənə deyirəm: Aşna, eyhana oyan-dım, məbədin də yazaram. Yox, əgər oyana bilmədim, nə bir eybi varmış: yar baqi, söhbət baqi, o dünyada görü-şüb zəbani təfsilən ərz edərim.

SƏBİR

Ta gəlirik biz də bir az anlayaq, –
Məhzəri-irfanda vurur tək səbir.
Ya deyirik işləri sahmanlayaq, –
Məclisi-əyanda vurur tək səbir.

İstəyirik bir iş açaq filməsəl,
Söyləşirik bir-iki il laəqəl,
Ta deyilir pul verin, aşşın əməl, –
Ölkədə, hər yanda vurur tək səbir.

Yalxı bizi eyləməyib mübtəla:
Səfheyi-Qafqazı tutub bu bəla;
Qaxda, Qazaxda, Şəkiddə bərməla,
Şişədə, Şirvanda vurur tək səbir.

Lakin o yerlərdə gedir, durmayır,
Bir elə layiqli kələk qurmayır,
Gəncədə derlərsə vurur, vurmayır,
Oylə ki, Səlyanda vurur tək səbir.

Andıra qalmış nə yaman səslənil!
Söz deməyə vermir aman, səslənil!
Ox atılır, sanki kaman səslənil!
Sahəti-meydanda vurur tək səbir.

Hərzə nə şura və nə məclis bilir,
Nə düşünür yaxşı, nə bir pis bilir,
Qorxmur, utanmır, nə də bir his bilir,
Hücrədə, dükkanda vurur tək səbir.

FİSİNCAN

Sanma əzdikcə fələk bizləri viranlıq olur,
Un təmənnası ilə buğda dəyirmanlıq olur.

Qarışıqdır hələlik millətin istedadı, –
Ələnirsə, safi bir yan, tozu bir yanlıq olur.

Çalxalandıqca, bulandıqca zaman nehrə kimi,
Yağı yağ üstə çıxır, ayrıni ayrınlıq olur.

Kim ki, insanı sevər, – aşiqi-hürriyyət olur,
Bəli, hürriyyət olan yerdə də insanlıq olur.

Ey ki, dərşən, ürəfa rahi-xətadə bulunur,
Elmi-məntiqcə bu söz bəhreyi-nadanlıq olur.

Ürəfa dərşən özün, əhli-xəta dərşən özün,
Düşünürsənmi bu sözdə necə hədyanlıq olur?..

Gözünü xiyrələdirmi günəşi irfanın?
Haydı, xəffəşifət, buncamı xulqanlıq olur?!

Tanırdıq biz sizi artıq, demə, ha! Biz beləyik!
Tanılır ol kişi kim, tutduğu meydanlıq olur.

Baxmasız guşeyi-çəşm ilə fəqirənə tərəf,
Yüyürsünüz ora kim, dadlı fisincanlıq olur.

ALDANMARAM Kİ, DOĞRUDUR AYİNİN, EY ƏMU!

Aldanmaram ki, doğrudur ayinin, ey əmu!
Kəssin məni, həqiqi isə dinin, ey əmu!

İmanına qəsəmlə çapırsan cəməəti,
Quldurçuluq tufəngimidir dinin, ey əmu?

Qəlbin kimi siyah edəməzsən məhasinin,
Cumma hənaya, boşla bu təlvinin, ey əmu?

Sövmü səlätədən sənə gər çıxmasaydı pul
Olmazdı bunca zəhmətə təmkinin, ey əmu?

Tikmə namazımı gözümə bir cida kimi,
Göstər müəmiləndəki təyinin, ey əmu!

BİZƏ NƏ?

Gər bu il xəlqi təbah etdi giranlıq, bizə nə?!
Tapmayı ac-yalavaclar güzəranlıq, bizə nə?!

Biz məgər aclara vəqf eyləmişik malımızı,
Ta ki, hər müstəhəqə bəzl edək əmvalımızı?
Biz mürəat edərək ancaq öz əhvalımızı,
Daima bəsləyərək naz ilə ətfalımızı.

Atasız tiftləri basdı boranlıq, bizə nə?!
Tapmayı ac-yalavaclar güzəranlıq, bizə nə?!

Bu da sözdürmü, qazandıqlarımız parələri
Hey verək boğmalasın Zəngəzur avarələri?
Bizlərə dəxli nədir – yoxdur əgər çarələri?
Qoy ağarsın füyəra gözlərinin qarələri!
Çəksin onlar gecə-gündüz nigəranlıq, bizə nə?!
Tapmayı ac-yalavaclar güzəranlıq, bizə nə?!

Boşla, ay Molla dayı, sən də bizi çəkmə zora!
Biz sənin hiylən ilə düşmərik əsla bu tora!
Baxmarıq guşeyi-çəşm ilə daha Zəngəzura!
Qarlı dağlarda soyuqdan ölənin canı gora!
Olmadı qismət o bədbəxtə aranlıq, bizə nə?!
Tapmayı ac-yalavaclar güzəranlıq, bizə nə?!

Bizə göstərmə, əzizim, o qəm oylaqlarını,
Yazda çox gəzmişik al güllər açan dağlarını,
Yığmışıq dəhyekini, boşlamışığı bağlarını,
Qıtış üçün xoşlamışığı Tiflis oyuncaqlarını...
Çulğayıb Zəngəzuru indi boranlıq, bizə nə?!
Tapmayı ac-yalavaclar güzəranlıq, bizə nə?!

Hələlik tullamışığı xaneyi-viranələri,
Dolanıb kişvəri-Tiflisdə kaşanələri
Tapdıq axır Lizalar tək neçə cananələri,
Çilçiraqlarla işıqlandırırıq xanələri,
Zalxalar daxmasına çökdü qaranlıq, bizə nə?!
Tapmayı ac-yalavaclar güzəranlıq, bizə nə?!

VƏQTA Kİ, ƏSƏR NƏSİMİ-ZÜLMƏT

Vəqta ki, əsər nəsimi-zülmət,
Təsir bağışlayar cəhalət,
Dünyadan ədəm olur bu millət,
Hərçənd bacarmaram nəbuvvət,
Amma belə göstərir zəmanə:
Bixar qalır güli-fərasət,
Ey seyrə çıxan o gülüstanə,
Onda oxu bir duayi-rəhmət,
İndi məni kafirənə yad et!

Vəqta ki, həna satan tapılmaz,
Saqqallar olur ya ağ, ya qarə,
Baş qırmağa hiç kimsə qalmaz,
Toxmi-keçələ edörlər çarə,
Nə nürə, nə püşmalü-dəllak,
Nə zəli, nə neştəri-həcamət,
Pəh-pəh nə zaman, nə aləmi-pak!
Nə lən, nə küfr, nə ləcacət.
Onda məni aqılanə yad et!

Vəqta ki, cahanda ləfzi-kafər
Bir-bir pozular hamı lügətdən;
Nə molla-nüma, nə Mirzə Qənbər,
Yox rəncü-mələl bir cəhətdən;
İnsanlar olur çu cismi-vahid,
Aləm dəxi bir vətən ki, cənnət.
Nə sirk, nə mevminü, nə mülhid.
Əsrarını bildirər təbiət;
Onda məni yanə-yanə yad et!

BƏRƏKALLAH

Sən beləsənmiş, balam, ay bərəkallah sənə!
Fisq imiş əmrin tamam, ay bərəkallah sənə!

Doğru imiş, şairin olmaz imiş məzhəbi,
Kafir olurmuş bütün mirzələrin əqləbi,
Ləğvü əbəs mətləbi, ləhvü ləəb məşrəbi,
Şüglü qəzet, telqram, ay bərəkallah sənə!

Ay adama oxşamaz, bir üzünə baxsana!
Bomboz olub saqqalın, rəngü həna yaxsana!
Mömin olub, bir üzük barmağına taxsana!
Ta ki, desin xasü am: ay bərəkallah sənə!

Yox xəbərin, binəva, hiç özündən sənin,
Lap malaqanlıq yağır girdə üzündən sənin,
Doğrusu, mən ürkmüşəm bəzi sözündən sənin...
Vermərəm artıq salam, ay bərəkallah sənə!

Heyf qapanmış sənin didəyi-həqbinlərin,
Mənzilinə yığmışan partretin cinlərin,
Gözlərinə çarpmayırsan yoxsa bu bidinlərin
Surəti hər sübhü şam, ay bərəkallah sənə!

Əqlin azıb, ay yazıq, boşlamısan karını,
Cümlə dəyişdirmisən kürkünü, paltarını,
Çəkmə, qaloş geymisən, pozmuşsan ətvarını,
"Fəlühə fəluhəram", ay bərəkallah sənə!
Ağzına olsun qadam, ay bərəkallah sənə!

OLMUR, OLMASIN

Ata:

– Kuçədə tullan, ey oğul, sənətin olmur, olmasın!
Sənətə, dərsə, məktəbə rəğbətən olmur, olmasın!

Oğul:

– Kəsbinə getməyə, ata, fürsətin olmur, olmasın!
Gündə bir arvad al, boşa, qeyrətin olmur, olmasın!

Ata:

– Axşam olanda çıx çölə, gəlmə sabaha tək hələ,
Neyləsən eylə, bir belə ismətin olmur, olmasın
İffətin olmur, olmasın!

Oğul:

– Axşam olanda yax həna, düz zəvəcatı yan-yana,
Girdin o dəm ki yorğana, halətin olmur, olmasın!
Qüdrətin olmur, olmasın!

Ata:

– Tezdən ayılma bir səhər, dərsinə qılma bir nəzər,
Elm oxumaqda, müxtəsər, niyyətin olmur, olmasın!
Himmətin olmur, olmasın!

Oğul:

– Saqqalı bağlı hər səhər isti həmamə qıl güzər,
Qorxma, azarlasan əgər; səhhətin olmur, olmasın!
Behcətin olmur, olmasın!

Ata:

– Uşqoladan çıxan zaman, hər yeri vurnuxan zaman,
El sənə pis baxan zaman, ibrətin olmur, olmasın!
Xiclətin olmur, olmasın!

Oğul:

– Tək həyatə girən zaman, qonşu qızın görən zaman,
Şövq ilə dindirən zaman, övrətin olmur, olmasın!

Qismətin olmur, olmasın!
Başına eşqi dolmasın!
Rişini Zalxa yolmasın!

**“MOLLA NƏSRƏDDİN”İN 10-CU
NÖMRƏSİNDƏ “QIZDIRMALI” İMZASI İLƏ
YAZILAN ŞERLƏRƏ CAVAB**

Madam ki, hamiyani-zülmət
Xoşlar ki, davam edə cəhalət;
Heyhat, bilirmi onda millət,
Tövhid nədir və ya nübüvvət?
Məktəb edir iqtiza zəmanə,
Bixar ola ta güli fərasət.
Ey seyr arayan o gülüstana!
Əsli yoxu bəkləmək nə hacət?
Xab et hələ, qafilanə xab et.

Tainki uyub yatan ayılmaz,
Fərq etməz ola ya ağ, ya qarə;
Xəstə ki, başında huşu qalmaz,-
Dərdin düşünüb bulurmu çarə?
Ancaq ona türfə-türfə dəllək
Eylər hərə bir əcəb təbabət
Ey xəstə, ayılma, etmə idrak
Həp qanını əmsə də həcamət,
Dönmə o yana-bu yanə, xab et.

Aldanma quzum, ki ləfzi-kafər
Təshih olunub çıxa lügətdən;
Madam ki, sağdı Mirzə Qənbər
Eymən deyilik bu mələnətdən.
Qoymaz ki, bu xalqı cismi-vahid
Hökmündə olub edə məişət.
Əfsaneyi-küfri şirkü mülhid
Heyhat, olurmu tərki-adət.
Bu nöqtəni qanə-qanə xab et!

MƏSLƏHƏT

Məşədi Sijimqulunun "Molla, sənə
eyləyirəm məsləhət, söylə görüm,
evlənim, evlənməyim?" şerina cavab

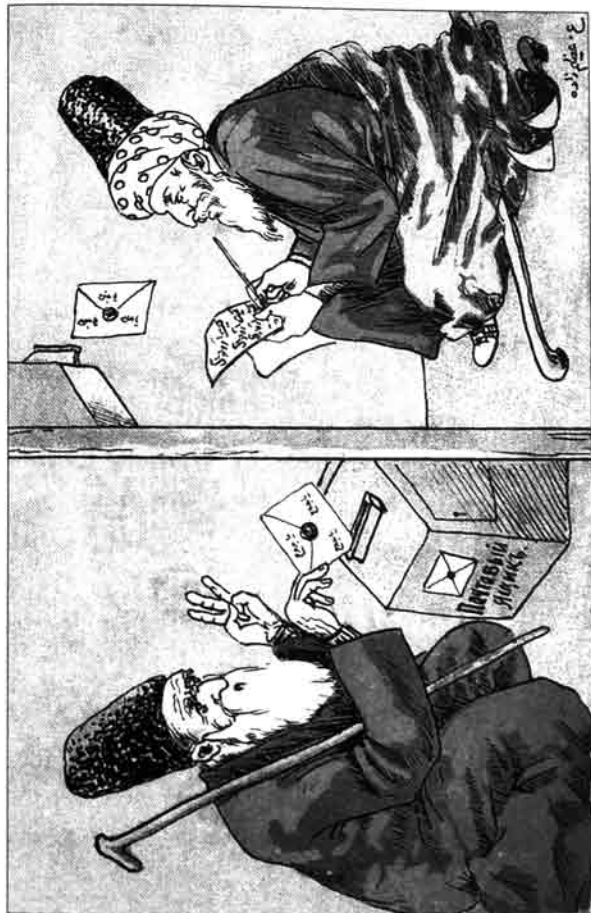
Ağrın alım, a Məşəd Sijimqulu,
Altırışa yetdin, demə oldun ölü,
Şükr ola allaha canındır sulu,
Çox da, kişi, tutma beşöllü pulu,*
Ver pulunu dadlı, ləzzətli zad al!
Qoy babalın boynuma, get, arvad al!

Öz dediyindən görünür övrətin
Birdir, olur evdə fəna halətin,
Var imiş evlənməyə də qüdrətin,
Bəs niyə yox ləqəp üç külfətin?
Yoxsa qonum-qonşuda, axtar, yad al!
Qoy babalın boynuma, get, arvad al!

İndi ki, var elçi də Səfdər kimi,
Bir bala qız al boyu ər-ər kimi,
On-on iki sinnidə dilbər kimi,
Zülfü qara, sinəsi mərmər kimi,
Qoy başını sinəsinə bir dad al!
Qoy babalım boynuma, get, arvad al!

Saxlama kaftar kimi bir övrəti,
Boşla onu, basdı səni nikbəti,
Tap özünə bir sənəmi xəlvəti,
Bağrına bas yarı-mələk-surəti,
Sən də igidlər kimi iş gör, ad al!
Qoy babalın boynuma, get, arvad al!
Oğlun uşaqdır, hələ xamdır, naşı,

* Bu misra kitabın 1914-cü il nəşridə yoxdur. (Red.)

- Bir, iki, üç övrəti diriz yattımı,
Qoy babalın boynuma, get arvad al!

- Molla, sənə eyləyirəm məsləhət,
Söylə görüm, evlənim, evlənməyim?

Ancaq iyirmi beşə çatmış yaşı,
Çıxmaz onun bir para işdən başı,
Neyləyir evlənməyi, atsın daşı,
 Öz kefinə bax, kişi, dad ver, dad al!
 Qoy babalın boynuma, get, arvad al!

And verirəm mən səni imanına,
Bağla həna rişinə, qıy canına,
Bir, iki, üç övrəti düz yanına.
Vermə zərər sərvətü samanına –
 Sən nə qəzet qan və nə də “İrşad” al!
 Qoy babalın boynuma, get, arvad al!

Fikr elə bir, kimdi bir arvad alan?
Rus, yəhudi! Deyil ərzim yalan.
İldə bir arvad alı mömin olan,
Ləzzəti bir, feyzi də mindir, inan!
 Gəlməsə bir qız bu cürə, aldad al!
 Qoy babalın boynuma, get, arvad al!

ŞAHNAMƏ

Şəhim, tacidarım, qəvi şövkətim!
Mələk-əhtişamım, fələk-rüfətim!

Əgər lütfə sorsan əhvalımı,
Bu naməm sənə bildirər halımı.

O gün ki, hüzurundan ötfi-inan
Edib suyi-Təbrizə oldum rəvan,

Bu əzm ilə kim, şir tək cəng edim,
Mücahidlərə ərşəni təng edim,

Fədailəri öldürüm Xan ilə,
Biyabanları doldurum qan ilə.

Rikabımda bir tövsəni-badpa,
Açılmış başım üstə zərrin liva;

Yəminü yəsarımda sərhənglər,
Nə sərhənglər – Rüstəmi-cənglər!

Qoşun səyl tək rubərudə rəvan,
Həşəm xeyl tək hər tərəfdə dəvan,

Boyunlarda yeksər qətari-fişəng,
Revolverlər əldə, hamayil tüfəng.

Çalınmaqda şeypurlər, naylor,
Ucalmaqda ləşkərdən urraylor.

Çəkilməkdə ərşədə tuplər,
Təbillərdə fəryad gup-guplər.

Bəli, mən bu fərxəndə iqbal ilə,
Bu şövkətlə, sətəvtə, iclal ilə

Ötüb qatdadım yolların az-çoxun,
Gəlib ta ki, Təbrizə oldum yoxun.

Buyurdum, çalınsın neyü kusalər,
Və gətsin xəfi şəhrə casusalər.

Bu iş, fikr edirdim ki, bir dolmadı,
Ha mən söylədim bir gedən olmadı;

Gəlib qeyzə hökm eylədim ləşkərə,
Açın şəhrə üç yandan od bir kərə.

Açıldıqda atəş edərdin güman
Ki, göydən yerə od yağır nagəhan.

Fədailərin tənğə düşdü işi,
Ölüb ordaca qaldı doqquz kişisi.

Görüb çün bu övzai Səttar xan,
Vurub şir tək nəərə çəkdi fəğan:

– Mücahidlər, ey qeyrətin kanları,
Qənəmət bilin boylə meydanları!

Höyatın qalır bizdə son saəti,
Ağırdır bu son saətin qiyməti!

Nə bir xidmət etmişsiniz millətə –
Bütün bəstədir işbu bir saətə!

Bu söz boylə təsir edib ləşkərə, –
Hamı canü dildən dedi bir kərə:

– Nə ölmək, biz öldürməyə hazırıq!
Gər ölsək də bu əmrə də şakirik!

Deyib bu sözü şəhrədən çıxdılar,
Elə qızdılar təhrədən çıxdılar.

Mücahidlərin cümbüşündən haman
Deyərdin ki, bir məhşər oldu öyan:

Düşüb səcdəyə cümlə ixtlas ilə,
Niyaz etdilər niyyəti-xas ilə;

Durub bir sağa, bir sola getdilər,
Qəfildən bizə bir hücum etdilər,

Yəmini yəsərə qatıb vurdular,
Bizi əzdidilər, döydülər, qırdılar.

Dədəm vay, məgər boylə də cəng olur?
Hələ lap uzaqdan nəfəs təng olur!

Xüsusən məgər boylə də Xan olur?
Bu sətvətlə də mərdi-meydan olur?

Bu halı görüb xirələndi gözüm,
Cəhənnəm qoşun, ölmüş idim özüm...

Dedim, yaxşıdır bir dağa dırmaşım,
Əlimdə səlamət qala ta başım;

Qaçıb mərd-mərdanə çıxdım dağa,
Baxırdım o yerdən sola, həm sağa;

Nə gördüm, qaçır tülkü nisbət qoşun,
Özün də görəydin gələrdi xoşun!

Haray basdım, ah, vah, aman, qaçmayın!
Davam eyləyin bir zaman, qaçmayın!

Sözüm batmadı ləşgərin beyninə,
Ox, ox! Batdı ox dövlətin eyninə!

Qoşun qaçdı, boşlandı meydanı-cəng,
Bütün getdi yağmayə topi-tüfəng.

Çü gördüm olur vəzi-halım təbah –
Gətirdim iyirmi qazağə pənalı;

Yanan qəlbimə sanki su saçdılar,
O yerdən alıb da mənə qaçdılar.

Budur surəti-ərzi-halım mənə,
Mücahidlər ilə cidalım mənə.

Qəvi şövkətim, indi fərman nədir?
Buyur, mal nədir, baş nədir, can nədir?!

Əgərçi qaçarkən atı yormuşam,
Yenə hər nə hökmün ola durmuşam.

BİR BƏHANƏ ƏLDƏ ÜNVAN ETMƏLİ BUNDAN SORA

Bir bəhanə əldə ünvan etməli bundan sora
Büsbütün məxluqə elan etməli bundan sora!

Növ üsulun şəərə bərəks olduğun izah edib,
Köhnəni tətbiqi-quran etməli bundan sora!

Xasə bu jurnal, qəzet əmrində bir fitva tapıb,
Sədd rahi-nəşri-irfan etməli bundan sora!

Boylə iş, bunca qəzet, bunca mazet olmaz, canım!
Bunları məhkumi-bütlan etməli bundan sora!

Din gedir, məzhəb gedir, qədiri itir mollaların,
Çareyi-əmr-i-müsəlman etməli bundan sora!

Hər yetən kəndin mühərrir ədd edib min söz yazır,
Bunları mətrudi-övğan etməli bundan sora!

Kəsməli hər növ ilə olsa nüfuzun, hörmətin,
Sərbəsər avareyi-nan etməli bundan sora!

Cırmalı dəftərlərin, sındırmalı çəmil qabın,
Fikri tərviçi-qələmdan etməli bundan sora!

Mümkün olsa lap kökündən qaldırıb bir zənn ilə
Cümlə mətbuatı viran etməli bundan sora!

Siyyəmə, şairləri hökmən və hötmən zor ilə
Xaric-öz-islamü iman etməli bundan sora!

Müxtəsər, hər kim ki, gördün fəhmi var, bir söz qanır, –
Küfr ilə məşhuri-dövran etməli bundan sora!

Arqadaşlar, ələman, gəl tez verib də əl-ələ,
Həm bu yolda əhdü-peyman etməli bundan sora!

Aid olmur indi bunlardan bizə bir mənəfət,
Pul verərlərsə, müsəlman etməli bundan sora!

ARZU

Nə dərs olaydı, nə məktəb, nə elmü sənət olaydı!
Nə dərsə, məktəbə, elmə, filanə hacət olaydı!

Nə səndəli, nə qarandaş, nə lövhü miz, nə təbaşir,
Nə dəftərə, qələmə, kağıza bu rəğbət olaydı!

Nə mədrəsə, nə müəllim, nə bu üsuli-cədidə,
Və nə uşaqlarımızda bu qabiliyyət olaydı!

Nə əhlimizdə ayıqlıq əlaməti görünəydi,
Nə bir para oxumuşlarda bu zəkavət olaydı!

Nə hüsn olaydı cavanlarda əmr-millətə qarşı,
Nə bu cavanlar olaydı və nə bu millət olaydı!

Düşəydi daş o günə kim, qəzet-məzet sözü çıxdı,
Qəzet işin törədən nabəkərə lənət olaydı!

Nə gündə, həftədə, ayda çıxan qəzet və nə jurnal,
Nə mətbəə, nə mühərrir və nə təbəət olaydı!

Nə Şərq olaydı, nə Əqsayi-şərq, həm nə Japonya,
Nə onların hünəri xəlqə dərsi-ibrət olaydı!

Nə "Nəfxi Sur Cəhangir", nə "Məlik-Mütəkəllim",
Nə bəzi kişvəri-İranda bu ləcacət olaydı!

Nə Türkyədə bu qanun-əisasi nəşr olunaydı,
Nə biədəb yeni türklərdə bunca cürət olaydı!

Nə xortlayaydı bu şökl ilə "Molla Nəsrəddin", ey kaş!
Nə kalba Səbzalılarda bu xovfü vəhşət olaydı!

O köhnələrdən əcəb kim, utanmayıb da deyirlər:
Gərək bu əsrə görə boylə, boylə adət olaydı!

Bu bişüurların ağılına, kəmalına bax bir!
Qadam kəmalınıza! Bari sizdə qeyrət olaydı!

SƏBƏB BOYNU YOĞUN OLDU!

Qəmə möhnət füzun oldu,
Səbəb boynu yoğun oldu!
Əliflər döndü nun oldu,
Səbəb boynu yoğun oldu!

Nə üçün kişvəri-Iran
Olur şəxsiyyətə qurban?
Məgər bayquş sevir viran
Və ya tale zəbun oldu?
Səbəb boynu yoğun oldu!

Nədən oldu iki dilli,
Ürəklər qaldı nisgilli,
Dağıldı məclisi-milli,
Əməllər sərnigun oldu?
Səbəb boynu yoğun oldu!

Neçin məşrutə bağlandı,
Müzəvvirlər qoçaqlandı,
Qarınlar doydu, yağlandı,
Vətən darülcünun oldu?
Səbəb boynu yoğun oldu!

Qəsəm etdi inandırdı,
Neçin rəyin dolandırdı,
Özün dünyaya andırdı,
Mütii-nəfsi-dun oldu?
Səbəb boynu yoğun oldu!

Nədən ləğv oldu peymanlar,
Verildi odlu fərmanlar,
Bütün odlandı quranlar,
Cinayət rəhnümün oldu?
Səbəb boynu yoğun oldu!

Nədən qalxışdı xulqanlar,
Satıldı pula imanlar,
Töküldü bigünah qanlar,
Ürəklər lələgun oldu?
Səbəb boynu yoğun oldu!

Nə üçün susdu natiqlər,
Alındı həbsə sadıqlər,
Fəqət bəzən münafıqlər
Varıb nurülüyun oldu?
Səbəb boynu yoğun oldu!

Nədir təkfiri "Əxbar"ın,
Nədir təhqiri "Əbrar"ın,
Nədir təqsiri "Əhrar"ın,
Ki, böylə qərqi-xun oldu?
Səbəb boynu yoğun oldu!

Qüruri-intihəsindən,
Həya qılmaz ədasından,
O "keyfi-mayoşa"sından
Neçin "ləyəşəlun" oldu?
Səbəb boynu yoğun oldu!

İSTİQBAL BİZİMDİR

Yetər, canım, çəkil get, etmə çox təbxiri-hürriyyət!
Bizim qazqanda hərgiz oynamaz kəfgiri-hürriyyət!

Hani, dərşən: "Girizandır vətəndən leyli-istibdad?"
Məgər görməzmişən ətrafı tutmuş xeyli-istibdad?
Bu gün İrənı yeksər qaplamışdır seyli-istibdad?
Yazıq! Ölçməkdədir xuni-cəhənı geyli-istibdad,
Hələ Təbrizdə var iştəhayı-meyli-istibdad!

Yetər, canım, çəkil get, etmə çox təbxiri-hürriyyət!
Bizim qazqanda hərgiz oynamaz kəfgiri-hürriyyət!

Demə: "Tiği-rəşadət xiyərəzi-çəsmi-ımkandır!"
De kim: təkfir üçün tiği-zəban hər yerdə bürrandır!
Deyən kafir müsəlmana sanır kəndi müsəlmandır;
Bu gün həq söyləyən hər kəs olursa küfrə şayandır;
Gözəl bir əsrdir: qəhti-şüürü əqlü irfandır!

Yetər, canım, çəkil get, etmə çox təbxiri-hürriyyət!
Bizim qazqanda hərgiz oynamaz kəfgiri-hürriyyət!

"Mücahid qalxızıb, dərşən, şükuhin mülki-İrənın" –
Buna təmkin edərmi çəkəranı şahı-İrənın?
Buna razı olurmu qeyrəti, namusu əyanın?
Bu yol bir şanlı qurbangahdır insafın, imanın!
Nə iman vətətidir?! Ancaq gözət xeyrin cibişdanın!

Yetər, canım, çəkil get, etmə çox təbxiri-hürriyyət!
Bizim qazqanda hərgiz oynamaz kəfgiri-hürriyyət!

Əvət, "səhrayı-İrən doğrudan bir odlı meydandır",
Fəqət ol odlı meydanda duran bir şiri-ğərrandır,
Vəli, min hiyləgər, tülküsi-fət hər yan nümayandır,
Yatıb iranlılar, nagağ görələr ölkə virandır,
Hələ qoy söyləsinlər də – mücahid müsəlmandır,
Hələ qoy eyləsinlər büsbütün təkfiri-hürriyyət!
Desinlər də – bizə lazım deyil təmiri-hürriyyət!

NEYLİYİM, ALLAH! BU URUS BAŞDILAR

Neyliyim, Allah! Bu urus başdılar
Bilməyirəm hardan aşib-daşdılar?!
Ölkədə gündən-günə çoxlaşdılar,
Hər əmələ, hər işə çulğaşdılar,
Qoymayın, ay köhnələr, ay yaşdılar!
Heyvərolər hər yərə dırmaşdılar!

Hər biri min günə iş icad edir,
Məclis açıb niqlər irad edir,
Şiə ikən sünniləri şad edir,
Sünni ikən şiəyə ımdad edir,
Sanki bular bir-birə qardaşdılar,
Yoxdu təəssübləri, çaşbaşdılar!

Həç biri öz məzhəbinin hörmətin
Gözləməyir, gözləyir el qeyrətin;
Cümləsi bir yolda qoyub niyyətin,
Xoşlamayırlar atalar adətin;
Çünki nə sünni, nə qızıbaşdılar,
Bir yava şeydir bu başı daşdılar!

Əmr təəssüb ola bütlən nəçin?
Sünni deyər şiələrə can nəçin?
Şiə bilər sünnini insan nəçin?
Birləşə yəni bu müsəlman nəçin?
Hümmət edin, din gedir, ay başdılar!
Qoymayın aldatdı bizi başdılar!

İndi ki, duyduq buların niyyətin –
Cəhd eləyin pozmağa cəmiyyətin!
Bunları pozmaq bizə olmaz çətin:
Harda ki, gördüz oxuyun lənətin
Höküm eləyin, küfrlə ulğaşdılar,
Dini-xudadan qırılıb qaşdılar,
Cümləsi kafirlərə yoldaşdılar,
Çünki təəssübləri yox, çaşdılar!

MƏNİMKİ BELƏ DÜŞDÜ

Qəm rahnümun oldu, mənimki belə düşdü!
Dil vorteyi-xun oldu, mənimki belə düşdü!
El döndü cünun oldu, mənimki belə düşdü!
Tale mənə dun oldu, mənimki belə düşdü!
"İqbal zəbun oldu, mənimki belə düşdü!"

Sən, Məmdəli, qorxma!
Qəm çəkmə, darıxma!
Dövrən özünüdür!

Qafilmışəm əhvalıma sövdayi-sərimdən,
Sövdayi-sərim etdi məni tacı-zərimdən,
Rişəm kəsilirmiş demə kəskin təbərimdən,
Məşrutəyi salmaqda ikən mən nəzərimdən –
Ol nurulüyun oldu, mənimki belə düşdü!
"İqbal zəbun oldu, mənimki belə düşdü!"

Sən, Məmdəli, qaçma!
Nəhlə əl açma!
Meydan özünüdür!

Həç fəidəbəxş olmadı tədbirlərim, heyf!
Kəşf oldu bütün aləmə təqsirlərim, heyf!
Bərəks əsər eylədi təbirlərim, heyf!
Aldatmadı bu milləti təzvirlərim, heyf!
Yıldızdakı... Yıldızdakı təmirlərim, heyf!
Hər kun-fəyəkun oldu, mənimki belə düşdü!
"İqbal zəbun oldu, mənimki belə düşdü!"

Sən, Məmdəli, bərk dur!
Torbaları doldur!
Xırman özünüdür!

Şeypur deyil, təbl deyil, sur çalındı,
Əks eylədi surun səsi hər qəlbə salındı,
Bir şəbdə otuz illik ümuratım alındı,
Osmanlıların şahı vətəndən qovalandı,
İş döndü oyun oldu, mənimki belə düşdü!
"İqbal zəbun oldu, mənimki belə düşdü!"

Sən, Məmdəli, qorxma!
Qəm çəkmə, darıxma!
Tehran özünüdür!

Sən vur işini, durma geri məkrü hiyəldən!
Mən qopladığım şeyləri hər qapdılar əldən,
Bunlar keçər, amma hələ var qorxum əcəldən...
Sən qəmı yoğun bir şey idin ruzi-əzəldən,
Boynun da yoğun oldu; mənimki belə düşdü!
"İqbal zəbun oldu, mənimki belə düşdü!"

Sən nehrəni çalxa!
Həç baxma bu xalxa!
Ayran özünüdür!

Etdim qəsəm, amma özümü səhvədə sandım,
Kamil paşalar cədə edən fikrə inandım,
Baxdım sənə öz əhdimi, peymanımı dandım,
İllərə, zamanlara, bu gün dandığım andım,
Tarixi-qürun oldu, mənimki belə düşdü!
"İqbal zəbun oldu, mənimki belə düşdü!"

Sən, Məmdəli, qorxma!
Qəm çəkmə, darıxma!
Meydan özünüdür!

Məzlumların tutdu məni ahı axırda,
İncitdi xəyanətlərim allahı axırda,
Oldum Salanik qələsinə rəhi axırda,
Mənfalar ara türklərin şahı axırda,
Məcburi-sükun oldu, mənimki belə düşdü!
"İqbal zəbun oldu, mənimki belə düşdü!"

Qaç, Məmdəli, durma!
Çox sinəyə vurma!
Məndən götür ibrət,
Sülh eylə, qudurma!
Vallah və billah,
İnsansan, inan, ah,
Fərman gedər əldən,
Saman gedər əldən,
Yalnız nə ki, Tehran,
İran gedər əldən!

SATIRAM

Moldayı, salmadı el dil boğaza...
Eybi yox, gərçi qoyulduq loğaza,
Yaz bu elanımı da bir kağaza:
Açmışam Reydə geniş bir mağaza,
Çox ucuz qiymətə hər şey satıram,
Ay alan! Məmləkəti-Rey satıram!

Mağazamda tapılır hər cürə zad:
Cami-Cəm, rəyəti-Key, taxti-Qübad;
Gərçi bazarımı etməkdə kəsad
Səy edir bir para İrani nəjad,
Leyk mən baxmayırım, hey satıram!
Ay alan! Məmləkəti-Rey satıram!

Nə gərəkdir mənə bir munca ümur
Ki, edə qəlbimi bihissü hüzur?
Babama vermədi əl "abəki-şur",
Deyiləm naxələfü nabəşüür.
Qəsri-Şirin, əsəri-Key satıram!
Ay alan! Məmləkəti-Rey satıram!

İstəməm nuri, qaranlıq sevirəm,
Mülki-İrani dumanlıq sevirəm,
Boşlayıb şəhri yabanlıq sevirəm,
Bəsdü şahlıq, dəxi xanlıq sevirəm,
Səbzəvar ilə Məyamey satıram!
Ay alan! Məmləkəti-Rey satıram!

Söz mənim, ev mənim, əsrar mənim,
Ərzü namus mənim, ar mənim,
Mal mənim, məsləhəti-kar mənim,
Satıram, dövləti-Qacar mənim,
Kimə nə dəxli ki, mən şey satıram?!
Ay alan! Məmləkəti-Rey satıram!

Şah məşrutə-pənah olmaq isə,
El qoyan vəzlə şah olmaq isə,
Guş bir əmri-süpah olmaq isə,
Şah olub həmdəmi-ah olmaq isə
Xan olub, nuş eləyib mey, satıram!
Ay alan! Məmləkəti-Rey satıram!

ÇATLAYIR, XANBACI, QƏMDƏN ÜRƏYİM

Çatlayır, Xanbaci, qəmdən ürəyim,
Qavışıb lap acığımdan kürəyim.

Nola bir evdə qoyaydız qarabaş,
Verməyəydiz məni bu əbləhə, kaş!

Mən ki, damdan, bacadan baxmaz idim,
Su kimi hər tərəfə axmaz idim.

Hərzə-hərzə danışib gülməz idim,
Ər nə şey olduğunu bilməz idim;

Oturub ac komasında atamın,
Biş-düşün hazır edərdim anamın;

Bitləyərdim nənəmin baş, yaxasın,
Yamayardım babamın çul-çuxasın,

Tez durub sübh sağardım inəyi,
Xansənəmdən diləməzdim köməyi;

Neyləyirdim bəzəyi ya düzəyi?
Dama, divara yapardım təzəyi.

Atam əllaf, babam dülğər idi,
Qardaşım culfə, əmim karger idi,

Xanbibim falçı, nənəm bağ toxuyan,
Bizdə, haşa, yox idi bir oxuyan!

Evimizdə var idi hər nə desən:
Qatıq, ayran ilə qaymaq, nə yesən!

Nə bildirdik nə zəhirmərdi kitab?
Biz olan evdə haçan vardı kitab?

Büsbütün gül kimi insanlarıdıq,
Nə müəllim və nə dərs anlarıdıq.

Dəftərin andıra qalmış sözünü
Eşidib görməmiş idik üzünü.

Boylə bir tərbiyəli evdə müdam
Bəslədiz mən kimi bir sərvi-xüram.

Vay o gündən ki, məni ad elədiz,
Elə bildiz də ki, dilşad elədiz.

Mən də sandım ki, dönüb bəxtəvərə, –
Gedirəm bir nəfər insana ərə.

Nə bilim boylə də insan varmış,
Şəkli-insanda da heyvan varmış.

Ər oxurmuş da, yazarmış da, atam!
Ər deyil, möhlik azarmış da, atam!

Ər deyil, şair imiş xanəxərab!
Fikri yazmaq, oxumaq, şüglü kitab...

Saldız axırda yaman hala məni,
Ərə verdiz də bu qəffala məni.

Gah yazır, gah oxuyur, gah danışır,
Gündə bir hərzə kitabnan tanışır;

Gah gedir fikrə, bərəldir gözünü,
Məhv olur oylə ki, bilmir özünü;

Sübh olunca gecələr darğa kimi,
Yatmayı, qır-qır edir qarğa kimi;

Gah da bir yatsa da vəqtində əgər,
Çəkməyir yuxladığı bir o qədər.

Qəflətən bir də görürsən ki, durur,
Yandırır lampanı çılpaq oturur;

Başlayır yatdığı yerdə təzədən
Oxuyub yazmağa bir də təzədən.

Belə od olmaz, atam, boylə alo!
Od deyil, yanğı deyil, lovdur, lo!

Gah görürsən ki, miz üstə yıxılır,
Baxıram halına qəlbim sıxılır;

Bir qarandaş, bir-iki parə kağız
O qədər çəkmir – olur qarə kağız.

Xeyrini, şərrini qanmır bu kişi!
Yorulub bircə usanmır bu kişi!

Bizim evdə baxasan hər tərəfə -
Taxçaya, boxçaya ya kim, irəfə –

Görəcəksən bütün işqabda kağız,
Kasada, nimçədə, boşqabda kağız;

Yığılıb dağ kimi hər yanda kitab,
Evdə, dəhlizdə və eyvanda kitab.

Deyirəm, ay kişi, bir gəl özünə,
Bu nə işdir, a kül olsun gözünə!

Bu əməl etdi səni xanəxərab,
Pulların döndü bütün oldu kitab.

Oxuduqca gözünün qarəsini
Aparır, tap başının qarəsini.

Pul gedir, tabü təvanın da gedir
Üstəlik bir quru canın da gedir.

Kəsbkarlıqdan əlin çıxdı, usan!
Ər olan yerdə görüm yox olasan!

NEÇİN VERMƏYİR?

Bircə bu məşrutəni şah neçin verməyir?
Gah verir filməsəl, gah neçin verməyir?

Gərçi bu gün şah bizim başımıza sayədir,
Nami-hümayunu hər mətləbə pirayədir,
Leyk bu ancaq həman gördüyünüz qayədir, –
Hər səsə bir səs verir, kəndisi bimayədir,
Yoxsuza olmaz demək – var... neçin verməyir?
Bircə bu məşrutəni şah neçin verməyir?

Hərzə danışma, kişi, gözlə ədəbi zinhar,
Şahımızı bilmə çox oylə səfahəti-şiar,
Əqli-səlim əhlidir büsbütün ali-Qacar,
Verməyir, əlbəttə, bir hikməti var, sirri var,
Yoxsa bu keyfiyyətə rah neçin verməyir?
Gah verir filməsəl, gah neçin verməyir?

Yox bu işin başqa bir hikməti, ya mikməti,
Əyri otur, düz danış, vazeh edək söhbəti,
Bir kərə al boynuna var yazığın nikbəti,
Şah cəvanbəxt isə bəs nə səbəb milləti
Həftədə bir aldadır, gah neçin verməyir?
Bircə bu məşrutəni şah neçin verməyir?
Gah verir filməsəl, gah neçin verməyir?

**DOĞRUDAN DA, MƏMDƏLİ,
QEYRƏT HƏLAL OLSUN SƏNƏ!**

Doğrudan da, Məmdəli, qeyrət həlal olsun sənə!
Bağ-şəhdə etdiyin işrət həlal olsun sənə!
Əhlinə şah olduğun dövlət həlal olsun sənə!
Verdiyin məşruteyi-millət həlal olsun sənə!

Oldun ol gündən ki, malik rütbeyi-əcdadına,
Düşmədi el qayğısından başqa bir şey yadına,
Ədlü dadə dad verdin, yetsin allah dadına!
Yaxşı bir şöhrət qazandın adına, övladına;
Getdiyin yol, tutduğun niyyət həlal olsun sənə!
Verdiyin məşruteyi-millət həlal olsun sənə!

Afərinlər doğru yollu verdiyin peymanlara,
Əhdini ifa üçün sadir olan fərmanlara,
Həftədə bir, ayda bir and içdiyin quranlara,
Aqibət hər səmtdən cəlb etdiyin mehmanlara;
Çəkdiyin bu xani-biminnət həlal olsun sənə!
Verdiyin məşruteyi-millət həlal olsun sənə!

Müstəqillən hökmüranı olduğun İranına
Hankı xidmətdən saqındın ta toxunsun qanına?
İndi bir İran deyil, aləm güvənsin şanına...
Namına, namusuna, insafına, vicdanına...
Əhli-vicdan verdiyi qiymət həlal olsun sənə!
Doğrudan da, Məmdəli, qeyrət həlal olsun sənə!

Altı min ildən bəri mövcud olan bir məmləkət
Görməmişdi sən kimi bir şahı-vala-mərtəbət:
Niyətin saf, etiqađın pak, qəsdin məsədət,
Millətin şad, ölkən abad, ümdə fikrin mərhəmət...
Qoyduğun tac, örtüyün xələt həlal olsun sənə!
Verdiyin məşruteyi-millət həlal olsun sənə!

Arsılanlar boynuna saldırdığın zəncirlər,
Namvərlər qətlinə çəkdiydin şəmşirlər,
Atəşi-qəhrü qəzəblə yaxdığın təmirlər
Vəsfə sayandır, həqiqət, etdiyin tədbirlər...
Ümmi-Xaqan oğlu, bu qeyrət həlal olsun sənə!
Verdiyin məşruteyi-millət həlal olsun sənə!

TƏRANEYİ-ƏSİLƏNƏ

Nə soxulmusan arayə, a başı bələli fələ?!
Nə xəyal ilə olubsan belə iddəalı, fələ?!

Sənə dinmədikcə, əbləh, azıxıb yolun çarırsan,
Qarıda dayanmayıb da zala doğru dırmaşırsan,
Qara fəhlə olduğunda bəyü xanla çulğaşırsan,
Bəyə bizdə görməyirsən bu qədər cələli, fələ?!

Nə çıxır-bağır salırsan, yorulub usanmayırsan,
Ədəb ilə öz məqamın tanıyıb dayanmayırsan,
Hələ köhnə paltarından qızarıb utanmayırsan,
Başına qoyub gəlirsən yekə bir motalı, fələ?!

Buna bax, bu sir-sifətlə danışır da bir ibarə!..
Gözüm ağrıyır edəndə bu qırılmış nəzarə...
Gətirib buraxdı kimlər buları bizim diyarə?
Nə bilim haralı kasıb, nə bilim haralı fələ?!

Belə idi adət əvvəl? Bəyə yalvarardı kasıb,
Nüçəbaləri görəndə ayağa durardı kasıb,
İki qat olub ədəblə bəyə baş vurardı kasıb,
Var idi vəfəli kasıb, var idi həyalı fəhlə!

Dəyişib zəmanə indi, dolanıb bütün ümurat,
Ayağı çarıqlılar da gəlib istəyir müsəvat,
Belə əsrdə məişət bizə xoş keçərmə, heyhat!
Ayılıb yatan cəməət, göz açıb qapalı fələ!

Adə, fəhlə, sən get əlləş, sana günlərin ay olsun,
Get olarla söz danış kim, sənə fəqrdə tay olsun,
Bəşəriyyət ələmində nəyinə görə pay olsun?
Bu deyilmi baş-qulağın, a başı havalı fələ?!

Bəşəriyyət axtarırsan, hanı rütbəvü cələlin?
Mədəniyyət axtarırsan, hanı pulu-mülkü-malın?

Əzəmiyyət axtarırsan, hanı xalisən, mənəlin?
Hanı taqə-taqə şalın, a cırıq çuxalı fələ?!

Danışırsan azğın-azğın, hanı qəsri-zərnigarın?
Hanı Anna tək barışnan, hanı Sonya tək nigarın?
Hanı məclisi-qumarın, rüfəqayi-meygüsarın?
Hanı nəşəyi-xumarın, a qalın qafalı fələ?!

Əgər istəsəydi allah, ki səni edəydi məqbul,
Bizə verdiyi tək, əlbət, sənə həm verərdi pul-mul.
Di utan ləyaqətindən, bari olma bunca məchul!
Quru-boş əl ilə umma özünə kəmalı, fələ!

Qələt eylə, etmə bir də belə boş xəyalı, fələ!
Dur itil, cəhənnəm ol, get, ürəyim daralı, fələ!

BƏZİ YERLƏRDƏ TƏSADÜF OLUNUR AŞA, ƏTƏ

Bəzi yerlərdə təsadüf olunur aş, ətə.
Müftə görcək tuturam kəndimi bozbaşa, ətə!

Deyirəm, kaş qonaqlıq olan evlərdə bütün
Yeyib-İçməkdə başım bənd ola, çulğaşa ətə!

O qədar xoşlanıram tüstüsü çıxacaq kababın –
Ac pişik tək cumuram şövq ilə birbaşa ətə!

Görürəm ta əti qəssab dükənində asılıb,
Az qalır it kimi nəfsim hürə, dırmaşa ətə!

Nuş olur canıma ət, xasə o həngəmədə kim,
Mən yeyəm, xırda uşaqlar baxa, ağlaşa, ətə!

Əti çox istəyirəm, leyk pulu ondan çox,
Nola, quzğun kimi ta müftə qonam laşa, ətə!

Xərc edir bir para əşxas pulun bayramda
Zəfərana, yağa, razyanaya, xaşxaşa, ətə!

Filhəqiqət yeməli şeydir əgər pulsuz ola,
Yaramır pul verilə hər quruya, yaşa, ətə!

Pulu ancaq yaraşır çinləyəsən sənəduqə,
Nə ki, xərc eyləyəsən millətə, dındaşa, ətə!

Oylə zəhləm gedir, allah da bilir, millətdən,
Oluram süst adı gəlcək, dönürəm daşa, ətə!

Adı puldursa pulun, leyk özü can yonqarıdır,
Vermək olmur qohuma, qonşuya, qardaşa, ətə!

Vərərəm dinimi, imanımı, əmma pulumu
Vermərəm "Bəhlul" ağa, arxayın ol, aş, ətə!

RƏDD OL QAPIDAN, AĞLAMA ZAR-ZAR, DİLƏNÇİ!

Rədd ol qapıdan, ağlama zar-zar, dilənçi!
Vaqqıldama bayquş kimi, idbar dilənçi!

Bu məclisimiz məclisi-ehsandır əgərçi,
Düzdüklərimiz neməti-əlvandır əgərçi,
Ehsan füqərə kəslərə şayandır əgərçi,
Bir adəti-irsiyyə dəxi var, dilənçi!
Rədd ol qapıdan, ağlama zar-zar, dilənçi!

Dövlətilərimiz, məqsədimiz eyşü səfədir,
Mehmanlarımız büsbütünərbabi-qinadır,
Köküdür, yekədir, boynuyogundur, nübəbadır,
Bəydir, ağadır, ağzı dualı ʔləmadır,
Bişmişlərimiz min cürə ləzzətli qidadır,
Dikmə gözünü mətbəxə, biar dilənçi!
Rədd ol qapıdan, ağlama zar-zar, dilənçi!

Dəxli bizə nə boşda qalıb dəsti-sualın?
Yainki acından mələşir əhlin, əyalın?
Bax, bax, necə çirkindir o mənhus cəmalın!
Hax-tüf üzünə, surəti murdar dilənçi!
Rədd ol qapıdan, ağlama zar-zar, dilənçi!

Dövlətli nəçin sərf edib öz bözlü səxasın –
Əyanı qoyub, doydura şəhrin füqərasın?
Töksün görüm allah üzünün şərmü həyasın!
Əl çək yaxamızdan, itil, idbar dilənçi!
Rədd ol qapıdan, ağlama zar-zar, dilənçi!

Bir dəfə fəqir olduğunu anla da, zinhar,
Dövlətilərin bişmişinə olma həvəskar,
Yoxsa yeməyə bir zadın, ʔl, canını qurtar!
Etmə bu qədar bizləyə azar, dilənçi!
Rədd ol qapıdan, ağlama zar-zar, dilənçi!

Fəqr əhli qənilərlə müləqat edə bilməz,
Dövlətliyə insanlığın isbat edə bilməz,
Dövlətli fəqir ilə müsəvat edə bilməz,
Nöqsən gətirər şəninə bu kar, dilənçi!
Rədd ol qapıdan, ağlama zar-zar, dilənçi!

GİLEY, YAXUD UMU-KÜSÜ

Get-gədə, "Zənbur" ağa, sən də çaşırsan deyəsən?!
Gah da bir məzhəbə, dinə sataşırsan deyəsən?!

Sən düz adəmsən əgər səndə bu tədbir nədir?
Jurnala çəkdiyən ol çalmalı təsvir nədir?
Qollarından sarılan kimdir, o zəncir nədir?
Dinmədikcə sənə sərhəddən aşırırsan deyəsən?!
Gah da bir məzhəbə, dinə sataşırsan deyəsən?!

Nədir ol həlqeyi-zəncirdə bir para süvər?
Kimləri göstərirər halqa dərunindəkilər?
Şəkli-islama gülən kimdir o ifritsiyə?
Sən bu rəftar ilə bizdən uzaşırsan deyəsən?!
Gah da bir məzhəbə, dinə sataşırsan deyəsən?!

Açmağa bir para əsrarı edib səyü tələş,
Çalışırsan ki, bizə təng ola ta rahi-məaş?
Bu qədər etmə cəsərat, özünü gözlə, yavaş!
Dəymədikcə kefinə lovgalaşırsan deyəsən?!
Adətə, ürfə, rüsumə sataşırsan deyəsən?!

Sən bu şəkli ilə bütün xalqı oyatdın da deyək,
Bizi mənfur eləyib bir yana qatdın da deyək,
Sənə nə xeyr olacaq bizləri atdın da deyək?
Boş yerə boylə bizimlə dalaşırsan deyəsən?!
Adətə, ürfə, rüsumə sataşırsan deyəsən?!

Məzhəkə jurnalın əvvəl bizə, ibrətədi, dedin,
Bir para şəxsə sataşdın, bu nəsihətədi, dedin,
Bizi qatdın işə, bir növ zərəfətədi, dedin,
İndi amma dəxi ciddən savaşırsan deyəsən?!
Adətə, ürfə, rüsumə sataşırsan deyəsən?!

Şəxsi-islamın əgər biz qolunu bağlamışıq –
Nə günah eyləmişik? Millət üçün ağlamışıq...

Hifz edib məzhəbi, şeytani yaxıb, dağlamışq.
Bizi gördükdə müqəssir dolaşırsan deyəsən?!
Adətə, ürfə, rüsumə sataşırsan deyəsən?!

Biz əgər olmasaq, islama nigəhbən kim olar?
Beş gün ötməz ki, bu bağı gülü reyhamı solar,
İxtiraati-şəniə bütün islama dolar,
Leyk sən anlamayıb işdə çəşirsən deyəsən?!
Gah da bir məzhəbə, dinə sataşırsan deyəsən?!

Asta-asta dəbərüb qurdalaşırsan deyəsən?!
Bəzi əfsanəçilərlə yanaşırsan deyəsən?!
Büsbütün məfsədələrlə bulaşırsan deyəsən?!

Ay balam, eybini qan!
Bir həya eylə, utan!
Yoxsa təkfir edərək
Lapca risva olasan!

DUR QAÇAQ, OĞLUM, BAŞ-AYAQ QANDI BU

Vah!.. bu imiş dərsi-üsuli-cədid?!
Yo...x! Yo...x! oğul, məktəbi-üsyandı bu!
Molla deyil bundakı təlim edən!
Əlhəzər et, bir yeni şeytandı bu!
Dur qaçaq, oğlum, baş-ayaq qandı bu!

Gör necə alt-üst eləyib şeyləri:
Döndərib "a-ba"-ya "əlif-bey"-ləri,
Bidətə bax "ya" oxudur "ey"-ləri,
Sanki hürufat ilə düşməndi bu!
Dur qaçaq, oğlum, baş-ayaq qandı bu!

Diqqət edib baxsan əgər dərsinə –
Hər sözü təlim eləyir tərsinə;
Dəyməz o bir paslı dəmir ərsinə –
Min də desə dürci-zərəşandı bu!
Dur qaçaq, oğlum, baş-ayaq qandı bu!

Verdiyi dərsi uşağa yazdırır,
Hüccə demir, hər əməlin azdırır,
Gah oxudur, gah çıxarıb gözdirir,
Bir demir övladi-müsəlmandı bu!
Dur qaçaq, oğlum, baş-ayaq qandı bu!

Bir də görürsən ki, olub heyvərə –
Əlli uşaq banladı birdən-birə,
Dərs demə, gülməli bir məsxərə!
Molla demə, məsxərəcünbandı bu!
Dur qaçaq, oğlum, baş-ayaq qandı bu!

Düz yeri bir yuyumuru şey qanır,
Həm də deyir sutkada bir fırlanır,
Ay dolanır, göy dayanır, gün yanır,
Kafirə bax, gör nə bədimandı bu!
Dur qaçaq, oğlum, baş-ayaq qandı bu!

Bundan əzəl boylə deyildi səyaq,
Dərs oxudan mollada vardı ləyaq,
Molla qoyardı başına şiş papaq;
Oylə ki, bir fazili-dövrəndi bu!
Dur qaçaq, oğlum, baş-ayaq qandı bu!

İndi bütün iş dolanıb lağlağa,
Dərs oxudur hər başı fəşli çağa,
Etdiyi tədrisi ilan-qurbağa,
Dərs deyil, hərzəvü hədyandı bu!
Dur qaçaq, oğlum, baş-ayaq qandı bu!

Mən dəyişib şiveyi-əcdadımı
Boylə oda salmaram övladımı,
Eyləmərəm dinsiz öz əhfadımı!
At çölə getsin, nə dəbistandı bu!
Dur qaçaq, oğlum, baş-ayaq qandı bu!
Elm adına bir quru böhtandı bu!

Nifrətə şayandı bu!
Hərzəvü hədyandı bu!
Müslimi kafir qılan
Xaneyi-küfrandı bu!

**“GÜLÜSTAN”I – SƏDİDƏN BİR
HEKAYEYİ-MƏNZUMİYYƏYƏ
BƏNZƏTMƏ**

Yeki pürsid əz an şəh küştə fərzənd,
Ki, ey Əbdalhəmid əz-to xirədmənd;
Səfərətxanərə mənzil güzidi,
Çərə tən dadə bər mellət, nəzbədi?
Besevdayi-Qırım əz-Rey gozəşti,
Çərə dər-baği-şəh rahət nəgəşti?
Bəgoft: əhvali-ma bərfi-cəhanəst,
Gəhi cün yəx, gəhi abi-rəvanəst,
Gəhi bər təxti-cəbbəri nəşinim,
Gəhi dər-gürbət əndər ca gozinim.
Mənü-Əbdalhəmid ər zende manim,
Becani-mellət atəş bərfəşanim.

BƏSDİR, BU QƏDƏR BAŞLAMA FƏRYADƏ, ƏKİNÇİ!

Bəsdir, bu qədər başlama fəryadə, əkinçi!
Qoyma özünü tülkülüyə, adə, əkinçi!

Bir üzrlə hər gündə gəlib durma qapımda,
Yalvarma mənə, boynunu kəc burma qapımda,
Gahi başına, gahi döşünə vurma qapımda,
Ləğv olma, ədəb gözlə bu məvadə, əkinçi!
Lal ol, a gədə, başlama fəryadə, əkinçi!

Xoş keçmədi il çöllüyə, dehqanə, nə borcum?
Yağmadı yağış, bitmədi bir danə, nə borcum?
Əsdi qara yel çəltiyə, bostanə, nə borcum?
Gətdi mənə nə fəhləliyin badə, əkinçi?!
Lağ-lağ danışıb başlama fəryadə, əkinçi!

Aldı dolu əldən sərü samanını, neylim?
Yainki çəyirtkə yedi bostanını, neylim?
Verdin keçən il borcuna yorğanını neylim?
Ol indi palaz satmağa amadə, əkinçi!
Lal ol, a balam, başlama fəryadə, əkinçi!

Söz açma mənə çox çalışıb, az yeməyindən,
Canın bəcəhənnəm ki, ölürsən, deməyindən!
Mən gözləmənəm, buğda çıxar, ver bəbəyindən!
Çəltik də gətir, arpa da, buğda da, əkinçi!
Yoxsa soyaram lap dərinini, adə əkinçi!

Sən hey de yoxumdur, çıxarıb canını, allam!
Vallahı oyub didəyi-giryanını, allam!
Şallağa tutub peykəri-üryanını, allam!
Öz halını sal indi özün yadə, əkinçi!
Lağ-lağ danışıb başlama fəryadə, əkinçi!

Cütçü babasan, buğdanı ver, darı yeyərsən,
Su olmasa, qışda əridib qarı yeyərsən,
Daşdan yumuşaq zəhr nədir, marı yeyərsən,
Öyrənməmişən ət-yağa dünyadə, əkinçi!
Heyvan kimi ömr eyləmişən sadə, əkinçi!

Lakin mənim insanlıq olub vəzi-mədarım,
Bəyzadəyəm, asayişədir cümlə qərarım;
Meysiz, məzəsiz bitməz olur şamü nəharım;
İştə belədir haləti-bəyzadə, əkinçi!
Bəyzadələrin rəsmi budur, adə, əkinçi!

NƏDİR AYA, YENƏ ÜSYANLARI İRANLILARIN?

Nədir aya yenə üsyanları iranlıların?
Başladı cümbüşə tuğyanları iranlıların,
Nəqzi-əhd eylədi əyanları iranlıların,
Dərhəqiqət pis imiş qanları iranlıların!

Yansın iranlıların arxası, yandı ciyərim!
O yetim Məməlidən var yenə bir pis xəbərim:
Belə dərələr ki, qoyub xətti qaçıb taci-sərim,
Sığıntıb konsula xaqanları iranlıların,
Dərhəqiqət pis imiş qanları iranlıların!

Əhli-İran bu qədər bişərəf olsun, nə üçün?
Düşməni-tərzi-ümuri-sələf olsun, nə üçün?
Yeni Osmanlı kimi naxələf olsun, nə üçün?
Bata, ya rəb, görüm İranları iranlıların!
Dərhəqiqət pis imiş qanları iranlıların!

Üçcə il qoymadılar təxtidə rahat yaşasın,
Bir doyunca çıxarıb kef, edib işrət yaşasın,
Ta onun sayeyi-ədlində bu millət yaşasın,
Olsun asudə müsəlmanları iranlıların,
Dərhəqiqət pis imiş qanları iranlıların!

Neyləmişdi sizə, yahu, bu başıdaşdı yetim?
Ya nə vicdanə dəyər bir işə çulğaşdı yetim!
Hərə bir hoqqa çıxartdız, karıxıb çaşdı yetim,
Dedi, çıxsın dəxi qoy canları iranlıların!
Dərhəqiqət pis imiş qanları iranlıların!

Sizə öz şəninə şayəstə kərəm etmədimi?
Hökm məsruteyi-İranı rəqəm etmədimi?
Xətti-quranı öpüb yadı-qəsəm etmədimi?
Niyə bəs olmadı imanları iranlıların?
Dərhəqiqət pis imiş qanları iranlıların!

Bilmirəm, andıra qalmış bu nə hürriyyət idi?
Haradan çıxdı bu söz, ya bu necə söhbət idi?
Ölkəmiz altı min ildən bəri bir cənnət idi,
İndi qan-qan deyir insanları iranlıların,
Dərhəqiqət pis imiş qanları iranlıların!

Hələ iranlıların bir o Sipəhdarına bax!
Bəxtiyari elinin rütbəli Sərdarına bax!
Bir, sən allah, buların şah ilə rəftarına bax!
Bu da əyanları, ərkanları iranlıların!
Dərhəqiqət pis imiş qanları iranlıların!

Başına cəm eləyib hər biri bir xeyli sipah
Ki, nə var? Məmədli, düş təxtədən, olma bizə şah!
Etdilər üç günün ərzində bütün əmri təbah,
Qaçdı, – ax-vay! – deyər sultanları iranlıların,
Dərhəqiqət pis imiş qanları iranlıların!

Bundan əvvəl bu gözəl ölkədə canlar var idi,
Yaxşı-yaxşı qocalar, adlı cəvanlar var idi,
Şahı haq zilli bilən sevgili xanlar var idi,
İndi Yefremlər olub xanları iranlıların,
Dərhəqiqət pis imiş qanları iranlıların!

Bir də, yahu, nə görək el qarışa şah işinə?
Göz açıb diqqət edə gah özünə, gah işinə?
Şah olan kəs olur ancaq özü agah işinə –
Yoxsa hər silsiləcünbanları iranlıların?
Dərhəqiqət pis imiş qanları iranlıların!

Şah bilər ölkədə hər nə götürər, hər nə qoyar,
Gah cibin, gah dərisin hər kimin istərsə soyar,
Baş kəsər, ev dağıdar, can çıxarar, göz də oyar –
Mın də çıxsə göyə əfğanları iranlıların...
Bəcəhənnəm ki, yanır canları iranlıların!
Şahın öz əbdidir insanları iranlıların!
Dərhəqiqət pis imiş qanları iranlıların!

VAİZ, QƏLƏM ƏHLİN YENƏ TƏHQİR ELƏYİRSƏN

Vaiz, qələm əhlin yenə təhqir eləyirsən!
Ey əbri-siyəh, nuri nə təstir eləyirsən!

El cümlə dönüb olsa da kafir işin olmaz,
Təzvirini kim ki, duya təkfir eləyirsən!

Lən eyləyərk qasibə məxluqu soyursan,
Fani deyərək aləmi təmir eləyirsən!

Gördüm yuxuda bağı-behişt içrə gəzirsən,
İnsaf!.. Bunu sən necə təbir eləyirsən?

Tərk eylə riyani ki, riya şirki-xəfidir,
İşbu sözü kəndin belə təqir eləyirsən.

Mən məkrini hiss etməyə meyl etmədim əsla,
Kəndin dili-həssasımə təsir eləyirsən!

Bizdən gözünü yığ ki, sənə aldanan olmaz,
Get onları xam tovla ki, təzvir eləyirsən!

FÜZULİYƏ BƏNZƏTMƏ

Məndə ar olsaydı ölmək ixtiyar etməzmidim?
Abrunun nolduğun bilsəydim ar etməzmidim?

Gər şüurum olsa idi dustü düşmən bilməyə, –
Şapşalı, Fəzlüllahı işdən kənar etməzmidim?

Anlasaydım Əsədin fikrin, Sipəhdarın işin, –
Onları məqtuli-tiği-canşikar etməzmidim?

Xaki-İranın mənə bir guşəsin versəydilər, –
Kəndimi Əbdülhəmid tək bəxtiyar etməzmidim?

Bilsə idim el məni axir belə müflis qovar, –
Var-yoxu dərcib edib əvvəl fərar etməzmidim?

Mülki-İranın düşünsəydim əlimdən getməyin, –
Var ikən fürsət o mülkü tarı-mar etməzmidim?

Ah, ol dəm ki, Təqizadə mənə əl vermədi, –
Mümkün olsaydı başın təndən kənar etməzmidim?

Qoy desinlər, Məmədli düşdü Ədəs sövdasına...
Məncili versəydilər orda qərar etməzmidim?

BURA SAY!

Cəmaət:

– Zilli-Sultan, bura say döydürüb aldıqlarını!
Söyüb aldıqlarını, söydürüb aldıqlarını!

Zilli-Sultan:

– Tövbə, əttövbə xəta rəhinə getdiklərimə!
Bilib etdiklərimə, bilməyib etdiklərimə!

Cəmaət:

– Sən ki, Avropada idin, niyə yorta-yüyürə
Cumdun İrana, bu viranədə düşdün də girə,
Saldın axır öz əlinlə özünü ağzıbirə?
Vec bitirməz sənə, dönmə dəxi daşə, dəmirə,
Boş danışma, bura say qapdırıb aldıqlarını!
Çapıb aldıqlarını, çapdırıb aldıqlarını!

Zilli-Sultan:

– Tövbə, əttövbə xəta rəhinə getdiklərimə!
Bilib etdiklərimə, bilməyib etdiklərimə!

Cəmaət:

– Birbəbir yadına sal cümlə unutduqlarını,
Millətin qanını alıb şişəyə tutduqlarını,
Qış üçün axtalayıb yayda qurutduqlarını,
Gözlərin kəllənə də çıxsə, qus udduqlarını!
Boş danışma, bura say öldürüb aldıqlarını!
Bölüb aldıqlarını, böldürüb aldıqlarını!

Zilli-Sultan:

– Tövbə, əttövbə xəta rəhinə getdiklərimə!
Bilib etdiklərimə, bilməyib etdiklərimə!

Cəmaət:

– Əlli il ölkədə vurmuşdun, a zalım, işini,
Sən ki, hazır eləmişdin çiyini, bişmişini,

Təmənin indi nədir ya qıvcıdırсан dişini?
Aç belindən dəxi şəmşiri-müzəffərkeşini!
Boş danışma, bura say satdırıb aldıqlarını!
Atıb aldıqlarını, atdırıb aldıqlarını!

Zilli-Sultan:

– Tövbə, əttövbə xəta rəhinə getdiklərimə!
Bilib etdiklərimə, bilməyib etdiklərimə!

Cəmaət:

– Əhli-İranı uşaqdır deyə soldız beşiyə
Ki, məbada ayılıb ağlaya, durduz keşiyə,
Taki, açdı gözün iranlı, soxulduz deşiyə,
İş çətinləşdi, daduş, yığdığıni çək eşiyə!
Boş danışma, bura say asdırıb aldıqlarını!
Basıb aldıqlarını, basdırıb aldıqlarını!

Zilli-Sultan:

– Tövbə, əttövbə xəta rəhinə getdiklərimə!
Bilib etdiklərimə, bilməyib etdiklərimə!

PULA TƏVƏCCÖH

(Bənzətmə)

Nuri-çəşmanımın, ey pul, ya canımın?
İsmətim, namusum, irzim, qeyrətim, qanımmın?
Hörmətim, fəxrım, cəlalım, şövkətim, şanımmın?
Müşəfım, Məkkəm, Mədinəm, qıbləm, ərkanımın?
Məzhəbim, dinimmi, ayinimmi, imanımın?

Keçdi ömrüm şügli-təhsilinlə mövqufi-mələ,
Dərdə düşdüm, bəstəri-həsərdə qaldım xəstə-hal,
Səndədir könlüm yenə etsəm cahandan irtihal,
Sən mənim ömrüm, həyatım, cövhərim, canımın?
Məzhəbim, dinimmi, ayinimmi, imanımın?

Ah, zalım, ah kim, oldum yolunda can fəda,
Bir doyunca qıymadım səndən alam zövqü səfa,
İndi varislər hücumavər olub yeksər sana,
Varisin, yaxud mənim mali-cibişdanımın?
Məzhəbim, dinimmi, ayinimmi, imanımın?

Eyləməz varislərim mən tək səni səndüqə dərc,
Hər biri eylər səni bir növ ilə min yerdə xərc,
Restoranlarda, klublarda olarsan hərəcü mərc,
Hər yetən çeynər səni, bilməm ətim, qanımmın?
Məzhəbim, dinimmi, ayinimmi, imanımın?

Sevdiyim, bundan belə hini-zəvalındır sənin,
İşbu vəch ilə könül çayi-mələlidir sənin,
Xatırım, qəlbim, sərim vəqfi-xəyalındır sənin,
Sən məni məftun edən nazəndə cananımın?
Məzhəbim, dinimmi, ayinimmi, imanımın?

Səndən əl çəkməzdim olsaydı əlimdə iqtidar,
Lakin icbarən əcəl eylər məni səndən kənar,
Canım ağzımdan çıxınca söylərəm biixtiyar:
Nuri-çəşmanımın, ey pul, ya canımın?
Məzhəbim, dinimmi, ayinimmi, imanımın?

GÖTÜRÜLDÜ

Ey vay ki, heysiyyəti-millət götürüldü!
Millətdə olan büsbütün adət götürüldü!

Yetməzdi bu kim, millətin əhrarı ayıldı,
Arif denilən bəzi füsunkarı ayıldı,
Məcmuə yazan bir para biarı ayıldı,
Şair ləqəbində neçə idbarı ayıldı,
Yəni ki, bu əsrin bütün əsrarı ayıldı,
Derdim, bəcəhənnəm, elin əfkarı ayıldı,
Torpaq başıma, indi də tüccarı ayıldı!
Hər bir iş əl qatdı, mürüvvət götürüldü!
Millətdə olan büsbütün adət götürüldü!

Var idi bu millətdə qabaq bir gözəl adət:
Bir şəxsi-müsəlman ələyən vaxtda rəhlət,
Meyyit hələ bəstərdə uzansın deyər rahat,
Qüsl etmədən əvvəl olunurdu ona hörmət,
Yüzlərə edərdik ona sipara tilavət,
Hər cüzdə bir rublə çatardı bizə ücrət,
Bir hörmət idi bu bizə, həm meyyitə nisbət,
Heyfa ki, əvaxırda bu hörmət götürüldü!
Millətdə olan büsbütün adət götürüldü!

Tacirlərin indi dəyişib tənəti yekca,
Duymuşlar olar bizdəki niyyətləri guya,
Ehsanlar olub tərək, qazanlar sönlüb, ey va!..
Nə molla payı var, nə qonaqlıq, nə müsəmma,
Bişmir tarının bir tikə halvası da hətta,
Hər fənn ediriksə işimiz tutmayır osla,
Ax!.. ax!.. O keçən günlərimiz noldu, xudaya!
Küfran elədik sanki bu nemət götürüldü!
Millətdə olan büsbütün adət götürüldü!

Kim getsə idi Həccə və ya Kərhübəlayə
Zəvvar idi əvvəl o bizə, əhli-duayə,

Mail o, duayə, vəli biz simü tilayə,
Görcək onu ünvan edərək bir neçə ayə,
Derdik ki, gərək pak ola həmyandakı mayə
Bir xeyrli əmr idi bu biz mollarınmayə,
Heyfa ki, baxılmır dəxi nələynə, əsayə,
Birləşdi hamı, sidqü sədaqət götürüldü!
Millətdə olan büsbütün adət götürüldü!

Şadəm gələcək günlərimiz keçsə bu nisbət,
Qorxum bu ki, gündən-günə bədtər ola halət,
Bir gün gələ bidar ola bilcümlə cəməət,
Təzviri ibadətdən edə fərqi bu millət,
Meydana çıxı bizdəki hər dürlü xəyanət,
Nə töhfə gələ bizlərə, nə nəzr, nə rüşvət,
Hörmət yerinə el bizə izhar edə nifrət,
Hətta deyələr: – Molla, ziyafət götürüldü!
Dolma və tərək, firmiyü şərbət götürüldü!
Millətdə olan büsbütün adət götürüldü!

QEYRƏT VƏQTİDİR!

Mürtəce xadimlərim! Ha, indi xidmət vəqətidir!
Yatmayın, huşyar olun, iş vəqti, qeyrət vəqətidir!

Gizli cəmiyyət yapın, məclis qurun, şura edin,
Rəşt, Zəncan irticam hər yerə icra edin,
Hər nasilsa rişeyi-məşrutəyi imha edin,
Heykəli-mənfuri-istibdadımı ihya edin,
İğtişasə başlayın, hər yerdə fürsət vəqətidir!
Yatmayın, huşyar olun, iş vəqti, qeyrət vəqətidir!

Cəhd edin göndərdiyim təhrirlər puç olmasın,
Yazdığım, göstərdiyim təzvirlər puç olmasın,
“Məmdəli-Kazim” tökən tədbirlər puç olmasın,
Verdiyim qövl, aldığım təqrirlər puç olmasın,
İndi işbati-hünər, sidqü-sədaqət vəqətidir!
Yatmayın, huşyar olun, iş vəqti, qeyrət vəqətidir!

Sanmayın ancaq Ədesdə kefdəyəm nisvan ilə,
İrtibatım yoxdur öz mülküm olan Tehran ilə,
Lafəvallah var əlaqəm büsbütün İran ilə,
Rəşt ilə, Qəzvin ilə, Kirman ilə, Zəncan ilə,
Mən işi qaldırışam, sizdən də himmət vəqətidir!
Yatmayın, huşyar olun, iş vəqti, qeyrət vəqətidir!

Sanmayın azdır bu gün İranda əvanım mənim,
Ev başı hər yerdə var minlərcə dərbanım mənim,
Onlara sadır olur hər anda fərmanım mənim,
Mən bu yolda işdəyəm, var hər qədər canım mənim,
Leyk sizdən də mənə indi həmiyyət vəqətidir!
Yatmayın, huşyar olun, iş vəqti, qeyrət vəqətidir!

Bax nasıl İran bu saət haləti-böhrandır!
Parlaman heyrətdə, əza məərəzi-tufandır!
Qanmayır heç kəs ki, kəşti qanda, dərya qandır!

Müxtəsər hər vəchlə məsrutə min nöqsandadır!
Etməyin qəflət, bu fürsətdən qənimət vəqtdir!
Yatmayın, huşyar olun, iş vəqti, qeyrət vəqtdir!

Görməyirsizmi, kişi gəh söz, gəh istefa verir,
Xeysizmi mənəbindən əl çəkir, yekca verir?
Ya Nəcəfdən müctəhid müftə məgər fitva verir?
Sanma bu fitvaya bihəqqül-əməl imza verir...
İş aparmaqçın bu gün dünyada fürsət vəqtdir!
Yatmayın, huşyar olun, iş vəqti, qeyrət vəqtdir!

BİR DƏSTƏ GÜL

İranlı deyir ki, ədl ilə dad olsun,
Osmanlı deyir ki, millət azad olsun,
Zahid nə deyir? Deyir ki, qarnım dolsun,
İranlı da, Osmanlı da bərbad olsun!

Tacir arayır ki, bir ticarət yapsın,
Amil çalışır bu yolda xidmət yapsın,
İş mollalarıdır ki, çalsın-çapsın,
Yatsın, dursun, qüsl-i-cənabət yapsın.

Jurnal, qəzetə çıxır ki, millət oxusun,
Hər bir əsərindən alsın ibrət, oxusun,
Rusça oxumuşlara bu iş ar gəlir,
Derlər, bunu qoy qarə cəmaət oxusun.

Zənn etmə ki, zikrə, səcdəyə dalmaq üçün
Zahid yüyürür məscidə əcr almaq üçün,
Dün çaldığı səccadəyi satmış da yemiş,
İndi yüyürür əlavəsin çalmaq üçün.

**DAŞ QƏLBLİ İNSANLARI
NEYLƏRDİN, İLAHİ?**

Daş qəbli insanları neylərdin, ilahi?!
Bizdə bu soyuq qanları neylərdin, ilahi?!

Artıqca həyasızlıq olur el mütəhəmmil,
Hər zülmə dözən canları neylərdin, ilahi?!

Bir dövrdə kim, sidqü səfa qalmayacaqmış, –
Bilməm belə dövrənləri neylərdin, ilahi!

Məzlumların göz yaşı dərya olacaqmış, –
Dəryaları, ümmanları neylərdin, ilahi?

Səyyadi-cəfakardə rəhm olmayacaqmış, –
Ahuləri, ceyranları neylərdin, ilahi?!

Bağın, əkinin xeyrini bəylər görəcəkmış, –
Toxm əkməyə dehqanları neylərdin, ilahi?!

İş rəncbərin, güc öküzün, yer özünükü, –
Bəyzadələri, xanları neylərdin, ilahi?!

Hökm eyləyəcəkmış bütün aləmdə cəhalət, –
Dildadəyi-irfanları neylərdin, ilahi?!

Surtuqlu müsəlmanları təkfirə qoyan bu
Döşdüklü müsəlmanları neylərdin, ilahi?!

Yaxud buların bunca nüfuzu olacaqmış, –
Beş-üç bu süxəndanları neylərdin, ilahi?!

Qeyrətli danosbazlarımız iş bacarırkən, –
Tənbəl, dəli şeytanları neylərdin, ilahi?!

Ərlər hələ bir qız kimi oğlan sevəcəkmış, –
Evlərdəki nisvanları neylərdin, ilahi?!

Tacirlərimiz Sonyalara bənd olacaqmış,
Bədbəxt Tükəzbanları neylərdin, ilahi?!

Sübhənəkə, sübhənəkə, sübhənəkə, ya rəb!
Baxdıqca bu hikmətlərə heyran oluram həp!

BARIŞNALARA DAİR

Ey gül, nə əcəb silsileyi-müşki-tərin var,
Ahu nəzərin var!
Vey sər-v, nə xoş can alıcı qəmzələrin var,
Həm işvələrin var!
Aldatdı cavanlarımızı nazü kirişmin,
Firuzeyi-çəşmin!
Xurmayı saçında nə bəla təlx-i-bərin var,
Zəhrin, şəkərin var!
Başdan ayağa şəhd kimi safsən, ey şux,
Şəffafsən, ey şux!
Amma məkəsi-nəhl kimi niştərin var,
İncə kəmərin var.
Əbnayi-vətən vəqf eyləyir vəslinə, canın,
Həm ruhi-rəvanın,
Hətta qocalardan da neçə bəxtəvərin var,
Yaxşı xəbərin var.
Etdin saçını "qufravat," vurdun üzə "rumyan" –
Cövlan elə, cövlan!
Bir ev nə münasib sənə, hər evdə yerin var,
Hər yerdə ər-in var.
Ancaq demə tacirlərə eşqin əsər etdi,
Divanəsər etdi.
Amillərə tüccardan artıq əsərin var,
Fəthin, zəfərin var.
Məktəblilər içrə deyil az söhbəti-ruyin,
Keyfiyyəti-muyin.
Dərsi-qəmi-eşqin oxuyan min nəfərin var,
Aşiftələrin var.
Qafqazlı müsəlmanlar edərsə səni qaib,
Fikr etmə əcaib.
İranlı müsəlmanları tək əbdi-dərin var,
Min dərbədərin var.
Xud sanma ki, meyxanədə çoxdur sənə üşşaq,
Didarına müştəq.

Məsciddə dəxi bir neçə xuninciyərin var,
Şuridəsərin var.
Bilməm nə füsün eylədin, ey fitneyi-əyyam,
Uydu sənə islam?!
Hər şəhrdə, hər bəldədə bəs cansüpərin var,
Dildadələrin var.
Aşiq arayıb aləmi seyr eylədin amma,
Xeyr eylədin amma,
Bir zövci-hələl ilə dolaşsan zərərin var,
Xovfin, xətərin var.
Hər xami-təmə aşiq ilə ülfətin olmaz,
Ünsiyyətin olmaz;
Varın yox edən sərxoşa əvvəl nəzərin var,
Sonra həzərin var.
Gövhər saçılır, zər saçılır yar yolunda,
Dildar yolunda.
Ey bəhr, sanırsan sənin ancaq gühərin var?
Vey kan, zərin var?
Hop-hop, demə bixud ki, mən uydum o nigarə,
Bax əhli-diyarə.
Ey qafil, özündən sənin ancaq xəbərin var!
Xunabi-tərin var,
Dərdin, kədərin var,
Çox dərdi-sərin var,
Bu köhnə başında
Tazə xəbərin var.

Millət belə batdı,
Ümmət ilə yatdı.
Xud, söylə, ay axmaq?
Daşı kim oyatdı?
Dinmə, xətərin var!

QAMÇI

Bəxtəvər kimlər idi aləmdə?
Deyə, məndən elədi molla sual.
Mollanın kəndini göstərməm də:
Etdi təsdiq, həmi qət məqal.

BAKIDA BİR KƏNDƏ MÜHAVİRƏ

Kəndli:

– Denilir, elm oxuyun, sözləri hər anda bizə,
Bunu təsdiq ediyor ayeyi-quran da bizə,

Axund:

– Hansı qurandır o ki, onda yazılmış bu xəbər?
Şiə mollası yazan türkcə quransa əgər,
Mən onun yazdığı qurana yavıq durmayıram,
Maşa ilə yapışıb, əl də belə vurmayıram.

Kəndli:

– Xub, buyur sünni yazan bir neçə təfsiri oxu,
Elmin icabı üçün ondakı təqdiri oxu!

Axund:

– Ox, apar bir yana at sünni yazan təfsiri!
Başına dəysin onun tərcüməsi, təhriri!
Bizlərə molla filankəs yazan əsar görək!
Biz olaq ondakı məzmunə xəbərdir görək!

Kəndli:

– O yazıb: yer öküzün buynuzu üstündə durur,
Biz görəkdir inanaq ki, kişi boylə buyurur?!

Axund:

– Buna şübhən də var?

Kəndli:

– Əlbəttə, inanmam bu sözə!

Axund:

– Nələtulla, a gavur, şəkk ediyorsan öküzə?!

BİMƏRHƏMƏT ƏYANLARINA ŞÜKR, XUDAYA!

Bimərhəmət əyanlarına şükr, xudaya!
Bu sahibi-milyanlarına şükr, xudaya!

Millət qəminə baxmayan özəri-kərəmlə
İşani-zəvi-şanlarına şükr, xudaya!

İş bilməyən ancaq yemək-icməkdən əlavə,
Bu canlı dəyirmanlarına şükr, xudaya!

Bidadi-bəradərlə olan qanına qəltan
Qafqazdakı qurbanlarına şükr, xudaya!

Xassə Bakı şəhərində, o şöhrətli məkanda
Dərya tək axan qanlarına şükr, xudaya!

Xunxar olan əfradi-bəni-növünə daim
Bu vəhşiyü gərranlarına şükr, xudaya!

Qurd isə, şəğal isə biyabanda olurdu,
Şəhr içrə bu heyvanlarına şükr, xudaya!

Gözlənməyən ədnalığın icadına ciddən
Himmət edən insanlarına şükr, xudaya!

Həmməmdə övrətlərə quldurluq edən bu
Qeyrətli müsəlmanlarına şükr, xudaya!

Sakit oturan boylə cinayətlərə qarşı
Bu sahibi-vicdanlarına şükr, xudaya!

Bilməm nə zaman qəhrin edər ələmi bərbad?!
Səbr etdiyən avanlarına şükr, xudaya!

Həll olmadı könlümdəki nisgilli müəmma...
Təcrid edirəm mətləi, məbədi var əmma...

MƏKTUB

Molla dayı, etmə şərərət belə,
Ortalığa salma ləcacət belə!

Gündə çıxarma yeni bir qaidə,
Məktəbi bilmə belə bafaidə,
Milləti bənd etmə əlif-baidə,
Söyləmə "səfəs" belə, "qərşət" belə!

Cox da sənin tək deyiləm naxələf
Ta olam aqi-pədərani-sələf,
Elmlə övladımı etməm tələf –
Min də desən söz belə, söhbət belə!

Elm nədir, fəzl nədir qanmaram,
Ataşı-elmə alışıb yanmaram,
Sən edən işvalara aldanmaram,
Vermə əbəs kəndinə zəhmət belə!

Cəhldə bir qələyi-istadəyəm,
Aləmi məlv etməyə amadəyəm,
Adiyyi-tiryakü meyü badəyəm,
Ətmişəm ömrümdə mən adət belə!

Tikmə, kənar ol, gözümə milləti!
Neyləyirəm milləti, milliyəti?!
Oldu başım dəng, dəyiş söhbəti,
Az söylə millət belə, ümmət belə!

Mən fəqət öz əmrimi samanlaram,
Xeyrim üçün ələmi vıranlaram,
Mən nə cəməət, nə vətən anlaram, –
Yansa vətən, batsa cəməət belə!

Yox gözüm əsla fiiqərə görməyə!
Xud, fiiqəranı nə rəva görməyə?
Gözdə əgər olsa ziya görməyə –
Göstər ona pul belə, dövlət belə!

AY HARAY!

Ay haray, bir neçə şair, neçə şair kimilər
Qoymayın döndərələr Gəncəyə Şirvanımızı!

Yeni məktəb denilən bidadin icrası ilə
Bir də bərbad edələr xaneyi-viranımızı!

Kafir olduqları yetməzmi ki, bu hərçələrin,
İstəyirlər çəkələr küfrə müsəlmanımızı!

Ey bizi elmə dəlalət eləyənlər, bilirik,
Qəsdiniz elm deyil, səlbdir imanımızı!

Saxlarıq hörməti-islami, daha doğru desək,
Açmarıq məktəbə hərgiz də cibişdanımızı!

Deyilik biz nuxalı, gəncəli, ya kim bakılı, –
Belə boş işlərə vəqf eyləyək ehsanımızı!

İstəyirdiz bizi bir fənn ilə iğfal edəsiz, –
Necə gördüz sizi təkfir edən əxvanımızı?!

Kafir etdikmi nəzərgahi-cəmaətdə sizi?
Tanıdızmi bizi, gördüzmü də vicdanımızı?!

Gedin indi özünüzdən, dəxi bizdən də deyin!
Ala bildizmi hələ məktəbə sibanımızı?!

YAŞAMAQ İSTƏR İSƏK SİRF ƏVAM OLMALIYIZ

Yaşamaq istər isək sifə əvam olmalıyız!
Atıb insanlığı, bilcümlə həvam olmalıyız!

Yaşamaq istər isək dəhrdə əmniyyətlə ilə,
Elmə, fənnə, üdəbəyə baxalım nifrət ilə,
Uyalım fitmələrə əldəki vəhşiyətlə ilə,
Yatalım bəstəri-qəflətdə uzun müddət ilə,
Püxtəlikdən nə yetər, biz hələ xam olmalıyız!
Yaşamaq istər isək sifə əvam olmalıyız!

Balışa baş qoyalım, yorğanı bərduş edəlim,
Pənbeyi-qəfləti yox, zeybəqi dərguş edəlim,
Xabi-övham görüb seyl kimi çuş edəlim,
Qeyrəti himməti-islami fəramuş edəlim,
Dusta mayeyi-qəm, düşməne kam olmalıyız!
Yaşamaq istər isək sifə əvam olmalıyız!

Fikr tədris edən əşxası kənar etməliyiz,
Hər nasıl olsa bu bidinləri zar etməliyiz,
Ölkədən bunları məcburi-fərar etməliyiz,
Vətəni, milləti xoşbəxt diyar etməliyiz,
Boyləcə naili-məqsudü mərəm olmalıyız!
Yaşamaq istər isək sifə əvam olmalıyız!

Başqalar çox da balonlarla edir seyri-həva,
Biz bu seyri edirik xabdə hər sübhü məsa,
Qövli-axundu unutdunmu ki, vəz etdi sənə:
Dəhr fanidir, əzizim, ona uyma əbədə!
Tərki-dünya ilə firdovs xüram olmalıyız!
Yaşamaq istər isək sifə əvam olmalıyız!

Nə bilirsən hələ sən səhneyi-röyada nə var?!
Əhli-zahir nə qanır ələmi-mənada nə var?!

Hər nə var – xabdə var, yoxsa bu dünyada nə var?!
Yaxşı yat, qol-qanad aç, uç, gör o məvada nə var?!
Həzzi-röya ilə məşğul-mənam olmalıyız!
Yaşamaq istər isək sırf əvam olmalıyız!

Yat, dolaş cənnətə-ələdakı rizvanlar ilə,
Qol-boyun ol, məzələş huriyü qılmanlar ilə,
Ye, iç... artıq kefə bax cümlə müsəlmanlar ilə,
Qoy bu dünyanı bu kafirlərə, şeytanlar ilə,
Biz mələklərlə uçub ali məqam olmalıyız!
Yaşamaq istər isək sırf əvam olmalıyız!

Qoy olar kəşfi-bədaye eləsin sənət ilə,
Paroxod, ya vaqon icad eləsin zəhmət ilə,
Biz verib pul minərik, yol gedərik rahat ilə,
Nə münasib ki, rəqabət edək hər millət ilə?!
Bizə ağılıq edən əhlə qulam olmalıyız!
Yaşamaq istər isək sırf əvam olmalıyız!

ADƏMİ ADƏM EYLƏYƏN PARADIR

Adəmi adəm eyləyən paradır,
Parasız adəmin üzü qaradır,

Qoy nə əslin, nəcabətin olsun,
Nə nəcibənə halətin olsun,
Baş-ayaq eyb içində olsan da –
Tək bu aləmdə dövlətin olsun;
Adəmi adəm eyləyən paradır,
Parasız adəmin üzü qaradır.

Olməsın fəhmin, əqlin, idrakin,
Var nə qəm, ta ki, vardır əmlakin;
Atəşi-xanə suzi-millət ikən –
Hər kəsin səcdəgahıdır xakin;
Adəmi adəm eyləyən paradır,
Parasız adəmin üzü qaradır.

Olmayı, olmasın da insafın,
Dut qanın şişə içrə əsnafın,
Ta ki, var əldə beş puçuq quruşun –
Mötəbərsən gözündə əşrafın;
Adəmi adəm eyləyən paradır,
Parasız adəmin üzü qaradır.

VERMİR A!..

Mən ölüm, Molla, bizim Xanqışının qanına bax,
Evinə, mənzilinə, mülkünə, eyvanına bax,
Puluna, alverinə, sərvəti samanına bax,
Nəfsinə, hirsinə, insafına, vicdanına bax,

Gör bu qan ilə bunun şəninə ehsan yaraşır?
Ya hələ yığmağa pul, etməyə milyan yaraşır?
Boylə bir şəxsə rəvadırımı, qıl ehsan, deyələr?

Ac, yanıq kimsə deyildir, yeməyə var çörəyi,
Yeməyə var çörək, əmma buna dözmür ürəyi,
Həvəsi yığmağadır, yığmağadır hər görəyi,
Arizusu budur: altundan olaydı dirəyi!

Gör bu niyyətlə bunun şəninə ehsan yaraşır?
Ya hələ yığmağa pul, etməyə milyan yaraşır?
Boylə bir şəxsə rəvadırımı, qıl ehsan, deyələr?

Var sürilə qoyunu, ilxi ilə at, öküzü,
Olsa da min bu qədər mal-qarası acdı gözü,
Eləyir səcdə pulu, bu sözsə qaldir özü,
Sanma böhtan atıram, kəndi deyir işbu sözü,

Gör bu hirs ilə bunun şəninə ehsan yaraşır?
Ya hələ yığmağa pul, etməyə milyan yaraşır?
Boylə bir şəxsə rəvadırımı, qıl ehsan, deyələr?

Qocalıb ötmədədir yetmişi-həştadı yaşı,
Yoxdur oğlu-uşağı, bir qarındır, bir də başı,
Günbəgündən çoxalıb artmadadır mülki maşı,
Düz deyil arşını, ölçüsü, tərəzusu, daşı;

Gör bu nəfs ilə bunun şəninə ehsan yaraşır?
Ya hələ yığmağa pul, etməyə milyan yaraşır?
Boylə bir şəxsə rəvadırımı, qıl ehsan, deyələr?

Gündə on şahı ilə cümlə ümuri dolanır,
Bavücudin ki, dəmadəm əməli zorbalanır,

Başqası pul sanayanda bunun ağzı sulanır,
Başlayır hürməyə nəfsi, təməi qurcalanır,
Gör bu nəfs ilə bunun şəninə ehsan yaraşır?
Ya hələ yığmağa pul, etməyə milyan yaraşır?
Boylə bir şəxsə rəvadırımı, qıl ehsan, deyələr?

Deyirəm ölməyini, ay kişi, bir al nəzərə,
Övrətin, malın ilə çatmaldır başqa ərə,
Əl bulaşdırma, deyir, kari-qəzavü qədərə,
Bəlkə məndən qabaq övrət cumacaqdır səqərə?
Gör bu niyyətlə bunun şəninə ehsan yaraşır?
Ya hələ yığmağa pul, etməyə milyan yaraşır?
Boylə bir şəxsə rəvadırımı, qıl ehsan, deyələr?

Deyirəm, bari bir az pul ayır ehsanın üçün,
Məktəbə vəqf elə xeyrat olaraq, şanın üçün;
Söyləyir, get bu duanı oxu öz canın üçün;
Vermərəm bir qara pul da belə hədyanın üçün!
Gör bu qeyrətlə bunun şəninə ehsan yaraşır?
Ya hələ yığmağa pul, etməyə milyan yaraşır?
Boylə bir şəxsə rəvadırımı, qıl ehsan, deyələr?

Molla, bu barədə zəhmət də əgər olsa sana,
Yaz bizim əhli-məariflərə elan elə, ta
Bir də, məktəb pulu ver, söyləməsinlər buna ha!
Dün eşitdim ki, dəxi etməyəcək şormü həya,
Apaçıq söyləyəcək: – Vermirəm a!... Vermirəm a!...
Gör bu şormü ilə bunun şəninə ehsan yaraşır?
Ya hələ yığmağa pul, etməyə milyan yaraşır?
Boylə bir şəxsə rəvadırımı, qıl ehsan, deyələr?

YOX, YAZMARAM

Molla dayı, çox bərk daşır qazanın?!
Başçısısan hər yolundan azanın!
Baharıdan görünməyir xəzanın,
Çünki hər yerdən var neçə yazanın;
Burdan da mən xəbər yazım, yazmayım?
Yox, yazmaram! Amma, hələ qoy yazım...
Qismət olsa, bundan belə yazmaram,
Toxunmasa sözümlə, yazmaram.

Yazdığımıza yalan-palan qatmaram,
İşən kimi rüşvət pula yatmaram,
İmanımı Hac Kazıma satmaram,
Boşsan, deyib Fəxrini aldatmaram,
Məsləhətsə əgər yazım, yazmayım?
Yox, yazmaram! Amma, hələ qoy yazım...
Fürsət olsa, bundan belə yazmaram,
Girə bilsəm daşqın sələ, yazmaram.

Kəbin kəssəm doşab kimi axmaram,
Göz altından Fəxri tərəf baxmaram,
Ənkəhtünü tələqtiyə çıxarmaram,
Hac Bədəli yandırılan-yaxmaram,
Dalda gedib söyər: yazım, yazmayım?
Yox, yazmaram! Amma, hələ qoy yazım...
Möhlet olsa, bundan belə yazmaram,
Elə yazsam, bilə-bilə yazmaram.

Dövlətiyə yaltaqlanmaq bilmərəm,
Qəmli ikən yalan yerə gülmərəm,
Pristavın çəkməsini silməyəm,
Hörmətini gözlərəm, əksilmərəm,
Mollalığa dəyər, yazım, yazmayım?
Yox, yazmaram! Amma, hələ qoy yazım...
Qismət olsa, bundan belə yazmaram,
Əgər poçta yazsam, telə yazmaram.

Qumarbazın hədiyyəsin almaram,
Bir şübhəli pul kisəmə salmaram,
Üzə salıb gücnən qonaq qalmaram,
Qonaq qalsam cibin-zadın çalmaram,
Əzmin öldən gedər! Yazım yazmayım?
Yox, yazmaram! Amma, hələ qoy yazım...
Növbət olsa bundan belə yazmaram,
Davam etsə duman, yələ yazmaram.

Eylədiyim vəzə inannam özüm,
Eldən qabaq eybimi qannam özüm,
Qövlümə, felimə dayannam özüm,
Pis hərəkət etsəm utannam özüm,
Halım olar betər, yazım, yazmayım?
Yox, yazmaram! Amma, hələ qoy yazım...
Hacət olsa, bundan belə yazmaram.

Dalda qeybət, üzdə sənə etməyəm,
Gizli söyüş, zahir dua etməyəm,
Xalqı görcək riya-miya etməyəm,
Riya etmiş olsam həya etməyəm
Allahımdan məgər? Yazım, yazmayım?
Yox, yazmaram! Amma, hələ qoy yazım...
Halət olsa, bundan belə yazmaram,
Uysam məkrə, düşsəm felə, yazmaram,
Qovlansam da evdən çölə, yazmaram,
Uyub sənə öz yolundan azmaram!

MOLLALAR, TALEYİMİZ OLDU ƏCƏB YAR BU GÜN

Mollalar, taleyimiz oldu əcəb yar bu gün,
Misyonerlər də bizə çıxdı həvadar bu gün!

O ki, məktəbləri məhv etmək idi niyyətimiz,
Yox idi əldə və lakin ona bir qüdrətimiz,
Məktəb artdıqca azalmaqda idi hörmətimiz,
O açıldıqca qapanmaqda idi sənətimiz,
Günbəgün zəid olurdu qəmimiz, möhnətimiz,
Arqadaşlar, sevinin oldu rəva hacətimiz!
Qəmimiz bitdi, fərəh oldu nümudar bu gün,
Misyonerlər də bizə çıxdı həvadar bu gün!

Misyonerlər, o gözəl fikirliərbabi-düha
San-Peterburqda'etmişlər əcəb bir şura
Ki, müsəlmanlar açan bunca məkatib nə rəva, –
Oxudub həndəsə, təlim edələr coğrafiya,
Hikmətə heyətü tarix ilə elmi-əşya,
Bu işə bizdə təhəmmül ola bilməz haşa!
Çalışın, himmət edək dəfinə zinhar bu gün!
Misyonerlər də bizə çıxdı həvadar bu gün!

Misyonerlər bu gözəl əmrə edərkən iqdəm –
Biz nəçin lal oturub eyləməyəək bəhsə dəvam?
Xasə bu elmlərin biz üləmayi-islam
Etməşik bir kərə təhsilini islama həram,
Bunları bilməz ikən biz, niyə övladi-əvam
Oxuyub, adəm olub, eyləsin ağazi-kəlam?
Şimdi fürsət var ikən görməli bir kar bu gün,
Misyonerlər də bizə çıxdı həvadar bu gün!

Misyonerlər, görüm allah sizə ehsan eləsin,
Biz kimi sizləri də daxili-iman eləsin,

Qoymadız çünki müsəlmanları tüğyan eləsin,
Yeni məktəbləri allah özü viran eləsin!
Uçurub dam-daşını xak ilə yeksan eləsin!
İndi qoy məktəb açanlar gedib əfğan eləsin!..
Qalsın hər yerdə müəllimləri bıkar bu gün,
Misyonerlər də bizə çıxdı həvadar bu gün!

“ŞAIR”LƏRİMİZƏ NƏZİRƏ

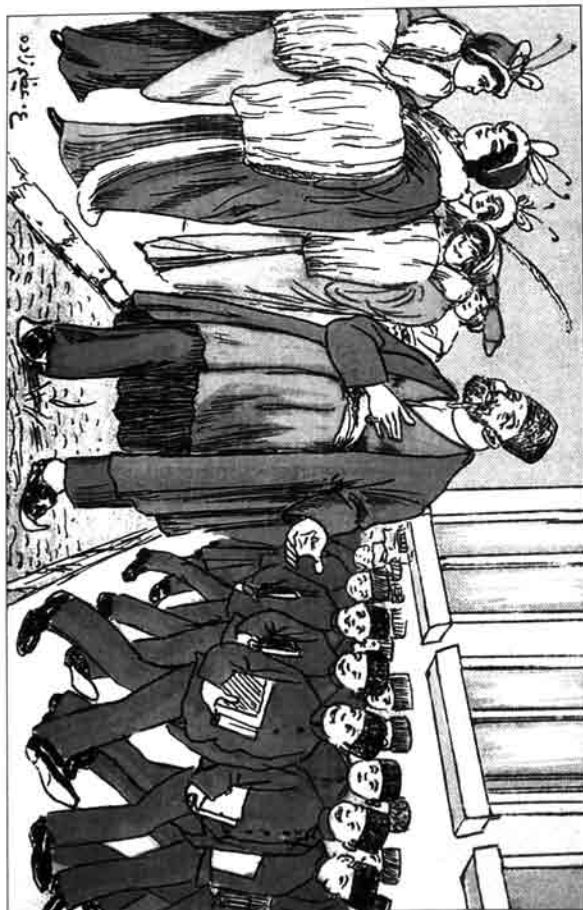
Ey alnın ay, üzün günəş, ey qaşları kəman,
Ceyran gözün, qarışqa xəttin, kakilin ilan.

Alma çənən, çənəndə zənəxdan dərin quyu,
Kipriklərin qamış, dodağın bal, tənin kətan.

Boynun surahi, boy-buxunun bir uca çinar,
Əndamın ağ gümüş, yanağın qırmızı ənar.

Xalın üzündə buğda, başında saçın qürab,
Qah, qah!... qərribə gülməlişən xaniman xərab!..

QOCALAR MARŞI

(Bənzətmə)

Bir qocayam çaq nər kimi yaşaram!
Dörd arvadı biri-birinə qoşaram!
Bir ildə üç-dördün alıb boşaram!
Qoca kişi yalnız yatmaz... m!

Barmağıma əqiq üzük taxaram,
Saqqalıma çox-çox həna yaxaram,
Hər yerdə bir arvad görsəm baxaram,
Qoca kişi yalnız yatmaz... m!

Oruc tutub, namazımı qılarım,
Dəsmalımı göz yaşına bularam,
Hurilərı virdimdə arzularım,
Qoca kişi yalnız yatmaz... m!

Bir möminəm əba-qəba bürünməm,
Nəzərlərdə mələk kimi görünməm,
Bir uşağın illər ilə sürünməm,
Qoca kişi yalnız yatmaz... m!

On yaşında uşaqların başına,
Əl çəkərəm gah gözüne, qaşına,
"Xod" verərəm gecə-gündüz maşına
Qoca kişi yalnız yatmaz... m!

Axirətım, imanım var, dinim var,
Ariflərnən ədavətım, kinim var,
Bir xoruzam əlli yerdə hinim var,
Qoca kişi yalnız yatmaz... m!

CANIN ÇIXSIN

Canın çıxsın gözündən, qanmayaydın!
Qanıb da hər işi odlanmayaydın!

Cəhalət rismanın qırmayaydın!
Əvamünnasdən ayrılmayaydın!

Sənani, hənzəli bal tək yeyəydin!
Hərifin məşrəbincə söz deyəydin!

Bütün mövhumunu təsdiq edəydin!
Başında noxta arımda gedəydin!

Nə tədbir indi, iş işdən keçibdir,
Sözün dildən, ötin dişdən keçibdir...

Usan, etmə şikayət bizdən əsla!
Get öz baxtıdan eylə indi şəkva!

Nə üçün hüsnü qübhü anladın da?
Bütün el yatmış ikən banladın da?

Öpəydin əl-ayağın cüstü çalək,
Olaydın sən dəxi bir mömini-pak!

Çək indi tutduğun karın cəzasın!
Eşit hər səmtdən lənət sədasın!

ZAHİDA, GƏL SOYUNAQ BİR KƏRƏ PALTARIMIZI

Zahida, gəl soyunaq bir kərə paltarımızı,
Çıxaraq zahirə batindəki əfkarımızı,
Pişgahi-nəzəri-xəlqə dutaq varımızı,
Görüb onlar dəxi təhqiq eləsin karımızı,
Hər kimin ağı qara isə utansın, a balam!
Bəlkə illərə yatanlar bir oyansın, a balam!

Hələlik gəl unudaq, filməsəl, öz lafımızı,
İddiamızca açaq ayineyi-safımızı,
Alaq ayinəyə qarşı bütün əsnafımızı,
Göstərək onlara, insaf üçün, insafımızı,
Hər kimin ağı qara isə utansın, a balam!
Bəlkə illərə yatanlar bir oyansın, a balam!

Nola bir ləhzəlik olsun ataq əlqabımızı,
Çıxaraq hörməti calib olan əsvabımızı,
Toplayaq bir yerə ədamızı, əhbabımızı,
Məhzəri-nasə qoyaq sirətü adabımızı,
Hər kimin halı fəna isə usansın, a balam!
Bəlkə illərə yatanlar bir oyansın, a balam!

Gəl yazaq şört üçün öz tərçümeyi-halımızı,
Həm də doğru olaraq şərh edək əhvalımızı,
Xəlq tətbiq eləsin halımızı, qalımızı,
Anlasınlar da, nolur, qayeyi-amalımızı,
Hər kimin qəlbi qara isə utansın, a balam!
Bəlkə illərə yatanlar bir oyansın, a balam!

KİM NƏ DEYƏR BİZDƏ OLAN QEYRƏTƏ?

Kim nə deyər bizdə olan qeyrətə?!
Qeyrətimiz bəllidir hər millətə!

Biz qoca qafqazlı igid ərlerik,
Cümlə hünərməndlərlik, nərlərlik,
İş görəcək yerdə söz əzbərlərlik,
Aşiqik ancaq quru, boş söhbətə,
Kim nə deyər bizdə olan qeyrətə?!

Çırmanarıq keçməyə çay gəlməmiş,
Başlayarıq qızmağa yay gəlməmiş,
Söz verərik indi – bir ay gəlməmiş,
Asta qaçıb dürtülərlik xəlvətə...
Kim nə deyər bizdə olan qeyrətə?!

Cümlə cahan yatsa da biz yatmarıq,
Qeyrəti-milliyəmizi atmarıq,
Əhlimizi başqalara satmarıq –
Bir quruşa, bir pula ya bir çetə,
Kim nə deyər bizdə olan qeyrətə?!

Bizdə görünməz nə fəsadü nifaq,
İşləməyə bir-birimizdən qoçaq,
Bax, budur islamı gətirdik qabaq!
Boyləcə xidmət olunur millətə!
Kim nə deyər bizdə olan qeyrətə?!

Bir işə min himmətimiz var bizim,
Bax, necə cəmiyyətimiz var bizim!
Bunda gözəl niyyətimiz var bizim...
Ay bərəkallah, bu gözəl niyyətə!
Kim nə deyər bizdə olan qeyrətə?!

Hansı məkatib ki, onu açmadıq?
Hansı sənaye ki, para saçmadıq?
Verdiyimiz sözdən uzaq qaçmadıq?

İşlərimiz yetdi bütün surətə,
Kim nə deyər bizdə olan qeyrətə?!

Bax, neçə darülcəzə, dari-elm!
Bir neçə məktəb, neçə asari-elm!
Bizlərlik, əlbəttə, xəridari-elm!
Çatmışıq ondandı belə hörmətə,
Kim nə deyər bizdə olan qeyrətə?!

Bizdə nə fələ tapılır, nə gəda,
Bizdə nə sail və nə bir binəva,
Bəxtəvər övladımıza mərhəba!
Baş aparıb hər biri bir sənətə,
Kim nə deyər bizdə olan qeyrətə?!

Etmişik ifa atalıq mehrini,
Çəkmişik övladımızın fikrini,
Ömrümüz olsa görərik bəhrini,
Onda ki, onlar uyacaq sirqətə,
Həbsdə məşğul olacaq işrətə,
Fəxr edərik biz də bütün millətə!
Kim nə deyər bizdə olan qeyrətə?!
Ay bərəkallah bu gözəl niyyətə!..

**VƏZ ETDİYİN İNANDI,
SƏN AMMA İNANMADIN**

Vəz etdiyin inandı, sən amma inanmadın!
Ya liləcəb, məgər yorulub bir usanmadın?!

Yatdıqca xabi-qəflət ilə millətin sənin,
Vəqf oldu layla söyləməyə xidmətin sənin,
Hər gün genəldi daireyi-hörmətin sənin,
El uğradıqca fəqrə, şişib sərvətin sənin,
Millət arıqladıqca kökəldi ətin sənin,
Rüşvət haramdır, dedin, aldın, utanmadın!
Mali-yetimə – od – deyə uddun da, yanmadın!

Qəssabxanəni bizə darülaman dedin,
Doğru libasına bürünüb min yalan dedin, –
Olduqca müştəbeh: “Qələt etmə, inan!” – dedin,
Kim yaxşı söylədisə ona min yaman dedin,
Qeyzə gəlib bərəldi gözün, lantaran dedin,
Bir vəqt olar tanırsən hər kimsə, qanmadın!
Bu məhz bir söz idi – həqiqətdə sanmadın!

Fəssad olub da milləti daim damarladın,
Hər kəs əlindəkin yerə atdı qamarladın,
Cifə dedikcə mali-cahanı toparladın,
Fani dedikcə mülkə, – imarət hamarladın,
Sərrişteyi-mədaxili möhkəm yumarladın,
Rüşvət haramdır, dedin, aldın, utanmadın!
Vəz etdiyin inandı, sən amma inanmadın!

Qövlü-sərih ikən, əcəba, “mən kəfər” sözü,
Etməkdəsən bəhaneyi-təkfir hər sözü,
Zənnim budur ki, ortada gər olsa zər sözü
Hərgiz danışmasan belə alçaq, hədəz sözü,
Vicdanə, abruyə, həyəyə dəyəz sözü,

Bir vəqt olar tanırsən hər kimsə, qanmadın!
Ya liləcəb, məgər yorulub bir usanmadın?!

Cildi-qənəmdə oldun əcəb qorqi-canşikar,
Nəfsin susub yorulmayaraq oldu töməxar,
Hiylən duyuldu, şimdiki sənə olmaz etibar,
Əsrəri-müxtəfilərin olduqca aşikar –
Qalsın deyə səhayifi-dəftərdə yadigar –
Bir vəqt olar tanırsən hər kimsə, qanmadın!
Ya liləcəb, məgər yorulub bir usanmadın?!

**BİR BÖLÜK BOŞBOĞAZIQ,
HEYVƏRƏLİK ADƏTİMİZ**

Bir bölük boşboğazıq, heyvərəlik adətımız,
Doludur lənət ilə, qeybət ilə söhbətımız,
Oxumaqdan payımız yox, yazıdan qismətimiz,
Bu əvamlıqla belə hər sözü təfsir edirik,
Mümkün olduqca müsəlmanları təkfir edirik.

Hər sözə çulğaşarıq, hər bir işi qurdalarıq,
Harda bir nur görürsək ona qarşı olarıq,
Bəzinə diş qıcadıb, bəzinə quyruq bularıq,
Bizə hər kəs çörək atsa onu təqdir edirik,
Mümkün olduqca müsəlmanları təkfir edirik.

Deyilik naşi bu işdə, – ağarıbdır yalımız,
Bilirik dini-müsəlmanı bu gün öz malımız,
Üzürxıxıq deyilik, – bir şələdir saqqalımız,
Tərpətib xeyrə onu aləti-təzvir edirik,
Mümkün olduqca müsəlmanları təkfir edirik.

Gədərik məscidə hər gün, qılarıq onda namaz,
Xüşkə möminlik edib, başlayırıq razü niyaz,
Məscid olsun, – alarıq satsa çocuqlar bizə naz,
Bu uşaqlıqlığı biz zöhd ilə təstir edirik,
Mümkün olduqca müsəlmanları təkfir edirik,

Danışib-söyləşərik hər necə ünvan olsun,
İftira, ləğv, əbəs, hərzəvü hədyan olsun,
Hər kəsə bağlayarıq hər cürə böhtan olsun
Qoy bizim din evimiz olsa da viran olsun,
Güc verib zikrə, cinan qəsrini təmir edirik,
Mümkün olduqca müsəlmanları təkfir edirik.

Möminik, keflənərik arzuyi-cənnət ilə,
Oxumuşlar adını yad edirik lənət ilə,

Düşmənik elm ilə, insaf ilə, hürriyyət ilə,
Biz bu əfsanələri cəhl ilə tənfir edirik,
Mümkün olduqca müsəlmanları təkfir edirik.

Ölkəni seyr edərək hər cürə insan görürük,
Ancaq öz nəfsimizi pak, müsəlman görürük,
Bu xəyal ilə yatıb huriyü qılman görürük,
Xabi-sadiq deyər bu haləti təbir edirik,
Mümkün olduqca müsəlmanları təkfir edirik.

AY NƏNƏ, BİR QIRMIZI SAQQAL KIŞI

Ay nənə, bir qırmızı saqqal kişi!
Ağzi dualı, qoca baqqal kişi!

Zöhdlü, təqvalı, dili şükrlü
Sümməli gözlü, dodağı zikrlü,
Əqli kifayətli, dərin fikrlü
Qəlbi məhəbbətli, xoşəhval kişi,
Ağzi dualı, qoca baqqal kişi!

Molla ədalı, sofı kirdarlı,
Mərsiyəxan qanlı, mürid arlı,
Hacı əməlli, məşədi karlı,
Nitqi həqiqətli, sözü fal kişi,
Ağzi dualı, qoca baqqal kişi!

Bir kişidir, ay nənə, lan çox fağır
Gəzmədə yüngül, danışqda ağır,
Sır-sifətindən elə bil nur yağır,
Görməmişəm bir buna timsal kişi,
Ağzi dualı, qoca baqqal kişi!

Söyləyir: Ax! Ax! Nə gözəl çağ idi
Onda ki, rəhmətlik atan sağ idi!
İş bu dükanda mənə ortağ idi,
Gündə satırdı nə qədər mal, kişi,
Ağzi dualı, qoca baqqal kişi!

İndi sənindir bu dükan sərbəsvər,
Gəl, get, otur, dur, ye, iç, ol bəxtəvər,
Qəm yemə, doldur cibinə xüştəbər,
Ağrını alsın qoca baqqal kişi,
Rüstəmi-dəstanə dönən Zal kişi!

Bir belə yaxşı kişi olmaz, nənə,
Gündə verir ləbləbi-kışmış mənə,

Söyləyir, oğlum, saba tez gəl gənə,
Qoyma qəmindən ola pamal kişi,
Ağzi dualı, qoca baqqal kişi!

Gah başımı, gah gözümü əlləyir,
Gah budumu, gah dizimi əlləyir,
Gah çənəmi, gah üzümü əlləyir,
Bir para söz də deyir ehmal, kişi,
Ağzi dualı, qoca baqqal kişi!

ABDULLA CÖVDƏT BƏYİ
TƏQLİD-TƏMƏSXÜRANƏ

Bir cibimdə əskinasım, bir cibimdə ağ mənət,
Olsun, olsun, qoy çox olsun boylə ləzzətli həyat!
Pişgahi-çəşmi-canımda vətən etsə vəfat, –
Olsun, olsun, qoy çox olsun boylə ləzzətli həyat!

Qarşıma təzim üçün səf bağlasa kuhsarlər,
Axsə aclər didəsindən cuyi-cuşışbarlər,
Baxmaram, ancaq çoxalsın kassada dinarlər,
Olsun, olsun, qoy çox olsun boylə ləzzətli həyat!

Xuni-əxvan ilə qoy olsun vətən bir lələzar,
Zalimanın zülmü hərgiz etməsin vicdana kar,
Tək ucalsın şənimiz, olsun təəyyüş bərqərar,
Olsun, olsun, qoy çox olsun boylə ləzzətli həyat!

Şimdi bəzl etməm, mənə lazım şu imranın sonu,
Çün pula möhtacdır dünyada hər anın sonu,
Bərcəhənnəm, olmasın yeksər müsəlmanın sonu!
Olsun, olsun, qoy çox olsun boylə ləzzətli həyat!

Çəynənildi millətin, neylim, hüquqi-əqdəsi,
Ya ki, heç bir yerdə yoxdur hörməti, şəni, səsi,
Boylə-boylə sözlərin mən olmaram bəziçəsi!
Olsun, olsun, qoy çox olsun boylə ləzzətli həyat!

Müxtəsər, çəkmə yanımda bir də vicdan namini,
Ac qalıb, zar ağlayan bikəs yetiman namini,
İstəsən könlüm açılısın – söylə milyan namini!
Olsun, olsun, qoy çox olsun boylə ləzzətli həyat!

DOĞRU DEYƏN OLSAYDI
YALANCI USANARDI

Doğru deyən olsaydı yalançı usanardı,
Avarə qalanlar dəxi bir söz də qanardı.

Sabitqədəm olsaydı əgər yar vəfadə, –
Aşiq dəxi qaçmazdı bələdan, dayanardı.

Əqval ilə əmal bir olsaydı, yəqinən,
Bunca denilən sözlərə məxluq inanardı.

Münsif həqə həq, batilə batil söləsəydi,
Əlbəttə ki, nahəq söləyən şəxs utanardı.

Şəxsiyyə qərəz yatmışa laylay deməsəydi,
Qəflətlə yatan gözlərimiz bir oyanardı!

Gər ağzı küləkli kişilər püfləməsəydi,
Bir şəm ki, asudə yanır, həm də yanardı.

Həq söyləyənin küfrünə hökm cüləməsəydik
Həqqu məgər öz fikrini gizlərdi, danardı?

DİLBƏR

Ey dilbərənə tərzdə cövlan edən çocuq!
Yeksər "musurmanın" ürəyin qan edən çocuq!

Hər taifə baxar sənin əqlü kəmalına,
Əxlaqına, xisalına, fikrü xəyalına,
Ancaq "musurman" aşıq olur gül cəmalına,
Yetmək dilər nə növ ilə olsa vüsəlinə,
Ey həsrətin çəkənləri nalan edən çocuq!
Ey dilbərənə tərzdə cövlan edən çocuq!

Ey tifi-sadə, gözmə soçaqlarda boylə fərd,
Alicənab əmülərini bilmə çox da mərd,
"Ey kəbki xoşxürəm, koca mirəvi bəgərd?"
Gürrə məşə ki, qorbeyi abid nəməz kərd!"
Yoxdur nəməzə sidq ilə iman edən, çocuq!
Ey dilbərənə tərzdə cövlan edən çocuq!

Hər guşədə sənə tapılır min fədayilər,
Rişi hənalı, sürməli gözlü vəfayilər,
Sofı müridlər, məşədi, kərbəlayilər,
Can tək səni kənara çəkər pullu dayilər,
Hər yerdə az deyil səni mehman edən, çocuq!
Ey dilbərənə tərzdə cövlan edən çocuq!

Tərif edər səni görə hər möhtərəm kişi,
Təqdim edər sənə bir ovuc səbzə-kişmiş,İ
Xam olma, alma, anla nədir bunların işi,
Məsum olan məzəc ilə yox səbzə sazişi,
Olmaz dübarə dərdinə dərman edən, çocuq!
Ey dilbərənə tərzdə cövlan edən çocuq!

Çox nüktə var, sən anlamasan, anlar aşıqın,
Ol nüktəyə çəkər sərü samanlar, aşıqın,
Ol baxəbər, olub neçə əyanlar aşıqın,
Molla Həbiblər, Hacı Qurbanlar aşıqın,
Əlqissə, çoxdu canını qurban edən, çocuq!
Ey dilbərənə tərzdə cövlan edən çocuq!

ƏRDƏBİL

Altmış illik ömrüm oldu səndə bərbad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm əgər etsəm səni yad, Ərdəbil!

Zənn edirdim mən bütün ələmdə İrandan səva
Bir fərəhəbad yer yoxdur o samandan səva,
Övrət olmaz hüsnədə Fatma, Tükəzbandan səva,
Var imiş Rusiyyədə min-min pərizad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm əgər etsəm səni yad, Ərdəbil!

Ey vətən, huri göürdüm səndəki övrətləri,
Dərdim ol hurilərin sənəyə qərin cənnətləri,
İndi heyranam baxıb gördükcə bu löbətləri,
Hər birində başqa ləzzət, başqa bir dad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm əgər etsəm səni yad, Ərdəbil!

Haliya Bakudəyəm, Bakı demə bir xüldzar,
Xassə dərya sahili bir löbətistani-tatar,
Hər tərəf ağ-çağ madamlar, bir-birindən gülüzar,
Türfə dilbər, töhfə bir şey, yaxşı bir zad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm əgər etsəm səni yad, Ərdəbil!

Mən mənim tək kablayı bir Sonyanın dildadəsi,
Mən mənim tək paki-din bir rumkanın ifadəsi,
Mən mənim tək möminin bilməm nolub səccadəsi?
Bəndəlik qeydin qırıb olmuşdur azad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm əgər etsəm səni yad, Ərdəbil!

Beş deyil, on beş deyil, hər yan baxırsan, – var madam;
Ev madam, mənzil madam, balqon madam, talvar madam,
Sirk madam, qəstın madam, passaj madam, bulvar madam,
Müxtəsər, əqlim çayıb, ey dad bidad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm əgər etsəm səni yad, Ərdəbil!

Gərçi İrandan çıxarkən başqa idi niyyətim,
Niyyyətim kəsb idi, vardı kəsb-i-kara qeyratım,
Qeyratım razı deyildi ac dolansın külfətim;

Yox gözümdə indi nə külfət, nə övlad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm oğər etsəm səni yad, Ərdəbil!

Bəs ki, artıq bunları gördükcə hərdəm rəğbətım,
Rəğbətım artırsa da lakin qavışmır həsrətım,
Həsrətım bir şeyədir, ancaq düzəlmir halətım!
Halətım təskini-nəfsə qılmır imdad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm oğər etsəm səni yad, Ərdəbil!

Qorxudurdu çıxmamışkən ölkədən qürbət məni,
Çulğayıbmış qəflətimdən vəhşətü dəhşət məni,
İndi bu gördüklərimdən mat edib heyrət məni,
Özlüyümdən çıxmışam, əfsus!.. fəryad!.. Ərdəbil!
Bir də namərdəm oğər etsəm səni yad, Ərdəbil!

Tazədən bərgəşt edib bir də cavan olsaydım, ah!
Şıq geyimli bir cavani-xoşnişan olsaydım, ah!
Bu pərilərlə doyunca həməzəban olsaydım, ah!
Dəhrdə beş gün yaşardım xürrəmi şad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm oğər etsəm səni yad, Ərdəbil!

Ex müdəm, mənəzli müdəm, bəhşən müdəm, təbyər müdəm.
Muxəssər, oqlım çəşib, ey dād bədəd, Ərdəbil!

OXUTMURAM, ƏL ÇƏKİN!

Oğul mənimdir əgər, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!

Gərçi bu bədbəxt özü elmə həvəskardır,
Kəsb-i-kamal etməyə səyi dəxi vardır,
Məncə bu işlər bütün şiveyi-küffardır,
Dinə zərərdir, zərər, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!

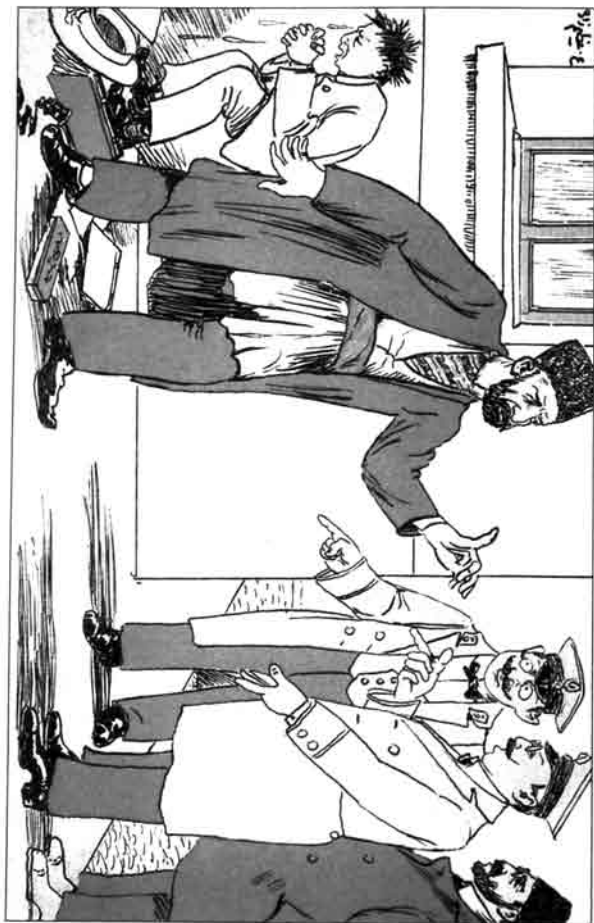
Bəs ki, uşaqdır hələ, yaxşı -yaman sanmayı, r,
Elmin əbəs olduğun anlamayı, qanmayı,
Sair uşaqlar kimi hər sözə aldanmayı, r,
Eyləyir ömrün hədə, r, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!

Eyləməyəm rəhm onun gözdən axan yaşına.
Baxsın özündən böyük öz qoçu qardaşına,
Ölsə də verməm riza şapqa qoya başına,
Kafir ola bir nəfər, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!

Uşaq mənimdir, baba, dəxli nədir sizlərə?
Kim sizi qəyyum edib hökm edəsiz bizlərə?
Yatmaram əsla belə dinə dəyər sözlərə!
Bir kərə qan, müxtəsər, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!

Qoysanız öz oğlumu mən salım öz halimə?!
Sənətimi öyrədir uydurum əhvalimə,*
Dün bu oxutmaq sözün ərz elədim alimə,
Söylədi: "həza kəfər..." Oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!

* Kitabın 1914-cü il nəşridə "əhvalimə" əvəzinə "öz halimə" kimi
getmişdir.

Bəsdı, cəhənnəm olun, bunca ki, aldatmışız,
İndi beş ildir tamam dinimə əl qatmışız,
Sevgili övladımı kafirə oxşatmışız,
Duydum işin sərbəsər, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!

Satmaram öz əqlimi siz kimi laməzhəbə,
Razıyam oğlum gedə qəbrə, nə ki, məktəbə!
Məktəb adın çəkməyin, – mələbədir, mələbə!
Əlhəzər, ondan həzər, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!

Bəsdır o bildikləri, kaş onu da bilməsə!
Canıma olsun fəda bir də üzü gülməsə!
Taki, o zəhnindəki fikrləri silməsə
Sanma ola bəxtəvər, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!

Fikrimi verməm əbəs siz kimi nadanlara,
Sövk edəsiz oğlumu bir para hədyanlara,
Çünki xəyanətçisiz cümlə müsəlmanlara,
Mənzilimizdir səqər, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!
Dinə zərərdir, zərə, oxutmuram, əl çəkin!

BƏXTƏVƏR

Oğlumuz, ay Xansənəm, bir yekə pəlvan imiş!
Bəxtəvər olsun başın, bəxtimiz oğlan imiş!

Durmuş idim küçədə, bir də nə gördüm, həman
Ağrısını aldığı Feyzi gəlir lap piyan,
Çatcaq urub bir qoca saili qusdurdu qan,
Gözlərinə döndüyüm sanki bir aslan imiş!
Bəxtəvər olsun başın, bəxtimiz oğlan imiş!

Sən öləsən, qoy hələ olsun əməlli cəvan,
On beşə çatsın yaşı, cürətin etsin ayan,
Bir poçu olsun bu kim, aləmə salsın fəğan,
Hər kəs ona söyləsin: Rüstəmi-dəstan imiş!
Bəxtəvər olsun başın, bəxtimiz oğlan imiş!

Yaxşı olub mən bunun bəxtini çöndərmədim,
Bir para pis işlərə fikrini döndərmədim:
Qonşumuzun oğlu tək məktəbə göndərmədim,
Doğrusu, məktəb demək guşeyi-zindan imiş!
Bəxtəvər olsun başın, bəxtimiz oğlan imiş!

Məktəbə getsəydi bu boylə qalırdı mægər?!
Dərs ilə olmazdımı bir ala-gic dəngəsər?
Aşxamacan mirt-mirt, heyvərəlik, əlhəzər!
Məktəbə məxsus olan hərzəvü hədyan imiş!
Bəxtəvər olsun başın, bəxtimiz oğlan imiş!

Həm də olurdu uşaq dərs ilə bədetiqad,
Məzhəbə rəxnə vurub, dinə salardı fəsad,
Dininə, ayininə etməz idi etiqad,
Oğlumuzun, şükr kim, zatı müsəlman imiş!
Bəxtəvər olsun başın, bəxtimiz oğlan imiş!

Nəslimiz insan imiş!
Elmü ədəb qan imiş!
Baisi-xizlan imiş!
Doğrudan, ay Xansənəm,
Can sənə qurban, Sənəm,
Nəslimiz insan imiş!..

MİLLƏT ŞƏRQİSİ

Qeyrət edib çalışdın, düşdün qabağa, millət!
İndi bir az da dincəl, baş qoy yatağa, millət!

Hər yerdə, hər məkanda hər dürlü iş qayırdın,
İslamə xidmət etdin, məzhəbləri ayırdın,
Yüzlərcə cövvəə yapdın, minlərcə söz buyurdun,
Hər gündə bir cəmaət atdın qırağa, millət!
İndi bir az da dincəl, baş qoy yatağa, millət!

Uyquda ikən aləm, əfradını oyatdın,
Cümlə miləl içində öz şanını ucaldın,
Hörmətli ad qazandın, ali məqama çatdın,
Əhsən, səd əhsən, əhsən bu təmtərağa, millət!
İndi bir az da dincəl, baş qoy yatağa, millət!

Mərbəd ciddü cəhdin yoxdur bizə lüzumu,
Zira ki, əsri-halın bambaşqadır rüsumu,
Məktəb sevir cəmaət, təqdis edir ülumu,
Tərcih edir vəqonu ata, ulağa, millət!
İndi bir az da dincəl, baş qoy yatağa, millət!

Seyr etməyə fəzanı icad olub balonlar,
Bir yandan avtombillər, bir səmtdən vəqonlar,
Hər ixtirəə dair təsis olur salonlar,
Vallah bular azıblar başdan ayağa, millət!
İndi bir az da dincəl, baş qoy yatağa, millət!

Bunlar bütün cahanın əsbabi-etilası,
Onlar əsiri-dünya, biz axirət fədasi,
Beş gündür ömri-dünya, yoxdur onun bəqası,
Bizcə xətdir uymaq boylə məzağa, millət!
İndi bir az da dincəl, baş qoy yatağa, millət!

İslam üçün görəkməz kafirlərin şüarı,
Qoy onların ucalsın həp qəsr-i-zərnigarı,
Biz gözlərik fəqət bir eyvani-xüldzarı,
Ol yerdə hürilərlə dolluq otağa, millət!
İndi bir az da dincəl, baş qoy yatağa, millət!

VAQİYEYİ-YUBİLEYKARANƏ

Girdim yerimə başımda qayqu,
Gördüm gecə bir qəribə uyqu.

Bir şəhrdəyəm ki, cümlə dəhri
Gəzsən, bulamazsan oylə şəhri;

Ləzzətli suyu, gözəl havası,
Var behcəti, zövqü, həm səfəsi;

Əhli bütün əhli-fəzlü insaf.
Həp mömini-pak, müsliimi-saf;

Şəhri-füzəla, diyari-irfan,
Mömin yatağı, qədim Şirvan.

Əlqissə, gəzib bu şəhri yekca,
Hər bir yerin eylədim təməşə;

Gəzdikcə adam görünmür, ancaq
Bir səmtdə vardı bir yığıncaq.

Vaxta ki, bu izdihamı gördüm,
Mən də o yerə qoşub yüyürdüm;

Baxdım ki, əzim bir cəməət,
Eyzən ürəfa, əvət, həqiqət!

Lakin, nə üçündür işbu əhval,
Sordum, birisi dedi bu minval:

“Rahi-mədəniyyəti tey etdik,
Bir şəxsi-əzizə yubiley etdik”.

“Əhsən – dedim, – ən gözəlcə bir şey.
Xaqani üçünmü işbu yubiley?”

Ya seyyidi-paki-Zülfüqarı
Yad etdiz o şairi-diyarı?

Yoxsa Məlikov Həsənbəyi-pir,
Əlyövmlünur vətəndə təqdir?

Əkdikləri danələr göyərdi,
Bəh, bəh, necə dadlı meyvə verdi!

Yaxud, de görüm, müdiri-"Kəşkül"
Ünsizadə Səid məqul,

Etdikləri ictimadə nisbət
Millətdən alır bu gündə qiymət!

Yainki o Seyyidi-Əzimi
Şad etdiz o şairi-nədimi?

Yoxsa Qənibəyov Mahmudu təbcil
Etmək səbəbincədir bu təşkil!

Məhmudbəyov ol Həbibəyi yoxsa?
Alqışladız ol ədibi yoxsa?

Yaxud, de görüm, müdiri-"Rəhbər"
Məhmudbəyəmi bu etinalər?"

"Lal ol, – dedi, – Zülfüqar kimdir?!"
Xaqaniyi-namdar kimdir?!"

Kimdir Məlikov Həsənbəyi-pir?
Millət onu çoxdan etdi təkfir!

Kimdir, nəçidir o Ünsizadə?
Həp dinimizi verirdi bədə!

Ya Seyyid Əzim kimdir, oğlan?
Bir şair idi yazırdı hədyan!

Mahmud və Həbib, ya Məcidin
Çəkmə adını o üç ...n!

Ömründə heç namaz qılmaz,
Bunlar üçü də namaz qılmaz.

Yubileydir bu, həbə deyildir,
Var qiyməti, kəmbəha deyildir;

Hər elmi ufaq müəllim əsla,
Layiq olamaz bu feyzə, illa.

Layiq belə yubileyə ziyadə
Əlhafiz əfəndi Şeyxzadə."

İşbu sözü söyləyib də təkrar,
İstərdi edə bir az da küftar.

"Dinmə, – dedim, – oldu qissə məfhum,
Rumi ki, dedin qəziyyə məlum..."

Dərpərdə olan rümuza qandım,
Bu halda xabdan oyandım.

Gördüm bu rübaini mükərrər
Təbim ediyor dəmadəm əzbər:

Qanuni-qəvaiddi-təbiət
Qoymuş bu cahanda boylə adət:

"İnsandakı cəhldən ziyadə
Haqsızlar edərlər istifadə".

QIRMANC

Ey pulluların səfəsi, novruz!
Tacirlərin aşınası, novruz!
Bir millətə eyd ikən, nədən bəs,
Oldun füqərə əzəsi, novruz?!

OSMANLILAR, ALDANMAYIN, ALLAHI SEVƏRSİZ

Osmanlılar, aldanmayın, allahı seversiz!
İranlı kimi yatmayın, allahı seversiz!

Şad olmayın, ey sevgili millət vükələri,
Osmanlıda cari ola qanuni-əsası!
Qanuni-əsası demə, iranlı əzəsi,
İranlıların başlarının qanlı bələri,
Oğlanları ölmüş analar matəmi, yası,
Dərlərsə sizə var bu işin sonra səfəsi –
Aldanmayın, aldanmayın, allahı seversiz!
İranlı kimi yatmayın, allahı seversiz!

Əvvəlcə verirlər sizə hürriyyəti-əfkar,
Yəni, danışib fikrinizi eyləyin izhar;
Vəqta ki, danışdız, vüzərə oldu xəbərdar,
Mütləq görəcəklər ki, cibişdanə zərər var,
Hər fənn ilə olsa qovacaqlar sizi naçar,
Çünki bu yığıncaqda olur həqqiniz inkar,
Yaxşı budu toplanmayın, allahı seversiz!
İranlı kimi yatmayın, allahı seversiz!

Girəm ki, təərrüzlər edib də vüzərəyə
Bir növ ilə öz fikrinizi soxduz araya,
Ta çatdı xəbər bir para müfsid üləmayə,
Mürzə Əli Əkbərlər əlin açdı duayə,
Təkfir oxu, lənət topu dəydi ürəfayə,
Varmı elə bir şəxs edə əhrarı vıqayə?
Bu əmrə əbəs saymayın, allahı seversiz!
İranlı kimi yatmayın, allahı seversiz!

Ya lələcəb, osmanlılar, aya nə qanırsız?
Qanuni-əsası verilib ya inanırsız?
MİR HƏŞİMÜ FƏZLÜLLAHINIZ YOXMU SANIRSIZ?

Əksik deyil onlar, vəli, sizlər nə tanırsız!
Bir gün tanıyıb onları labüd üsanırsız,
Ancaq usanırsızsa da, qanə boyanırsız!
Qansızları gic qanmayın, allahı seversiz!
İranlı kimi yatmayın, allahı seversiz!

Bir vəqtdə bizlər də olub xürrəmə xəndan,
Sandıq ki, veriblər bizə hürriyəti-viddan,
Şükür etdik, adamcılar olub daxili-insan...
Övladımızı saxlamadıq xanədə pünhan,
Hac Mirzə Həsən qırx lotuya verdi bir oğlan,
Bu mollaünmələr desələr: bizdə var iman,
Yox, yox, ona tovlanmayın, allahı seversiz!
İranlı kimi yatmayın, allahı seversiz!

MƏN ŞAHİ-QƏVİ-ŞÖVKƏTƏM, İRAN ÖZÜMÜNDÜR

Mən şah-i-qəvi-şövkətəm, İran özümündür!
İran özümün, Rey, Təbəristan özümündür!
Abad ola, ya qalsa da viran, özümündür!
Qanuni-əəsi nədi, fərman özümündür!
Şövkət özümün, fəxr özümün, şan özümündür!

Vermişdi atam gər sizə qanuni-əəsi,
Bir molla kişiydi, var idi hilm, həyəs,
Bilməzdi nədir, leyk ümurati-siyasi.
Eh, həmşəri, şən öyninə gey bitli libasi!
Xələt özümün, xəti-zərəfşan özümündür!
Şövkət özümün, fəxr özümün, şan özümündür!

İranlı deyil, cümlə bilir Məmdəliyəm mən,
Gürgani-cəfavü sitəmin çəngəliyəm mən,
İranlıların başlarının əngəliyəm mən,
Sorrəm, içərəm qanlarını – çün zəliyəm mən,
Laşə özümün, ət özümün, qan özümündür!
Şövkət özümün, fəxr özümün, şan özümündür!

Gördüz ki, necə sizləri tədib elədim mən!
Baqqal balasın leşkərə sərtib elədim mən!
Atoşlə yaxıb məclisi təxrib elədim mən!
Quramı danıb, andı da təkzib elədim mən!
Sövgənd nədir, əhd nə, fərman özümündür!
Şövkət özümün, fəxr özümün, şan özümündür!

Osmanlıda gərçi ucalır bir para səslər,
Alqışlayır ol səsləri həp qırmızıfəslər!
Qəm çəkməyin, ey köhnələr, ey köhnəpərəslər!
İranıma təsir etməz boylə nəfəslər!
Bundan sora bu ölkədə meydan özümündür!
Məxləq özümün, xəncəri-büran özümündür!

Təbrizlilərin kor idimi gözləri əvvəl?
Bir yerdə keçirdik gecə-gündüzləri əvvəl,
Həqqimdə yox idi onların sözləri əvvəl,
Şah etdilər İrana məni özləri əvvəl,
İndi nə deyirlər dəxi? Dövrən özümündür!
Qızlar özümündür, gözəl oğlan özümündür!

İranlı görərkən ömrü edər zillətdə həmişə,
Nikbətə, əsarətdə, məzəllətdə həmişə;
İranlı görərkən can verər qürbətə həmişə!
İranlı, itil, get, yaxanı bitdər həmişə!
Xaqan özümün, kişvəri saman özümündür!
Şövkət özümün, fəxr özümün, şan özümündür!

NƏ YAZIM?

Şairəm, çünki vəzifəm budur əşar yazım,
Gördüyüm nikü bədi eyləyim izhar, yazım,
Günü parlaq, gününü ağ, gecəni tar yazım,
Kəci kəc, əyrini əyri, düzü həmvər yazım,
Niyə bəş boylə bərəldirsən, a qare, gözünü,
Yoxsa bu ayinədə əyri görürsən özüni?

Şerə məşğul edərək xətiri-qəm-mailimi,
Qoyuram qəşşərimə kağızımı, çermilimi,
Gəlirəm yazmağa bir kəlmə, – tutursan əlimi,
Qorxuram, ya nə üçün, – çünki kəsirsən dilimi!
Ey əcəb, mən ki, sədaqət yolunu azmayıram,
Hələ gördüklərimin dördədə birin yazmayıram!

Hələ mən dördədə birin yazmayıram, karına bax,
Üstümə gündə söyürsən, bu qədər arına bax,
Özün insaf elə, əfkarına, ətvarına bax,
İstəməzsən yazam? Öz eybli kirdarına bax,
Kişi, sən eybini qan, mənə bəş cəng eləmə!
Özünü, həm məni bu barədə diltəng eləmə!

Görür ərbabi-qələm qayeyi-amalımızı,
Məndən artıq yazmağa bilməkdə ikən halımızı, –
Yazmır onlar dəxi on dördədə bir əfəlinizi.
Özünüzsüz olara yazdıran əhvalımızı...
Yoxsa bu eybidən ələmdə mübərdir olar?
Böylə alçaq yazıdan min kərə əladır olar?!

Necə mən dördədə birin yazmağa eymən deyiləm
Qorxur on dördədə birin yazmağa həm əhli-qələm;
Sən əgər söz verəsən: "Qorxma, qıl əhvali rəqəm"...
Vəz-halın yazılarsa zili zilü, bəmi bəm, –
Elə bir hala düşsənsən ki, tükün biz-biz olar,
Əyninə geyməyə şey tapmasan, astar üz olar!

SUAL-CAVAB

Cavan və qoca

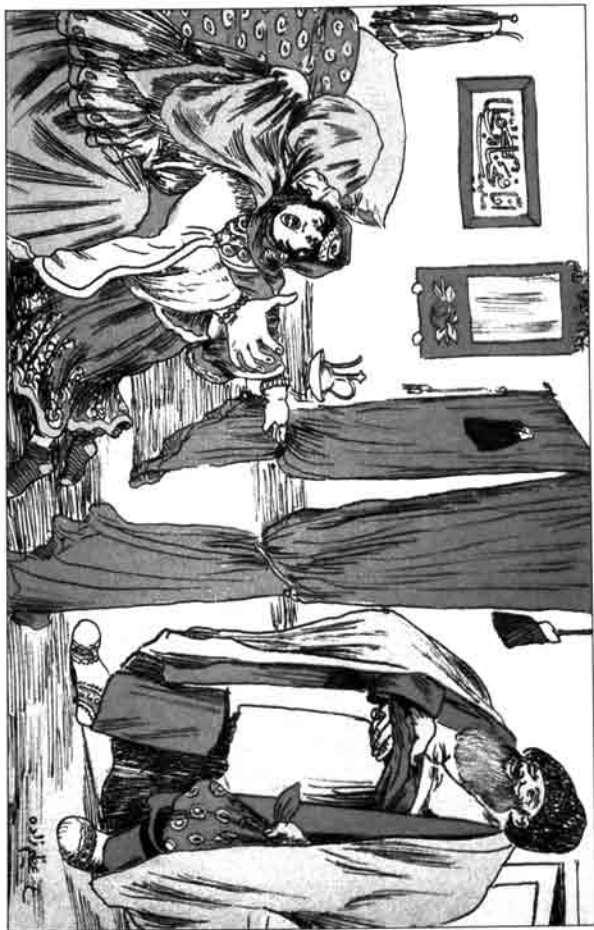
- C – Şəhri-məlumunuzun vəzə qərarı necədir?
Q – Həmdülillah, necə görmüşdüsə Nuh, öyləcədir!
C – Yeni məktəb açılıbmi vətən övladı üçün?
Q – Az deyil Adəm açan mədrəsə əhfadı üçün!
C – Oxuyurmu qəzetə şəhrinizin əhli tamam?
Q – Bəzi sarsaq oxumuşlar oxuyur, mən oxumam!
C – Ölkənizdə açılıbdırımı qiraətxanə?
Q – Tazələr açmış idi, qoyduq onu viranə!
C – Ac qarındaşlara infaq edilirmi, əmi can?
Q – Onu görməzmi xuda, el niyə versin ona nan?!
C – Bivə övratlərin əmri alınırımı nəzərə?
Q – Canı çıxsin, o da getsin yenə bir tazə ərə!
C – İttihad əmrinə dair danışırsızımı barı?
Q – Bir paramız danışır, leyk boğazdan yuxarı.
C – Sünniyü şiə təəssübləri ləğv oldumu ya?
Q – Nə dedin? Küfr danışdın! Cıraram ağzını ha!
C – Qabili-ərz sözüüm yox, mənə əfv et, gedirəm...
Q – Bəcəhənnəm ki, gedirsən, səni xud mən nedirəm?!
Buna bax, ağzına bax, surəti-idbarına bax!
Başımın şapqasına, etdiyü güftarına bax!..

- Buna bax, ağzına bax, surəti-idbarına bax!
Başımın şapqasına, etdiyü güftarına bax!

Dudkəş kimi bir papaq başında,
Ağ tükləri bəllidir qəşində.

Lap çox qocadır – bərkim yaşında,
Xordandı, çoxandı, qoyma, gəldi!

QOYMA GƏLDİ!

Xandostu, amandı, qoyma, gəldi!
Didarı yamandı, qoyma, gəldi!

Vay, vay! Deyəsən bəşər deyil bu!
Bir şəklə uyan təhər deyil bu!
Allahı sevsən, ər deyil bu!
Ərdodu, qabandı, qoyma, gəldi!
Didarı yamandı, qoyma, gəldi!

Ol gün ki, adaxladız, utandım,
Oğlandı, dediz, ərini, inandım,
Ər boylə olurmuş, indi qandım...
Xandostu, amandı, qoyma, gəldi!
Kirdarı yamandı, qoyma, gəldi!

Qorxdum, ay aman, yarıldı bağrım,
Bir nazik ipə sarıldı bağrım,
Gup-gup döyünüb darıldı bağrım,
Canım oda yandı, qoyma, gəldi!
Kirdarı yamandı, qoyma, gəldi!

Dudkəş kimi bir papaq başında,
Ağ tükləri bəllidir qəşində,
Lap çox qocadır – babam yaşında,
Xordandı, çoxandı, qoyma, gəldi!
Kirdarı yamandı, qoyma, gəldi!

İyrənmişəm ağzının suyundan,
Qətran qoxusu gəlir buyundan,
Lap doğrusu qorxmuşam xoyundan,
Bir əfi ilandı, qoyma, gəldi!
Kirdarı yamandı, qoyma, gəldi!

AX!.. NECƏ KEF ÇƏKMƏLİ ƏYYAM İDİ

Ax!.. Necə kef çəkməli əyyam idi,
Onda ki, övladi-vətən xam idi!

Öz həqi-məşruini bilməzdi el,
Çöhrəyi-hürriyyəyə gülməzdi el,
Gözlərini bir kərə silməzdi el,
Qəztəyə, jurnalə əyilməzdi el,
Daim eşitdikləri övham idi,
Ax!.. Necə kef çəkməli əyyam idi!

Ölkədə bunca yox idi eybcu,
Neyləridikse görünürdü niku,
Xəlqdə didarımıza arzu,
Bizdə var idi nə gözəl abru...
Hörmətimiz vacibi-islam idi,
Ax!.. Necə kef çəkməli əyyam idi!

Millətə çatdıqca qəm, əyyaş idik,
Hakimə – yar, amirə qardaş idik,
Qibleyi-taətgəhi-ovbaş idik,
Harda aş olsaydı ora baş idik,
Hər gecə, hər gün bizə bayram idi,
Ax!.. Necə kef çəkməli əyyam idi!

Gərçi rıya idi bütün karımız,
Kar ilə bərəks idi kirdarımız,
Leyk haman var idi miqdarımız,
Höccət idi hər kəsə göftarımız,
Xalqın işi bizlərə ikram idi,
Ax!.. Necə kef çəkməli əyyam idi!

Eybimizi çulğalamışdı əba,
Hər nə gəlirdi boşalırdı qaba,
Kim nə qanırdı, – nədi zəhdü rəba?
Naxoşa xaki-dərimizdən şəfa,

Soməəmiz köbeyi-chram idi,
Ax!.. Necə kef çəkməli əyyam idi!

Bizlər idik xəlqin inandıqları,
Piri-hidayət deyə qandıqları,
Nur görürlərdi qarandıqları,
Bizdə idi cümlə qazandıqları,
Kim bizə pul verməsə bədnam idi,
Ax!.. Necə kef çəkməli əyyam idi!

İndi adamlar deyəsən cindilər,
Cin nədi, şeytan kimi bidindilər,
Lap bizi ovsarladılar, mindilər,
Ay keçən əyyam, olasan indilər!...
Onda ki, övladi-vətən xam idi,
Ax!.. Necə kef çəkməli əyyam idi!

MAHI-RƏMƏZANDIR

Mahi-rəməzandır, yenə meydan da bizimdir!
Meydan da bizim, ərəsədə cövlan da bizimdir!

Sərsüfrədə ərbabi-niəm məhzərimizdə,
Ezaz ilə, ikram ilə dövrü bərimizdə,
Min neməti-əlvan düzülüb qəşərimizdə,
Sövdəyi-plov, şuri-çığırtma sərimizdə,
Firni və tərək, dolma, fisincan da bizimdir!
Boşqabda müsəmmayi badımcan da bizimdir!

Sail, qapıdan baxma bizə, pis göz atarsan!
Çox qanqıma, durram, elə vurram ki, batarsan!
Ruzi sənə hər yerdə müqəddərsə çatarsan!
Bir şey əlinə keçməsə, sən ac da yatarsan!
Biz nazü niəm əhliyyik, ehsan da bizimdir!
Ehsan da bizimdir, şərəfü şan da bizimdir!

Səbr eylə hələ, yağlı qarınlar dolar isə,
Dövrədə plov qalmağa imkan olar isə,
Gər sür-sümüyündən bu təamın qalar isə,
Bir şey yetişər həm sənə qismət olar isə,
Şimdi hələlik süfrə də, qazğan da bizimdir!
Şərbət də bizim, kasə də, fincan da bizimdir!

Sən hər qapıda min kərə yahu da deyərsən,
Bir köhnə libas olmasa, cecim də geyərsən,
Bir pashı çörək düşsə yavansız da yeyərsən,
Gər düşməsə, ac qalmağı da məşq eləyərsən,
Biz möhtərəmik, neməti-əlvan da bizimdir!
Qaymaq da bizim, qəhvə də, qəlyan da bizimdir!

Asudə burax bizləri öz halımız ilə,
Zəhmət çəkib iş görmüşük əqvalımız ilə,
Ruzi deşiyi açmışıq iğfalımız ilə,
Zidd isə də əqvalımız əmalımız ilə,

Əlyövm yenə sərətü saman da bizimdir!
Tacir də bizim, bəy də bizim, xan da bizimdir!
Əyan da bizimdir!
Fərman da bizimdir!
Çünki rəməzandır,
Meydan da bizimdir!

QABLA DƏXİ MARFAŞINI, MİR HAŞIM

Qabla dəxi marfaşını, Mir Haşım!
Durma, götür qaç başını, Mir Haşım!

Qəsb edəli məsnədi-peyğəmbəri
Dəkkeyi-baqqal elədin mənəbəri,
Lobyə, noxud satmağa oldun cəri,
İndi dəxi xoşlamayırsan müştəri
Küncütünü, xaşxaşını, Mir Haşım!
Durma, götür qaç başını, Mir Haşım!

Həq səni məhkum elədi taətə,
Səcdə üçün adəmi-hürriyyəyə,
Etdin İbət əmri-rübubiyyəyə,
Eyləmədin səcdə, di gəl lənəyə!
Süzmə dəxi göz-qaşını, Mir Haşım!
Durma, götür qaç başını, Mir Haşım!

Əbrəhə tək əzm elədin fil ilə,
Kəbə evin yıxmağa təcil ilə,
Dəsti-xuda teyri-əbabil ilə
Başını zı deşdimi siccil ilə?
Qırdımı yar-yoldaşını, Mir Haşım!
Durma, götür qaç başını, Mir Haşım!

Sən o deyildinmi, edəndə qiyam
Səcdə edərdi sənə yeksər əvam?
İndi olar da ayılıb bittəməm,
Qılmadı heç yerdə sənə ehtiram,
Atdı cəməət daşını, Mir Haşım!
Durma, götür qaç başını, Mir Haşım!

Neyləyəsən, xəlqə sözün batmadı,
Hiylələrin bir kəsi aldatmadı,
Çərxcəçilər də usanıb yatmadı,
İndi ki, əhrara gücün çatmadı –

Topla qohum-qardaşını, Mir Haşım!
Durma, götür qaç başını, Mir Haşım!

Səndə günah qalmadı, qurban sənə!
Səy elədin, çatmadı meydan sənə,
Qaldı fəqət həsrətü hirman sənə,
Çünki hərəm oldu fisincan sənə,
İndi ye öz bozbaşını, Mir Haşım!
Durma, götür qaç başını, Mir Haşım!
Yardımlı Səttar başını, Mir Haşım?!

... XANƏ *

Hali-məcəzbum görüb qare, demə divanədir,
Nəreyi-şüridəmi zənn etmə bir əfsanədir,
Şairəm təbim dəniz, şəri-tərim dürdanədir,
Behcətim, eyşim, səururim, vəcədim əhraranədir,
İncizabim cürəti-mərdaneyi-mərdanədir,
Afərinim hümməti-valayi-Səttar xanədir.

Ta ki millət məcməin Tehrandə viran etdilər,
Türklər Səttar xan ilə əhdü-peyman etdilər,
Zülmi istibdadə qarşı nifrət elan etdilər,
Millətə milliyyətə can nəqdi qurban etdilər,
Ayei-"zibhi əzim" itlaqi ol qurbanədir,
Afərinim hümməti-valayi-Səttar xanədir.

Həq mədədkar oldu Azərbaycan ətrakına,
Ali-Qacarin protest etdilər Zöhhakına.
Ol şəhidanın salam olsun rəvani-pakına.
Kim, tökülmüş qanları Təbrizi Tehran xakına,
Onların cənnət deyildir mənzili, aya nədir?
Afərinim hümməti-valayi-Səttar xanədir.

İştə Səttar xan, baxız, bir növ iqdamat edib,
Bir vəzirü şahı yox, dünyanı yeksər mat edib,
İrzi-islami, vətən namusunu yüz qat edib,
Hörməti-heysiyyəti-milliyətin isbat edib,
İndi dünyanın təvəccöh nöqtəsi İranədir,
Afərinim hümməti-valayi-Səttar xanədir.

İştə Səttar xan, baxız, İrani ihya eylədi,
Türklük, iranlıq təklifin ifa eylədi,
Bir rəşadət, bir hünər göstərdi – dəva eylədi,
Dövlətin bir eynini dünyada risva eylədi,

Qaçmayıb pərvanə tək oddan, demə pərva nədir,
Afərinim hümməti-valayi-Səttar xanədir.

Afərin təbriziyan, etdiz əcəb əhdə vəfa!
Dostü düşmən əl çalib eylər sizə səd mərhəbə!
Çox yaşa, dövlətli Səttar xan əfəndim, çox yaşa!
Cənnəti-ələda peyğəmbər sizə eylər dua,
Çün bu xidmətlər bütün islamədir, insanədir...
Afərinim hümməti-valayi-Səttar xanədir.

* Kitabın 1914-cü il nəşridə şərin hər yerində Səttarxan sözü ...xan kimi verilmişdir. (Red.)

MƏNİM TƏK

Səd şükr ki, yox indi bu saətdə mənim tək
Bir mömini-pakizə bizim kətdə mənim tək!

Sabiqdə ki, əyyami-tüfuliyyətim idi,
Əhli-nəzəri valeh edən surətim idi,
Ərbabi-həvəs məsti-meyi-vüslətim idi,
Vəqtə görə bir para əməl adətim idi...
Bir tiftl ola bilməzdi ləyaqətdə mənim tək,
Hacı əmilərlə ola söhbətdə mənim tək!

Vəqta ki, cavan oldum, iyirmi beşə çatdım,
Əvvəlki işin vəqti ötüşdü, onu atdım,
Əmma demə tənbəl kimi bir guşədə yatdım,
Açma işin üstün ki, nə aldım və nə satdım...
Ancaq görüyorsan ki, bu saətdə mənim tək
Yox bir kişi dövlətdə bizim kətdə mənim tək!

Hər şügl üçün ərbabi ilə durdum, oturdum,
Hər seydi şikar etmək üçün damımı qurdum,
Hər vəqtə münasib olaraq fənnimi vurdum,
Tapdım yeni bir hiylə, olardan geri durdum,
İndi baxasan cümlə cəməətdə mənim tək,
Haşa, görəsən bir kişi taətdə mənim tək!

Gördüm bu cəhan əhlini mən çünki məcazi,
Əvvələ olub məşhədi, vanga hicazi,
Həcdən qayıdıb aldım ələ şügli-namazi,
Saldım araya məsələyi-tulü dirazi,
Gördüm ki, dəxi yoxdur həqiqətdə mənim tək
Bir mömini-pakizə bizim kətdə mənim tək!

Qare, sözümlü dərk elə, gər varsa şüurun,
Fəndin var isə örtüləcək cümlə qüsurun,
Gər sadə isən min də əgər olsa hüzurun,
Zülmət görünüb dideyi-müfsidlərə nurun

Təkfir edəcəkdir səni əlbəttə, mənim tək
Min mömini-növ saxta hər kətdə mənim tək!
Hasil, nə sayaq isə, bu saətdə mənim tək
Yox bir kişi hörmətdə bizim kətdə mənim tək!

İSTİQBALIMIZ LAĞLAĞDIR

*Hadinin "İstiqbalmız parlaqdır"
ünvanlı şerinə nəzirə-təməsxüranə*

Inanmam, söyləmə artıq ki, feyzabad olur ələm,
Yağar imkanı-rəhmət, bağı-ədlü dad olur ələm,
Doğar xurşidi-hürriyyət, bütün azad olur ələm,
Xəyali-xamə düşmə, bilmə bir gün şad olur ələm!
Bu ikən vəzimiz, çox çəkmədən bərbad olur ələm!

Nə istərsən, canım, əl çək, yetər fəryadi-hürriyyət!
Nə yapsın köhnələrlə dilbəri-növzadi-hürriyyət?
Bütün əxvanın ikən səngdil, cəlladi-hürriyyət?
Xəyali-xamə düşmə, bilmə bir gün şad olur ələm!
Bu ikən vəzimiz, çox çəkmədən bərbad olur ələm!

"Oxu, təhsil ilə ehrazi-hürriyyət qılar insan..."
Bu söz pək doğrudur, əmma hanı məktəb, hanı irfan?
Qalırkən ölkəmiz məktəbsizin, övladımız nadan,
Xəyali-xamə düşmə, bilmə bir gün şad olur ələm!
Bu ikən vəzimiz, çox çəkmədən bərbad olur ələm!

Təcəlla etdiyin gördük o məhəbbi-dilaramın,
Fəqət al qana qəltan olduğun da gördük islamın,
Başından çıxmadıqca Rey həvası şahı-gümnamin,
Xəyali-xamə düşmə, bilmə bir gün şad olur ələm!
Bu ikən vəzimiz, çox çəkmədən bərbad olur ələm!

Əgər sən görmədinə zövqünü gülbəri-əkvanın,
Yəqin et, mən də görməm bir səfəsin ol gülbəstanın,
Sənü məndən sora ya dəyşilirmi hali dövrünün?
Xəyali-xamə düşmə, bilmə bir gün şad olur ələm!
Bu ikən vəzimiz, çox çəkmədən bərbad olur ələm!

HADİNİN "RƏHGUZARİ MƏTBUATDA BİR ŞÜKUFİYİ-MAARİF" ÜNVANLI ŞERİNƏ NƏZİREYİ-TƏMƏSXÜRANƏ

Rəhguzari məxlumatda bir möhtaci-masarif

Ey dərbəder gözib ürəyi qan olan, çocuq!
Bir loğma nan üçün gözü giryan olan, çocuq!
Əşkilə abrusu da rizan olan, çocuq!
Mətlubu nan, qazandığı hirman olan, çocuq!

İnsan kimi bilinse idi qədrü qiymətin –
Açmış olurdu məktəbi-millî cəmətin,
Dərk etmək istəmir hələ bu feyzi millətin,
Qalsın nihan vədiəyi-fitri-məharətin;
Ey ehtişami-milləti talan olan, çocuq!
Ey dərbəder gözib ürəyi qan olan, çocuq!

Ey gövhəri-fitadə-bəgöl, qal nihan hənuz,
Sərrafi-qədrdan deyil islamiyan hənuz,
Məşğul xurdü xəbdir ərəbabi-şan hənuz,
Var ortalıqda söhbəti-dəvayi-nan hənuz,
Yox gövhəri-səadətə xahan olan, çocuq!
Ey dərbəder gözib ürəyi qan olan, çocuq!

Haqlı deyil o kim sənə der: var qəbahətin;
Məncə qəbahət isə olur hali millətin...
Etsəydi tərbiyəti səni əhli-vilayətin –
Sailliyə qalırımı dərgiz də rəğbətin?
Başsız qalıb ayaqlara üflan olan, çocuq!
Ey dərbəder gözib ürəyi qan olan, çocuq!

Ey nəxleyi-vətən, əsəf olsun bu halına
Kim, bəxş tərbiyəti edənün yox nihalına!
Bilməm nələr gəlir şu qaranlıq xəyalına...
Baxdıqca yalü balına, yandırm mələlinə!

Ey vadiyi-səfaləti puyan olan, çocuq!
Ey dərbədən gəzib ürəyi qan olan, çocuq!

Olsun əsəf o millətə kim, bixəyaldır,
Yaxud xəyalı kəndinə təksiri-maldır;
Yavrum, quzum, yatanlar ayılmaz, mahaldır,
Ancaq mənimki nalə, səninki sualdır...
Ey mən kimi tənəffürə şayan olan, çocuq!
Ey dərbədən gəzib ürəyi qan olan, çocuq!

ÜÇ ARVAD

Ax, bu uşaqlar necə bədzatdılar!
Lap deyəsən cin kimi bir zatdılar!

Bic-vələdüznalərə söz batmayı, r
Mın də nağıl aç, birin aldatmayı, r
Keçdi gecə, mötləbə əl çatmayı, r
Sübh olar indi, biri də yatmayı, r
Nəşəmizə yaxşı xələl qatdılar!
Ax, bu uşaqlar necə bədzatdılar!

Hey yazıq arvad işi samanlayır, r
Gah Fatını, gah Sadığı yanlayır, r
Zeydi söyür, Kamiləni danlayır, r
Körpə deyil, hər biri söz anlayır, r
Əsl həqiqətdə də bədzatdılar!
Lap deyəsən cin kimi bir zatdılar!

Bir dəli şeytan deyir, aç bəd başın, r
Gəl bu haramzadələrin at daşın, r
Bir-birinə qat bacısın, qardaşın, r
Əz bədənin, üz boğazın, kəs başın, r
Gör məni axır kimə oxşatdılar!?
Ax, bu uşaqlar necə bədzatdılar!

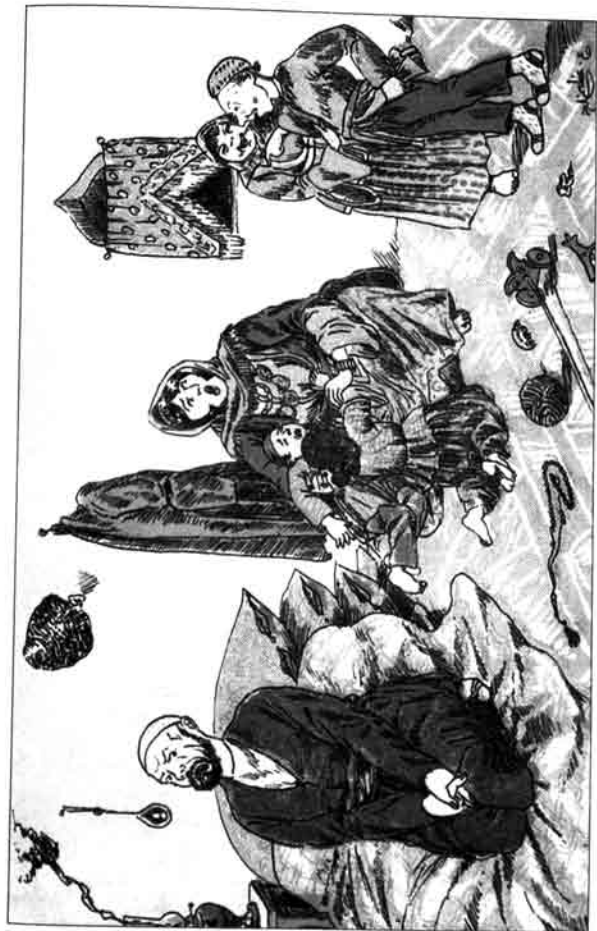
Bir para bidinlər olub bədgüman, r
Dərlər: uyub arvada hacı filan, r
Hər gecə Qəzvinə sürür karvan... r
Sübhü də gərmabədə eylər məkən. r
Leyk qaranlıq yerə daş atdılar!
Doğrusu, bunlar dəxi bədzatdılar!

Çox da məni bilməyin əhli-məcaz, r
Qəsdim odur, məsələ olsun tərəz, r
Qüslə müsavi ki, deyil dəstəmaz, r

Qüsl ilə bir rükətə mindir namaz...
Xasə çatır feyzə üç arvadtdılar!
Bəxtəvər olsunlar, əcəb çatdılar!
Bir neçə şeytana da ox atdılar!

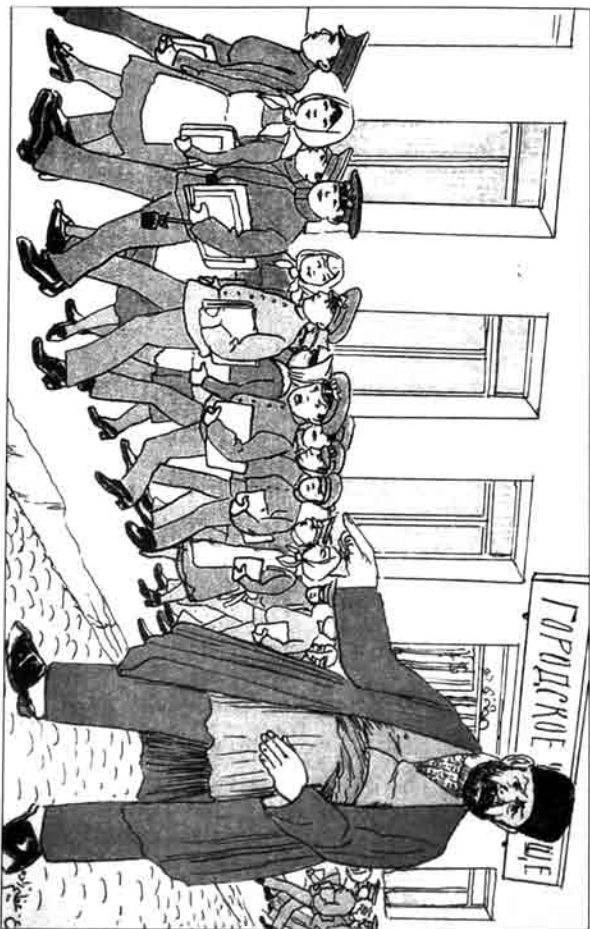
Gərçi səvab əmr-ibadətdədir,
Əfzəli-feyz əhməzi-təətdədir,
Leyk o feyzi ki, nəhayətdədir,
Məncə, həman qüsl-i-cənabətdədir.
Heyf mənə bu gecə toxdatdılar!
Ax, bu uşaqlar necə bədzatdılar!

Bağrımı çatdatdılar,
Sinəmi oxlatdılar,
İl gecəni sübhə tək
Bircə məgər yatdılar?!

Keçdi gecə, mödləbə al çattımyar.
Sübh olar məli, bırı də yatmayıy.

Nəsomuzo yansı! xələf qıldılar!
Ax, bu uşaqlar necə bədzatdılar!

Məgər bular deyil övladı-pakı-dindaran?
Tuturlar uşqulalarda məkan bu boyda, bu boyda!

BU BOYDA

Nədir olur bu çocuqlar öyan bu boyda, bu boyda?
Hara gedir bu yazıqlar, aman, bu boyda, bu boyda?

Əyinlərində buluz, başlarında bafətli şapqa,
Alınlarında urus tək nişan bu boyda, bu boyda!

Məgər bular deyil övladı-pakı-dindaran?
Tuturlar uşqulalarda məkan bu boyda, bu boyda!

Əcəb bu kim, buların da əcəb həyələri vardır,
Böyük adam tək oxurlar haman bu boyda, bu boyda!

Bular gərək hələ əbcəddə hiqqana qərəşətdə,
Kitabi-elmi oxurlar rəvan bu boyda, bu boyda!

Ana dilin belə bilmir iyirmi yaşlı cavanlar,
Bilirlər indi bular beş lisan bu boyda, bu boyda!

Lisani-müxtəlifə bilməsi hələ belə dursun,
Qanırlar ərəz nədir, asıman, bu boyda, bu boyda!

Məsahəti-küreyi-ərəzi qitə-qitə tanırlar,
Deyirlər, seyr eləyir xakdan, bu boyda, bu boyda!

Bütün kəvakibi bir-bir öz adlarılə sayırlar
Ki, seyr edir hərəsi hər zaman, bu boyda, bu boyda!

Hənzür bir-ikini bilməyən zamanları ikən
Edirlər elmi-hesabı bəyan bu boyda, bu boyda!

Yəqin ki, bunlara təlqin edir bu bilməyi şeytan...
Və gər nə bunca bilərmə olan bu boyda, bu boyda?

Amandı, qoymayın övladınız azıb çıxma yoldan!
Ola bu yaxşı vələdlər yaman bu boyda, bu boyda!

A KİŞİ

Durma, yıxıl yat hələ, Fəhrat kişi!
Əsri görüb qalma belə mat, kişi!
İndi olub yorğanın üçqat, kişi!
Saqqalını bir-iki yırğat, kişi!
Çək başına yorğanını, yat, kişi!

Əvvəli-şəbdən uzanıbsan belə,
Rahəti yatmaqda qanıbsan belə,
Yaxşı da, əlhəq, inanıbsan belə,
Lakin inanmam, usanıbsan belə,
Çək başına yorğanını, yat, kişi!

Ömr ötüşüb, baş ağarıb un kimi,
Dış tökülüb, saqqal olub yun kimi,
Sinə çöküb, bel bükülüb nun kimi,
Gərçi olubsan qoca meymun kimi,
Leyk yenə rubəhi-məulun kimi,

Tez götürüb tiryakını at, kişi!
Qalyanını çağla, xoruldat, kişi!
Bir qədər öz sinəni toxdat, kişi!
Çək başına yorğanını, yat kişi!

MÜFTİNİN RƏYİ İLƏ KƏŞFİ-VÜCUHI-NİSVAN

Müftinin rəyi ilə kəşfi-vücuhi-nisvan
Şərdə cayızmış, – hökm ediyormuş Quran;
Müslimə övrətə baxmaqda da yoxmuş hörmət,
Övrətin əl-üzü övrət ki, deyilmiş, ay can!

Pəs yazıq zadəyi Neman nə deyirdi, əcəbə?
Ya ona lən edən oğlan nə deyirdi, əcəbə?
Həzərati-üləmadə pəs o cünbüş nə idi?
O zaman cümlə müsəlman nə deyirdi, əcəbə?

Nə deyirdi Şəkinin, Gəncənin imanlıları,
Tiflisin bir para məzhəbçi dəliqanlıları,
Culfanın, Naxçıvanın, Ordubadın hampaları,
Bakının zorbaları, Lənkəranın canlıları?

Şimdi, yahu, bu tuhaf işlərə vicdan nə deyir?
Əql nə hökm ediyor, ya buna irfan nə deyir?
Hərə Qurana verir istədiyi mənanı,
Aç, oxu, bunlara gör həzrəti-Quran nə deyir?

Nə deyir – bəllidir ərbabına, mən bilməyirəm,
Bir para molla kimi hiyləvü fən bilməyirəm,
Deməz allah iki mənalı sözü qullarına,
Bu qədər anlamışam, başqa süxon bilməyirəm.

YATMISAN, MOLLA ƏMI, GÜRCÜLƏR İÇRƏ HƏLƏ SƏN

Yatmisan, Molla əmi, gürcülər içrə hələ sən!
Nə olur ta bu müsəlmanlığa da bir gələsən,
Bakıda bir neçə gün rahat edib dincələsən,
Hacılarla olasan hər gecə həmməşğələ sən,
Görəsən bir para yerlərdə nə canlar var, əmi!
Necə kef çəkməyə xəlvətçə məkanlar var, əmi!

Dolaşib bulvarı hər gün gözəsən biminnettə,
Xassə, axşama qalarkən bir-iki-üç saat,
Görəsən orda neçə oğlan, uşaq, qız, övrət, –
Cümləsi sim-bədən, zöhrə-cəbin, məh-tələt,
Xubru, qalियəmu, qönçə-dəhanlar var, əmi!
Özün insaf edəsən, ta necə canlar var, əmi!

Ol yerə sanma çıxır seyrə fəqət hərcayılar,
Yox, yox, orda gözənin əksəri mömin sayılar,
Lap sənin tək əmilərdir və mənim tək dayılar,
Pak, mömin hacılar, məşhədilər, kablayılar,
Həpsinin səcdədən alında nişanlar var, əmi!
Dəyişik donda gözən mərsiyəxanlar var, əmi!

Cümləsi ağzı dualı, bütünü əhli-namaz,
Əldəki səbhəyi-səddanələri tulü diraz,
Dilim, ağzım qurusun şəkkə düşürsəm də bir az!
Demirəm mən nə şeyidbazdı, nə də kim beçəbaz...
Bir para çünki xəta yollu gümanlar var, əmi!
Nə işim, bəzi gümanlarda ziyanlar var, əmi!

Demirəm bulvara bunlar nə xəyal ilə gəlir...
Kişilər bəlkə də bir başqa məal ilə gəlir...
Bu qədər var, – dəyişik surəti-hal ilə gəlir...
Qəmi həsrətlə gedir, dərdü məlal ilə gəlir...
Bilmirəm bunda nə əsrəri-nihanlar var, əmi?
Bildiyimcə desəm, aya, inananlar var, əmi?

ƏZRAİLİN İSTEFASI

Əzrail öz edərək söylədi: “Ey rəbbi-ənam,
Bir təbib, iştə, bu il qullarını qırdı tamam.

Mən edincə hələ bir ölməli bimarı həlak,
O alır ölməməli min nəfərin canını pak.

Verdiyən canları min-min ki, bu zalım alacaq,
De görüm, qul deyə, yahu sənə bəs kim qalacaq?

Qoy alım canını bari, qoparım məhşərini,
Yoxsa, billah, qıracaq qullarının əksərini.

Bu təmənnamı qəbul eyləməz olsan hala,
Kərəm et, ta əmələndən verəyim istefə.

Başqa bir xidmətə nəsbən məni qıl minnətdar,
Əzrail olmağı ver işbu təbibə zinhar”.

ÇOX DA DEMƏ SƏRVƏTÜ SAMANLIYAM

Çox da demə sərvəti samanlıyam, ey filan!
Böldü pulum, bir neçə milyanlıyam, – bir utan!
Möhtərəməm, mötəbərəm, şanlıyam, – dur, dayan!
Məşhədiyəm, kəblayıyam, hacıyam, nacıyam,
Dinliyəm, imanlıyam, ərkanlıyam,
Həm əli quranlıyam.

Səndə deyək din də var, iman da var, – filməsəl,
Ev dolusu neməti-əlvan da var, – bibədəl,
Xəz-küləcə, sərvəti saman da var, – çox gözəl,
Ev-çşik, eyvan, mütəəddid otaq, – təmtəraq,
Yağlı plov, dadlı fisincan da var,
Şərbəti-reyhan da var.

Qonşuda lakin neçə ürşyan da var, – qış, boran...
Giryə də var, naləvü əfğan da var, nimcan...
Sən ki, şəriətçisən, ey binəva, qıl həya!
Şəridə axır nə, bir ehşan da var,
Həqqi-müsəlman da var...

İndi get insaf elə,
Aç başını, ver yelə,
Məzhəbü iman sözün
Vird eləmə bir belə!

DÖRD DİLLİ QIRMANC

Zaqafqaziya müftisi Hüseyn əfəndi cənabları deyir ki:

Kəşfi-vəch etmək deyil övrətlərə şərən hərəm, –
İştə quran, iştə asar, iştə məfhumi-kələm!

“İştıq” qəzeti müdirəsi Xədicə xanım cənabları deyir ki:

Müslimə övrətləri məsture olmaq istəriz, –
İştə söz, iştə əməl, iştə müvafiq bir məram!

Şamaxı camei müdərrişi Əbdulxaliq əfəndi cənabları deyir ki:

Müslimə övrət fəqət əl, üz açar indəssələt, –
İştə ayat, iştə əxbar, iştə əshabi-kiram!

“Molla Nəsrəddin”də deyir ki:

Müfti oylə, Əbdu boylə, həm Xədicə soylə der...
İştə oylə, iştə boylə, iştə soylə, vassalam!

QIRMANC

Bütün Avropada kəmyab ikən, amma Bakıda
Nə səbəbdənsə bu il oldu firavan yubiley,
Göndərilsin zaqaz indi Bakıya Şirvandan,
Orada çünki satılmaqdadır ərzan yubiley.

Məmdəli:

– Sevgili sultan babam, söylə, sənin fikrin nədir:
Mən ki, bir şux madmazel eşqində əldən getmişəm.
Şəhrdən şəhrə gəzib Avropanı uğraşmışam,
İt qızı ram olmadı, hər dürlü ilhah etmişəm.

Həmid:

– Məmdəli, artıq maranqozluq marağım qalmamış,
Kərki, mişarı yığıb başqa evə göndərmişəm,
Ölkədə tək-tək vəba var, derlər, ondan qorxmuşam,
Xanəmə daru yığıb bir aptekə döndərmişəm.

AVROPADA MƏMDƏLİNİN EŞQBAZLIĞI

Məmdəli:

– Rəhm et mənə, can madmazel!
Könlüm olub qan, madmazel!
Bir baş ədəsdən gəlmişəm
Ardınca, canan madmazel!
Gör hali-biaranımı,
Dil bisükundur, gəl mənə!
Eşqim füzundur, gəl mənə!

Madmazel:

– Rədd ol, a zalim Məmdəli!
Şahi-məzalim Məmdəli!
Artıq həyasız görməyə
Yoxdur məcalım, Məmdəli!
Get, get ki, zülmündən vətən
Dəryayi-xundur, gəlmənəm!
Boynun yoğundur, gəlmənəm!

Məmdəli:

– Mən öz yerimdə şah idim,
Şahi-fələk xərgah idim,
Şənim, cəlalim var idi,
Axır nə, zillüllah idim;
İranda çox yerdə yenə
Şənim məsundur, gəl mənə
Eşqim füzundur, gəl mənə!

Madmazel:

– Sən bir dəni mərdudsan,
Hər şəndən mətrudsan,
Bir müstəbid Şəddadsan,
Bir müstəqil Nəmrudsan,
Mən dəfə onlardan dəxi
Zülmün füzundur, gəlmənəm!
Boynun yoğundur, gəlmənəm!

Məmdəli:

– Zənn etmə, İran sərbəsər
Olmuş mənimlə kinəvər;
Əlyövmlər İranda yenə
Var nökrərim min-min nəfər;
Onlar bütün qorgi-əcəl.
Millət qoyundur, gəl mənə!
Eşqim füzundur, gəl mənə!

Madməzəl:

– Doğru bu, lakin əhli-kar
Az olsa da İranda var;
Məncə, bu xain niyyətin
Etməz isabət zinhar,
Çünki sənənin halın cünun,
Şəxsin zəbundur, gəlmənəm!
Bəxtin nigundur, gəlmənəm!
Fikrin də dundur, gəlmənəm!
Kərin oyundur, gəlmənəm!
Söz müxtəsər, bir dəfə qan:
Boynun yoğundur, gəlmənəm!

YUXU

“Heyvərə”, ey müdiri-əhli-füsun!
Bir yuxu görmüşəm, de, xəyir olsun!

Görürəm mən dünən gecə yuxuda –
Yenə də sakin olmuşam Bakuda.

Bakuda, leyk lap uzaqlarda,
Gəzirəm bir para soyaqlarda;

O soyaqlar ki, ruzi-fitrətdən
Ari idi bütün nəzafətdən;

İndi, səd mərhəbə, səfalanmış,
Nuri-fanus ilə ziyalanmış;

Yox ikən sabiqən gediş-gəlişi,
İndi bir başqa rəng alıbdir işi;

Qapılardan çıxış, giriş vardır,
Bunda, əlbəttə ki, bir iş vardır...

Görürəm bunda bəzi əyanı,
Həpsinin var nəcabəti, şanı;

Qapını birbəbir döyür, danışır,
Bəzisi ilə hələ təzə tanışır.

Söz alır, pul verir, rıca ediyor,
Ayrıla-ayrıla dua ediyor;

Bəzinə iştəhayi-mədə verir,
Bəzinə başqa-başqa vədə verir...

İstədim anlayam – nə işdir bu,
Nə alışdır bu, nə verişdir bu?

Məni xüs bəsdı fərti-heyvətdən,
Heyf, oyandı m o xabi-rahətdən!

İndi, ey "Heyvərə", varınsa hünər,
Söylə təbirini bilirsən əgər?!

O soqaqlar, o şəxslər, yahu,
Kimdir aya, nədir, nə işdir bu?

Nizədar

Təbir

"Nizədar!" Edib yuxun təsir,
Güş ver, mən edim onu təbir:

Gördüyündür Bakı qılsnılan
Kı, təmizlətdilər küçə-bazarı;

Gecələr gəşt edib yığırılar "səs",
Arifə bir işarə olmuş bəs...

AĞLADIQCA KİŞİ QEYRƏTSİZ OLUR

Ağladıqca kişi qeyrətsiz olur,
Necə ki, ağladı İran oldu.

O zaman ki, bezikib şah qaçdı,
Mürtəcelər dəxi pünhan oldu,

Parlaman parladı əzasi ilə,
Dedik, İran yenə İran oldu;

Məclis içrə ümənayi-millət
Nami-milliyətə şayan oldu;

Düzəlib işlərin əksik-gərəyi,
Millətin dərdinə dərman oldu.

Leyk biz işbu təmənnada ikon,
Bax ki, İranda nə dəstan oldu:

Hər yetən keçdi cəməət başına,
Hər ötən silsiləcünban oldu;

Yetdi bir mərtəbəyə surəti-kar, –
Parlaman qəhvəçi dükkən oldu;

İçilən çay, yeyilən yağlı plov,
Çəkilən hoqqavü qəlyan oldu.

Parlamandır, balam, axır burada
Kim danışdı, nə söz ünvan oldu?

Hansı bir məsələdən bəhs edilib,
Hasili millətə elan oldu?

Yox, əfəndim, yanlış zənn etmə,
Sanma iş layiqi-vidcan oldu;

Doğru, gərçi üfüqi-İranda
Şəmsi-məşrutə dürəşən oldu,

Yəni millət işi millət əlinə
Verilib məsələ asan oldu,

Şimdi öz işlərini icrayə
Dəsti-millətdə bir imkan oldu.

Leyk bildinmi büzürgani-vətən
Belə iş gördü ki, şayan oldu?!

Çırmanıb iş görəcək yerdə, yazıq,
Vay, dədəm, vay! deyə gıryan oldu,

Gözlülər başladılar ağlamağa,
Kurlər də ona xəndan oldu.

İş yatıb qaldı arada ölü tək,
Nə ona meyl, nə iman oldu.

Əsl mətləb unuduldu, lakin
Fəri-kari hamı cuyan oldu.

Gördü meydanı adamdan xali
Hərə bir əzmə şitaban oldu.

Hər kəs ancaq bacarıb aldı ləqəb,
Daxili-zümreyi-ərkan oldu;

Dürtülüb soxdu özün parlamana, –
Parlaman məcməi-irfan oldu.

Pah, nə çoxdur bütün İranda ləqəb!
Kimi bəy oldu, kimi xan oldu...

Çıxdı meydana müləqqəb kişilər,
Bəxtəvərlər hamı əyan oldu.

İş necə oldu, onu alma xəbər,
Bayaq ərz etdim, o nisyan oldu...

Bir deyən olmadı, ey xanəxərab,
Məmləkət xak ilə yeksan oldu!

Siz hələ aşıqı-şeydayı-ləqəb,
Budamı layiqi-insan oldu?!

Ləqəb iş görməz, əfəndim, kişinin
Adı ya Samü Nəriman oldu.

Kişidən istənilən işdir, iş,
Kim ki, iş yapdı o zişan oldu.

De görək, şimdi müqəddəs vətənin
Hansı bir müşkülü asan oldu?

Ancaq iş gördü ləqəb "fabrikası"
Bütün işlər ona qurban oldu.

İndi qandınsa işin əngəlini,
Demə, İran niyə viran oldu?!

NƏ XƏBƏR VAR, MƏŞƏDİ?

- Nə xəbər var, məşədi?
– Sağlığın!
– Az-çox da yenə?
– Qəzet almış Hacı Əhməd də...
– Ba! Oğlan, nəmənə?
Sən özün gördün alanda?
– Belə nəql etlədilər...
– Dəxi kim qaldı, xudaya, bu vilayətdə mənə?!
Bu isə pəs o ləinin də işi qullabıdır,
Dini, imanı danıb, yoldan azıbdır, babıdır!
- Dəxi bir başqa xəbər?
– Hac Cəfərin oğlu Vəli,
Uşkolaya qoyub oğlun...
– O qurumsaq da?
– Bəli!
– Sənə kim nəql eləyirdi bu sözü?
– Bilməm kim idi.
– Öylə isə ona da min kərə lənət deməli...
Bu isə pəs o ləinin də işi qullabıdır,
Dini, imanı danıb, yoldan azıbdır, babıdır!
- Dəxi bir başqa xəbər yoxmu?
– Tanırsan Qəfəri?
– Nə Qəfər? Hansı Qəfər?
– Mirzə Mənafın pədəri.
– Tanıram!
– Dün o da bir şübhəli kəslə danışıb...
– Kim deyirdi?
– Yedici Xansənəm arvadın əri.
Bu isə pəs o ləinin də işi qullabıdır.
Dini, imanı danıb, yoldan azıbdır, babıdır!
- Yenə bir başqa xəbər varmı?
– Bizim qonşu Kərim...

- A... A... A...
- Bəli, hə... hə...
- O nə qayırb, de görüm?
- "Molla-Nəsrəddin" alıb, həm özü, həm oğlu oxur.
- El bütün kafir imiş ölkədə, yoxmuş xəbərim...
- Bu isə pəs o ləinin də işi qullabıdır.
- Dini, imanı danıb, yoldan azıbdır, babıdır!

- Mənə bir boylə xəbər çatdı: Səməd dam-daşını Satıb, unversetə göndərmək üçün qardaşını...
- Bu xəbər doğrudur, ancaq bunu da bilməlisiz: Özü də çəkmə geyib, saç da qoyubdur başına...
- Bu isə pəs o ləinin də işi qullabıdır,
- Dini, imanı danıb, yoldan azıbdır, babıdır!

- Bir belə söz də deyirlər ki, sizin Kalba Aşır, Yeni məktəbçilər ilə gecə-gündüz yanaşır...
- Bəli, düzdür bu dəxi...
- Heyf o dövlətdən ona!
- Dövlət azdırdı onu, dini-xudadan uzaşır...
- Bu isə pəs o ləinin də işi qullabıdır,
- Dini, imanı danıb, yoldan azıbdır, babıdır!

- Doğrudurmu ki, Bədəl də qoyub ağzın yabana, Danışır bir para sözlər ki, dəyir rövzəxana?
- Bəli, qurbanın olum, lap o çıxıb məzhəbdən!
- Görməyirsənmi, şişib boynu, dönüb bir qabana?
- Bu isə pəs o ləinin də işi qullabıdır,
- Dini, imanı danıb, yoldan azıbdır, babıdır!

- O qurumsaq Cəbi də gözləməyir hörmətimi, Burda, orda, belə derlər ki, edir qeybətimi...
- Bəli, həq bu işin üstə onun arvadına söymüşəm!
- Borcun odur – gözləmişən qeyrətimi...
- Mən də hər daim ona yağdıraram lənətimi, Başlayıb dəvətimi, ərz edib hacətimi, Vəqfi-nifrin edərəm həm günümü, saətimi, Deyərəm xəlqə: bu bidinin işi qullabıdır, Siz də lənət oxuyun, çünki bu mələun babıdır!

BİLMİRƏM

Mən belə əsrarı qana bilmirəm,
Qanmaz olub da dolana bilmirəm...

Axtaxana, dağda dana böyüdü,
Mən böyük ollam haçana bilmirəm...

Derlər utan heç kəsə bir söz demə,-
Həq sözü derkən utana bilmirəm...

Neyləməli göz görür, əqlim kəsir,
Mən günəşi göydə dana bilmirəm.

Şiddəti-seylan ilə baran tökülür,
Bir koma yox, daldalana bilmirəm...

Derlər usan, hərzəvü-hədyan demə,-
Güc gətirir dərd, usana bilmirəm...

Derlər otur evdə; nedim kasibəm,
Kəsb eləməzsəm, qazana bilmirəm...

Derlər, a qanmaz di yıxıl, öl qutar,
Hə balam, doğrusu, ay dadaş, mən dəxi,
Məsləhət ondan o yana bilmirəm...

XƏSİSİN HEYFİ, VARISIN KEYFİ

Ey pul! Ey zövqi-dilü ruhi-tönü qüvvəti-can!
Biəbi əntə və ümmi sənə canım qurban!

Əhli-ələm arayıb axtarır, ey can, səni,
Hərə bir növ qılır dərdinə dərman səni,
Bir para şəxs eləyir mayeyi-ehsan səni,
Qədrini bilməz, edir millətə qurban səni,
Aşiqəm mən sənə ancaq olasan munisi-can,
Biəbi əntə və ümmi sənə canım qurban!

Mailəm, cümlə bilir, dövləti-didarına mən
Ki, baxam sübhü məsa şövq ilə rüxsarına mən,
Dinimi, məzhəbimi sərf edəm isarına mən,
Dəyməyim batsa cahan dirhəmi dinarına mən,
Müstəhəqlər qala sənduquna yeksər nigəran,
Biəbi əntə və ümmi sənə canım qurban!

Ehtiramən səni hər gündə ziyarət edərim,
Vacibütaəsən, ancaq sənə təət edərim,
Çəkərim nazımı, təksirinə xidmət edərim,
Nəməkü nanü penir ilə qənaət edərim,
Daş düşər başıma çatsa sənə bir həbbə ziyan,
Biəbi əntə və ümmi sənə canım qurban!

Bəslərəm can kimi, ey sevgili sərmayə, səni,
Etmərəm sərf əbəs məscidə, mollayə səni,
Ala bilməz oxusa minbir-iki ayə səni,
Vermərəm ac-yalavac əhli-təmənnayə səni,
Gərə bilməz üzünü sail, əgər qussa da qan,
Biəbi əntə və ümmi sənə canım qurban!

Bir günüm sənəz əgər keçsə min əfğan edərim,
Səndən ötrü bütün övladımı giryan edərim,
Qeyrətü şənimi hizində nigəhbən edərim,

Bir gün öz canımı həтта sənə qurban edərəm,
Şad olur varisim, əmma gedərəm mən nigəran!
Biəbi əntə və ümmi sənə canım qurban!

Ah, səd ah, gedər ruhi-rəvanım dərəkə,
Mollalar hazır olur dəfnimə əldə çərəkə,
Səni varislərimə eyləyə onlar tərəkə,
Eşidən olsa görər kim, çıxır ahım fələkə,
Baxaram qəbrdə həsrətlə, xəsarətlə, aman!
Biəbi əntə və ümmi sənə canım qurban!

Sanma varis mənə rəhmət oxuyub heyf çəkər,
Səni təqsim edərək hər biri bir seyf çəkər,
Orda-burda, nə bilim, məsrəf edib keyf çəkər,
Hərə bir Annanı, Sonyanı tutub zeyf çəkər,
Deyər: ey sərv-qədü lələ-rüxü qönçə-dəhan,
Biəbi əntə və ümmi sənə canım qurban!

NƏFSİN QƏRƏZİ, ƏQLİN MƏRƏZİ

Ey nəfs, fərz bildiyim üçün niyəyişin
Daim edəm gərək gecə-gündüz sitayişin,
Dinim və məzhəbim, əməlimdir nümayişin,
Şimdi nədir bu yolda mənə, söylə, xahişin?
İfayi-əmr-i-vacibül-izanın eylərəm,
Məndən əmin ol, aləmi qurbanın eylərəm!

Gər olmasam bir işdə rəis, – eylərəm fəsad.
Məhrü vəfanı tərək edərəm, başlaram inad.
Səyimlə əlfıraqə dönər vəzi-ittihad,
Bir parə şəxsələr mənə etməzsə inqiyad,
Mən özbəyəm, itaəti-fərmanın eylərəm,
Məndən əmin ol, aləmi qurbanın eylərəm!

Bir şəxsin olsa əqli əgər min mənim qədər –
Heç olmarım riza ola təhsin mənim qədər!
Görsəm ki, xalq edir onu təyin mənim qədər –
Bir hiylə eylərəm, edəməz cin mənim qədər...
Sanma ki, məkrü hiylədə nöqsanın eylərəm,
Məndən əmin ol, aləmi qurbanın eylərəm!

Təhti-rəyasətimdə rəvan olmayınca kar,
Ya olmayınca qəbzeyi-hökmümdə iqtidar,
Bir əmri-xeyri istər edə kim ki, intişar –
Cürətlə eylərəm onu filfövr tarimar,
Şəxsi-qərəzlə cümləni heyranın eylərəm,
Məndən əmin ol, aləmi qurbanın eylərəm!

Bir iş ki, xeyrim olmasa öncəmə vermərəm,
Min çılpaq olsa da, birinə camə vermərəm,
Öz şanı cahımı bütün islamə vermərəm,
Dərdi-vətənlə mən səni talanə vermərəm,
Əhli-diyarı zülm ilə giryanın eylərəm,
Məndən əmin ol, aləmi qurbanın eylərəm!

Çünkü müəzzəz olmağa çoxdur təkəkkürüm,
Əmsalın ehtiramına artır təhəssürüm,
Mən, mən deməklə cümlə bilir var təkəbbürüm,
Olsa nolur neçə büləhaya təşəkkürüm,
Onlarla vəsli-riştəyi-peymanın eylərəm,
Məndən əmin ol, aləmi qurbanın eylərəm!

Bir gün gələ, olar da bilərlər xəyanətim,
Məndən tənəffür ilə qaçarlar cəmətim,
Onda yəqin qopar başıma öz qiyamətim,
Artar qənim, gedər fərəhim, izzü şövkətim,
Əhdi pozub əgərçi mən üsyanın eylərəm,
Ey dad, haray! nə növ ilə samanın eylərəm?!

HƏMDÜLİLLAH Kİ, BU GÜN BƏXTƏVƏR OLDU BAŞIMIZ *

Həmdüliillah ki, bu gün bəxtəvər oldu başımız,
Gəldi novruz, demək, artı bir il də yaşımız,
Bütün əqvamə görə gərçi çox azdır yaşımız,
Bavücutin ikidir bir sənədə il başımız:
Biri novruz, biri mahi-məhərrəmdir, əmu!
Birisi mayeyi-ışrət, birisi qəmdir, əmu!

Bu səbəbdən bir ili biz də iki pay edirik:
Bir payı on bir, ikinci payı bir ay edirik,
On bir ay nalə çəkib, ağlayıb ax-vay edirik,
Bir ayı ləbləli-kişmiş yeyib, oxqay, edirik.
Çünkü bu eyd biz islamə özəmdir, əmu!
Şiveyi-məzhəbi-Zərdüş, əsəri-Cəmdir, əmu!

Bu bir ayda geyinib sallanarıq behcət ilə,
Əlli-əlli olaraq ev gəzərik işrət ilə,
Girərik hər evə, hər mənzilə cəmiyyət ilə,
İçərik çay, yeyərik hil noğulu ləzzət ilə,
Çox da ev sahibinin iş-gücü dərəhəmdir, əmu!
Eyddə borc cləmək dəbi-müsəlləmdir, əmu!

Tapdı vaxta ki, ərəb leşkəri ətrakə zəfər,
Dini-abaimizi eylədi həp zirü zəbər,
Biz də atdıq bütün adatımızı, bircə mægər
Bu mübarək günü təqdis ilə bu anə qədər
Saxladıq, çünki biz islamə çox ələmədir, əmu!
Bərşikəstə olan ərbab mægər kəmdir, əmu!?

Leyk bu eydimizin bircə qüsuru yənə var:

.....

* Bu şəri mərhum xəstə olduğu zaman, ömrünün axır çağlarında yazdığından yarımçıq qalmışdır.

BİR MƏCLİSDƏ ON İKİ KİŞİNİN SÖHBƏTİ

(*balaca felyeton*)

Vəkil

Həqsizə həqli deyib bir çox günaha batmışam.

Həkim

Dərdi təşxis etməyib qəvm-əqraba ağlatmışam.

Tacır

Mən həlal ilə hərəmi bir-birinə qatmışam.

Rövzəxan

Ümmətin pulun alıb mən gözlərin ıslatmışam.

Dərviş

Nərdə bulsam çox açıb min-min yalan söz satmışam.

Sofi

Ruzü-şəb həq-həq deyib, mən hər kəsi oynatmışam.

Molla

Gündə bir fitva verib, məxluqu çox aldatmışam.

Elm

Qəti-ümmid etmişəm yeksər bu qəvmi atmışam.

Cəhl

Ortada keyf eyləyib mən həm mərəməyə çatmışam.

Şair

Bülbülə, eşqə, gülə dair yalan fırlatmışam.

Əvam

Anlamam hərgiz, cəhalət bəstərində yatmışam.

Qəzetçi

Mən cəridəm dolmaq üçün mətləbi uzatmışam.

BALACA FELYETON *

Məşrutə xəbəri İran kəndçilərinin qulağına yetişdiyi zaman bir nəfər qoca əkinçi əkinin içində səcdəyə yığılıb dedi:

– Səd şükr ki, oldu nuru-baran,
Məşrutə ilə bu xaki-İran,
Rəxnə yetişib binayi-zülmə,
Yer qalmadı kəntxudayi-zülmə,
Zülmün, sitəmin çırağı söndü.
İran yenə bir behiştə döndü,
Hakimlərin ixtiyarı bitdi,
Dehqanların iztirarı bitdi,
Bundan sora rəncbər döyülməz,
Nahəq yerə binəvə söyülməz,
Salmaz bizi mülkədar rəncə,
Qurmaz bizə bir daha işgəncə,

Yazıq bu şəri oxur-oxumaz nəgah divan məmurları tərəfindən bir nəfər fərraş hazır olub əkinçinin əhli-əyalının gözü önündə qollarını bağlayıb at qabağında (piyada) ayaqla onu ərbabın qarısına gətirdi.

Ərbabın gözləri qızarmış, əlində bir təlimi dışarı çıxıb əkinçini gördükdə dedi:

– Ha... kəndçi bir ay keçir ki, xırmən,
Ötdü nərələrdə qalmısan sən?!
Məhsulu bütün özün götürdün!
Ərbabə nə pişkəş gətirdin?!
Bostandakı meyvəcatı dərdin,
Aya, də görək bizə nə verdin?!
Nə buğda, nə arpa çatdı səndən,
Nə lobya-noxud, nə paxla, ərzən,
Lazım sənə indi min üqubət,
Ta ibrət ala bütün rəiyət!

* "Nəsimi-Şimal" qəzetindən tərcümə

Biçarə əkinçi boynu çiyində, tamam bədəni əsə-əsə,
qorxa-qorxa baş endirib ərz etdi:

– Allaha qəsəm ki, mən fəqirəm,
Köç-külfət əlində dəstgiram,
Ətfalı-səğirə pasibanəm,
Avareyi-əklü-şürbü-nanəm,
Məlum cənabımızdır ərbbab!
Bu il quraq oldu tapmadıq ab.
Ədiklərimin tamamı yandı,
Fəryadlarım göyə dayandı,
Vallah, özümüz də qalmışaq ac.
Bir parça quru lavaşa möhtac.

Ərbbab kəndçidən bu sözləri eşidincə ağzi göpürmüş,
gözləri hədəqədən çıxmış bir halətdə:
– Uşaqlar falaqqqa, çubuq hazır edin, od yandırın, şiş qızdırın.

Bu əsnada dörd nəfər zalım əllərində şallaq biçərə
kəndçinin ayaqlarını möhkəm bağlayıb falaqqaya salıb
döyməgə başladılar.

Ərbbab – Vur, vur ki, gətirməyibdir arpa,
Əkinçi – İnsan dözəməz bu şarpa-şarpa,
Ərbbab – Vur, vur ki, bir az da məst-kaməm,
Əkinçi – Canım çıxar, vurma, bidəvaməm,
Ərbbab – Vur, vur ki, nə yağ verir nə qaymaq,
Əkinçi – Vurma ki, deyil inəklərim sağ.
Ərbbab – Vur, vur ki, bunu qudurtdu məclis,
Əkinçi – Vurma... mənə hakim etdi müflis,
Ərbbab – Məşrutə bunu xarab edibdir,
Əkinçi – Zülmün məni dilkəbab edibdir,
Ərbbab – Nürriyyət edib bu şumi gümrəh.
Əkinçi – Fəryada yetiş amandır, allah...
Əla lənətullahi-əliəlqumülzalemin.

YEKƏ TAZİYANƏ

Təbriz müxbirinə

Müxbirüssəltənəyə şəkk edəcəksənmi yenə,
“Diplomatlıqda” bu il çaldığı kulisə belə?

Bax, necə bir yekə Təbrizi məhərrəmlikdə
Aldı üç min tımənə cümlə nüfusilə belə;

Hansı məbləğlə bu sövdanı bitirdi, əcəba,
Füqərayi-vətənin odlu fülusilə belə...

Sən hələ əncümən əzasını vəsf eylə, yazıq,
Əncümən çoxdan ayaqlandı rüusilə belə...

Görməyirsənmi ki, azad edilir fitnəçilər,
Tutulur əmnü əman əhli xüsusilə belə.

Nə ki, İranda törənməkdə idi Məmdəlinin
Səltənət təxtinə öz nəhs cülusilə belə,

İndi Təbrizdə də nəşət edən onlardı,
Bu hərifin də o əfkari-nühusilə belə.

Məncə, təqdirə səzadır, kişi, şeytandan alıb
Kamil öyrəndiyi elmilə, dürusilə belə.

Xainin boynuna həp vizri, vəbalı vətənin –
Müslimi, gəbri, nəsarası, məcusilə belə.

HAMISINI TAPA BİLİRƏM, BİRİNİ TAPA BİLMƏYİRƏM

Bir belə məsəl vardır ki, “doğru danışanın papağının qulağı yırtıq olur”.

Mən bu barədə çox fikirləşirəm ki, əcəba doğru danışanın papağının qulağı niyə gərək yırtıq olsun?

Fikirləşirəm, fikirləşirəm... axırda yaqin edirəm ki, hələ gərək belə də olsun.

Məsələn, götürək ki, Məhəmmədcəfər ağa vəfat edir, bir qədər pulu, mülkü, malı və neçə nəfər uşaqları da qalır.

Təşbihən hacı molla Feyzi əmi, bu imanını Allah Kamil eləmiş kişi, hər nəv olursa uşaqlara qoyyum olub və hər ixtiyarı da yedi-təsərrüfünə keçirir.

Söz gəlişi uşaqların anasına naməhrəm olmasın deyə, nikah da oxudur. Bəli, müsəlman olan adam gərək belə olsun... və səqirlərin pulundan çox xərc olmamaqdan ötrü nökrələri–zadələri də azad edir.

Ancaq uşaqlar nökrələrin xidmətlərini dərdəhdə edə birlirlər, eləməsələr də yaramaz; çünki hacı əmi şapalaqlayar... Qaldı ki, mülk, mal və pul, onları da icarəyə və müamiləyə verib işlədir.

Bəli, vaxt o vaxt olur ki, uşaqlar böyüyürlər, indi gərək hacı əmi uşaqlara hesab versin.

Hesab isə barmaq hesabından başlanır, yanında yatır, palçıq batır, elə qabil bir şey qalmayı ki, hacı əmi uşaqlara versin, burasını istəyirəm ərəbcə deyim ki, başa düşən olmasın: deməli ki, hacı əmi “bəllətü” edib “həzmi-rabə”dən ötürmüş olur.

Hə, indi deyəcəksən ki, bu sözlərin yuxarıda deyilən misal ilə nə münasibəti var?

Yox, əzizim, bir dayan, qoy sözü mü ayağa kimi deyim, gör münasibəti var, yəni, yoxdur.

Vəqta ki, iş bu məqamə yetişir, camaat arasında bu söz danışılır, məsələn, bir qəzet müxbiri də bu sözləri eşidir,

götürüb qəzetə yazdırır.

Hərçənd hacı əmim öylə israfçı adam deyil ki, ildə beş on manat verib bir qəzetə abunə olsun və yəni, gündə bir şahı verib bir nömrə alıb oxusun, ancaq qonşudan alıb oxuduğu müftə qəzetə də nahaq görür ki, bu əhvalat yazılıb, hələ onda kişinin ağı tutub iki əlli bir qapaz müxbirin başına elə ilişdirir ki, yazığın papağının qulağı nədir ki, öz qulağı da yırtıq olur. Odur ki, deyirəm hələ belə də gərək olsun.

Amma burada yenə bir az fikirləşirəm, fikirləşirəm ki, hacı əmi müxbirin başına qapazı nə üçün ilişdirirdi?

Tapıram ki, hacı əminin elədiyi əməlini yazdığına görə... fikirləşirəm ki, müxbir bu sözləri yalandan yazıbmış, yoxsa doğrudur?

Tapıram ki, doğrudan yazıbmış.

Fikirləşirəm ki, bu əməl yaxşı əməl deyil imiş, hətta hacı əminin xüştə möminliyinə də yaraşan əməl deyilməz.

Fikirləşirəm ki, bəs hacı əmi qapazı öz başına ilişdirməyib müxbirin başına nə üçün ilişdirdi və halonki, bu əməli işləyən hacı əmi özü imiş, müxbirin taqsırı nə imiş? Əcəba buralarını hərçi fikirləşirəm, tapa bilməyirəm ki, tapa bilməyəcəyəm. Deyirəm, görəsən diqqət edim, bunu tapa biləcəyəmmi?

Tapıram deyirəm də hacı əmini başa sala biləcəyəmmi? Amma heyhat!.. İndi hər kəs bunu tapa bilsə və hacı əmini də başa sala bilsə, buyursun, bu iş mənim işim deyil!..

TAPDIM!.. *

Qoy sağ olsun başımız, düşməsin əsla ayağa!
O bizi torça qoyub gərçi satıb yandırdı;
Bir qədər Şol... suyu şimdi iki yüz iyirmi beşə
Bizə içdirmək ilə yangımızı qandırdı.

MƏMDƏLİ DEYİR Kİ...

Nasirülmülk, sənə böylə gūmanım yox idi
Ki, bu tezliklə qohumluq odunu sərd edəsən;
Mən Ədesdən sürünəm Berlinə didarın üçün,
Qapına üz tutam ümmid ilə, sən törd edəsən.

* "Həqiqət" in 142-ci nömrəsindəki tapmacaya cavab.

NASİRÜLSƏLTƏNƏ BAKIDAN İRANA EZAM OLDUQDA

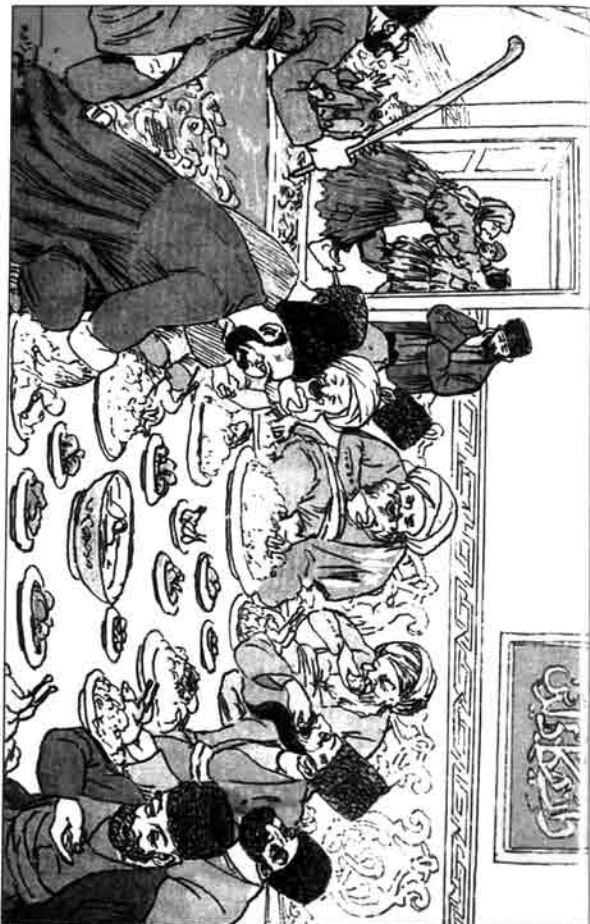
Məncə İrana əbəs əzm ediyor Nasiri-mülk,
Göz önündə görürəm: çünki budur İrani,
Var ikən "parlaman" içrə bu qədər qasiri-mülk,
Bir nəfər Nasiri-mülkün nə olur imkanı?

RƏCAYİZADƏ MAHMUD ƏKRƏM BƏYİN
"YAD ET" ÜNVANLI ƏSARINA
NƏZİRƏ-TƏMƏSXÜRANƏ

Vəqta ki, qopur bir evdə matəm,
Təşkil edilir būsati-ehsan,
Məlumlar əyləşib müəmməm,
Təfrih ilə əllərində qəlyan;
Ev sahibinin xəyalı bərhəm,
Əfkəri qonaqların fisincan,
Bişdikcə qazan-qazan mütəncəm;
Gəldikcə tabaq-tabaq badımcan –
Ya et məni, yağlı-yağlı yad et!

Vəqta ki, əsas olur mürəttəb,
Məcmuəyi-nazü-nemət ilə,
Sərsüfrədə səf çəkir müəddəb,
Eyzən nücəba mətənət ilə,
Dərvazədə əhli-fəqr – "Ya rəb!..
Ya rəb!.." Çağırır zəlalət ilə,
Sərsüfrədə dadlı-dadlı şərbət,
Lədikcə qonaqlar əldə fincan.
Dərvazədə həsrətü-nədəmət,
Olduqca nəsibi-müstəməndan –
Yad et məni, qəmli-qəmli yad et!

Vəqta gətirir bir əhli-sərvət,
Minheysi-zəkət bir qəddər pul;
Seyfül-üləma edib icabət,
Övrada olur və leyk məşğul,
Yəni ki, müqəddəsəm həqiqət,
Mən fəzili-əsr, xələq-məfzul,
Məbləğ tökülüb hüzurə lay-lay,
Olduqda həvəleyi-cibişdan,
Həqqulfüqərayə şeyx: "Oxqay,
Bəlləti" deyib udanda pünhan –
Yad et məni, gizli-gizli yad et!

QIRMANC

1

El çəkir namını min lənət ilə,
Mən eli yad edirəm rəhmət ilə;
Nə elin lənətinin bir kəsəri,
Nə mənim rəhmətimin bir əşəri,
Mən nə müstəvcibi-lənəm, zira,
Nə də el, rəhmətə, qüfranə söza.

2

Molla Ərəszadənin...vay, yenə mabədi var!
Yazdığıнын yox sonu, "ənənə" mabədi var;
Gündə çıxan qəzetənin bircəsi boş keçməyir
Bir gecəlik mətləbin bir sənə mabədi var...

3

Təbrizdən "Molla Nəsrəddin"ə göndərilən kağızların müfəttişinə

Ey müfəttiş, yollanan kağızları axtarma çox,
Hökmi təftiş eləyən əşxası get təftiş qıl;
Qorxma, yavrum, Molla Nəsrəddin əmin xain deyil,
Xaini-millət olan hükkəmdən təşviş qıl.

4

Oylə bir tərcümə ki, ruh-Şekspir görcək,
Ağladı ruh-Otelloyla bərabər özünə.
"Ax, mütərcim" deyər bir odlu tüpürək atdı,
Şübhəsiz düşdü o da tərcüməkərin gözüne.

5

Bayram töhfəsi

Ey tökən mollaların kamına şərbət, novruz!
Əğniyalarla quran məclisi-işrət, novruz!
Səndə hər kəs sevinir, bəs niyə ancaq füyqərə
Çəkir övladını gördükdə xəcalət, novruz?!

TAZİYANƏLƏR

1

Kimdir arif, deyər sordum, dedilər, əsrə görə;
Arifin imdi nə dini və nə imanı olur.
Bunu bildim, tanıdım, zahidi sordum, dedilər:
Zahidin heç şeyi olmazsa, cibişdanı olur.

2

Oğlunun vasitəyi-xilqəti olmaqla fəqət,
Atalıq borcunu ifa etməz insanlar;
Atalıq borcu iyi tərbiyənin qeyri deyil,
Yoxsa bir işdədir insanlar ilə heyvanlar.

3

Deyirdik bir zamanlar biz kəməli-fəxrü himmətlə
"Cəhangirənə bir dövlət çıxardıq bir əşirətdən!"
Bu gündə iftixar etsək sözadır fərti-qeyrətlə..
Kərəmkarənə beş dövlət yetişdirdik rəyyətdən!

4

Mütləqiyyətdə əbd şəklinə
Mütəşəkkil olan nifaqı təzad,
Dövri-məşrutədə siyasət ilə
Mülki-İrana salmasını fəsad?

5

Dün oxurkən bir müdiri-məktəbin məktubunu,
Mən qələt gördüm qarışmış bir vərəq imlasına;
Uf... yazıq millət, dedim, bilsəydiniz məktəb nodir?
Boylələr düşməzdi təlim etmənin sevdasına.

6

Əlhəzər qoyma baxa öksimə zahid ki, onun,
Nuri-həq, didəyi-xudbininə zülmət görünür;
Qoy bu ayinəyə ol pak-nəzər baxsın ki,
Bütün əşyadə ona nuri-həqiqət görünür.

Qəzetlər tövqifini yalnız Siphədar əkməyir.
Bizdə də əksik deyildir boylə biidraklar!
Çarparaq cari olan bunca məarif seylinin
Qarşısın sədd etməyə qabilmidir xaşaklar?

Sanma bir məsləki təqiblə möhkəm qalaram,
Əlli arxın suyunu gündə bir arxa calaram,
Kefimin gəlməsinə bax, nə gərək yaxşı, yaman?
Mən gəhi mixi, gəhi nəli döyüb tapdalaram.

Cənnətdəki huriləri, qılmanları allah
Qovdum, deyə bir vəhylə etsə səni ifham,
Zahid, mən ölüm, gizləmə, aç sidqini söylə,
Sən bir də edərsənmi namaz əmrinə iqdam?

Kəndli deyir ki:

Bakıda nəfiz ikən əllidən artıq üləmə, –
Rəməzan eydini tək birçə gün elam etdi;
Yenə az-çox bərəkət varsa bizim qəryədədir:
İki alim hərəsi bir günü bayram etdi.

Bakılı deyir ki:

Rəməzan eydinin icrasını hərçənd bizə
Həzərati-üləmə birçə gün elam etdi;
Biz o bir gündə də açdıq dükan, aldıq, satdıq,
Ancaq onlar qara məxlüq ilə bayram etdi.

Ər dedi: – Ağlayıram bəs ki üzüm çirkindir, –
İldə bir görsəm əgər ayınədə sürətimi.
Övrət ərz etdi ona: – Yahu, səni hər gün görürəm,
Nə qədər ağlayıram, şimdiki düşün halətimi...

Tərcüman deyir ki:

Be təmini-lisani-madər, əz hər ki, be Peterburq
Yeki alim furustənra mən əz millət rica karəm.

Millət deyir:

Şəbi eyd əst, yar əzmən çəğəndər püxtə mixahət
Xəyaləş mirəsəd mən gənci Qarun ziri-sər darəm.

İranlılar deyir ki:

Bunca qeyrət ki, biz etdik vətən uğrunda bu gün,
Yarın İrənımız, əlbəttə ki, bir bəbət olur;
Biz bu qeyrətlə bütün aləmə fəxr etməliyiz
Ki, ufaq dövlətimiz bir neçə zor dövlət olur.

İdrakdir müsibətə mizan, əvət, əvət,
İdraksızların ola bilməz müsibəti;
İdrakının məratibinə bağlıdır fəqət
Hər bir kəsin tutulduğu ənduhü möhnəti.

Dərdim oldur ki, mənə ariz olan dərdlərin
Etməyir bir gecə-gündüzdə biri məndə səbət;
Mənə ol mərtəbədə dərd hücum eylər ki,
Bir dəqiqə belə qalmaz biri sabit, heyhat!

Bir əzmdə səbət edəmən əhli-ehtiyac,
Pul qarşısında aciz olur fəqrü miskinət;
Lakin şu ehtiyacı yıxarsa yıxar o kim,
Sərməyeyi-həyatı ola elmü mərifət.

Söylə, təqsiri nədir tapdalayırsan yazığı?
Boylə işlər çox olur cümləsi şeytan işidir.
Etdiyin cürmünü şeytan adına çıxma, onun
Yox bu işdən xəbəri, söylə müsəlman işidir.

Qlasnı seçkisini qoydu dum müzakirəyə,
Çatır sezon ki, yenə əlbəəl gözə rüsvət.
Qlasnı olmaq iki şərtə bağlıdır ancaq:
Birinci rüsvət, ikinci hədə, fəqət xəlvət.

Bakılılar deyirlər ki:

Şamaxılılar kimi işsiz, kifayəsiz deyiliz
Ki, tel vuraq dumaya biz ana lisanı üçün;
Klubda, bağda, qoruqda var o qədər işimiz
Ki, ev, uşaq yada düşmür, o Anna canı üçün!

Dilançi deyir ki:

Əl açıb sail olmağın xoşdur,
Gərçi bir həbbə sim isə diləyin.
O səfilanə sirqətindən kim,
Kəsilə bir fülus üçün biləyin.

Çox təəccüb edirəm tərz-i-cədidə, ki, onu,
Əcnəbilər oxuduqca hünər izhar ediyor,
Halbuki millətimizdən onu kimsə oxuyur,
Qalibə həzrəti-allahı da inkar ediyor.

Gərçi pərvaz etdi "aeroplan" dünən bir quş kimi,
Aləmi heyrətdə qoydu elmü-irfan namına.
Leyk bizlər tək, hələ qadird deyildir uçmağa, –
Rəxti-xab içrə yatarkən hurü-qılman namına.

Cümələrdə dükən açmaz bakılı,
İstəsən göz Bakının hər yerini.
Ancaq, ancaq arasından qapının,
Şey satıb razı edər müştərinini!..

Öymə nəsəbi, öyməyə şayistə həsəbdir.
Gördük o müləvvəsləri kim, paki-nəsəbdir
Hərçənd ki, dünyada oğul varisi-əbdir.
Ən xeyirli miras, vəli, elmü-ədəbdir.

Oğrulardan da bədəxlaq qumarbazlardır,
Çünki bu firqədə onlar kimi cürət yoxdur.
Gərçi bunlarda da, onlarda da vicdana görə
Söyü-namusü-həyə, himmətü-qeyrət yoxdur.

Hər kiçiklər, kiçik ikən böyüyür.
O nədir ki, böyük ikən kiçilir?
Bu kiçilmək fəqət müsəlmanın,
Boynuna hər bir ömrədə biçilir.

Mülki-Şirazə Zilli-Sultanın
Yenə hakimliyi müqərrər isə,
Kim deməz ömrü bitdi İranın –
On min ildən daha müəmmər isə?

Zilli-Sultana, amandır, verməyin İrana yol,
Rəhm edin bir kərə xəlqüllaha, allah eşqinə!
İşbu millət xainin, mən, sən deyil, aləm tanır,
Yalnız xəlqullah deyil, allah satar şah eşqinə.

Saxtə bir xətti-xam ilə mənə kağız yazıb
Ey məni təhdid edən min dürlü təkidat ilə!
Boylə "xortdan gəldi, dur, qaç!" sözlərin get tiftlə de.
Zatını Sabir tanırkən qorxmaz övhəmat ilə.

Hatıfdən gələn bir nida deyir ki:

Görəsən Məmdəlinin yapıdığı əfali nədir?
Bu səyahətdən onun qayeyi-amalı nədir?

Zilli-Sultan ilə, aya, nə içindir bu görüş?
Naibüssəltənəyə ya deyəcək halı nədir?

32

Vyana teleqrafları deyir ki:

Qardaşoğlu, əmidir, Məmdəli, Zilli-Sultan,
Sənə nə ta biləsən bunların əqvalı nədir?
Şübhələnmə, yox onun gizlincə bir başqa işi,
O gedir ta görə Avropanın əhvalı nədir.

33

"Naye Fraye Press" qəzeti deyir ki:

Bizə pək doğru xəbərlər yetişir İrandan,
Yazıyorlar ki, işin surəti, əşkalı nədir.
İstəyir Məmdəli hürriyyətə bir zərbə vura,
Yoxsa Avropada bica onun işğalı nədir?!

34

Berlin mətbuatı deyir ki:

Bizcə, Rusiyyə bilir Məmdəlinin məqsədini
Ki, bu fikrindən onun halı nə, iqbali nədir;
Yenə İrana onu şah edəcəklər deyəsən,
Gör bu şah olsa yazıq millətin əhvalı nədir?!

35

Rusiya mətbuatı deyir ki:

O özü gəzməyə çoxdan bəri müştəq idi,
Ona lazım deyil İran nədir, əmsalı nədir!
O siyasi işə hərgiz də qarışmaz, çünki
Özü çox yaxşı bilir ki, bu işin dalı nədir...
Məclis ol vaxt ona bir çet də məvacib verməz, –
O zaman Məmdəlinin söyləyəcək qalı nədir?
Naibüssəltənə ilə bu səfərdə ancaq
Görüşüb söyləyəcək: keyfi nədir, halı nədir;
Gələcək məsədətiçin danışib İranın –
Ona yol göstərəcək surəti-ikmalı nədir.

36

Məşhur professor Vamberi deyir ki:

Eylə aşıqları var Məmdəlinin İranda –
Canını fidyə verər, mülkü nədir, malı nədir!
Naibüssəltənəyə – əksinə tənzimatın –
Məmdəli hər nə desə yap, onun cəhmi nədir?

37

Biz də deyirik ki:

Görəsən boylə ağırndan yatan iranlıların
Üstə saldıqları yorğanların əşqalı nədir?
Daşmıdır, kütləmidir, ahənü fuladmıdır?
Yox, ölüm yorğanıdır, bunlara əmsalı nədir!

38

"Tərcümani-həqiqət" deyir ki:

Xəstəmiz Əbdülhəmid artıq sağaldı, səmridi,
Şimdiki halilə məmnuniyyət izhar eyləyir;
Şey yeyir, çalğı çalır, gahi yazır, gahi oxur,
Vaxtını bəzən də dülğorliklə imrar eyləyir.

39

Əbdülhəmid deyir ki:

Sanma kəsmək, doğramaq, yonmaq misilli şeylərin
Olmuşam məşğulu ol gündən ki, nəccar olmuşam;
Lafövəllah hökmüranlıq etdiyim günlərdə də
Kəsmişəm, kəsdirmişəm, sultani-cəbbar olmuşam.

40

Derlər, İran günbəgündən xar olur, əlbəttə ki!!
Səhhətin hifs etməyən bimar olur, əlbəttə ki!!
Bir diyarın ki, olur əyanı yeksər cibdust
Zilli-Sultan çağrılır, sərdar olur, əlbəttə ki!!
Kamiran mirzələrin təşviqidir ki, "bəst" də
Əyləşənlər büsbütün biar olur, əlbəttə ki!!
Söyləyir bunlar ki, şah Qacar ikən naib ona,
Bizcə, həmnəslə olan Qacar olur, əlbəttə ki!!
Məndən olsa Məmdəli layiqlidir naibliyə,
Onda İran bir gözəl gültzar olur, əlbəttə ki!!

41

Almaniya imperatoru Vilhelm deyir ki:

Möhtərəm iranlılar, sizdən təmənnamız budur:
 Bir də İran hifzini bizdən təmənna etməyin;
 Çünki rusun, ingilisin xatiri bizdən sınar,
 İncinərlər; siz dəxi artıq təğəlla etməyin.

42

Aləmi-insaniyyət də deyir ki:

Növpərvər, rəhmgiştər, mədələtfər Vilhelm,
 Bir də ali namımı dillərlə icra etməyin;
 Çünki vicdanın o nazik xatiri sizdən sınar,
 İncinər; artıq ona minbəd iyza etməyin.

43

*Eynüddövlənin istefasından dolayı bəstə girmək istəyən
Tehran tacirani-qeyrətməndanlarına!*

Bəstə iqdəm eləyin, ey tacirani-mötəbər!
 Qaliba, vardır ümidim, bəxt yar olsun sizə!
 Olmayın razı ki, Eynüddövlə istefa verə!
 İştə Təbriz, iştə Eynüddövlə, ar olsun sizə!

44

Hatif deyir ki:

Bəs Şamaxıda məktəbi-nisvan
 Açaçaqdın, buna güman çox idi...

Müdir deyir ki:

Bəli, onda müəllimə qızımın
 Bakıda çünki məktəbi yox idi.

45

Osmanlıcadan tərcümə türkə bunu bilməm
 Gerçək yazıyor Gənçəli yainki hənəkdir,
 Mümkün iki dil bir-birinə tərcümə amma,
 "Osmanlıcadan tərcümə türkə" nə deməkdir.

46

Şimdi hər millət edir nəfsini irfanə fəda,
 Vətən övladı üçün elmə, dəbistanə fəda.
 Qara məxluq deyil, bizdəki ariflər də
 Vətən övladın edir nəfi-cibişdanə fəda

47

Sipəhdar deyir ki:

Arximed: "Bir nöqtə bulsaydım ona bilistinad
 Qaldırardım cürmi-ərzi" – söyləmişdir; leyk mən
 Qaldırardım büsbütün İrani da, Turanı da
 Kisəmə girsəydi ancaq bir beş-on yüz min tımən.

48

"Səda"nin 162-ci nömrəsinə

Şairəm, əsrimin ayinəsiyəm,
 Məndə hər kəs görür öz qaş-gözünü;
 Necə ki, dün "birisi" baxdı mənə,
 Gördü ayinədə ancaq özünü.

49

Bir müdirin ki, keçməyə qoluna
 Qolu bulvarda bir gözəl sənəmin, –
 O necə milləti çəkər qabağa,
 Ya sədəsi nəsil çıxar qələmin?

50

Etilə etdikcə, yüksəyə təyyarələr –
 Görməyə nail olur hər yanda alçaq yerləri,
 İşbu qanunu bizim mənəsbililər bilsəydi, ah,
 Bir kərə görsəydi də alçaqdakı müztərləri...

51

Hansı alçaq bir əlin qeyd etdiyi xətdir o ki,
 Büsbütün təqdirə şayan xətlərin əlasıdır?
 Mən bunu hər əhli-vicdandan sual etdim, deddi:
 Xəlinə Əbdülhəmidin çökdiyi imzasıdır.

- Yoldaşım, yatmışmısan?
- Yox, bir sözün varsa, buyur.
- On manat qərz istərəm...
- Yox, yox, bəradər, yatmışam.

Lənət sənə, ey cəhl, nə bidad ediyorsan!
 Hər gün yeni min mələnat icad ediyorsan!
 Səməşq edərək Habilü Qabil hərəkətin –
 Qardaşları qardaşlara cəllad ediyorsan!
 Nakəslərə imdad ilə, bikəslərə bidad –
 Bir gör kimə yardım, kimə bidad ediyorsan?!

Qafil yaşamaqdansa gözəl kardır ölmək,
 Hərçənd ki, qəflətdə dəxi ardır ölmək.
 Zənciri-cəhalətdə bu alçaq yaşayışdan,
 Cahil, sənə dar üzrə sözavardır ölmək!

Öylə qorxmam “biş”dən kim, qorxuram “cidvar”dən,
 Yərdən olmam əmin, olsam da gər əgyardən;
 Qorxmuram vəhşiyəti-qorgani-insanxərdən
 Qorxuram insan-sifət, vəhşi-təbiət yərdən.

Səfil tacir deyir ki:

Bir neçə ildir ki, uyub işrətə
 Bilməmişəm əmri-ticarət nədir;
 İmdi deyirlər, hacı, bərcun da var...
 Çox da var, ondan mənə xiffət nədir?
 Xiffəti qeyrətli edər, mən ki, heç
 Bilməmişəm dəhrdə qeyrət nədir.

Bildir ihyayi-Səmərçənd etdi İran taciri,
 Məktəb açdı, xalqı xürsənd etdi İran taciri,
 Gördü əlsizlər, ayaqsızlar da insan tək oxur -
 Məktəbi bilmərrə dərbənd etdi İran taciri.

Şamaxıda

Əsri-bistümdür, səhab altında qalmaz şəmsi-elm,
 Bir zaman tələt açar, pərtöv saçar, zülmət qaçar;
 Məktəbi-nisvan lüzumu hər kəsə məflum olar,
 Şeyxzadə açmaz isə, xahərim Gövhər açar.

... lam deyir ki:

Şeyxülislamların, müftiyi-islamların
 Hankısı satmadı on müslümü bir tərsayə?
 “Satdı gülzari-behişti iki buğdaya babam,
 Satmasam naxələfəm mən onu bir arpayə”.

Gündə üç kağızı, beş kopyanı imza edərək
 Rayevski çəkியormuş nə məratib zəhmət!..
 Kişinin zəhməti çoxkən üçitəllərdən də
 İyirmi min donluq ilə cyləyir imrari-həyat.
 Üçitəllərsə faqət ildə alır doqquz yüz,
 Gündə beş saat edir əlli uşaqqın xidmət.
 Var ikən məsələdə bunca təfavüt, acəba,
 Rayevski utanırımı dediyindən? Heyhat!

İştə bir heyəti-təhririyyə
 Bulunur ən uca bir məşğələdə...
 Göstərir xalqa nəzafət yolunu,
 Bəhs açır gündə birer məsələdə;
 Lakin öz fikrinə bərəks olaraq,
 Yaşayır kəndisi bir məzbələdə.

Ey dilbəri-hürriyyə, olandan bəri aşıq
 Könlüm sənə, çarpışmadadır ruzü şəb ilə!
 Dərlərsə əgər işbu səbəbdən mənə fasiq,
 Yek müftəxirəm mən də bu ali ləqəb ilə!

Qurulubdur, yenə meydani-həyahayi-süxən,
 Yazılır şer, açılır pərdeyi-mənayi-süxən;
 Şair olmaq hünərindən başı bibəhrə ikən
 Girişib oğrulığa Mirzəli Ağayi-süxən;
 Əsrəfin gündə birər danə rübaisi ilə
 Özünü ədd ediyor şairi-danayi-süxən.
 Nə gözəl söyləmiş ol Vəhbii-ustadi-kəlam,
 O böyük xazəni-rövşəndilü kalayi-süxən:
 "Sirqəti-şer edənə qəti-zəban lazımdır,
 Boylədir şəri-bəlağətdə fətavayi-süxən".

ÜRƏFA MARŞI

İntelgentik, gözərik naz ilə,
 Ömr edörik nəşəyi-dəmsaz ilə;
 Həftədə bir dilbəri-tənnaz ilə
 Həmdəm olub işləri samanlarıq,
 Ay bərəkallah, nə gözəl canlarıq!

Xoşlamarıq bir para nadanları,
 Şiveyi-nisvani-müsəlmanları,
 Neyləyirik Fatma, Tükəzbanları?
 Annaları, Sonyaları yanlarıq,
 Ay bərəkallah, nə gözəl canlarıq!

Bir para biəqlü fərasət bizə
 Eyləyir isnadi-qəbahət bizə,
 İstəyir etsin də nəsihət bizə,
 Bir bunu qanmır ki, biz irfanlarıq,
 Ay bərəkallah, nə gözəl canlarıq!

Kimsəyə yox dəxli ki, biz işrəti
 Xoşlayırıq, boşlayırıq külfəti,
 Guşeyi-qəstində olan ləzzəti
 Xaneyi-viranda haçaq anlarıq?
 Ay bərəkallah, nə gözəl canlarıq!

İntelgentik, bu ki, böhtan deyil,
 Türkü danışmaq bizə şayan deyil,
 Türkü dili qabili-irfan deyil,
 Biz buna qail olan insanlarıq...
 Ay bərəkallah, nə gözəl canlarıq!

Türk qəzeti versə də əqlə ziya
 Mən onu almam əlimə mütloqa,
 Çünki müsəlmanca qonuşmaq bana
 Eybdir! Öz eybimizi anlarıq!
 Ay bərəkallah, nə gözəl canlarıq!

Yox işimiz məcməi-islam ilə,
Püxtə nasıl söhbət edə xam ilə?
Çünki klublarda sərəncam ilə
Hər gecə bir mətləbi ünvanlarıq,
Ay bərəkallah, nə gözəl canlarıq!

Nəyisvriyə Fatma, Tükəzbanları?
Annaları... Sənətləri yamaları!

BƏNZƏTMƏ

Sevdayi-məvəddətdən,
Xali görünür başlar.

Biganə bilir yeksər,
Qardaşları qardaşlar.

Gözlər dəxi qan saçsın,
Bitsin saçılan yaşlar,

Ağlar bizə torpaqlar,
Dağlar, dərələr, daşlar.

Zinhar! Edəlim xidmət,
İnsanlığa yoldaşlar!

Qeyrət, a vətəndaşlar!
Himmət a vətəndaşlar!

*Ərdəbil hakimi Rəşidülmülkə
Şeyx Sədi deyir ki:*

Ey qolçomaq, əlsizlərə çox eyləmə azar,
Zənn etmə ki, daim belə qızğın qala bazar...
Min zülm çatır xalqa dilazarlığından,
İyidir sənə ölmək bu cahandarlığından!

Eşidirik ki:

O zamanda ki, Rəhim xan yetişib Təbrizə,
Həzrəti şamü səhər did olunur, bus edilir;
İnqilabi adı cəbrən taxılır ehrərə,
Hər nəsil hiylə ilə olsa da məhbus edilir.

Mənşikov deyir ki:

Məktəbə düşmən olan bəz müqəddəs (?) üləma
Astraumova yazmaz da təşəkkür nə üçün?

Kişi Xoqənddə məktəbləri bağladı bütün...
Bir rızanaməyə bunlarda təəzzür nə üçün?

Deyreper deyir ki:

Elm olduğu yerdə dinü dəyanət,
Din məsələsi cəhl təqazası deyilmi?
Təbid olunan məclisi-şurayi-düvəldən
Avropanın ərəbi-gənisi deyilmi?

“Əhməd Midhət” deyir ki:

Dinsizlik ilə kəsb olunan bir mədəniyyət,
İnsanlığın olduqca bəlayası deyilmi?
Məhdi mədəniyyət ki, deriz mülki-firəngə,
Vəhşiyyətin ən qorxulu səhrası deyilmi?

Məmdəli deyir ki:

Rusiyə diplomasiyasına bağladım ümmid,
Zənn etdim ki, dərdimə bundan dəva olur;
Umdum ki, şah edər məni İranıma yenə,
Gec-tez nasıl olursa da kamım rəva olur;
Xassə nəzərdə vardı Potstam görüşməsi,
Bundan əmin idim ki, mənə etinə olur;
Lakin mənim bu fikirlərim xammış bütün,
Söz yox, müxəbbətin işi boş xülya olur.
Rusiyə sanki şahlığıma olmalı rıza, –
Almaniya diplomasiyası sayəd rıza olur;
Tərk etdim bu xatirə Russiyyə mülkünü,
Artıq Frankfurtada işim cabəca olur...

Mühərrirlərə

Təlimə dair odlu yazılmış məqalələr,
Zənn etmə, mültəhib olaraq xalqı yaxmayır...
Yox, yox, cəməət anlamış elmin məziyyətin,
Əmma, nə çarə, daldakı məlun buraxmayır!

Taziyanə

Görüncə şəxs bir ərəbi-sərvətin üzünü –
Görür mücəssəm olan bir ləamətin yüzünü.

Gözüm ağarsın əgər – yüzdə, mində, milyonda
Görürsə ölkədə bir əhli-himmətin üzünü!

Qənim ki, var mənim ancaq budur: qiyamətdə
Ki, bir də görməyolim işbu millətin üzünü!

Dindirir əsr bizi, dinməyiriz,
Açılan toplara diksinməyiriz;
Əcnəbi seyrə balonlarla çıxır,
Biz hələ avtomobil minməyiriz;
Quş kimi göydə uçar yerdəkilər,
Bizi gömdü yerə mənəbdəkilər.

Zahidin əksimə düşcək nəzəri-xudbini –
Görür ayineyi-safımda o bir bidini,
Zənn edər əqli-qəşirələ o mənhus mənəm.
O mənə lənət edir, mən deyirəm aminini;
Gec-tez, əlbəttə, kəsər bir bu qədər lənət onu.
Yerdə qalmaz mənim aminim, onun təlini.

Kürd çaldıqca boru çingənə oynar, derlər, –
Bir misaldır ki, demiş Türkiyə izanlıları.
Bir tuhaf çalğı ilə oynadı avropalı
Şimdi yunanlı ilə bir sürü osmanlıları.

Xəyyamdan tərcümə

Xacə! Aldatma bizləri sözüne,
Bizə yox, get nəsihət et özüne.
Görüyorkən gözün düzü əyri.
Bizdən əl çək də çarə qıl gözüne.

Şanlı gördükcə məni sanki edir qövr fələk,
Mən kələk çidə edir başıma filfövr fələk.

Namurad olmağın oldisə muradı oldum,
Şimdi bilməm nə murad ilə edir dövr fələk?

Asıman oldumu surax iki gün güldü üzüm
Ki, mükafat olaraq bunca edir cövr fələk?!

Artıq oynatma məni sən dəxi, ey eşqi-cünun,
Mən özüm oynayıram çalsa da hər tövr fələk!

Şimdilik rəqsdəyiz, ta görəlüm kim yıxılar:
Mənü dil, eşqü həvəs, hütü həməl, sövr fələk?

Arif çalışır ki, millət azad olsun;
Zahid çağırır ki, məscid abad olsun;
Söz boynu qraxmallılarındır ki, deyir:
Bir madmazel olsun ki, pərizad olsun.

... deyir ki:

27 iyunda vaqe olan zəlzələ münasibətilə

Öylə səngindir ki, əsqali-təəqqübdən yüküm, –
Gündə min tərpensə yer, tərpenməz əsla bir tüküm.

TƏBRİZ HAKİMİ MÜXBİRÜSSƏLTƏNƏYƏ

Yapdığın hiyləni hər günkü qəzetdə oxudum,
Axırında yenə gördüm ki, yazılmış: "Sonu var"
Nə xəbərdir deyə sordum; dedi müxbir ki, hələ
Birini göstərirəm, işbu rəqəmdən onu var.

Dəhr bir müddət oldu mənzilimiz,
Onda həll olmaz oldu müşkilimiz;
Yaşadıqca çoxaldı düşmənimiz,
Nə edək, doğru söylədi dilimiz...

Əcdadına çəkdi, pədərin mütləq unutdu,
Məbusları məclis ilə atəşə tutdu;
Bir mərtəbə zülm eylədi ki, Məmdəli mirzə,
Zöhhakə də, Çingizə də min rəhmət oxutdu.

MÜHAVİRƏ

- Qafqaz əhli üç il ərzində nə emal eylədi?
- Məktəbə hər yerdə onlar himmət ibzal eylədi.
- Mərhəba! Səd mərhəba!
- Bəs bu az müddətdə məktəblər qapandı ya nədən?
- Həp çocuqlar dövreyi-təhsili ikmal eylədi...
- Mərhəba! Səd mərhəba!

Tumanov izn alır ki, Şirvana
Sığnağdan çəkə dəmir yolunu;
Buna, amma bizimkilər nə deyir?
Boşlayırlarmı Kürdəmir yolunu?

Övrət almaq, boşlamaq, övlada ad qoymaq kimi,
Nəsnələrdən ücret almaqçın Qazan mollaları
İttifaq etdisə də, lakin cənabət qüslünün
Muzdunu heyfə unutdu xatiri-valaları.

DƏRYADA QƏRQ OLAN İRANLILARIN YETİMLƏRİNƏ TƏSƏLLİ

İki yüz qərq olan iranlıların
Qiymətin bildi əcəb qonsulunuz!
İstədi "Merkuri"dən yüz qırx min...
A yetimlər, sevinin, var pulunuz!

Bəs deyilmiş bunca Mehdiilər xüruci, indi də
Volqadan bir tazə Mehdi xalqı iğfal eyləyir.
Cahiliyyət hökmfərmədir ki, hər şəxsi-müzill –
Mehdiyəm namilə xəlqüllahı izlal eyləyir.

QURBAN BAYRAMI

Bayram olcaq şövkətlilər, şanlılar,
Dövlətlilər, pullular, milyanlılar,
Tir boyunlar, şiş qarınlar, canlılar
Qurban kəsir Xəlilullah eşqinə,
Fəqir sual edir allah eşqinə.

İki qonşu bir-birinin milləti,
Hər ikisi bir peyğəmbər ümməti,
Biri kəsir qurban, bişirir əti,
Bayram edir Xəlilullah eşqinə,
O biri də baxır allah eşqinə.

Bir qonşunun oğlu geyir, sallanır,
Qalstuk keçirir, qırxmallanır,
Atası da ona baxır hallanır,
Fəxr eləyir Xəlilullah eşqinə,
Qonşuya baxmayıb allah eşqinə.

Görürsənmi bizim Hacı Pirini,
Paylamayıb ətin ondan birini,
Qonşu sorur barmağının kirini,
Hacı yeyir Xəlilullah eşqinə,
Yatır, şişir, köpür allah eşqinə.

Dedim, Hacı, gözlə işin birisin,
Diqqət elə irəlisin, gerisin,
Ver məktəbə qoyunların dərisin,
Elm oxunsun Xəlilullah eşqinə,
Çocuqları yad et allah eşqinə.

Dedi, bizdə dəri vermək sınağı
Yoxdur, versəm ollam arvad qınağı,
Basdırırıq onda xəmir çanağı,
Bərəkətdir, Xəlilullah eşqinə,
Saxlayırıq evdə allah eşqinə.

ƏLİQULU QƏMKÜSARA CAVAB

"Təhvili-ibarət" sözünü "tərcümə" qanmaq,
Məktəbli çocuqlar da bilir kim, bu xətdir
Bir boylə xata kəlmə mühərrir qələmindən,
Cari olur isə ədəbiyyata bələdir.

MÜTƏFƏRRIQ
ŞERLƏR

RUHUM

Ruhum, ey şahbazi-ülviyyət,
Himmətimtək fəzadə pərvaz et!
Uç! Uç! Övci-səmadə pərvaz et!
Təngnayı-bədəndə var xiffət.

Aşiyani-bədəndə tutma qərar,
Yanma sən də mənim kimi narə,
Bulamazsan məlalimə çarə,
Sıxılırsan, lətifsən, zinhar!

Boşla bu cismi, cism mən deyiləm;
Sana müşkül olursa hicranım –
Mən sənin, sən mənim dilü canım,
Mən sənin kəndinəm, bədən deyiləm!

Hara getsən səninlə mən də varam,
Şu bədəndə fəqət əsiriz, zar.
Ölməyimlə sevinməsin əğyar, –
Aləm olduqca mən dəxi duraram!

Bir səfa bulmadıq bu aləmdə,
Başqa bir aləmə varıb gedəlim;
Bir ovuc xakı xakə tərək edəlim
Mədfəni-şumi-ali adəmdə!

Mən gedərsəm, var olsun amalım!
Yaşasın şəhriyari-hürriyyət! *
Yaşasın şəhriyari-hürriyyət!
Mən gedərsəm var olsun amalım!

* Kitabın 1914-cü il nəşrində son bənddəki hürriyyət sözlərinin əvəzinə nöqtələr qoyulmuşdur. (Red.)

TƏRANEYİ-ŞAIRANƏ

Süluku şairin eynən səfa deyil də, nədir?
Vətənpərəstə bu məslək rəva deyil də, nədir?

Nasıl da əsrə görə məzhər olmasın şair?!
Füadı lövhəyi-giytünimə deyil də, nədir?

Xəyalı məsədətü etilayi-əhli-vətən,
Şüarı millətə mehrü vəfa deyil də, nədir?

Sərir-i-səltənəti-şairanə malikinin
Livayi-himməti izzətgüşa deyil də, nədir?

Vəleyk caizəculuqla vəsfgu şair
Şu məsləkində yovuncu gəda deyil də, nədir?

Pula sitayiş edən şairin bu qəhbəliyi,
Nəhayət, əqbəh olan bir əda deyil də, nədir?

Düri-xəzineyi-əhli-kəmal ikən əşar, –
Xəzəf bahasına satmaq cəfa deyil də, nədir?

Mədihəgülinin əşarı aburları tək
Nisari-xaki-dəri-əğniyə deyil də, nədir?

Təməllüqatə yaxışmaz təbiəti-şair –
Bu şivə məsləki-əhli-riya deyil də, nədir?

Riyanı tərək edəlim zahidi-riyakarə,
Dürənglik bizə nisbət xəta deyil də, nədir?

Təbəsbüsətlə hasil olan beş-on günlük
Ömürdən isə bir ölmək səza deyil də, nədir?

Qulami-himmət olan şairi-qəzəlxanın
Zəbanı, nitqi həqiqi əda deyil də, nədir?

Deməm ki, şair olub həcvi-nasə aç dilini,
Əminə həcv, – kəmal-i-əda deyil də, nədir?

Qəzəzlə bir kəsə ithami-ləğvkarənə
Zəhi qəbahəti-əqlü zəka deyil də, nədir?

Deməm ki, fasidi vəsf et; saqın fəsadından!
Yamanə yaxşı demək nasəza deyil də, nədir?

Vəleyk cadəyi-insafdan kənar olma
Ki, rahi-ədl sirati-hüda deyil də, nədir?

Rizayi-həqqi gözət, get rəhi-həqiqətlə,
Bu yolda gəlsə bəla, həq riza deyil də, nədir?

Əli, şikənceyi-əhli-diyarə ol Sabir,
Bəlayi-hübbi-vətən lüvlə deyil də, nədir?

EYDİ-MEVLUDİ-NƏBİ

Füzulidən təzmin

Həmdülillah ki, bizə şamil olub lütfi-xuda,
Bu mübarək günü dərk etməyə ömr etdi vəfa,
Eydi-mevludi-nəbidən gözümüz tapdı ziya,
Qılın ey milləti-mərhumə bu gün vəcdü-səfa,
Əşrəqət min fələkilbehçəti şəmsün və biha,
Mələlələmə nurən və sürürən və beha,

Aləmə zahir olub mərhəməti-xaliqi-küll
Aşkar oldu bu gün batini-qürani-müdüll,
Doldu afaqə səfa, oldu cəhan gülşəni-gül
Mülki-dünyaya qədəm basdı o hadiyyi-sübül
Çıxdı bir gün ki, ziyasında təmamiyyi-rüsü!
Oldu məhv öylə ki, xurşid ziyasında süha.

Çöhrəyi-hur işıqlandı cəmalinə görə,
Taqi-kəsra yığılıb taqi-hilalinə görə,
Qızarıb rəngi-şəfəq arizi-alinə görə,
Bəzənib cənnəti-firdevs visalinə görə,
Rütbeyi-hikməti-merac vilasinə görə
Hükəma fiqrəyi-dun, fəlsəfə cəmi şühəda,

Bu gününün məymənətindən açılıb babi-nəim.
Bu günün hörmətinə bağlanıb əbvabi-cəhim,
Bu günün məsədətindən saçılıb dəhrə nəsim.
Bəzənib dürri-nübüvvətlə bu gün beyti-hərim,
Oldu bazari-cəhan rəvnəqi bir dürri-yətim,
Ki, deyil iki cəhan hasili ol dürre bəha.

Sabira! tök fərəhindən üzünə əşki-tərin,
Sınsa bazarı nolur əşkinə nisbət gühərin,
Asitani-Şəhi bəthayə nisar eylə sərin,
Sidqlə tut ətəyin həzrəti-Xeyrülbəşərin,
Ey Füzuli rəhi-şərinə tut ol rahibərin,
Bu təriq ilə zəlalətdən özün eylə rəha.

ZAHİD ÖLMƏKDƏN QABAQ MƏQSUDİNƏ ÇATMAQ DİLƏR

Zahid ölməkdən qabaq məqsudinə çatmaq dilər,
Cənnətə uyqu ipiylə bir kəmənd atmaq dilər.

Etiqadınca, yatar-yatmaz qucar qılmanları,
Ol səbəbdəndir namaz üstündə də yatmaq dilər.

Əbləhin fikrincə cənnət bir Buxara şəhridir,
Beççə tək qılmanları bulduqca oynatmaq dilər.

Məqsədi sövmü səlätindən bu imişkən, yazıq,
Həm xudanı, həm də məxluqatı aldatmaq dilər.

Uyquda axtardığın zahirdə, ya rəb, tapmasın!
Yoxsa illik təətin biryolluğa satmaq dilər!

Rindü risva gördüyün zahid görərsə, şübhəsiz,
Səbhəsin, səccadəsilə böylə fırlatmaq dilər.

Küfrün iksir olduğu zahid, amandır, bilməsin,
Yoxsa bir zərrə bulub imanına qatmaq dilər!

Etiqadınca, yatar-yatmaz qucar qılmanları,
Ol səbəbdəndir namaz üstündə də yatmaq dilər.

NÖVHƏYİ-MİLLİ

Va həsrətə ki, bərhəm oldu tifaqi-millət!
Milliyyət ictimain pozdu nifaqi-millət!

Əmnü-rəfahü-rəfət təbdil olub fəsadə,
Mehrü-vəfavü-ülfət təğyir olub inadə,
Qüranımız olurkən dai bir ittihadə,
Şəri-şərifə saldı min infiraq millət!

Təbliğə başladı çün peyğəmbri-nikumam,
Əmri-rəsələtində ancaq gətirdi islam,
Bir dini, bir xudanı islama qıldı elam.
Ta bir tifaqə dair olsun vifaqi-millət!

Əshabi-pakı oldu xidmət güzari-islam,
Tutdu cəhanı cünbüş-züliqtidari-islam,
Çünkü təcəddün idi ümdə şüari-islam,
Qavzandı evci-ərş taqi-rəvaqi-millət!

Nəşr etdilər şüari-islamı hər diyarə,
Bilittifaq olundu xidmət bu intişarə,
Bilməm kim etdi axır islamı parə-parə,
Xalq oldu firqə-firqə döndü məzaqi-millət!

Kim xidmət etdi ey dil islamə, ittihadə?
Kim keçdi başü-candan bu məsləki-vəfadə?
Məzlumi-Kərbəlanı gör, dəşti-Kərbəladə,
Xiyşü-təbarin etdi bəzli-tifaqi-millət!

Sabir! Hüseyinə peyrəv olmaq görək və illa,
Mən müsəlman deməklə, yetməz sübutə dəva,
Bax, gör nə şəvqlə baş verdi əzizi-Zəhra,
Olsa nölür bu yolda həm iştiyaqi-millət!..

İLTİHABİ-TƏƏSSÜRATIMDAN YENƏ BİR ŞÖLƏYİ-CƏHANSUZƏM

Ələman! Ey şahı-Yəsrub-mədfənü-Məkki-vətən,
Ya nəbiyyərrhəmə, ey məhbubi-rəbbi-zülmənən,
Şəri-pakində həram olmaqda ikən sui-zənn,
Ümmətin salim deyil bu xisləti-məzmunədən,
Tiri-sui-zənnə salehlər nişan olmaqdadır!
Gül könüllər qönçələr tək bağı qan olmaqdadır!

Nəşəyi-sidqü-səfadən əhli-dil olmaqda məst,
Səğəri-ixlas olur səngi-mələmətdən şikəst,
Etmədən təhqiqi-mətləb olub zahirpərəst,
Cahilü-nadan büləndü-aqilü-hüsyar pəst,
Tiri-sui-zənnə salehlər nişan olmaqdadır!
Gül könüllər qönçələr tək bağı qan olmaqdadır!

İstiqamət birlə sərv etdikdə meyli-etidal,
Tişəyi-xərratdən təxlis üçün bulmüz məcal,
Bir fəraqət bulmuş ikən qəlb olur çayi-məlal,
Gündə min tazə bələyə uğrayır əhli-kəmal
Tiri-sui-zənnə salehlər nişan olmaqdadır!
Gül könüllər qönçələr tək bağı qan olmaqdadır!

Ey bəsa müsəlmin ki, itham ilə təkfir eylənir,
Ey bəsa ali, gümanı-bədlə təhqir eylənir,
Sidqi-kizbə, mehr-büğzü-kinə təbir eylənir,
Müxtəsər sidqü-sədaqət əhli təkdir eylənir,
Tiri-sui-zənnə salehlər nişan olmaqdadır!
Gül könüllər qönçələr tək bağı qan olmaqdadır!

Dəsti-qəlbə-işkən cəsuri-payi-himmət kəm qərar,
Kari-batıl hökmfərma, çeşmi-həqbin pürxumar,
Bəxt tirə, yar sadə, çərx kəc, el hiyləkar,
Əsr namərd, əhl bielm, əmr müşkil, elm xar,
Tiri-sui-zənnə salehlər nişan olmaqdadır!
Gül könüllər qönçələr tək bağı qan olmaqdadır!

Ya nəbiyyəl-müslimin! Ey haq-təala rəhməti!
Çox fənadır əmrimiz, dərk eylə həli-ümməti,
Getdi izzət, batdı şevkət, tutdu zillət milləti,
Ələman, sümmələman (ya mən iləykə hacəti).
Tiri-sui-zənnə salehlər nişan olmaqdadır!
Gül köntüllər qönçələr tək bağı qan olmaqdadır!

TƏBAƏT

- Sərmayeyi-irfanı nasıl kəsb edə insan?
- Təhsili ülum ilə olur rütbəyi-irfan.

- Elm isə olur hansı məkəndən bizə vasil?
- Məktəbdə kitab ilə olur səylə hasil.

- Ənvai-kütüb buldu nə mərkəzdə təzayid?
- Ol mətbəədən ələmə bəxş etdi fəvayid.

- Kəşf oldu kimin sayeyi-səyində bu sənət?
- Göstərdi Hotenberq bu sənətdə məharət.

- Kafi olub icrası üçün sərəvəti barı?
- Məfluk olub icrayə varınca bu şiarı!

- Yetdi necə bəs mövqeyi-ikmalə bu sənət?
- Etdi iki sərəvətli zəvat ilə şarakət.

- Şirkətlə məgər boyləcə müşkül olur asan?
- Şirkətdədir icrayi-əməl, nəfi-firavan

- Etsək nə olur biz də belə şirkətə iqdəm?
- Sus, söylə bizə təfriqəni, ta edək əncəm...

ƏQVALİ-HİKƏMİYYƏDƏN MÜQTƏBİS BİR MƏNZUMƏ

Könül ol talibi-hikmət, – o hikmət kim, həqiqətdir,
Həqiqi hikmət ancaq hüsnə-siyrətdən ibarətdir.

Hakimi-kamil olmaqçın deyildir çox bilik lazım, –
Fəqət iqnai-nəfsə müqtədir olmaq kifayətdir.

Zələlət əhli hər şeyi gec anlar, gec də hökm eylər,
O kəs kim, doğru yollu fəhm edər – əhli-fəzilətdir.

Olur aləmdə şəxsin himməti miqdari-fikrincə,
Nə himmət gözlənin ondan ki, əfkəri qəbahətdir?

Pədərlə mədər in nəshindən əsla təlxkam olma, –
Səni təkdirü təsir etsə də bir datlı şərbətdir.

Doğuşda ayrılırkən müxtəlif surətlərə insan,
Məmatında onu yeksan qılan xaki-nədəmətdir.

Cənabi-həq o bəhri-bigirani-mərhəmətdir kim,
Ona mülhəq olan insan şərfəyabi-səadətdir.

MÜSƏLMAN VƏ ERMƏNİ VƏTƏNDAŞLARIMIZA

Əsrimiz xahiş edərkən ittifaqı ittihad,
Cümləmiz əmniyyət içrə almaq istərkən murad,
Beynimizdə yox ikən bir günə əsbabi-təzad,
Bu vətən övladına arız olub büğzü inad,
Müsləmlə ermənilər beyninə düşdü fəsad,
Yoxmu bir sahib-hidayət, yoxmu bir əhli-rəşad?!
Ey süxəndanan, bu günlər bir hidayət vəqətdir!
Ülfətü ünsiyyətə dair xitabət vəqətdir!

İki yoldaş, iki qonşu bir vətəndə həmdiyar,
Əsrlərlə ömr edib sülh içrə bulmuşkən qərar
Fitneyi-iblisi-məlun oldu nəgah aşkar...
Gör cəhalətdən nə şəkə düşdü vəzi-ruzigar!
Qətlü qarət, bişumaru şəhrü qəryə tarimar...
Ələman, bu fitnəyə çarə qıl, ey pərvərdigar!
Ey süxəndanan, bu günlər bir hidayət vəqətdir!
Ülfətü ünsiyyətə dair xitabət vəqətdir!

Fitnələr kim, faş olur, bilməm nə halətdən törər,
Əql bəvər eyləməz kim, adəmiyyətdən törər,
Müslimiyyətdən və yaxud erməniyyətdən törər,
Şühbə yoxdur, cəhlədən yainki qəflətdən törər,
Bu müsibətlər bütün büğzü ədavətdən törər,
Bu ədavət mütləqə hali-zələlətdən törər;
Ey süxəndanan, bu günlər bir hidayət vəqətdir!
Ülfətü ünsiyyətə dair xitabət vəqətdir!

Haqqı xalqa bildirib dəfi-zələlət etməli,
Gün kimi tərəkəmə edib pəməli-zülmət etməli,
Nabəca bu işlərin dəfinə qeyrət etməli,
Xatiri-mügbərdən rəfi-küdurət etməli,
Çarəsəzi-sülh olub dəfi-xüsumət etməli,
Sabira, beynəlmiləl tədbiri-ülfət etməli!
Ey süxəndanan, bu günlər bir hidayət vəqətdir!
Ülfətü ünsiyyətə dair xitabət vəqətdir!

NİTQƏ XİTAB

Ey natiqeyi-bədiəpərdaz!
Vey söhbəti-dilfiribin əcaz!

Ey məhbəti-feyzi-asimani,
Miftahi-xəzineyi-məani!

Sən məxzəni-hikmət idin axir,
Sən mənşəi-himmət idin axir!

Bir tutiyi-xoşbəyan idin sən,
Bir dürci-dürərfəşan idin sən;

Əflaki-süxən sitarəsiydin,
Gülzari-vətən həzarəsiydin;

Düzdün neyə bəs bu halə əlval?
Bilməm nə səbəbdən olmusan lal?

Ey bülbülüm, ol tərənəpərdaz,
Qıl bağı-bədəndə nəgmə ağaz!

Fəryad elə bir dəm aşiqanə,
Söylə dili-zarü natəvanə:

Key qönçə, açıl ki, şimdi dünya
Gülzari-təməddün oldu yekca!

Gəl dişrə bu pərdeyi-xəfadən,
At pərdəni məzhəri-xudadən;

Sən aləmi-əkbəri-xudasən,
Sən ayineyi-cəhannümasən;

Mahiyyətini həqir sanma,
Azadələri əsir sanma;

Səndə yaradıb bədii-əflak
Əqlü hünərü şüürü idrak;

Aləmdə nə var – var səndə,
Sərmayeyi-etibar səndə;

Dur, dur ki, tükəndi leyli-zülmət,
Əhrarə açıldı sübh-i-dövlət!

Aşiqləri iştiaqə düşdü,
Hər kəs ayılıb qabağə düşdü.

Onlar ki, səninlədir müasir –
Hər elmü fünunə oldu mahir.

ANALAR BƏZƏYİ

Gör olsa nisadə elmü irfan
Övladə edər bu yolda iman.

Əksi olaraq bu müddəanın,
Olmaz isə elmi bir ananın –

Övladə çatar haman cəhalət,
Nə əql olur onda, nə fərsət;

Bitərbiyəliklə tifli-məsum
Axırda olur səfilü məşum;

Saridir çünki işbu halət, –
Həmcinsinə eyləyər sirayət.

Gözlənsə görək hüquqi-nisvan,
Ta kamil ola vüsuqi-nisvan.

Elm ilə olur hüsuli-izzət,
Elm ilə olur nüfuzi-millət.

Elmə çağırır bütün əvamı
“Əl-elmü fərizətün” kəlamı.

ANALAR BƏZƏYİ

Bəzək, bəzək ki, deyirlər, cəvahirat deyil,
Cəvahirat bu gün ziynəti-həyat deyil.

Nədən cəvahirə fəxr eyləsin görək nisvan?
Cəmadə fəxr isə şayani-ümmühat deyil.

Həqiqi validənin ön şərəfli bir bəzəyi –
Ədəbli, usu çocuqdur, təcəmmülat deyil.

O madərin ki, yox övladə hüsni-tərbiyəsi, *
Səzayi-məkrəməti-nami-validat deyil.

Həyata layiq olan ziynət – elm gövhəridir
Ki, boylə bir dirilik qabili-məmat deyil.

* Kitabın 1914-cü il nəşrində bu misra düşmüşdür. (Red.)

TƏRBIYƏ

Ümmətin rəhnəması tərbiyədir,
Millətin pişvası tərbiyədir.

Tərbiyətlə keçir ümuri-cahan,
Hər işin ibtidası tərbiyədir.

Valdeynin təbii övlada
Nəzəri-etinası tərbiyədir;

Çünki övlad neməti-həqdir,
Şükri-həqqin ədası tərbiyədir.

Necə kim, bir ədibi-mümtazın
Dərsi-hikmət ədası tərbiyədir.

Cahilin də zavallı övlada
Şiveyi-narəvası tərbiyədir;

Öyrədir tiffə sui əxlaqı,
Qaliba, müddəası tərbiyədir.

Tərbiyət elmisiz deyil məqbul
Ki, onun müqtəzası tərbiyədir.

ZAHİDLƏRƏ

Aç dilini, yum gözünü zahida,
Vird oxu, heç anlama mənasını!

Baxma bir ibrətlə bütün aləmə,
Görmə həqin nuri-təcəllasını!

Xüşk ibadətə, quru zöhdə,
Anlama sən eşq müəmmasını.

Zöhdü öyüb eyləmə inkari-eşq,
Şəxs bulur eşqlə mövlasını.

Qeydə əbəs vermə cünun namını, -
Görməyərek surəti-leylasını.

Güşeyi-xəlvətdə oturma kişi!
Bilmə həqin guşədə məvasını.

Qəsdin əgər yar isə gəl, göstərim,
Varsa gözün eylə tamaşasını.

Sənətə bax, sənəinə pey apar.
Dərk elə keyfiyyəti-inşasını.

Leyk hanı sənə bəsirot gözü, -
Ta görəsən vəchi-dilarasını?!

Hu çəkib axır gəzəsən kubəku,
Tərk edəsən zöhd müsəllasını.

Küfrdə təqlid edəsən şairə,
Zikr edəsən şəri-müqəffasını.

NÖVHƏ

Ərsəyi-aləmin yenə vəzi bələli görşənir!
Yoxsa səbati-aləmin hini-zəvalı görşənir!

Ayinəyi-cəhanda bir surəti-qəm nümälənir,
Vəqəyi-Nuhdur mægər kim yenə ibtidalənir?
Yoxsa sinini-aləmin günləri intəhalənir!
Ya ki, məhi-mühərrəmin tazə hilali görşənir!

Ey üfük, olma müncəli ərsəyi-faceat üçün,
Etmə ayan hilalını matəmi-kainat üçün,
Tiqi-cəfayə kəsmə bu təşnələri Fərat üçün,
Nəhri-Fəratə bax, necə mai-zülali görşənir!

Ey açılan səbahi-qəm! Şam ol, açılma bir zaman!
Yəsribü-Məkkə sərvərin salma bələyə ələman!
Gərçi İraqə cəlb edir miri-Hicazı kufiyan.
Leyk bu yolda onların özgə xəyalı görşənir!

Getmə, dur, ey qətari-qəm! Gör, ucalan nəvaları,
Çəkmə, diyari-qürbətə bu vətən aşinaları,
Düz deyil əhli-kufənin əhdləri, vəfaları
Əhd şikəndir aqibət, gərçi vəfalı görşənir!

Giryəyi-zarım etmədi aləmi qərqi-eşqi-tər,
Canı-cəhani tutmadı atəşə odlanan ciyər,
Başla fəqanə bari ey bülbüli-təbi-nevhəgər,
Sənə bələli Sabirin başı bələli görşənir!

TƏHƏSSÜR

*İstənilir ittifaq,
Göstərilir infiraq...*

Olsaydı səfa zümrəyi-irfan arasında,
Qalsaydı vəfadən əsər əyan arasında,
Dursaydı sədaqət bəylə, xan arasında,
Qalmazdı kədər zərrəcə insan arasında!

Dai bə üxüvvət olur ikən bizə Quran,
Əmr eylər ikən birliyə peyğəmbəri-zışan,
Tapmazsan iki müttəfiqürrey müsəlman,
Qafqazda olan bir neçə milyan arasında!

Dinməz əcəba, məni-Quranı bilənlər,
İslamı belə təfriqədə xar görənlər,
Aya oxumazlar nə üçün dini bölənlər,
(Kanu şeyxən) rəmzini Quran arasında!

Axır bu nə təfriqü-təxəllüfdür ey ümmət?!
Əldən gediş, dinləməyirsizmi, bu millət?!
Ta key bu təxəllüf, bu təfərrüq, bu ədavət,
Bir din, bir islamü bir iman arasında?!

Vabəstə müsəlmanlaradır qeyrəti-islam!
Etsin də görək müslüm olan xidməti-islam!
Əfsus ki, bi hümmət olub milləti-islam!
Dünyada olan müxtəlif ədyan arasında!

Bir ildir olur zülmə tarac müsəlman,
Ətraf bələdlərdə qalır ac müsəlman,
Aya, nə rəvadır ola möhtac müsəlman,
Gün rizqinə, bir bölə müsəlman arasında?!

İslamımızı etməliyiz böyləmi ehya?!
İmanımızı qılmalıyız böyləmi ifa?!

İslam o deyilmi ki, ciyər güşöyi-Zohra
Baş verdi yolunda susuz, al-qan arasında!

Biz millətə lazımmı deyil bu töbəyyət?
Biz ümmətə vacibmi deyil, qeyrəti-millət?!
Ey vay ki, qeyrət oxuyur bizlərə lənət.
Milliyyətə xidmət edən insan arasında!

Dai ho ucüvvət olar ikən bizo Quram,
çünr çylor ikən birliyo psiqombori-zışan.

Tapmazsan iki müttəfiquroy müsəlman,
Bir din, bir islami bir iman arasında!”

MƏNLƏM YAŞÜKÜRÜLLAHLƏM YAŞÜKÜRÜLNƏS

Həddinə işarəti inşad və nəzm edilmişdir,
Tərk edər kimi ki, şükri neməti-naz.
Etmiyor vəqiən xudaya senas,
Şakiran vəsaili nemət,
Olur əlbəttə naili nemət.
Artıq etdükcə şükri ifasın,
Həsıl eylər könül təmənnasın.
Şükr, şükürdə həlavət var,
Şükürdə izdiyade nemət var.
Neməti-naza şükr edən əl-həqq,
Həzrəti həqqə şükr edib mütləq.
And haqqındı çünki külli əsas,
Həqqə racədi şükri neməti-naz,
Şükr sərmayeyə ibarətdir,
Şükr pərvanəyə itaətdir.
Ey xuda fəzlinə rica edirəm -
Mən nasili şükürünü əda edirəm,
Ki, dəqiqə-dəqiqə, anba-an,
Sabirə nemətin olur şayan.

QƏZƏL

Məftuni-səri-zülfünə qüllab gərəkmez,
Rəncuri-ləbi-ləlinə innab gərəkmez.

Məhrabə sücud etmərəm, ey qibleyi-məqsud,
Qaşın görünə səcdəyi-məhrab gərəkmez.

Aç zülfünü, divanələri bir yerə yığma,
Bu firqəyə cəmiyyəti-əsbab gərəkmez.

Yatma xəmi-zülfündə nigarın belə rahat,
Aşiqlərə, ey xəstə könül, xab gərəkmez.

Mən nəşəyi-ləli-ləbi-canan ilə məstəm,
Saqi, mənə minbəd meyi-nab gərəkmez.

Hicrində rəvadır ciyərim qanı tökülsün,
Çəşmindən axan qətreyi-xunab gərəkmez.

Sirab eləyib ləli-ləbin Sabiri, ey şux,
Təbdari-qəmi-eşqinə qəndab gərəkmez.

QƏZƏL

Gər istəsən ki, fitneyi-aləm oyanmasın, –
Dövri-qəmərdə əqrəbi-zülfün dolanmasın.

Göstər çəməndə nərgisə hər şam gözlərin,
Ta sübh olunca xabi-ədəmdən oyanmasın.

Yox məndə tab vəslinə, göstərmə ruyini,
Pərvanə şəm görsə nə mümkündü yanmasın.

Kuyin rəqibə məskən olub, gəlməyəm dəxi,
Nə görməsin gözüm və nə könlüm bulanmasın.

Sirri-dəhanini demə nəəhl zahidə,
Qoy bixəbər qalıb belə əsrari qanmasın.

Canım çıxar çıxanda xətin gülüzardə,
Eylə xətin tərəş, qoy ömrüm uzanmasın.

Derlər, nəvidi-vəsl verib yar Sabirə,
Xam olmasın, bu mətləbə hərgiz inanmasın.

QƏZƏL

İstəsən könlüm kimi zülfi-pərişan olmasın, –
Ol qədər cövr et mənə ah etmək imkan olmasın!

Dərdi-eşqin qəsdı-can etdisə, mən həm şakirəm,
İstərəm cismimdə dərd olsun, dəxi can olmasın!

Qoyma əğyar eyləsin kuyində cövlan, ey pəri!
Əhrimənlər maliki-mülki-Süleyman olmasın!

Atəşin ruyində əfi tək yatıb geysulərin,
Türfə cadudur ki, mar atəşdə suzan olmasın!

Dərlər, aşıq-küş nigarım qətlimə amadədir, –
Allah, allah, bir səbəb qıl kim, pəşiman olmasın!

Mübtəlayi-dərđi-eşqəm, əl gətür məndən, təbib!
Eylə bir tədbir kim, bu dərđə dərman olmasın!

Sabira, ümmidi-vəsl ilə qəmi-hicranə döz,
Hanı bir müşküldi kim, səbr ilə asan olmasın?

QƏZƏL

Kuyini xunabeyi-çəşmimlə nəmnək eylərəm,
Kipriyimlə asitanən gərdini pak eylərəm.

Ta ki, gördüm sağəri-səhbadə əksi-surətin,
Ömrlərdir kim, cəhanda xidməti-tak eylərəm.

Eşqini asan bilirdim, çəkdi iş risvalığa,
Şimdi risvayi-cəhan oldum, nədən bak eylərəm?

Boynuma saldım o ziyba tələtin zülfi-kəcin,
Türfə caduyəm, füsuni-mari-Zöhhak eylərəm.

Vəslə ümmid olsa hicrində bu çarı ünsürü,
Əşki-çəşmim səylinin mövcündə xaşak eylərəm.

Urma şənə zülfünə, narahət etmə könlümü,
Zülfünə dəydikcə şənə könlümü çak eylərəm.

Sabira, torpağa saldı sayə rəna dilbərini,
Gər mələk olsam da labüd səcdəyi-xak eylərəm.

QƏZƏL

Xosrovi-hüsnün əzizim, sən imişsən taci,
Xublar cümlə sənin dərgahinin möhtaci.

Qabi qövseyi-qaşın, leylətül-əsrə zülfün,
Tapmısan mərtəbeyi-hüsndə sən meraci.

Tökülüb zülfi-siyah arizi-alm üzrə,
Kəbəyə çöl ərəbi mane olur hüccaci.

Zairi-kuyinəm ey məh qoy öpüm xalından,
Həcəri öpməyəne xalq deməzlər haci.

Kəc nigahilə dələr bağrımızı müjganın,
Bu ox atmağı kim öyrətdi sənə qıyqacı?

Gecə-gündüz səri-kuyində sızıldar Sabir,
Neyləsin, qovma qapından kəsilib illaci.

QƏZƏL

Sərü hər muydə min aşiqi nalanın var,
Məgər ey şux nə bir cisimdə min canın var.

Leyliyə Qeys olur aşiq sənə min-min leyli,
Axtarırsan gənə bir aşiqi əcəb qanın var.

Xahişin tərkil dil canıdı mən həm etdim,
Söylə, ey yar, görüm şimdi nə fərmanın var?

Eydi əzhada qoyun kəsmə boyun qurbanı,
Aşiqi zar kimi kəsməyə qurbanın var.

Süzi binaleyli pərvanəni gör, ey bülbül,
Səhni gülzarda ancaq sənin əfqanın var.

Hər mərəz çarəsini eyləmək asandı, təbib,
Mərəzi eşqə nə tədbir, nə fərmanın var.

Sabira, qərq edər axır səni bu seyli bəla,
Olma qafil belə kim didəyi giryanın var.

QƏZƏL

Ey şux, genə həmdəm olub kakilə zülfün,
Təhris edir ol kafiri seydi-dilə zülfün!

Dinü dilimi qarət edib, eyləməz insaf,
Şimdi nə təmənnə ilə eylər gilə zülfün?

Hər ləhzə vurur sinəmə min navüki-dilduz,
Müjganın ilə yoxsa dəyib dil-dilə zülfün?

Heyrətdəyəm, aya ki, nədir fitneyi-Harut,
Ey şux, məgər sehr oxuyub Babilə zülfün?

Tənha səfər etmə, gəl apar canımı, əmma
Bu sirri nihan saxla, məbada bilə zülfün.

Aldatdı könül mürğünü ol daneyi-xalın,
Dami-rəhi-əql oldu o pürsilsilə zülfün.

Sabir kimi qərq oldu gözüm yaşına cismim,
Tutmub əlimi çəkmədi bir sahilə zülfün.

QƏZƏL

Viranə Şəmaxidə mənə gənc tapılmaz,
Bir gənc bu viranədə birənc tapılmaz.

Püstani-sənəm tək iki limu ələ keçməz,
Bir ənəbi-dilbər kimi narənc tapılmaz.

Rüx tutmağa dərgahında bir şah bulunmaz,
Fərzini-xirəd seyrinə şətrənc tapılmaz.

Bu bağdə bir növgülü-bixar görünməz,
Bu bəzmdə bir dilbəri-biğənc tapılmaz.

Bu xaneyi-şəşdərdə iki kəb atılmaz,
Bu təxtəyi-heyਰətdə şəşü pənc tapılmaz.

Tərsədə pəri-ruy gözəl çoxdu və lakin
Sən tək gözəl, ey dilbəri-Kərkənc, tapılmaz.

Şirin söz ilə saldı o ahunu kəməndə,
Sabir kimi bir rindi-süxənsənc tapılmaz.

QƏZƏL

Ey dil, amandı, sirrini biganə bilməsin!
Ahəstə zülfi-yaridə yat, şanə bilməsin!

Düşdün xəyali-daneyi-xal iştiaqinə,
Ey mürği-rəf, tizpər ol, danə bilməsin!

Ey yar, can fədayi-qədəmi-mübarəkin,
Ahəstə qıl xüram ki, həmxanə bilməsin!

Qeyrət həlak edər məni – açma cəmalını,
Göstərmə şəmə ruyini, pərvanə bilməsin!

Bir ləhzə bəzmi-yardə dilşadəm, ey könül,
Aram tut, bu mətləbi biganə bilməsin!

Ey ahi-sərd, urma nəfəs zülfi-yarə sən,
Bir dəm qərar tut, dili-divanə bilməsin!

Zahid edərsə eşqdə təkfir Sabiri,
Zahir gözilə Kəbəni bütəxanə bilməsin.

QƏZƏL

Qoyma gələ saqiya! Zahidi meyxañayə,
Dönməyə meyxañəmiz məscidi-viranəyə,

Urma gireh zülfünə, eylə həzər ey sənəm!
Oxşamasın şəkliyə səbhəyi-səddanəyə,

Hirz ilə, əfsun ilə olmaz əlaci-çünun,
Eşq sözündən siva, söz demə divanəyə,

Çünki üzüldü əlin zülfi-pərişandən
Dərdini bari söylə, xəstə könül şanəyə,

Badəyi-təlx içrə bu nəşəyi-şirin nədir,
Qoydu məgər dilbərim ləbləbi pimanəyə,

Aşiqi məşuq ilə yandırır eşq atəşi...
Xasə müəssirdi bu şəm ilə pərvanəyə

Sabir, o cənnət rüxün gəndümi-xalın görüb,
Az qalib Adəm kimi aldana bir danəyə.

ŞƏKİBAYI

Yar getdikcə təhəssür dili-şeydadə durar,
Ömr vardıqca həvəs aşiqi-risvadə durar.

Seyli-tən oylə təməvvüclə alıb dövrü bərim –
Bənzərəm bir qocaman dağa ki, dəryadə durar!

Döysə də canımı minlərcə mələmət ləpəsi –
Zövrəqi-himmətim əvvəlki təmənnadə durar!

Bisütun sinəsinə dəysə də min tişə yenə
Cövrə təmkin edərək durduğu məvadə durar!

Nəqdi-can isə bəhayi-tələbi-yar iştə,
Can bekəf aşiqi-sadiq belə sövdadə durar!

Nə qəm, uğratsa da bir gün məni ifnayə zaman,
Mən gedərsəmsə məramim yenə dünyadə durar!

Durmuşam pişü pəsi-təndə, Sabir, necə kim,
O əliflər ki, pəsü pişi ətenadə durar!*

* Bu qəzəlin məqtəbi məzmununu Xəqani Şirvaninin "Cənan istədim pişupacutan ke istade əlfəhaye at əna" beytindən iqtibas etdiklərimizi acizənə əxtar edirik (Sabir).

ƏNİN

Uçdun, ey ruhi-pürfütuhi-Həsən!
Uçuşun iztirari-təndənmi?
Qoca bülbül, niyə savuldun sən?
Ya səfa bulmadın çəməndənmi?

Ey həqiqi mücahidi-islam!
Nəşri-irfanda etdiyincə dəvam –
Səni alamə yaxdı yoxsa əvam?
Gedişin kəsərti-mihəndənmi?

Yoxsa əkdikcə toxm sidqü səfa
Səni təkdir edirmiş əhli-cəfa?
Gözlədikcə bu yolda şərti-vəfa, –
Görmədin yardım əhli-fəndənmi?

Ey "Əkinçi", məzariatında
Bulmadınsa səmər həyatında,
İştə həngəmeysi-məmatında
Bu tənəbbüt deyil Həsəndənmi?

Leyk millət fəqət sifatin üçün,
Mütəzəkkir nüuti-zatin üçün,
Əsəfa, bir bina səmatın üçün
Yadigar olmasın da səndənmi?

Həsənim, şindi qıl behiştə xüram,
Onda Seyyid Əzimə söylə səlam;
Key məhin şairi-bədii-kələm
Bir xəbər tutmasın vətəndənmi?

Ûrəfa məskəni olan Şirvan
Cühəla xabgahidir olan;
Bizi iğfal edən bu nükte haman
Kəndimizdən deyil, zəməndənmi?

HACI MƏCİD ƏFƏNDİNİN VƏFATINDA DEYİLMİŞDİR

I

Ey müsibətzadə dindaşlarım, etdikcə nəzər,
Görürəm mən sizi bir başqa müsibətdə bu gün!

Aman allah! Bu nə halət, bu nə tufani-bələ?
Tapıram sizləri kim vətəyi-heyətdə bu gün!

Əcəba bir yeni afətmi yetib ya nə üçün?
Bulunursuz belə bir hali-fəlakətdə bu gün!

Baxışsınız nə səbəbdən belə heyran-heyran,
Nigəransınız niyə bu beyti-ibadətdə bu gün!

Nəzəri-heyrətiniz məscidü-gəh mənəbərdir,
Axtarırsız kimi mehrabi-ibadətdə bu gün!

Əsəfa! Sinəyi-mehrabda çək etmədimi?
Görübən böylə yara sinəyi-ümmətdə bu gün!

Siz deyilsiz fəqət ol alimi-pakı arayan,
Açıb ağuşunu kürsiyyi-xətəbət də bu gün!

Bax nasıl məscidə bir hüzn qonur, guya kim,
Tapmayır yarını bir böylə cəməətdə bu gün!

Çəkilib göylərə zikr etdiyi təhlili dəxi,
Döşənib toprağa səccadəyi-taət də bu gün!

Hardasan? Ey pədəri-mənəviyi-əhli-vətən!
Vətən evladı yanır atəşi-firqətdə bu gün!

Əbədi hicrinə tab avəri-qəm bulmazidin
Etməsəydi xələfin çəlvə neyabətdə bu gün!

Müstəfa hörməti-zişəninə ya rəbbi-məcid!
Ruhunu eylə düəgu bizə cənnətdə bu gün!

Müttəhid olmada təvfiqini qıl ümmətə bəxş,
Hissi-milliyət oyandır dili-millətdə bu gün!

Yaşat aləmdə məhəbbətlə, üxüvvətlə bizi,
Necə kim ömr ediriz eyni-üxüvvətdə bu gün!

Onun evladına, əxvaninə ver əcri-cəzil,
"Sabir" et kişü-təbarın bu müsibətdə bu gün!

II

Çünki vücudi-alim bir neməti-xudadır.
Nemət ki, getdi əldən qan ağlamaq rəvadır!

Əhli-həqqin əvamə nisbət deyil vəfati.
Bil, alimin həyata təbdil olur məmatı
Batində həm müsibət çulğar mükəvvinatı
Ancaq görür o göz kim, mənşuri-ibtıladır

Türk eylədikdə alim bu ariyət sərani,
Olduqda didələrdən gəyib deyil də fani
Mülki-bəqadə eylər bir seyri-cavidanı
Xasani-bəzmi-həqlə həmxanəyi-bəqadır!

Ancaq biz ağları öz hali-fikarımızçın,
Zahir olan bələyə əhli-diyarımızçın,
Ümmidgah itirmiş iytami-zarımızçın,
Nemət ki, getdi əldən fəryadımız sözadır!

Ey alimi-həqiqi! Qaldıqca ad səndən,
Olmazmı zikri-xeyrin dillərdə yad səndən,
Çün yadigar qaldı bir ittihad səndən,
İsmin Məcid olurkən məcadin də bərmaladır,
"Sabir" müsibətində didadəyi-bələdir.

MƏKTƏB ÇOCUQLARINA
YALANÇI ÇOBAN

Bir çoban bir gün etdi dağda haray:
"Canavar var, – dedi, – gəlin ey vay!"

Əhli-qəryə yüyüdü dağ tərəfə,
Getməsin ta qoyun, quzu tələfə,

Bunları müztərib görüncə çoban.
Gülməgə başlayıb dedi: "Yalan!"

Siz bunu sanmayın həqiqətdir,
Damağım gəldi bir zərəfətdir!"

Binavalar qayıtdı, leyk çoban.
Yenə bir gün dağ üzrə qıldı fəğan.

"Canavar var!" – deyə bağırdı yenə,
Qəryə əhlin kömək çağırırdı yenə,

Kəndçilər etdilər dübarə hücum.
Yenə oldu yalanlığı məlum.

Doğrudan bir zaman bəzəmi-şikar,
Qoyuna gəldi bir neçə canavar.

Hərçi dad eylədi çoban. yahu!
Eşidənlər dedi: yalandır bu!

Bu səbəbdən həryə getmədilər,
Ona heç etina da etmədilər.

Canavarlar yedi bütün qoyunu.
İştə, oğlum! Yalançılıq oyunu!

Bax, yalançı tanıldı çünki çoban,
Doğru derkən, sözü göründü yalan.

Hərgiz oğlum, yalan demə ki, xuda,
Dust tutmaz yalançını əbəda!

Həm də xəlq içrə hörmətin olmaz,
İzzətin, qədrü-qiymətin olmaz!

"Evi yandı yalançının, – derlər, –
Ona bir kimsə etmədi bəvər".

UŞAQ VƏ PUL

Küçədən bir çocuq yüyürdü evə,
Bir bumajnik bulub dedi bu nevə:

– “Ana, gəl, gəl ki, dövlətə çatdıq,
Pullu olduq, səadətə çatdıq”.

Dedi xatun ki: “Söylə ey fərzənd!
Noldu kim, olduq indi dövlətmənd?”

Görəyim ver, nədir, nədir bu oğul?
Dedi: “Buldum bunu içi dolu pul.

Yol gedən bir qoca kişi nagah,
Düşürüb keçdi, olmadı agah;

Görmədən kimsə, mən qoşub aldım,
Tez qaçıb kəndimi evə saldım”.

Anası oğlunun cinayətini,
Görərək zahir etdi nifrətini.

Dedi: “Oğlum! Nə sərd imiş qamın,
Ki, buna razı oldu vicdanın?”

Tifli-məsum ikən günah etdin,
Kəndi vicdanını təbah etdin;

Niyə verdin fəneyə doğruluğu,
İrtikab eylədin bu doğruluğu.

Hiç zənn etməm, özgənin mali,
Bizi zəngin qılıb, edə ali!

Yox, yox, oğlum inan ki, xar olarız!
Ərzəli-əhli-ruzgar olarız!

Xain olsaq əgər bu dünyədə,
İrzü namusumuz gedər badə;

Gözümüz müntəhayi-zillətdən,
Baxamaz kimsəyə xəcalətdən.

Gərçi pul çox fərəhfəzadır, oğul,
Leyk namus pək bəhadır, oğul!”

İSKƏNDƏR VƏ FƏQİR

Gün önündə bir acizü müztər
Yol kənarında tutmuş idi məqər;

Ona bir çox miçək darışmış idi,
Yazığın haləti qarışmış idi.

Əzəmətlə keçərkən İskəndər
Onu görcək tərəhhüm etdi məgər:

– “Ey fəqir, ehtiyacını göstər,
İstə məndən nə xatırın istər!

Dərdini söylə ta dəva edəyim,
Nə isə hacətin rəva edəyim!”

– “Padşahim! Sənə rica edərim:
Bu miçəklərdən iştika edərim;

Hökm qıl, ta uçub da getsinlər,
Məni bir ləhzə rahat etsinlər”.

– “Bah, adam! Hacət istə də bari
Ki, ona hökmümüz ola cari;

Əbədə yox bu işdə imkanım,
Deyil onlar müti-fərmanım”.

– “Padşahim, bu əczin ilə əcəb
Mənə dersən ki, hacət eylə tələb?

Halbuki çox nəhifdir bunlar,
Hər sinifdən zəifdir bunlar;

Yox ikən səndə bir ufaq qüdrət,
Mən nasıl səndən istəyim hacət?”

Ey oğul, hacəti xudayə dilə,
Dərdini zati-kibriyayə dilə;

Cümlənin dərdinin dəvası odur,
Acizin, qadirin xudası odur.

AZARLI KƏNDÇİ

Xəstə olmuşdu bir nəfər dehqan,
Gecə-gündüz edirdi ahü fəğan.

Gəldi həmsayəsi əyadətinə,
Qonşuluq həqqinin rəyətinə,

Dedi: "Həmsayə, var nəyə meylin,
Nə yeyərsən, nə istəyir könlin?"

Dedi: "Əzbəs ki, halətim yoxdur,
Yeməyə hiç rəğbətım yoxdur".

Dedi: "Meylin olurmu aluyə,
Təmi meyxoxş, qızıl gəvaluyə?"

Dedi dehqan: "Əcəb, əcəb, yeyərəm,
Sənə min dəfə, çox sağ ol, deyərəm".

Dedi: "Qışdır, hənuz, həmsayə,
Meyvə fəslı deyıl, dayan yayə".

Dedi dehqan: "Nəinki yayə qədər,
Bəlkə sağ qalmaram bir ayə qədər;

Məni tezdən əcəl təri bürüyər,
Yay olunca sümüklərim çürüyər".

İşbu təmsilə məzhəriz biz də,
Xəstə dehqanə bənzəriz biz də;

Əğniya görcək ehtiyacımızı –
Göstərir bizlərə ilacımızı;

Söyləyirlər ki, var həmiyyətımız,
Qoymarız puç ola cəməətimiz.

Hər kəs öz rəyini deyir məqul,
Ta ki, söhbət olur yığılsın pul;

Dərmiyan eylədikdə pul sözünü
Hər kəs işdən kənar edir özünü;

Söyləyir, vaxt yox bu təşkilə,
Bu işi saxlayaq gələnlə...

CAMUŞ VƏ SEL

Bir kişi saxlayırdı bir camuş,
Su qatırdı südə, edirdi furuş.

Yağdı şiddətlə bir yağış nagah,
Kişinin vəzi-halı oldu təbah.

Tutdu dünyanı sellərin cuşi,
Dər-zaman aldı, getdi camuşi.

Kişi ağlar göz ilə qıldı fəğan;
Söylədi oğlu: "Ağlama, baba can!

Çünkü bu südlərə tüfeyl oldu,
Qatdığım su yığıldı seyl oldu.

İndi camuşunu apardı isə,
Başına məhşəri qopardı isə,

Söyləmə kim, fələk qəzasıdır ol,
Tutduğun işlərin cəzasıdır ol".

MOLLA NƏSRƏDDİN VƏ OĞRU

Mollanın börkünü çalıb oğru,
Yüyürüb qaçdı bir bağa doğru;

Baxmadı oğrusu gedər nərəyə, –
Özü ancaq yüyürdü məqbərəyə.

Mollanı gördülər durur orada,
Dedilər: "Durmusan neçin burada?"

Dedi: "Bir oğru börkümü çaldı,
Qaçdı getdi, başım açıq qaldı".

Dedilər: "Oğru qaçdı, getdi bağa,
Burada boş oturma, dur ayağa,

Bağa doğru get, eyləmə ehməl,
Oğrunu tap o yerdə, börkünü al".

"Nəmə lazım, – dedi ki, – bağ haradır,
Oğrunun aqibət yeri buradır".

ÖRÜMÇƏK VƏ İPƏKQURDU

Bir örümçək özün çəkib durdu,
Dedi fəxr ilə: "Ey ipəkqurdu,

Nə kəsəltlə iş görürsən sən?
Niyə bunca ağır hörürsən sən?"

Gəl mənim sənətimdə sürətimi
Görüb iqrar qıl məharətimi:

İşə gircək tamamını hörürəm,
Az zamanda necə çox iş görürəm".

Baxdı, güldü ona ipəkqurdu,
Sərzəniş etdi, tənələr vurdu,

Dedi: "Bərfərz olsa hər yerdə
Toxuyursan böyük, kiçik pərdə;

De görüm, onların nədir səməri?
Bəlkə də hər kəsə çatır zərəri!..

Leyk məndə yox isə də sürət,
Yapdığım işdə var ağır qiymət:

Aləmə faidə verir karım,
Hər kəs istər ola xəridarım."

TƏBİB İLƏ XƏSTƏ

Bir təbibə gedib də bir bimar
Dedi: "Mədəmdə ağır bir şey var;

Bir dəva ver, mənə ilac eylə,
Ölürəm, çareyi-məzac eylə".

Tutdu nəbzini təbib onun dərhal:
"Nə yemişsən?" – deyə edincə sual,

Dedi: "Yanmış çörək yedim, doktor,
Yediyim bir əlavə şey yoxdur".

Baxa qaldı təbib onun sözüne,
İstədi bir dəva tökə gözüne;

Xəstə: "Mədəmdir ağrıyan, a gözüm,
Yoxsa məfhumunuz deyilmi sözüm?"

Dedi doktor ona ki: "Ey əhməq,
Eybli olmasa gözün mütləq,

Yanmış ötmək yeməz idin əsla,
Bu səbəblə yarar tökülsə dəva".

QOCA BAĞBAN

Bir taqım gənc yol kənarından
Keçərək bir bağın civarından,

Gördülər yüz yaşında bir bağban
İşləyir bağda səy ilə hər an;

Titrəyə-titrəyə əli, bir də
Alma çərdəkləri əkər yerdə.

Gülərək etdilər sual: "A qoca,
Yüz yaşında nədir bu hal, a qoca?"

Dedi: "Yer şumlayıb cəfa çəkərəm,
Torpağa alma çərdəyi əkirəm".

Dedilər: "Bunda bir səlahın yox,
Sən bu gün var isən, sabahın yox;

İndi əkdiklərin nə vəqt çıxar?
Bu çıxınca səni zəmanə yıxar...

Rahət ol, çəkmə boş yerə zəhmət,
Olamaz meyvəsi sənə qismət!"

Dedi: "Əkməmişlər, almışız, yemişiz,
Xeyrlə yad edib dua demişiz;

Əkəriz biz daha yeyənlər üçün,
Əhli-xeyrə dua deyənlər üçün".

QARINCA

Gördülər bir qarınca bir mələxi
Daşıyır qarşısında sürət ilə;

Dedilər: "Mura bax ki, bunca yükü
Qaldırır bir zəif qüvvət ilə".

Dedi: "Sus, qüvvəti-bədənlə deyil,
Çəkərəm qüvvəti-həmiyyət ilə".

Ey oğul, murdən götür ibrət,
Get ağır işdə işlə qeyrət ilə.

Ufacıq işləri hünər sanma,
Boylə işlər keçər sühulət ilə.

Hünər oldur ki, bir böyük əməli
Edəsən həll min süubət ilə.

Kişilər himməti dağı qoparır,
Kişi ol, dağ qopar həmiyyət ilə!

Xassə, icrayı-əmr-i-millətdə
Pişkəm ol kəməli-cürət ilə!

Vətən uğrunda, millət eşqində
Bəzli-can et xülusi-niyyət ilə!

İş apar, baş gedərsə qoy getsin...
Ad qalır, bəs deyilmi, millət ilə?!

MOLLA NƏSRƏDDİNİN YORĞANI

Gecə yatmaq zamanı çatmışdı,
Molla Nəsrəddin evdə yatmışdı.

Nagəhan küçədə ucaldı səda,
Vurharay düşdü, qopdu bir qovğa.

Molla, çiyində yorğanı, dərhal
Küçəyə çıxdı müztərib əhval;

Gördü bir yanda bir ağır dəstə,
Sanki minmiş adamlar üst-üstə;

İstədi dəstəyə tərəf getsin,
Bu yığıncaq nədir, sual etsin;

İşbu əsnadə bir nəfər tərər
Yorğanı qapdı nagəh, etdi fərar.

Molla bu qissədən pərişan-hal
Evinə döncək övrət etdi sual:

“De görüm, küçədə nə var, a kişi?
Bu nə dəvadır, anladınmı işi?”

Dedi: “Yorğan üçün imiş bu təlaş,
Yorğanı qapdılar, kəsildi sövəş”.

MƏKTƏB UŞAQLARINA TÖHFƏ

I

Doğar insan ata ocağında,
Bəslənər valide qucağında.

Ata hər gün gedər işə, çalışar,
Nə qədər zəhmət olsa da alışar;

Sevəməz kəndi istirahətini,
Arar övladının səadətini.

İşləyər, cismi qan-tərə boyanar,
Hər nasıl olsa da çörək qazanar.

Ana övlada vəqf edər özünü –
Yumamaz, yummasa uşaq gözünü;

Sübhə tək binəva çəkər zəhmət,
Kəndi övladına verər rahat;

“Layla-layla” deyər çəkər keşiyin,
Min məhəbbətlə yelləyər beşiyin.

Ah, bizlər çocuq ikən nə qədər
Vermişik valideynə rəncü kədər!

Şimdi biz onları əvəz edəlim,
Onların xahişincə yol gedəlim.

Soralım hər zaman rızalərini,
Alalım xeyrli dualərini.

“Payi altındadır behişt ananın” –
Bu hədisi-şərifdir, inanın!

Bizə lazımsa həqqə qul olalım,
Valideynə müti oğul olalım.

Ataya hörmət etməyən çocuğun,
Anaya xidmət etməyən çocuğun

Nə olur kəndi nəfsinə xeyri?!
Nə də ondan vəfa görər qeyri!

Şübhəsiz, xüsrədən kənar olmaz,
İki dünyada bəxtiyar olmaz.

II

Ey uşaqlar, uşaqlıq əyyamı,
Gələcək əyyamın ondadır kami.

Kim ki, qeyrətlə zəhmətə alışar,
Kəsb-i-irfana ruzü-şəb çalışar,

Zəhməti mayeyi-səadət olar,
Yaşadıqca həmişə rahat olar.

Kim ki, tənbelliyə məhəbbət edər,
Daim əyləncələrlə ülfət edər,

Keçirər vaxtını cəhalət ilə,
Bütün ömrü keçər səfalət ilə.

İştə evlad, siz bu halı görün,
Bu iki vazeh ehtimalı görün,

Vəqtdən daim istifadə edin,
Elm təhsilini iradə edin,

Çalışın, biniyaz olun çalışın,
Elm ilə sərfəraz olun çalışın,

Gələcək günlərin səadətini,
Qazanın fəzlü-fəxrü-izzətini,

Sizdədir millətin ümid gözü,
Hal ilə söyləyir sizə bu sözü,

Dinləyin yangılı sədalərini,
Eşidin atəşin nəvalərini,

Oxuyun, millətin nicatı olun,
Ta əbəd baisi-həyatı olun!

HƏVƏS

Həvəs sövq eylər insanı həyatə,
Ətalət cəlb edər şəxsi məmatə;

Həvəs isal edər zati səfayə,
Ətalət mübtəla eylər bəlayə;

Həvəs pırayeyi-əqlü hünərdir,
Ətalət mayeyi-iczü kədərdir;

Həvəsdən nəşət eylər həp fəxarət,
Ətalətdən törər min-min xəcalət;

Həvəs səhrası əmniyyətfəzadır,
Ətalət tənğnası bir xətadır;

Həvəs birlə tərəqqiyyat dərkar,
Ətalətdən əməl mənkusü idbar.

DUA

Qırın məğfuret qıl ya ilahi
Müzəffər din vəfali padişahi.

Bu hal zarə məhrumanə məzalə
Mələli nəfs məhmunanə məzalə
Xülusi qəlb məsumanə məzalə
Sənə ərəz eyləriz biz ya ilahi
Qırın məğfuret qıl ya ilahi
Müzəffər din vəfali padişahi.

Xüdəvəndi kərima kərdekara
Onuyla rəhmətlinlə qıl mədara
Olur kən fəvt, edib islami əhya
Səadət rütbəsin aldı kəhari
Qırın məğfuret qıl ya ilahi
Müzəffər din vəfali padişahi.

Müqəddəs fikri pak əqli, zəkasi
Vətən övladının oldu bəqasi
Verib İrənə qanun əsasi
Bütün İrənin oldu qıbləgahi
Qırın məğfuret qıl ya ilahi
Müzəffər din vəfali padişahi.

Həmai, ruhini xülđi aşıyan et
Uzat əqdəsi cənnəti məkan et
Mübarək qəbrini rüşki cənan et
Ayırma rəhmətindən sən bu şahı
Qırın məğfuret qıl ya ilahi
Müzəffər din vəfali padişahi.

Onnan qanun pakın payidar et
Vəliəhdin musavate ixtiyar et
Rəiyyəti dost, hürriyyəti şüar et

Şərəflənsin bir yolda öz vəcahi
Qırın məğfuret qıl ya ilahi
Müzəffər din vəfali padişahi.

Şahi İyran Məhəmməd şah əzəm
Özün əmr eyləsin əvvəl zati əkrəm
Ola qanun ədl iylə münəzzəm
Umüri dövləti mülki sipari
Qırın məğfuret qıl ya ilahi
Müzəffər din vəfali padişahi.

“ŞAHNAMƏ”DƏN TƏRCÜMƏ

Tus və Giv pəhləvanların ovlaqdan bir gözəl
qız gətirməkləri və Keykavusun o qızı
xatunluğa götürməyi

Belə nəql edir möbidi-huşyar
Ki, Tus etdi bir sübh əzmi-şikar;
Olub Giv Gudərz ona həm inan
Dəxi bir neçə şir-dil pəhləvan,
Əl üstündə şəhbazi-şahinşikar,
Şikar itləri seyd üçün biqərar.
Sürüb at Değuy dəstinə yetdilər,
O yerdə fırayan şikar etdilər,
O səhra idi türklə həmcivar,
Qurulmuşdu xərgahlər bişumar.
Baxanda gəlirdi gözə borməla,
Uzaqda əcəb cəngəli-basəfa.
Qabaqca rəvan Tusü Givi-cəvan,
Gəlir dalda həm bir neçə pəhləvan.
Sürüb at, olub varidi-mürğzar,
Təfərrüc edirdi iki namdar;
Bərabərdə ciltvə edib nəgəhan
Mələk çöhrəli bir qız oldu əyan;
Gözəl qız, vəli, misli aləmdə yox.
Bu qaş, göz bəni-növi-adəmdə yox.
Ona söylədi Tus: “Key gülüzar,
Nədən bişə icrə tutubsan qərar?”
Cavabən dedi nazənin: “Key süvar,
Atamdan cəfa görmüşəm bişumar:
Keçən şəb olub məsti-cami şorab,
Gəlirkən məni görcək etdi şitab,
Çəkib qətlimə tiği-zəhr-abgun
Ki, etsin məni qərqi-dəryayi-xun;
Məbada məni öldürə bigünah –
Gətirdim bu xəlvtək məkənə pənah”.
Nəcədm sual eylədi pəhləvan,

Ona Xubçöhr etdi bir-bir bəyan:
 “Ki, var nisbətü şənİLə rüfətim,
 Firidunə mənsubdur nisbətım”.
 Dedi Tus: “Key rəşki-tabəndə mah,
 Piyadə necə eylədin qəti rah?”
 “Piyadə deyildim, – dedi, – ey cəvan,
 Yoruldu atım, boşladım mən, inan;
 Var idi mənim bir ədəd gövhərim,
 Gülübəndi-mina və taci-zərim,
 Məni yolda bir qorxuya saldılar,
 Əlimdə nəyim var isə aldılar.
 Ayılsa atam məstlikdən haman
 Məni tapmağa hökm edər bigüman;
 Edər ayrılıqdan fəğan madərim,
 Dayanmaz, gələr mehriban mədərim”.
 Danışdıqca ol löbəti-nuş-xənd
 İki pəhləvan oldular pay-bənd:
 Dedi Tus Givə: “Mən at çapmışam,
 Bu nazlı nigari əcəb tapmışam!”
 Dedi Tusə Giv: “Ey sipəhdari-şah,
 Məgər müttəfiq etmədik qəti-rah?
 Əgər pəhləvanlıqda sən fərdəsən,
 Həqiqət sölə, gər cəvanmərdəsən?”
 Düşüb göft-guyə iki sərfəraz,
 Təərrüzləri çəkdi tulü diraz;
 O həddə yetişdi işin surəti
 Ki, qətl eyləsinlər o mehtələti.
 Bu halı görüb namvərlər əyan
 Miyançı olub gəldi bir pəhləvan,
 Dedi: “Verməyin rəy şurü şəra,
 Tərəhhüm edin bu mələkmənzərə;
 Bu ziyba nigarə mülazim olun,
 Vərin, xidməti-şahə azim olun,
 Nə fərman edərsə şəhi-hökmdar
 O fərmanə məhkum olun zinhar!”
 Görüb cəngcülər bu rəyi səvab,
 Haman etdilər barigahə şitab.
 Cü Kavus gördü o mahin üzün
 Düşüb iştiaqə itirdi özü, n
 Sipəhbudlərə söylədi padşah:

“Gözəl fəidə verdi bu rənci-rah;
 Maral isə, ahu isə bu şikar
 Belə seyd olur layıqı-şəhriyar”.
 Dönüb eylədi Xubçöhrə xitab:
 “Ki, ey arizindən xəcil afitab,
 Gözəldir üzün, səfdir tələtin,
 Nə bir dudmanə yetər nisbətın? “
 Dedi nəzənin: “Hissi-dilşadiyəm,
 Firidunü Gərşivəz övladiyəm,
 Həm Əfrasiyabə yetər nisbətım,
 Var-övladi-Tur ilə cinsiyyətim”.
 Dedi padşah: “Eh məhi-asiman,
 Sənə mərəhəbə, bəxtin imiş cəvan!
 Yəqin tapmasaydın hüzurumda ca
 Nəcədin, cəmalım olurdu fəna;
 Sənin layıqın qəsr-i-şəhdir müdam,
 Kəniniz ola mahrulər təmam,
 Təfəxürlər et taclə, təxtlə,
 Səni bəslərəm mən gözəl bəxtlə”.
 Dedi Xubçöhr: “Ey şəhi-tacdar,
 Hüzurunda olsam gərək bəxtiyar!”
 Giranmayə on at dəxi tacgah
 Hər iki süpəhdarə göndərdi şah.
 Haman dəm edib Xubçöhri rəvan
 Hərəmənəyi-eyşə şəh, dərzəman
 Yaraşdırdı məşətələr zivəri,
 Bəzəndirdilər ol mələkmənzəri,
 Geyindirdilər öyninə fərd-fərd
 Çi zərbəftü atləs, çi dibayi-zərd;
 Olub zərmişan taclə sərfəraz
 Şəbistanə qoydu qədəm yari-naz,
 Keçib təxti-tac üzrə tutdu qərar,
 Cavahir olundu bu eyşə nisar...

Siyavuşun anadan olmağı və Rüstəmin ona Zabillistanda tərbiyə verməyi

Bir ol qədr dövr etmədi ruzgar
 Ki, gülzarı şad etdi xürrəm bahar,
 Yetib axirə doqquz ay şad ona,

Xuda verdi bir tifi-növvad ona.
 Xəbər verdilər şahə mövluddən
 Ki, şad ol bu mövludi-məsuddən;
 Əcəb saftələt, əcəb nikru,
 Məgər göz görübdür belə ruyı mu?
 Olub şah Kavus məsrurü şad,
 Siyavuş qoydu o mövludə ad;
 Edib həzrəti-haqqa şükri sipas,
 Tələb qıldı bir mahir encümşinas.
 Münəccim öz elmində huşyar idi,
 Rümuzi-nücumə xəbərdar idi;
 Baxıb talein gördü aşuftədir,
 Bu mövludun iqbali çox xüftədir;
 Hüzuri-şəhə ərzi-hal eylədi,
 Şəhi bu xəbər pürməlal eylədi.
 Ziyadə mükəddər olub şəhriyar,
 Bu hal ilə ta keçdi bir ruzigar.
 Vəli, bir gün etdi Təhəmtən vürüd,
 Hüzuri-şəhənşəhdə qıldı dürüd:
 "Ki, ey əfsərin ərş pirayəsi,
 Bu tifi mən olsam gərək dayəsi,
 Gözüm nuru tək xatirin istərəm,
 Gərək mən ona tərbiyə göstərəm".
 Şah isə təfəkkür edib bir zaman,
 Bu əmrə riza verdi qəlbi haman.
 Qoşub Rüstəmi-Zalə şahzadəsin,
 Rəvan etdi ol səvi-azadəsin.
 Təhəmtən bərabər Siyavəşlə
 Vürüd etdilər Zabilə Rəşxlə,
 Gözəl bir gülüstanda layiq beşah
 Siyavəşə bəxş etdi aramgah;
 Mühəyya qılıb Rüstəmi-namidar
 O şahzadə məşqində ağazi-kar.
 Əzəl öyrədib şiveyi-girü bənd,
 Süvariyyə tirü gəmanü kəmənd;
 Verib sonra təlim bəzmi-nişat,
 Meyü məclisü şiveyi-inbisat,
 Nəbərd içrə mahir at oynatmağı,
 Şikarində ahuyə ox atmağı,
 Məharətlə gürzi-giran vurmağı,

Mətanətlə qalxan çəkib durmağı.
 Bəzəndi Siyavuş hər adablə,
 Bəli, gül təravətlənir əblə.
 Belə şirdil oldu ol namvər, –
 Bərabər ona qalmadı bir nəfər;
 Keçib bir zaman oldu bir pəhləvan
 Şikarində verməzdi şirə aman.
 Dedi Rüstəmə bir gün: "Ey piltən,
 Varımdır təmənnayi-əzmi-vətən!
 Məni dəhrdə biniyaz eylədin,
 Verib tərbiyə sərfəraz eylədin,
 Hüzüründə kəsb əylədim çox hünər.
 Məni cəlb edir indi şövqi-pədər;
 Nölür görsə şah ərcümənd olduğum,
 Sənin tərbiyənlə bülənd olduğum!"
 Münəsib görüb bu sözü pəhləvan
 Fürüstadələr etdi hər su dəvan
 Ki, olsun mühəyya əsasi-səfər,
 Siyavəşə layiq libasi-səfər,
 Dəxi əsbü tiğü sənanü sipər,
 Zərü simü təxtü güləhü kəmər.
 Xəbərlərlə aldırdı ətrafdən
 Mülukənə xələtlər əşrafdən,
 Siyavəşi təşrifü inamla,
 Bəzəndirdi ezamü ikramla;
 Yəminü yəsarində səf-səf sipah
 Edirdi bu cahü cəlalə nigah.
 Gedirdi onunla Təhəmtən bəhəm
 Ki, şahzadəyə yetməsin bir ələm.
 Cəhan əhli bu eyşə dilşad olub,
 Qəmü qüssədən cümlə azad olub,
 Hamı eyşü işrət şiar etdilər,
 Zərü simü ənber nisar etdilər,
 Siyavəşü Rüstəm firavan sipah,
 Mənazil sürüb, etdilər teyyi-rah.

Rüstəmin Siyavuşu İrana gətirməyi

Olub ta ki, Kavus-Key baxəbər,
 Buyurdu, açıldı livayi-zəfər.

Götürdü sipahi-giran Givü Tus,
 Çaldı neyü nayü şeypurü kus.
 Busatı-tərəb cümlə saz etdilər,
 Rəvan oldular, pişvaz etdilər.
 İki fəvce edib bir-birin didü bus,
 Döyüldü iki səmtdən töblü kus;
 Bu didar ilə şadman oldular,
 Dəri-qəsri-şahə rəvan oldular.
 Pərəstarlar məcməri-udlə,
 Nəvazəndələr çənglə, udlə,
 Sərəfrazlar müntəzəm səfbosəf,
 Sipəhdarlar müntəzir hər tərəf,
 O şəhzadəyə şahrah açdılar,
 Xüram eylədikcə gühər saçdılar.
 Görüb təxtin üstündə Gavi-səri,
 Dirəxşəndə, xurşid tək əfsəri
 Düşüb səcdəyə qıldı əvvəl namaz,
 O, məbudinə etdi razı niyaz,
 Sora məhzəri-şahə etdi səlam.
 Sipəhbud olub şad, fərxəndəkam,
 Alıb bağına basdı şəhzadəsin,
 Bülənd etdi şəh sərv-i-iftadəsin.
 Sual eylədi cümlə halatını,
 Bəyan etdi Rüstəm kəmalatını.
 Nişimən ona verdi firuzə təxt,
 Mürəssə nişanü mülukanə rəxt.
 Görüb oğlunu cümlədən sərəfraz,
 Düşüb səcdəyə etdi şükrü niyaz:
 "Ki, ey saney-nurü nar, əfərin,
 Ola sününə səd həzar əfərin!
 Məni sərbüləndi-cəhan eylədin,
 Müəyyəd qılıb hökmüran eylədin;
 Səadət-qərin etdin ezazlə,
 Xüsusən bu fərzəndi-mümtazlə!"
 Bu halı görüb məclis əyanları,
 Qoşun bəyləri, dövlət ərkanları
 Deyib mərhəbələr o məhmənzərə,
 Sipas etdilər həzrəti-davərə.

Bu cəşno baxıb iftixar etdilər,
 Zərü simü gəhər nisar etdilər.
 Pəs ol dəm buyurdu şəhi-nikpey,
 Xidivi-cəhəndar, Kavusi-Key:
 "Görək ləşkər etsin sürürü nişat,
 Sürürü nişatə açılıns büsat!"
 Büzürğani-İran qurub dəstigah,
 Bəzəndi təlalətlə qəsri-şah.
 Nə bir qəsri-şah oldu arastə,
 Nə tənha sipah oldu arastə.
 Bəzəndi bütün şəhrü bazarü bağ,
 Ağaclar olub hər biri çilçirəq;
 Əyan oldu hər səmtdə min sürür,
 Hər ev oldu bir məclisi-eyşü sur.
 Bu minval hər həftə, hər sübhü şəm
 Sürürü nişat eylədi xasü am,
 Tamam oldu bir həftə, əmr etdi şah,
 Səfəralıq etdi dübarə sipah.
 Açıldı dəri-gəncü bəbi-kərəm:
 Gühər saçı eyzən səhabi-kərəm;
 Zərü simü möhrü külahü kəmər,
 Əmudü sənənu xədəngü sipər,
 Tila kisə-kisə, gühər ovc-ovc,
 Xədəm dəstə-dəstə, həşəm fəvce-fəvce,
 Dürü ləlü yaqutü zər keyl-keyl,
 Sütürani-tazi-nəsəb xeyl-xeyl,
 Libasü qumaşi-zəri dəst-dəst,
 Xəzü timneyi-pürbəha bəst-bəst
 Edib bəxş, verdi rəvac oğluna;
 Məgər vermədi təxtü tac oğluna;
 Deyildi səzavari-əfsər hənuz,
 Cəvan idi ol məhmənzər hənuz.

İzdiyad

Vəli, etdi şəfqətlə bir dəm nigah,
 Belə söylədi oğluna padşah:
 "Ki, ey nayibim, yadigarım, oğul!
 Gülüm, gülşonim, növbaharım, oğul!

Demə sərbüləndəm ki, şahzadəyəm,
 Əsarət nədir, mən ki, azadəyəm;
 Mühəyyadırər təxtü tacım mənim?
 Nədir kimsədən ehtiyacım mənim?!
 Sənə, qalibə, elm olur ehtiyac,
 Tapar elmlə mülkü dövlət rəvac.
 Demə irsi-əbdir mənə taci-zər,
 Sənə irsdir bəlkə elmi-pədər.
 Zərin tacına eyləmə iftixar,
 Hünər birlə ol tacə minnətgüzar.
 Ədəb iktisabında çox şayiç ol;
 Vücudunla təxti-zərə layiç ol;
 Rəyyətnəvaz ol, ədalətşiar,
 Rəyyətlə dövlət olur bərqərar.
 Demə, eylərəm taci səndən diriğ,
 Vəli, qıl təkəmlüdə səyi-bəliğ.
 Səninçin bu taci-şəhi bəslərəm,
 Haman sərbülənd olmağın istərəm!"

Tərcümə

Bu minval ilə yeddi il hər zəman
 Edirdi Siyavəxşi şah imtahan.
 Hər işdə onu gördü huşyardır,
 Dəxi tacə, təxtə sözavardır;
 Qurub bəzmi-işrət şahı-ərcümənd
 Siyavəxşi tac ilə qıldı bulənd.
 Məramə çatub gördü mənzurini,
 Yazıb pərniyan üzrə məşurini.
 Guhistanı bəxş etdi lütfən ona
 Ki, olsun o məvayə fərman rəva.

Südəbənin Siyavuşə aşiq olmağı

Bu əhvaldən keçdi bir ruzigar
 Ki, şad idi hər halda şəhriyar.
 Oturmuşdu bir gün Siyavəxşü şah
 Ki, Südəbə varid olub nabəğah
 Siyavəxşi görcək olub maili,

Yanıb nari-əşqə, alışıdı dili,
 Vücudu dönüb bir tərəzi-nəxə,
 Əsar etdi guya ki, atəş yəxə.
 Nihani ona göndərib xadimin:
 "Siyavəxşə get söylə, key məhcəbin,
 Təəccüb ki, bir ləhzə aya niyə
 Xüram eyləməzsən hərəmxanəyə?"
 Gəlib elçi peyğamin etdi bəyan,
 Bu sözdən bərəşüftə oldu cəvan,
 Dedi: "Mərd olur mərdlə həmkəlam,
 Hərəmxanə nisvan içindir məqam".
 Fürüstadədən yetmədi kari-əşq,
 Giran oldu Südəbəyə bari-əşq;
 Özü etdi şəkbir qəsd-i məram,
 Bəri-şahi-İrənə qıldı xüram.
 Hüzurində ərz etdi: "Key şəhriyar,
 Sənin mislini görməyib ruzigar,
 Cahan fəxr edir öhdü peyvəndinə,
 Xüsüsən bu fərzəndi-dilbəndinə;
 Nə olur sərfəraz etsə xahərlərin,
 Hərəmxanədə görsə mədərlərin;
 Şəbistanə göndər o məhtələti
 Ki, var bizdə didarının həsrəti;
 Fərəqində tər-çəşmə xumindiliz
 Ki, didarına cümləmiz mailiz;
 Pərostiş qılıb zərnisar eyləriz,
 Vürüdlə biz iftixar eyləriz".
 Dedi şah: "Varımdır sənə etimad,
 Sevirsən onu yüz anadan ziyad".
 Siyavəxşi şah dərühüzər eylədi,
 Ona məhriban-məhriban söylədi:
 "Səvər hər görən əhli-vicdan səni,
 Gözəl xələq edib pak yəzdan səni,
 Xüsüsən qohumluq qanı çuş edər,
 Səni görsə hər kəs dərəğuş edər;
 Əbəs sanmaq olmaz rəgi-nisbətini,
 Rəgi-nisbat icab edər ülfəti;
 Hərimi-hərəm içrə var xahərin –

Məhəbbətli Südəbə tək mədərin.
Şəbistanə get, bir dəm ol həmnışin,
Görüb eyləsinlər sənə afərin!”
Siyavuş bu sözdən edib iştibah,
Onu xirələndirdi güftari-şah, –
Məbad inki şəh bir güman eyləyir,
Bu sözlə məni imtəhan eyləyir.
Ki nazik xəyal idi çirə zəban,
Qəvi-əqlü biyna dilü bədgüman.
Nəzərdən keçirdi dili-razini,
Bu əmrin sərəncamü ağazini:
“Əgər xud gedərsəm şəbistanə mən
Əmin olmaram məkri-Südəbədən”.
Bu mətləbdə seyri-xəyal eylədi,
Şəhə boylə bir ərzi-hal eylədi:
“Ki, ey möhtəşəm şəhi-ələmxərac,
Mənə lütf edib vermisən təxtü tac.
O gündən ki, bu aftabi-bülənd
Saçıb torpağa nur, edib ərcümənd –
Hələ görməyib didəyi-ruzigar
Sənin tək qəvi-əql bir tacdar;
Nə mislin var əndazəvü cahlə,
Nə manədin ayin ilə, rahlə;
Məni göndər aqillər iclasına,
Cəhanbinlərin bəzmü şurasına;
Mənə nizəvü tirdən söylə gəl,
Kəməndi-əduğirdən söylə gəl;
Sələ söhbəti-təxtü adabi-bar,
Dəxi bəzmi-rudü meyü meygüsar;
Nə fəzlə məni sövq edər qəsri-şah, –
Zənan söhbəti aqlədir səddi-rah”.
Dedi şəh Siyavəxşə: “Şad ol, oğul!
Kəmalınca dünyada yad ol, oğul!
Pəsəndidədir cümlə halətlərin,
Məni valeh etdi bu söhbətlərin;
Nə fərman edərsən düri-guş qıl,
Nə əndişən olsa fəramuş qıl;
Şəbistanda vardır sənin xahirin –

Cü Südəbə bir məhraban mədərin”.
Siyavuş dedi: “Çün olur bəmdad,
Gəlib eylərəm əmrinə inqiyad.
Nə fərmayışın olsa mən sameəm,
Mənə hər nə hökm eyləsən tabeəm”.
Var idi vəfa yollu bir mərdi-pir,
Adı Hirbüd şəxsi-rövşən-zəmir;
Ümurati-ələmdən aqah idi,
Əmini-hərəmxaneyi-şah idi.
Ona söylədi şəh ki: “Ey huşyar,
Olur ta ki, gün qeybdən aşkar.
Hərimə Siyavəxşə ol rəvan,
İtaət qıl etsə nə hökm ol cəvan.
Sələ sakinani-hərəmxanəyə
Ki, ezaz olunsun o fərzənəyə;
De Südəbəyə eyləsin zər nisar.
Güləbü gülü mişkü ənbar nisar.
Mübarək qüdəmunda xahərləri
Nisar eyləsinlər cavahirləri”.
Çü gün çıxdı, məhy oldu zülmati-şəb,
Siyavuş gəlib xidmətə bə ədəb,
Edib şahə kürmüş o gordenfəraz,
Düşüb torpağa öpdü xaki-niyaz.
Ona padışah iltifat eylədi.
Səmmianə çox nüktələr söylədi,
Və bəd istədi Hirbüdü məhzərə,
Neçə söz dedi ol vələpərvərə.
Bərabər Siyavəxşə dərzəman
Onu qıldı dövlətərayə rəvan.
Və lakin o şahzadəyi-nikbin
Deyildi bu getməkdə qəlbən əmin.
Fəraz oldu çün pərdeyi-izzü naz –
Hərm əhli etdi bütün pişvaz;
Şəbistan dolub ətrelə, bən ilə,
Əbirü gülü mişkü reyhan ilə;
Xüram eylədikə qədəm-bər-qədəm
Saçılardı yaqutü ləlü dirəm,
Salınmışdı bəzm içrə dibacı-Çin.

Tökülmüşdü hər yanda düri-səmin;
 Çalınmağa nayü neyü sazlar,
 Tərənnümdə yeksər xoşavazlar;
 Könüllərdə didərdən min sürür,
 Ayaqda mey, əldə qədəh, başda şur.
 Şəbistan demə – bir behişt-i-bərin,
 Gözəllər – nümayəndeyi-huri-eyn.
 Siyavuş olub daxili-bəzmi-naz,
 Nə gördü ki, bir təxti-zərrin tərəz
 Olub ləlü piruzə ilə nigar,
 Bəzəklənmiş əlmas ilə şahvar;
 O təxt üzrə Südəbeyi-məhcəbin
 Oturmuş çü huri-behişt-i-bərin;
 Başında onun əfsəri-sərvəri,
 Ayağın öpər türfə geysuləri.
 Ötərkən sərəpərdədən ol cəvan –
 Onu gördü Südəbə nəgəşəryan;
 Düşüb iztirabə, itirdi özün,
 Enib təxtədən xakə qoydu üzün,
 Durub basdı ağuşuna can kimi,
 Qucub iylədi dəstə reyhan kimi,
 Üzündən, gözündən öpüb şövqdən,
 Doya bilməyirdi belə zövqdən;
 Edib həzrəti-həqqə şükrü sənə,
 Deyirdi ki: "Bu sənətə mərhəbə!
 Sənin tək o şahın ki, fərzəndi yox,
 Rəvadır desəm hiç peyvəndi yox".
 Siyavuş bilib, qandı bu ülfəti
 Kİ, Südəbənin xud nədir niyyəti,
 Dayanmaqsızın ötdü ol növcəvan,
 Görüb etdi xahərlərin şadman;
 Ona etdi xahərləri afərin,
 Nişiməngəhi oldu təxti-zərin.
 Olub onlara bir zaman dilnəvaz,
 Yənə eylədi övdət ol səfəraz.
 Hərmişlər oldu bütün vəsfu:
 "Kİ, əhsən Siyavəxşi-fərhəngcu!
 Nə rəna gözəldir, nə ziybə cəvan!

Sözü cani-ruh, özü ruhi-can".
 Hərəmxanadən çıxdı ol növcəvan,
 Hüzuri-şahə gəldi qıldı bəyan:
 "Kİ, gördüm hərəmxaneyi-dövlətin,
 Səzavari-təqdir olan şövkətin,
 Cəlalın şahani-əcəmdən ziyad,
 Fəridunü Huşəngü Cəmdən ziyad;
 Ola paydər izzətin bəxtlə,
 Xəzayinlə, övrəng ilə, təxtlə!"
 Bu güftərdən şad olub şöhriyar
 Bəzəndirdi eyvanı çün növbahar:
 Meyü sağəri bərbətu sazla,
 O gün eyşü nuş etdilər nazla.
 Bülənd oldu çün leyleyi-nilfam,
 Şəbistanə Key-Kavus etdi xüram,
 Edib rəyi-Südəbədən fəhşi-hal,
 Kəmalı-Siyavuşdən etdi sual.
 Bəyan etdi Südəbə: "Key şöhriyar,
 Hələ görməyib دیدeyi-ruzigar
 Siyavuş tək bir gözəl növcəvan,
 Kəmalü ədəblə fəridi-cəhan!"
 Dedi padşah: "Etsə tale mədəd,
 Əgər etsə rüşdə bu ziybə vələd,
 Görəkməz ki, yətsin ona bəd nəzər,
 Edilsin görək bədnəzərdən həzər!"
 Cavabında Südəbə ərzü bəyan
 Edib söylədi: "Ey şah-i-kamran!
 Baxılsa əgər rəyi-azadəmə –
 Onu eylərəm vəsl öz övladimə;
 Ona verrəm öz qızlarımın birin –
 Vəcəhətdə çün huri-xildi-bərin,
 Vərə türfə fərzəndi-dilbənd ona,
 Kİ, olsun vəcəhətdə manənd ona;
 Deyil az hərəm içrə düxtərlərim,
 Fələk tək füzuzandır əxtərlərim,
 Mələk-suratü güllüxü məhcəbin,
 Düri-bəhri-Key-Arişü Key-Pəşin".
 Dedi şah: "Bu mətləb məramımcadır.

Məramımcadır, çünki kamımcadır".
 Siyavuş gəlib məhzərə nimi-şəb,
 Sitayış edib öpdü xaki-ədəb.
 O bəzm içrə biganələrdən nəhan,
 Ona etdi şəh məhrəmanə ayan:
 "Var, oğlum, səmimənə bir niyyətim,
 Bu niyyət olub mayeyi-behçətim;
 Adın aləm içrə ola payidar,
 Ki, səndən qala bir gözəl yadigar;
 Necə səni məni etməsin şadıkam,
 Səni həm edə nayibin zindənəm.
 Belə tapmışam əxtərindən nişan,
 Necə kim deyib möbidi-nikdan
 Ki, olsun vəcəhətdə manənd ona,
 Verər türfə fərzəndi-dilbənd ona,
 Və ya xani-Key-Arişə qıl nigah,
 Bəyən bir pəriruyi-huriyyəcah;
 Sərapərdeyi-Key-Pəşinə nəzər
 Edib də qəbul eylə bir simbər
 Ki, səndən qalar türfə bir yadigar,
 Cəhan içrə ol həm olur şəhriyar".
 Siyavuş dedi şahə: "Bir bəndəyəm,
 Nə fərman edərsən sərafkəndəyəm;
 Rəvadır kimi rəyin etsə pəsənd
 Ki, şahənə rəyindədür sudmənd.
 Vəli, bilsə Südəbə verməz riza,
 Bu əmrə onu eyləmə əşinə.
 Mən isəm onu baxəbər etməzəm,
 Şəbistaninə bir dəxi getməzəm!"
 Bu güftərdən xəndənak oldu şah,
 Dedi: "Etmə Südəbədən iştibah
 Ki, Südəbə çox məhrəbandır sənə,
 O bir mədəri-canfəşandır sənə,
 Səzadır ola əmrədən baxəbər" * *

* *İşbu mənşumə dəxi natamam qalmışdır.*

MEYDANA ÇIXIR...

(*kiçik hekayə*)

Mahmud mənəvi bir tərbiyənin, bir tərbiyəyi-diniyyənin ağışı-himayəsində böyümüş, həyatı-ictimaiyyətdəki təlxı-yı-xudkamıdan zərrə qədər nəsibədar olmaışdı. O, həyatını köyünün gözəl dağları, meşələri, çəmənləri, suları arasında böyütmüş; məişətin, zövqün, xüsusilə ələmi-cədidin, əsri-tərəqqinin təkamülündən xəbəri yox idi. O, allahın yolunda səbheyi-bihüdudunu çəkməkdən başqa bir məşğələyi-maddiyə bilməzdi. İnsaniyyətin məmləkətində təzə adı, təzə sədəsi hənuz eşidilməyə başladığı vaxt Mahmud istigraqi-xamuşi içində təcəlliyati-təbriyyəsinin əşarimütə-səvvifəsilə dəmgüzardı...

Gözəl dağlar, gözəl çəmənler, gözəl sular, – bunlar təbiətin vəsəiti-ilhamıdır. Hər ruh öz nəsibeyi-irşadını onlardan alar... Mahmud da təbindəki ilhamati-mütəəliyyəsinə o kimi şeylərə məclub görüyordu. Vətənin yeni-yeni sözlərini eşitdikcə, millətin növmi-əmiqini gördükcə fitrətində mərkuz olan hissi-ətəşin inşiala başladı. Əvvəldən vətən və millət qayğısı yadına gəlməzəkən, imdi vətən, millət fəryadlarını əyyuqə çıxarıyordu. Fəqət çə-sud? Nə bu fəryadı eşidəcək cəməət, nə də bu hissiyyəti anlayacaq millət vardı...

Bu hissiyyəti-təsəvvüfün, təsəvvüf deyil, hissiyyəti-təəssüb və cəhalətin içində yaşamaq imkanı baş göstərdi. Zülam içində nur şəbərə-təbani-bəşəriyyət üçün ən biin-saf düşməndir. Mahmud da elə oldu... Öz odası, öz əqrəbası, öz ailəsi onun xəsmi-canı oldular... O da öz ciyərpərələrini bu uğurda – elm, hürriyyət, insanıyyət, mədəniyyət uğrunda fəda etdi... İğtirab etdi... Öz mühiti-ictimaişində birçə məsdəri-irfan və mədəniyyət bildiyi (.....) yə gəldi. Ox, artıq orada rahat idi, məsrur idi, məsud idi... Onu üzünə qarşı təkfiri-tələin etməyorlar. Onun hürriyyəti-fikriyyəsinə... asari-qələmiyyəsinə cəbr ilə müqabilə etməyorlardı. Hərgah ki, onun şəhərdəki rəfahi-məişəti yoxdu, fəqət səyi-qələmi ilə, namuşlu, qeyrətli adilə ədəbiyyəti-milliyəsi arasında bir mövqei-mümtaz kəsb etmişdi...

O yazıyor, çalışıyor, bəşəriyyətə mərhəmət, səfəq göstərirdi. Bulunduğu yerdə bir əfkari-cədidə darülfiranda işğal etdiyi mövqeyi-tədrisi onun güzərişi-həyatına xadim olacaqdı. İmdi hürr, asudə bir fikrə malik. Müstərih!

Pərəstışkarı bulunduğu həyatı-mətbuata da bir kərə daxil olsa, artıq muranə olsa da, edəcəyi bu xidmətlə zövqi-mənəvisini təmin, vicdanının qələyanını təskin edəcəkdə. Elə də oldu. Yaxından tanıdığı bir qəzetənin əzayi-amili-si sırasına girdi. Mətbəenin pərişan və qəsvətəngiz həyatını daha bilməyən bu adam ən az icrət xidmətilə fəxurənə çalışıyordu.

"Ruhum bu səydən məhzuzdur. Güc olsa da davam edəcəyəm; çünki qayeyi-əməlim millətə xidmətdir!" deyirdi. O əzayi-mətbuatın səyyanən həpsinə hörmət, məhəbbət göstərir, onları müslili-insaniyyət biliyordu... Onları, əqdasi-əvamiri-ilahi olan – "Mənim indimdə ən böyük ehсан, – beynəlxəbər təmini-səlah və səadətə xadim olanların qulluğudur!" – fərmanını icraya müvəkkil biliyordu.

Fəqət, heyhat!.. Təsədüf onu oylə aldatdı ki, bütün qeyzi-qəlbisi bir anda müdhiş bir qüvveyi-müddəxirə kimi pələdi. Qəzetənin müdiri xülqən adı, təbən dənə, vicdanını mənfəəti-şəxsiyyəsi uğrunda payımal etmiş bir saxtakar idi...

O heç bir vaxt inanmayırdı ki, boylə bir vicdan, boylə adı bir ləmət mətbuati-milliyəsinin bir üzvi mühümmündə bulunsun; lakin gərəkdə ki, bu həqiqəti layiqilə öyrənsin. Pərəstışkarı olduğu bu səhaifi-mətbuata boylə alçaq və müxərrib bir mikrobun nə surətlə yapışdığını öyrənmək istəyirdi.

Bir gün vəzifəsilə məşğuldu. Mürəttiblərdən birinin şəkəvi-mütəzəllimanəsini çətdi. Təsiri artdı; rıqəti-şəriyyəsi həyəcana gəldi. Taziyaneyi-atəşbar olan xameyi-cəvvalından qeyri-ixtiyari bir qaç misra töküldü. Pək acı idi. Özü də ağladı. Daha mütəyəqqiz, daha maraqlı bir surətdə tədqiqi-mühitə başladı... Oh, pək bərbad, pək məlun bir həyat... hər kəs nifrət ediyor; şəxsən mərufu olan hər kəs onu mənfur, ləin, adı biliyor... Fəqət, heyhat! Bir vəraqeyi-mətbuənin sahibi, əfkari-ümumiyyənin şəxsən tanımadığı bu çöhrəyi-siyahi-şeytənət hala ortada dolanıyor,

yaşayor...

Mahmud daha ziyadə tədqiqatda bulundu... Oh, işin içində girdikcə, müləvvsə bu adam insaniyyət, maarif, vətən düşməni imiş! Bir vəsileyi-ittihad və ittifaqın pərişanı və izməhlalına da səbəb oluyor. O darüttəhsilin təkamülü arasında oynadığı rollar ilə inqirazına da badi olmuş... Bütün həyəti-təolimiyyəni onu təlin etmiş.

Daha, daha... əvət o hotta yeni oyanan və bu yenilik uğrunda başlar vərən, qanlar tökən bir millətin əfradi-məsü-məsi arasına da ittilaf salıyır və bulanıq suda balıq ovlayacaq; artıq hər tərəfdən özünə qarşı çevrilən ənzari-istikrahın önündə fəsad ilə təmini məişət edəcəək... Mümkün olursa yaşadığı məmləkətin qanuni-istibdadinə müraciət edərək kəndisindən maədə bütün mətbuati-mövcudənin də səddinə çalışacağımsı!!

Heyhat, heyhat! Bir qəzetə müdiri... boylə bir dənə, boylə binaməs olsun!?

Mahmud bir dürlü fikrinə bu halı sığdırmıyordu və mətbuat içində boylə bir lövnin əfkari-ümumiyyəi-milləti aldada-raq ləkələdiyinə təhəmmül edəmiyordu.

Nəhəyə, işin meydanı-sübut və ələniyyəyə çıxması əvət, bu rəzil məxləqun, bu müzür bəşər parçasının yox olması gərəkdə.

Mahmud zətən bəşəriyyətin ridayi-din arxasında aciz, səfil, biidrak məxləqları hiylə və riyə ilə işğal edən abai-istibdadinə həpsini təlin edərək çökəlmişdi.

Şimdi də qeyrəti-vətoniyyə, həmiyyəti-milliyənin kürsiyi-xitabəti, səhifeyi-təbliği möhtərəm bir vəsileyi-irşad olan qəzetənin də pərdeyi-nifaq və şıçaq olmaq üzrə istemal edildiyini görünce, büsbütün cahanda şayani-ctimad bir şey olmadığına qail olacaqdı.

Fəqət ömrünün üçdə ikisini bir əməi-cəhl içində keçirdiyi halda əvaxiri-əyyamında xəyalına aşıq olduğu mədəniyyətin ənvəri-feyzafeyzindən bənəsib olmaq – bir intəhari-mənəvidən başqa bir şey deyildi. Təhəmmül edə bilmədi. Dərində bir hüznü-yetimənə doğdu. Vəçən morarəti-qəlbiiyyəsi görünməyən bu adamın gözlərində şimdi sö-nük, yorğun bir şöleyi-nifrət fısqırır. İnsanlarda bu hal nadirən görünür; lakin bu kimi ələymi-vəçhiyyə oylə dərin əsrari-ruhiyyənin tərcümanı olur ki, bunu məhsusati-

madiyyə ilə təbliğ və ifadə qeyri-qabildir. Bu kimi infialati-mənəviyyə əsnasında arzu edilən hər şey səmimidir, həqiqidir. Adətə icabət qəbul, indəllah mühəqqəq olan xülsiniyyə, işte o halın vücudu deməkdir. Xüsu və xüzu oylə bir həyəcanın əsabi təhrük etməsindən başqa bir şey deyildir.

* * *

İdarəyi tərək etməyə qərar verdi. Bu qərarın dəhşəti o anda vücudunu sarsıtdı. Dəmagında bir ixtilali-zehni hüslə gətirdi. Məişəti-nəfsi deyil, işəyə-əyalə... kiçik, məsum, bircəcik yadigari-həyatının nəşəyi-istiqlalı gözünün önündə təcəssüm ediyordu. Boynu büküldü. Bədəni donmuş bir cism kimi tərliyərdü.

Əvət, oradan alacağı icrətin gündəlik hissəsi müdirin ancaq bir çay sərfinə təqəbul etdiyi halda, bu qənaəti-sabirənəyi istehqarən kəndisinə edilən müamileyi-bişürə də boyun bükməyə məcbur idi.

Şair həyatın boylə möhlük bir zərbəsinə şimdüyə qədər daha təsadüf etməmişdi.

Bu təsadüf onun qəlbində bir etimad oyandırdı. Bu etimad, özünə zülmü, etisafi rəva görənin müqərrər izməhləyi idi. Bu hissi-qəbləlvüqu ruhuna təsəllibəxş oldu. Gözlərində hüsuli-əməldən mütəvəllid bir şöleyi-intiqam parladi. Yenə söndü. Vətəninə müləvvəs də olsa, bir cüzi mətbuatın məhvi sürürünü sındırdı.

Başqa bir idarəyə intişayə qərar verdiyi vaxt mütərədid idi; qəbulu məşkuq idi. Müraciət etdi. Naümid bir ricət, bir vəsileyi-qəhr daha çıxdı. Ən ziyadə məzhəri-əmn və etimad olduğı səcayayi-məqbulədə yenə bir hakimiyəti-mütəəbbidə arzusu istişmam ediyordu. İğbirari-dərüni getdikcə təzayid ediyor. Hər gün bəlkə yüzlərcə beyt söyləyəcək qədər iti olduğı qəriheyi-ibdəi şimdi təəllümatidərüniyyəsinə təfsir edəcək bir kəlmə bulmaqdan aciz idi.

Çıldırılmış kimi soqağa çıxdı, Bütün soqaqlarda bir vələleyi-məişətin hay-huyi-şəmadəti beynini sarsıtdı. Görüyor, məcməi-ənam olan mahal, bir səmayimüzi altında elektrikle nurlanmış şivəri-şəbanə halında görünüyor idi. Muziqə bandosunun vüqur və mühəqqəq ahəngi-ruhnəvazi təbdili-hissiyatına yardım etdi.

Öz mövqei ilə mühitindəki bu cəməət şəbistanını müqayisəyə başladı.

Hər kəsin üzündə bir əsəri-sürur var; gülüyorlar, oynayorlar, qoşuyorlar... Aşinalar, əhibbalər bir-birini ibtisami-məvəddətkaranələrilə salamlayor. Tək, bircə tək özü, fikridir. Artıq onun səmayi-ilhamatında bir tülui-möhtəşəm doğmayor; afaqı-həyatı məişətin qara bulutları altında gürünməz olmuşdu.

Geniş Millət bağının müntəzəm xiyabanı altında dalğın-dalğın qadınların ənzari-dilpəziri onu cəzb edəmiyərdü. Kəndi-kəndinə gəziyərdü. Hər biri birer sövdayi-məğrurun hakimi ədd edilən təsviri-halə müvafiq bir kəlmə bulamadığına pək müteəssir idi.

Bağın hüca bir guşəsinə getdiyindən xəbəri yoxdu. Bir əlin umuzuna toxunduğunu uyqudan ayılırcasına bir təhlükə hiss etdi.

– Həzrət! Bu pərişani-əfkar nə? Dünyanı görmüyorsan ki! – deyən rəfiqini boğazına tıxılan boğuc bir sədə ilə salamladı.

Arqadaşı demişdi ki:

– Səninki işi bitirdi. Artıq qəzetə çıxmıyor...

– Əcəb! Nə üçün?

– Nə üçün olacaq, artıq bütün həysiyyəti-müləvvəsəsinə hər kəs tanyor. Zaton... dən para da heç kəsə çatdırmıyor ki...

Artıq indiyə qədər bütün bu binəva millətin müqəddəratına, taleinə bir pis ləkə salan əfali-müləvvəsə "meydana çıxıyor" və daha bu qoyun sürüsünə bənzəyən insanlarla heyvaniyyəti əbədi qalmaqacaq ki, əlbət:

"Zalimləre bir gün dedirər Həzrəti Allah: *

....."

* "Hophopnəmə"nin sonrakı nəşrlərində nöqtələrin yerinə "Tallahi laqəd asərəkallahü əleyna" cümləsi əlavə olunmuşdur. (Red)

**Mərhum Sabir əfəndinin naxos olduğu
halda Tiflisdən rəfiqi Abbas Səhhətə
yazdığı axırıncı məktubları.**

Qardaşım Səhhət!

Müalicədən ötrü Tiflisə gəldikdən sonra sənə məktub yazmamışam; zira ki, halım müsaid olmayıbdır. Mirzə Cəlil və Həmidə xanım cənablarından çox razıyam. Bilmirsən mənə nə qədər ehtiram edirlər! Bu neçə müddətdə tamam məxaricimə və zəhmətilə mütəhəmmil olmuşlar. Mənim mehmanxana ya xəstəxanada yatmağımı razı olmadılar, öz evlərində mənzil vermişlər. Xülasə, bilmirəm nə dil ilə təşəkkür edim; rəbbi-təala həzrətləri əvəz versin. Bu qədər bil ki, öz evimdən artıq mənə pərəstariş edirlər. Doktorları cəm edib, konsultasiya yapıdılar; doktorların bəzisi operasiya, yəni əməliyyatı icra etməyə razı olmadılar, öz məsləhətlərini söylədilər. Mənə təklif etdilər ki, ciyərdəki illət kəməlinca bizə məlum və müşəxxəs deyildir; razı olsan, əməliyyatı cərrahiyyəyə aparıq; ciyərlərindən kəsmək lazım isə, kəsərik, yox, lazım deyilsə, yenə kəsdiiyimiz yeri tikib, əlac edərik.

Dedim:

- Bağışlayasınız, doktor əfəndilər! Mənim qarnım portmat, kisə deyil ki, istədiyiniz kimi açib qapayasınız. Bəlkə kəsdiniz, sonra əmələ gəlmədi?!

Mənim bu sözümlə həkimlərin çox xoşuna getdi, gülüşdülər. Və buradakı əhlibba da doktorların qəti söz vermədiyinə görə əməliyyat icrasına razı olmadılar. Hələlik daxili müalicə ilə müdara edirəm. Doktor Kasparyans mənə müalicə edir.

Mövlə görəlüm neylər.
Neylərsən gözəl ceylər.
Baqi ixlas və iradat.

Qardaşım: Ə.Sabir.

15 iyun 1911

Qardaşım Səhhət!

Məktubun yetişi. Evdən, uşaqlardan bir əndəzəyəcən nigəranlığım rəf oldu.

Qaldı ki, mənim əhvalım, sabiqdə sənə məktub yazdığım halda indiki haldan min dəfə yaxşıraq idi; özüm öz bədbəxtliyəmə bais oldum. Doğrusu, Mirzə Cəlil və Həmidə xanım cənablarının həddən artıq iltifatlarından xəcalət çəkdiyimə görə çalışdım ki, bəlkə bir az tez səhhət tapım, daha da xəstəliyim şiddət elədi. Boylə ki, burada bir nəfər Qəndimirov adlı doktor var, - İran konsulunun məxsusi həkimidir, Rusiyada və Yevropada təhsil etmişdir, osmanlı türkcəsi ilə də gözələ danışır, - getdim onun yanına. Məni müayinə etdi, soruşdu ki, kimdən əlac edirsən? Dedim:

- Doktor Kasparyansdan.

Dedi:

- Kasparyans iyi bir doktordur, lakin bir qədər ixtiyarlaşmış. Doğrusu, onun bu ibarəsi qayətdə mənim xoşuma getdi. Türklərə məhəbbətimin kəsrətindən xəyal etdim ki, bu adamın danışığı yalnız mənə əlacdır.

Ondan əlac istədim. Mənə bir həb və bir içmə dərman yazdı. Dedi ki:

- Bu həbdən gecələr yatan vaxtda iki dənə atarsan, o içmə dərmandan da iki saatda bir xörək qaşığı içərsən. Bir az vaxtda bütün-bütünə səhhətyab olarsan, şişmanlaşarsan. Vətəninə gedib, qəzetlərdə məni mədh edərsən.

Bu adamın yazdığı davaların Mirzə Cəlil cənablarına məsləhət etməmiş əldim. Çünki bilirdim ona məsləhət etsəydim, razı olmayacaqdı. Həkim iki həb demişdisə, mən gecə bir dənə həb atdım. O qədər məni ishala apardı ki, daha təqətim qalmamışdır. Xəcalətimdən əhvalatı Mirzə Cəlil cənablarına deməyə utandım. Yenə də doktor Kasparyansa rucu etməsəmsə də, lakin həyatımdan bilikülliyə qəti-ümidəm. Axır nəfəslərim olduğunu dərk edib də, bu məktubla sənə əhvalımı xəbər verirəm. Bir qədər bəhət olar isəm, Şamaxıya qayıdacağam. Məndən Mahmudbəyö salam et. Mehdibəy Hacınski cənablarına ayrı məktub yazmaq fikrindəyəm. Lakin əlim daha qələm tutmur. Əhli-əyalımı sizə, sizə də allaha tapşırıram. Ölürsəm, qəm etmələrəm; çünki bilirəm siz mənim asarımı təb etdirərsiniz. Baqi vəssolam.

Qardaşım: Ə.Sabir.

27 iyun 1911

MÜNDƏRİCAT

Millətin vicdan səsi (<i>Vaqif Sultanlı</i>)	3
Sabirin tərcümeyi-halı (<i>Abbas Səhhət</i>)	9
Millət necə tarac olur olsun, nə işim var	17
Ol gün ki, sənə xaliq edər lütf bir övlad	18
Bilməm nə görübdür bizim oğlan oxumaqdan	20
Qocalıqdan şikayət	22
Bakı fəlölərinə	23
Cəhd eylə, sən ancaq nəzəri-xəlqdə pak ol	25
Türk şairlərinin sirri amədi Füzulinin bəzi qəzəllərinə nəzirə-təməsxüranə	26
Ah eylədiyim nəşeyi-qəlyanın üçündür	28
Bir gül	29
"Həyat" qəzetinin ikinci ilində "Gop-Gop" imzalı "Qoy məktəbə təhsili-ülum eyləsin oğlum, daş olsa da, qəlbini onu mum eyləsin oğlum!" nəqəratlı şerə nəzirə-təməsxüranə	30
Tərpənmə, amandır, bala, qəflətdən ayılma!	32
Qaç, at basdı!	33
"Həyat" qəzetinin bağlanması görə	36
Neçin məktəbə rəğbətini olmayır?	38
Amma, millət a!..	40
Ay can, ay can!	41
Bakı pəhləvanlarına	42
Adətimiz daş idi dava günü	43
Uşaqlara	44
Hər nə versən, ver	46
Eylə bildim ki, dəxi sübh olub	47
Küpəgöyrən qarının qızlara nəsihəti	48
Məşrətəçilərin məcburən Hacı Mirzə Həsən İmam cəmeini ixrac-bələd etdiklərində imam cəmenin zəbanı halı	50
Uzun dərya (<i>Bəhri təvil</i>)	52
Uzun dərya (<i>Bəhri təvil</i>)	54
Ağlaşma	57
"Füyuzat" jurnalında "Dəli şair" imzalı şairə	58
Vay, vay! Nə yaman müşkülə düşdü işim, allah!	59
Türk aləminin Şekspiri olan Namiq Kamal həzrətlərinin	

"Amalımız-əfkarımız iqbali vətəndir" mötləli şerinə nəzirəyi-təməsxüranə	61
Sərhesab	62
Uşaqdır	64
Töməyi-nəhar	65
Övrədiniz, əzkarımız əfsaneyi-zəndir	66
Hə, de görüm, nə oldu bəs?	67
Ey ki quyi, şərəfi-nəfis beadlöstü-be-cüd	68
Səbr eylə!	69
Bakıda verilən "Həqaiq" jurnalının 3-cü nömrəsində külliyyəti-Sədidən nəqlən dərc edilmiş bir qəzələ nəzirə	71
Nəhl olana mötləbi andırmaq olumu?!	72
Pa atonnan, nə ağır yatdı bu oğlan, ölübə?	74
Leyli və Məcnun	75
Əlminnətü-lillah ki, "Dəbistan"da qapandı!	78
Uçitellər	79
Fələ, özünü sən də bir insanmı sanırsan?!	81
Dərdə ki, razi-pünhan, xahəd şod aşikara	83
Bənzətmə	85
Fəxrriyyə	88
Qorxuram	90
Müəllimlər siyəzdi	92
"Təzə Həyat" qəzetində "Möhəmmədzaadə" imzalı "Sən deyən oldu, mən deyən" nəqəratlı şerə cavab	93
İftardan bir göftar və ya məcmuədən bir lögmə	95
Töhmət edir qəzetçilər, - məşəri-nəst bir belə	97
Sual-cavab	98
Soldumu gülzərin, ey Faiq Nəman Pəsər?	99
Yadigar	101
Səbir	103
Fisican	104
Aldanmam ki, doğrudur ayinin, ey əmə!	105
Bizə nə?	106
Vəqət ki, əsər nəsimi-zülmət	107
Bərəkallah	108
Olmur, olmasın	109
"Molla Nəsrəddin" in 10-cü nömrəsində "Qızdırmalı" imzası ilə yazılan şerlərə cavab	111
Məsələt	112

Şahnəmə	114
Bir bəhanə öldə ünvan etməli bundan sora	118
Arzu	119
Səbəb boynu yoğun oldu!	120
İstiqbal bizimdir	122
Neyliyim, allah! Bu urus başdılar	123
Mənimki belə düşdü	124
Satram	126
Çatlayır, Xanbacı, qəmdən ürəyim	128
Nəçin verməyir?	131
Doğrudan da, Məmdəli, qeyrət həlal olsun sənə!	132
Tərneyi-əsilənə	134
Bəzi yerlərdə təsadüf olunur aşa, ətə	136
Rədd ol qapıdan, ağlama zar-zar, dilənçi!	137
Giley, yaxud umu-küsü	139
Dur qaçaq, oğlum, baş-ayaq qandı bu	141
"Gülüstan"-i-Sədidən bir hekayəyi-mənzumiyyəyə bənzətmə	143
Bəsdir, bu qədər başlama fəryadə, əkinçi!	144
Nədir, aya, yenə üsyanları iranlıların?	146
Vaiz, qələm əhlin yenə təhqir eləyirsən	148
Füzuliyə bənzətmə	149
Bura say!	150
Pula təvəccöh	152
Götürüldü	153
Qeyrat vəqətidir!	155
Bir dəstə gül	157
Daş qəlblə insanları neylərdin, ilahi?	158
Barışnalara dair	160
Qamçı	162
Bakıda bir kənddə mühavirə	163
Bimərhmət əyanlarına şükr, xudaya!	164
Məktub	165
Ay haray!	166
Yaşamaq istər isək sırf əvəm olmalıyız	167
Adəmi adəm eyləyən paradır	169
Vermir a!	170
Yox, yazmam	172
Mollalar, təleyimiz oldu ocağ yar bu gün	174
"Şair"lərimizə nəziyə	176

Qocalar marşı	177
Canın çıxсын	178
Zahida, gəl soyunaq bir kərə paltarımızı	179
Kim nə deyər bizdə olan qeyrətə?	180
Vəz etdiyin inandı, sən amma inanmadın	182
Bir bölük boşboğazıq, heyvərlik adətimiz	184
Ay nənə, bir qırmızı saqqal kişi	186
Abdulla Cövdət böyi toqlid-təməsxürənə	188
Doğru deyən olsaydı yalançı usanardı	189
Dilbər	190
Ərdəbil	191
Oxutmuram, ol çəkin!	193
Bəxtəvər	195
Millət şərqisi	197
Vaqiyyəyi-yubileykarənə	199
Qırmanc	202
Osmanlılar, aldanmayın, allahı seversiz	203
Mən şahı-qəvi-şövkətəm, İran özümündür	205
Nə yazım?	207
Sual-cavab	208
Qoyma gəldi!	209
Ax!.. Necə kef çəkməli əyyam idi	210
Mahi-rəməzandır	212
Qablə dəxi marfaşını, Mir Haşım	214
Xanə	216
Mənim tək	218
İstiqbalmız lağlağdır	220
Hadinin "Rəhguzari mətbuatda bir şükufeyi-maarif" ünvanlı şerinə nəziyyə-təməsxürənə	221
Üç arvad	223
Bu boyda	225
A kişi	226
Müftinin rəyi ilə kaşfi-vücuhi-nisvan	227
Yatmışan, Molla omi, gürcülər içrə hələ sən	228
Əzrailin istefası	229
Çox da demə sorvəti samanhiyam	230
Dörd dilli qırmanc	231
Qırmanc	232
Avropada Məmdəlinin eşqbazlığı	233

Yuxu	235
Ağladıqca kişi qeyrətsiz olur	237
Nə xəbər var, məşədi?	240
Bilmirəm	242
Xəsisin heyfi, varisin keyfi	243
Nəfsin qərəzi, əqlin mərzəzi	245
Həmdülillah ki, bu gün bəxtəvər oldu başımız	247
Bir məclisdə on iki kişinin söhbəti	248
Balaca felyeton	249
Yekə təziyanə	251
Həmsini tapa bilirmən, birini tapa bilməyirəm	252
Tapdim!	254
Məmdoli deyir ki... ..	255
Nəsirülsəltənə Bakıdan İrana ezam olduqda	256
Rəcəyizadə Mahmud Əkrəm bəyin "Yad et" ünvanlı əsərinə nəzirə-təməsxürənə	257
Qırmanc	258
Təziyanələr	259
Ürəfa marşı	271
Bənzətmə	273
Təbriz hakimi Müxbirüssəltənəyə	277
Mühavirə	278
Deryada qərq olan iranlıların yetimlərinə təsəlli	279
Qurban bayramı	280
Əliqulu Qəmküsara cavab	282

MÜTƏFƏRRİQ ŞƏRLƏR

Ruhum	285
Toraneyi-şairənə	286
Eydi-Mevludi-Nəbi	288
Zahid ölməkdən qabaq məqsudinə çatmaq dilər	289
Növheyi-millî	290
İltihabi-təəssüratımdan yenə bir şöləyi-cəhansuzəm	291
Təbaot	293
Əqvali-hikəmiyyədən müqtəbis bir mənzumə	294
Müsləman və erməni vətəndaşlarına	295
Nitqə xitab	296
Analar bəzəyi	298
Analar bəzəyi	299

Tərbiyə	300
Zahidlərə	301
Növho	302
Təhəssür	303
Mənləm yaşkurullahləm yaşkürünmə	305
Məftuni-səri-zülfünə qüllab görəkməz (Qəzal)	306
Gər istəsən ki, fitneyi-ələm oyanmasın (Qəzal)	307
İstəsən könlüm kimi zülfü-pərişan olmasın (Qəzal)	308
Kuyini xunabeyi-çəşməmlə nənnak eylərəm (Qəzal)	309
Xosrovi-hüsünün əzizim, sən imişsən taci (Qəzal)	310
Sorü hər müydə min əşiqi nalanın var (Qəzal)	311
Ey şux, gənə həmdəm olub kakilə zülfün (Qəzal)	312
Virənə Şəmaxidə mənə gənc tapılmaz (Qəzal)	313
Ey dil, amandı, sirtini bigənə bilməsin (Qəzal)	314
Qoyma gələ, saqiya! Zahidi meyxanəyə (Qəzal)	315
Şəkibayi (Qəzal)	316
Ənin	317
Hacı Məcid Əfəndinin vəfatında deyilmişdir	318

Məktəb cocuqlarına

Yalançı çoban	320
Uşaq və pul	322
İskəndər və fəqir	324
Azarlı kəndçi	326
Camuş və sel	328
Molla Nəsrəddin və oğru	329
Örümçək və ipəkqurdu	330
Təbib ilə xəstə	331
Qoca bağban	332
Qarınca	333
Molla Nəsrəddinin yorğanı	334
Məktəb uşaqlarına töhifə	335
Həvəs	338
Dua	339
"Şahnamə"dən törcümə	341
Meydana çıxır... (kiçik hekayə)	355
Morhum Sabir əfəndinin naxoş olduğu halda Tiflisdən rəfiqi Abbas Səhhətə yazdığı axırıncı məktubları	360

Əski əlifbadan çevirənlər:
Aqil Gəncəli, Aqil Hüseynov

Direktor: Oqtay Hüseynli
Redaktor: Fatma Hüseynova
Bədii redaktor və üz qabığının
rəssamı: Rəhilə Məmmədova
Dizayner: Azər Sadıqbəyli
Mətni yığan: Qalina Naumova

Yığılmağa verilmiş 18.09.2001. Çapa imzalanmış 22.01.2002.

Kağız formatı 60x90 1/16. Ofset çapı. Fiziki ç. v. 23,00, Rəngli şorti ç. v. 6,00.

Tirajı 500. Sifariş 31. Qiyməti müqavilə ilə.

Kitab "Turan" nəşrlər evində hazırlanıb çap edilmişdir. Bakı, Şerifzadə küç. 3.

Lisənziya № 022066.

Kitabın topdan satışı ilə bağlı aşağıdakı telefona müraciət
edə bilərsiniz: 32-11-48

